אלע ווערק פון שלום־עליכם

אין שטורם

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/allworksofpeaceb0000vari_l0r6

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אין שטורם

א ראָמאַן אין צוויי טיילן.

שלום־עליכם פּאָלקספּאַנד אויסגאַבע—ניו־יאָרק, 1920

אין שטורם. אַ ראַמאַן אין צוויי טיילן.

נעשריבען אין יאָהר 1907.

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

ערשטע אויפלאגע . . . . . יוני 1918
צווייטע אויפלאגע . . . . . נאוועמבער 1918
דריטע אויפלאגע . . . . . מערץ 1919
פערטע אויפלאגע . . . . . מאי 1920

ערשטער טייל.

קאפיטעל א.

פסח, פסח און פסח.

דריי פערשיעדענע פסח'ען האָט מען צונעגרייט אינ'ם חויז נומער 13, וואָס אויף וואסילטשיקאָווער גאס.

דאָס הייסט, דער פסח איז אייגער, די מצות, דער מרור, די הגדה — אלץ, אלץ די זעלבע, נאָר די ארט צוגרייטען, דאָס פאָר־בריטען, דאָס רעכטען זיך איז נישט אומעדום גלייך. ווייל די מענשען, וואָס אינ'ם הויז נומער 13 אויף וואסילטשיקאָווער גאס, זענען פערשיעדענע מענשען מיט פערשיעדענע כאראקטערען, מיט פערשיעדענע מיינונגען.

דריי זענען זיי דאָ אינ'ם הויז נומער 13, וואָס אויף וואסיל־טשיקאָווער גאס, און יעדער פון די דריי מיינט, אז נאָר ז י י ן גאָט איז אמת, אז נאָר ז י י ן מיינונג איז ריכטיג און אז נאָר צוליעב איהם איז בעשאפען געוואָרען אָט דאָס וועלטעל.

אפשר מיינט איהר, אז די דריי זענען מענשען פון פערשיע־דענע גלויבענס, פון פערשיעדענע עלטערען און פון פערשיעדענע לענדער?

חלילה! אלע דריי גלויבען אין איין גאָט, אלע דריי קומען־ארוים פון איין יחוס און אלע דריי געהערען צו איין לאנד.

דאָס זענען דריי רוסישע אידען, וועלכע דער פערפאסער פון דעם ראָמאן האָט די עהרע פאָרצושטעלען פאָר זיינע לעזער:

א געגרייזעלט בערדעל, וואָס ער לאָזט דאָס נישט צו־רוה
און פלעכט דאָס און דרעהט דאָס און צופט דאָס, מיט
נרויסע שענע שוואַרצע אירישע אויגען, וואָס וועז א פרוי פער־
מאָגט אזעלכע אויגען, זענט איהר נאָך איהר די כפרה, מיט אבי־
סעל איין אויסגעבויגענער עכט־אידישער נאָז, מיט א קאָפעלישעל,
וואָס איז תמיד פערדוקט ארונטער אויף יענער זייט קאָפ, מיט
האלב־פערקאָטשעטע ארבעל און מיט א שירם אונטער'ן ארעם
סיי זומער סיי ווינטער, — אז איהר וועט בעגעגענען אזא נפש,
מעגט איהר צוגעהן צו איהם נליך, אויף מיינע אחריות, איהר זאָלט
נאָר קיין מורא נישט האָבען, און זאָגען צו איהם: — שלום עליכם,
רב איציקעל!

וועט ער אויפשטעלען אויף אייך זייגע שענע שוואַרצע אי־
דישע אויגען, געבען א האלבען שמייכעל, אויסציהען א ווייסע,
א שענע, א ווייכע האנד און אייך ענטפערען: עליכם שלום אייך,
וואָס מאכט איהר?

ער וועט ביי אייך ניט פרענען, ווער איהר זענט, און ווי אזוי
איהר הייסט; וואָרום אז איהר זענט איהם מכבד מיט א שלום־
עליכם, קענט איהר איהם מן הסתם. און ווער קען איהם נישט?
פונ'ם קלענסטען ארעמאן ביז'ן גרעסטען גביר און ארימסטאקראט,
און צוריק — פונ'ם לעצטען קאלבאסניק ביז'ן שטרענגסטען פרו־
מאָק קענען זיך אלע מיט איציקעל שאסטאפאל, און איציקעל שאָס־
טאפאל קען זיך מיט אלעמען, שטימט מיט אלעמען, זאָגאָר בע־
פריינדעט מיט אלעמען, אויסגעבונדען מיט דער גאנצער וועלט.

און די „גאנצע וועלט" האָט ליעב אזעלכע מענשען. די
„גאנצע וועלט" האָט ליעב א מענשען, וואָס בויגט יענעם און בויגט
זיך אליין; די „גאנצע וועלט" האָט ליעב א מענשען, וואָס שמיי־
כעלט און לאָזט זיך שמייכלען, וואָס נאָרט־אָפ און לאָזט זיך נא־
רען, וואָס טרעט און לאָזט זיך טרעטען. די „גאנצע וועלט" נעהט
מיט דעם גאנג, אז פרינציפען, אידעאלען וכדומה אזעלכע זאכען
זענען גוט אויף פאפיער; אינ'ם לעבען זענען זיי נארישקייטען,

איציקעל שאָסטעפּאָל, סאָלאָמאָן סאָפּראָ־נאָוויטש און נחמיה דער שוסטער.

איציקעל! — דער נאָמען אַליין זאָגט אייך שוין, אַז דאָס דאַרף זיין א איד פון דער אַלטער וועלט, א איד, וואָס האַנדעלט מיט וואַלד, מיט גוראַלנים, מיט ברויט, מיט פּאָדראָדען; אָדער ער האָט א שאַרפע קראָם, א מאַנופאַקטור־נעשעפט, אָדער א פּאָבויק פון גלאָזווארג; אָדער ער שטעלט־צו פּראָוויאַנט אין די טורכיעס מיט די קאָזאַרמעס, טיילט זיך מיט'ן סמאָטריטעל און מיט די אינטענדאַנטען אויף דער האַלב אוּן האָדעווען די ארעסטאַנטען אוּן די סאָלדאַטען מיט קרחת אוּן מיט קרענק; אָדער אויב ניט, איז איציקעל א איד א בעל־הלואה, חלילה נישט קיין פּראָצענטניק, קיין וואָכערניק, נאָר מעשה באַנקיר מיט אַנווייזונגען אוּן טראַטען, יאָנט זיך ניט נאָך גרויסע פּראָצענטען, זוכט בטוחים, פערלייהט געלד אויף חיוּזער, סאָלידע וועכסעלעך וכדומה.

יעדענפאַלס, איז איציקעל פעררעכענט אין שטאָדט פאַר אויי־נעם פון די פיינסטע, פאָרנעהמסטע אוּן אָנגעזעהענסטע מענשען. אומעדום בעגענענסט דו איהם אויבען־אַן, אומעדום הערסט דו: איציקעל שאָסטעפּאָל! איציקעל שאָסטעפּאָל! איז ערגיץ א שמחה, א פערזאַמלונג, איין אונטערהאַנדלונג וועגען שטאָדט־זאַכען — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. איז, חלילה, א צרה, א לויה, איין אומגליק, א שרפה, א מגפה, א פּאָגראָם — איז איציקעל שאָסטע־פּאָל. קלויבט מען נעלד — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. דאַרף מען שרייען — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. אוּן פון אמת קאָן מען ניט אוועקגעהן: שרייען קאָן איציקעל שאָסטעפּאָל זעהר גוט. געבען גיט ער נישט אַזוי פיעל, ווי ער שרייט אוּן פילדערט אוּן טאַרע־ראַמט...

אַז איהר וועט קומען אמאָל צו פאָהרען אין מיין שטאָדט אריין, אָדער אַז איהר וועט פאָהרען אמאָל אין באַהן אוּן וועט בענענענען א צעטראַגענעם נפש מיט רויטע גלאָטע בעקלעך, מיט שטאַרק־גלאַנצענדינע שוואַרצע (איצט שוין גרויליכע) האָר, מיט

נען האָט ער געוואָלט זעהר; צו צעהן יאָהר איז ער נעווען נרייט אַרײַנצוטרעטען נישט נאָר אין ערשטע — אין דריטע קלאַס נימנאזיע. איז אָבער דער חסרון, וואָס מע האָט איהם נישט געוואָלט צונעמען איבער די פּראָצענטען! איך מיין, אז איך דאַרף מיינע לעזער נישט נעבען צו פערשטעהן, פון וואָסערע פּראָצענטען עס רעדט זיך דאָ. אַלע ווייסען, ברוך השם, אז ביי אונז אינ'ם געבענשטען רוסישען לאַנד האַנדעלט מען מיט א אידען אויף פּראָצענטען: אין די נימנאזיעס און אוניווערזיטעטען נעמט מען צו וואָס ווינציגער אידישע קינדער, דערפאַר אָבער אז עס קומט צום פּריזיוו, צום מילִיטער, נעמט מען ביי אידען אָהן פּראָצענט. זיי זאָלען חלילה קיין פּאַראיבעל נישט האָבען...

אך, האָט זיך נעבאַך סאָלאָמאָן סאָפּראַנאָוויטש געפֿאַנט, נעערנערט זיך, אויסגעריסען נעוואָרען! סטייטש, זיין זוהן, זיין סאַשא וויל מען ניט צונעמען אין נימנאזיע! ערשטענס, איז ער, נישט נלייך מיט אַלע אידען, איז בעקאַנט מיט'ן דירעקטאָר פון נימנאזיע, קען זיך נוט מיט די לעהרער, שפּיעלט מיט זיי אין פּרעפּעראַנס און אין ווינט. מיט איינעם א לעהרער, ראַמאַנענקא הייסט ער, האָט ער געהאַט א שמועס וועגען זיין זוהנדעל סאַשא, און האָט געהאַפּט פון איהם א מיאוסען אָפּשניט. ער, דער לעהרער ראַמאַנענקא, האָט איהם אָפּגעשניטען אויפ'ן נוויישען שטייגער: — וואָס וויל איהר? וואוהין קריכט איהר? וואָס פּאַר א שייכות האָט איהר, יהודים, מיט אונזערע שוהלען, נימנאזיעס, אוניווערזיטעטען? דאַרטען, אין אייער לאַנד, אין ארץ־ישראל, וועט איהר געבען אייערע קינדער שטודיערען! דאָ וועט איהר זיי לערנען האַנדלען, וואַנדלען, שאַכער־מאַכער!...

א צעקאַכטער איז אוועק פון איהם אונזער אָפּטייקער, נישט נעוואוסט, וואו זאָל ער אהינטהון די גרויע אויגען מיט די נעלע ברעמען אונטער די בלויע ברילען. ערנער פון אַלע האָבען איהם נעשטאָכען די ווערטער: „אייער לאַנד"... „ארץ־ישראל"... ער, סאָלאָמאָן סאָפּראַנאָוויטש, איז אזא מחותן מיט ארץ־ישראל, אזוי?

קינדערייען, יונגעלשע זאבאבאנעס... פאלנ מיך, לעזער, נעב אהער די האנד, לאמיר געהן ווייטער, מיר האבען א סך — א סך צו געהן!

דער צווייטער פארשוין, וואס וואהנט אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף וואסילטשיקאוואר גאס, איז סאלאמאן סאפראזנאוויטש דער אפטייקער, א טיפ פון יענעם מין אפטייקערס, וואס עסען א קאלבאס איינגעטונקען אין סמעטענע אהן א היטעל אומגעוואשען פאר'ן דאוונען יום כפור אין דערפריה און האבען פיינט א אידען בתכלית השנאה, און נאר דערפאר, וואס קיין אומה ולשון פערמאגט נישט אזוי פיעל סוביעקטען מיט געלע האר, ווי דאס אידישע פאלק. און כמעט קאן מען זאגען, אז ער האט רעכט. איהר האט געזעהען עפים א סך רויטע נויים מיט געלע האר? אליין איז ער א געלער, א מאטען האט ער נעהאט א געלען, א שוועסטער האט ער — איז זי אזש א רויטע; ער האט א זוהן, סאשא הייסט ער (מיר וועלען זיך באלד מיט איהם בעקענען), איז ער א געלער.

מאהלט אייך, סאלאמאן אליין פארבט זיך, גאלט זיך, לאזט נישט, מע זאל ארויסזעהען די געלע האר פונ'ם קאפ מיט'ן בארד. וואס־זשע טהוט מען אבער מיט די ברעמען? וויפיעל וואלט סאלאמאן סאפראנאוויטש שוועקנענבען, ער זאל נעווען נעבארען ווערען א שווארצער!

דאס איז אבער אלץ געווען אמאל; איצט איז אונזער סאפראנאוויטש שוין נישט מעהר קיין נעלער: ער איז שוין א ווייסער — ער איז גרוי.

און גרוי איז ער געווארען פאר דער צייט פון צער־נידול־בנים, איבער צרות פון קינדער!

איין קינד, איין־און־איינציג שטיקעל סאשא — און אזוי פיעל צרות! און פון וואס, מיינט איהר, צרות? א שלעכט קינד? וויל נישט לערנען? א פערשטאפטער קאפ? — חלילה, אומגעקעהרט. א יונגעל איז סאשא געווען א וואוילס; א קעפעל א גוטס; לער־

פונקט דער היפך פון זיין פריינד יודעל קטנתי׳ס.

יודעל קטנתי׳ס פראָפעסיע איז שנייִדעריי, נאָר פערנעמען פערנעמט ער זיך מעהר־מיט פּאָליטיק, מיט זייטינע ענינים, מיט שמאָדטאָכען; אויף אונזער הייַמיש לשון ווערד דאָס אָנגערופען: א מענש וואָס קהל׳ט זיך. און קהל׳ען קהל׳ט ער זיך דערמאָר, וואָס ער זיצט, מיינסטענטייל, אָהן א שטאָך אַרבייט, און מהאי טעמא איז ער א קבצן, און מהאי טעמא האָט ער אין זיך נייען מאָס רעד. און קטנתי רופט מען איהם איבער זיין לשון־קודש רעדען; כמעט נאָך יעדע צוויי־דריי ווערטער אידיש מוז ער אַרייננוואַרפען איין וואָרט א לשון־קודש, וואָס־ניט־איז, צי עס פּאַסט זיך, צי ניין, אבי לשון־קודש. פּאַרהאַן א סך מענשען אַזעלכע, וואָס האָבען ליעב בעפּוצען און אויסמישען זייער שפּראַך מיט פרעמדע ווערטער. איך קען איינעם א קליינשטעדטעלדיגען משכיל, א „אינטעליגענט", וואָס שפּריצט מיט פרעמדע ווערטער אויף אַלע זייטען, האָט מען איהם א נאָכען נעגעבען „ישראליק ציוויליזאַציע" — און דאָס קליינע שטעדטעל אז עס גיט א נאָמען, איז דאָס אָנגעמאָסטען, ווי יודעל קטנתי זאָגט: אָגיל וא שמח — צוגעשניטען און אויפגענייהט...

א משונה־מאָדנע ריהרענדע נוטפריינדשאַפט הערשט צווישען די צוויי וויל־פרעמדע נפשות, צווישען יודעל קטנתי און נחמיה דעם שוסטער. ס׳איז נישטאָ דער טאָג, וואָס יודעל זאָל נישט קומען צו נחמיה דעם שוסטער „אַביסעל זיצען", און אַביסעל זיצען הייסט אַביסעל שמועסען, און אַביסעל שמועסען הייסט אַביסעל בערערען די שכנים, די שטאָדט, די נאַנצע וועלט... נאָך אז יודעל איז אויף יענער זייט שוועל, קאָנט איהר שוין הערען א הוסט מיט א „רוח אין זייער מאַטען אַריין, עמך, אונזער פּאַלאַץ, ס׳זאָל אויף זיי קומען א פּאַהיבעל, א חלירע, א שרפה, א מגפה מיט כל ישראל אחיהם"... ענטפערט איהם נחמיה מיט א ניגון:

— ונאמר אמן! וואָס איז די מעשה, יודעל, וואָס דו ביזט אַזוי, אַזוי...

ווי ראָמאַנענקאָ איז אַ מחותן מיט יושר... אדרבה, אין שטאָדט ווייסען אַלע, אַז סאָפראַנאָוויטש דער אַפּטייקער איז אַ געפּעהרלי־כער אַנטיציוניסט „פּאָ פּרינציפּו", האָט פּיינט די נייגעבאָרענע אידישע סעקטאַנטען, וואָס רופען זיך נאַציאָנאַליסטען, אַ סך ער־גער, ווי איציקעל שאָסטעפּאָל האָט פּיינט די ווייסע־חברה'ניקעס, וואָס ווילען זיך צעטיילען מיט זיין ביסעל אָרעמקייט — די סאָ־ציאַליסטען.

און מערקווירדיג, ווי נאָט פיהרט די וועלט! בעדאַרף זיך טרעפען אַזוי, אַז דוקא ביי דעם אַפּטייקער, דעם געוועזענעם קאָל־באָסניק און יעצטיגען אַנטיציוניכט, שפּרינגט־אַרויס אַ זוהן סאָשאַ, אַ היסער פייערינער נאַציאָנאַליסט! און ביי דעם בורזשואַזנעם איציקעל שאָסטעפּאָל, וואָס האָט מורא פּאַר אַ סאָציאַליסט ערנער ווי פּאַר אַ רוסישען זשאַנדאַרם, וואַכסט־אויס אַ טעכטערל טעמע אָדער מאַמאַרא, אַ פערבערנטע, אַ פערקאָכטע סאָציאַליסטקע!

דער דיטער פּאַרשוין, וואָס וואוינט אינ'ם הויז נומער 13, איז נחמיה דער שוסטער.

נחמיה דער שוסטער איז אַ שלים־מזל. אַווי רופט איהם זיין ווייב זיסעל — אַ קליין שוואַרץ וויבעלע מיט קליינע שוואַרצע ברענענדיגע אויגעלעך, פון פּאַרענט נישט אויז צאָהן. אַז מע טהוט אַ קוק אויף דעם קליין־דאַר־טרוקען ווייבעלע און אויף איהרע צוויי בנים חיים און בעני, צוויי הויכע, נעזונדע, געפּאָקטע חלאַ־פּאָקעס, ווי זיך בשום אופן נישט נלויבען, אַז דאָס איז די מוטער און דאָס זענען איהרע קינדער. אויך דער פּאָטער, נחמיה, האָט וויניג עהנליכעס מיט זיינע זיהן. נחמיה איז אַ קאַרענאָסט אידעל, אַ בעוואָכסענע מיט אַ בריייטער ברוסט, מיט בריייטע בייי־נערינע פּלייצעס, מיט אַ בריייט ביינערינ פּנים, מיט אַ צוגעפּלעצטע נאָז, און האָט ליעב צוויי זאָכען: אַביסעל בראָנפען און אַ סך רעדען. אַ גאַנצען טאָג מאָכט זיך איהם ניט צו דאָס מויל. און זאָל ער נעמען אַביסעל בראָנפען, אַווי ווערד ער אַנשוויינען, אומעטיג און דערשלאָגען.

— וועלען מיר האָבען מצות אויך. זיסעל, דאנה ניט, אלע אידען וועלען האָבען מצות אויף פסח, קיין חמץ וועט קיינער חלילה נישט עסען!

— שלים־מזל! נו, און אייער? און שמאלץ? און עופות? האָסט דו פארגעסען?

— עט־נו, למאי א גאנץ יאָהר האָט ער דען נישט די זעלבע אייער און שמאלץ און עופות? — אזוי פרובט זיך דער שוסטער בעקעמפפען דעם סקעפטיציזם פון זיין ווייב און ברענגט איהר א נייעם ארגומענט:

— צי, א שטייגער, אָט וועלען מיר זיך אלע זעצען אין איין צייט צום סדר, אלע וועלען מיר זאָגען פון איין הגדה, אלע וועלען מיר דערצעהלען די זעלביגע נסים פון דעם זעלביגען מצרים, אלע וועלען מיר טרינקען צו פיער כוסות. צי אפשר רעכענסט דו, זיסעל, אז מיר וועלען טרינקען נאָר דריי כוסות, און איציקעל שאָסטעפאל וועט טרינקען פינף כוסות?

— וואָס איך רעכען, ווילסט דו וויסען? איך רעכען, אז ער האָט שוין די ארבע כוסות לאָנג אָנגענרייט אין קעלער, און דו האָסט זיי דערווייל נאָר אין זינען...

— וואָס אהרט מיך, אז אין זינען, נארעלע? וואָס איז מיר שלעכט, אז איך טראָכט מיר איצט פון אביסעל משקה, פון א גוט ביסעל ווין, איין אמת א בעסאראבער גלעזעל ווין, א געשמאקם, א שטארקם, א שטשיפעדיגם?...

— וואָס זאָגט איהר אויף דעם שלים־מזל?

די ווערטער זענען נעזאָגט נעוואָרען שוין צו די קינדער, צו חיימ'ען און צו בעני'ן, וואָס זיצען ביי'ם וועדקשטאָט מיט די האָמערם אין די הענד און קלאפען פלעקלעך אין די פאדעשוועם ארויף.

— וואָס זאלען מיר זאָגען? — ענטפערט איהר דער עלטערער חיים פאר זיי ביידען. — מיר קאָנען נאָר זאָגען, אז דער וואָס האָט נישט וואָס צו עסען האָט פול רעכט צו דענקען וועגען עסען, און

— אזוי וואָס? ברפידים'דינ? — חאָפּט איהם אונטער יודעל קטנתי. — ס'זאָל אַ רוח אין זייער טאטענס טאטען אריין ביז אדם הראשון נעפלויגען נעווארען פאר זייער יפיש חייכון ויסני יומיכון, ווי זיי פּאראומערען אונז די יאָהרען און טעג מיט זייערע פּאראַדקעם און מיט זייערע מנהגים און מיט זייערע בעלי־טובות און מיט זייער רחמנות האָבען אויף אַרעמע לייט נעבאָך, וואָס האָבען נישט מיט וואָס דעם פּסח אַריינצופיהרען...

— שוין! — מישט זיך אַריין דעם שוכטערס ווייב זיסעל. — צווייי שלים־מזל'ען האָבען זיך צענויפּגעסקאָמפּאַניעט און מע זאָרגט זיך וואָס אַרעמע לייט האָבען נישט אויף פּסח. נו, און איהר זענט שוין באַוואָהרענט מיט'ן נאָנצען פּסח? נעהט אייך נעזונטערהייד. אם ירצה השם, יום־טוב וועט איהר קומען צו נעהן, אַדער חול המועד, דעמאָלט איז ניטאָ וואָס צו טהון, וועט איהר זיך אָנרעדען, ווי די פּויקען...

און זיסעל דעם שוסטערס ווייב איז משלח דעם שניידער קטנתי מיט כבוד און נעמט זיך צו דער ארבייט, רויזען, קעהרען, שמירען, וואַשען, קראַצען; צי ס'איז דאָ אויף פּסח, צי ס'איז ניטאָ אויף פּסח — פּסח'דיג אין, שטוב, כשר, ריין, זויבער — דאָס מוז זיין, סיי ביי'ם גביר, סיי ביי'ם אַרעמאַן, און אַפילו ביי'ם לעצטען עני־שבעניים מוז זיין פּסח גלייך כשר, ריין און זויבער. ביי אַלעמען, ביי אַלע אידען גלייך, ביי אַלע אידען אין אין צייט, ביי אַלע אידען איין מצה, ביי אַלע אידען ארבע כוסות — פּיער, נישט מעהר און נישט ווינציגער... אין דער נלייכהייט לינט אַ שטיק סאַטיספאַקציע, אַ בעלוינונג פּאר דעם נעמיינעם מאן נעבאָך, ער זאָל זיך ניט מתקנא זיין אָן דעם נגיד.

— האָט דען איציקעל שאָסטעפּאָל אַנדערע מצות, ווי מיר? — אַזוי טישעט זיך נחמיה דער שוסטער און בעקומט פון זיין סקעפּטישער זיסעל א יברכך:

— ס'א משל! האָט דאָך שוין איציקעל שאָסטעפּאָל די מצות אין שאָפע, און מיר האָבען א קרחת!

— אין דער ערד אַריין וועל איך אייך נעהן! איהר פֿאַרגעסט, אז ס'איז ערב־פּסח, און איך האַלט נאָך נאָר פון פּאָרענט!... דער שלים־מזל זאָל זיך עס דערמאָנען, אז א חוץ קאַרטאָפּעל האָבען מיר נאָך נאָר נישט־ניט, נישט קיין ביסעל שמאַלץ, נישט קיין אייער, נישט קיין עוף... א קיש־קיש, קיש־קיש!...

דער דאָזיגער „קיש" געהערט צום האַהן, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען שטיל פערבאָרגען אונטער'ן אויוועז און געפּיקט די ברעקלעך, און דערהערט פון דער שוסטערין זשעלבע וועטער, האָט דאָס איהם א פּנים פערדראָסען:

— קאָ־קאָ־קאָ־קאָ־קאָ — מיט וואָס בין איך ניט קיין עוף?

— אין דער ערד אַריין, קיש־קיש־קיש־קיש! שוין צעברא־כען א טעפּעל, א חלירע!

— א! זעהסט דו? — מאַכט נחמיה דער שוסטער צום ווייב.— נאָר־וואָס האָסט דו געזאָגט, אז ס'איז נישטאָ ביי דיר קיין עוף אויף פּסח, און וואָס איז דאָס?

— א גדולה אויף דער באַבע! — ענטפערט איהם זיסעל. — שענע זאַכען וועסט דו האָבען פון דעם דאָזיגען עוף! דרייי פונט ביינער און א האַלב פונט פּאָרשוווע. פלייש ווי א נומעלאַסטיק פון איין אַלטען קאַלאָש. אפילו קיין פּלאָסטערעל ניט אויף אונ־טערצושמירען די סקאָוורעדע, טאָמער וועט זיך פּאַרגלוסטען די קינדער א לאַטקע, א שטיקעל צוגעפּרישטע מצה... זאָלסט אָנקוקען ביי איציקעל שאָסטאָפּאָל געהען ארום צוויי אינדיקעס, איין אינדיק מיט איין אינדיטשקע, ס'זאָל איהם נאָר פּאַרשטעהרט ווערען, רבונו של עולם, נאָט זאָל טהון א נס, זיי זאָלען איהם טרפה ווערען ביידע מיט א מאָל, וואָלט איך מיך מחיה געווען! א שטיק געזונט וואָלט מיר צוגעקומען!...

— וואָס וואָלט אָבער דיר אַרויסגעקומען דערפון? — פרעגט דער מאַן.

— א מצוה! פּאַר וואָס קומט איהם, אז זיין טאָכטער, וואָס איז געוואָכסען מיט מיין טאָכטער אין איין הויף, אונטער איין דאַך,

נישט נאָר צו דענקען פון דעם אַליין, נאָר צו טראַכטען וועגען דעם, ווי אַזוי מאַכט מען, אז אַלע זאָלען עסען גלייך...

— וועגען דעם האָט אונז שוין באַווּאָהרענט משה רבינו, — זאָגט נחמיה דער שוסטער, וואָס האָט זיך אָנגענומען מיט תורה פון יודעל דעם שניידער.

— משה רבינו איז געווען א גאַנץ נוטער מענטש, — מישט זיך אַריין דער קלענערער זוהן בעני — ער האָט אונז געשענקט אַלעמען גלייך אין ברויט אויף פּסח מיט אין הגדה מיט איינע פיער כוסות; פאַר וואָס־זשע האָט ער שוין אין איין וועג נישט געמאַכט, אז אַלע זאָלען טאַקי האָבען די אַלע דריי זאָכען? דער־וויילע וויסען מיר, אז מצות און ארבע כוסות האָט איציקעל שאָס־טעפּאָל, און מיר האָבען נישט מעהר ווי די הגדה...

— זיי האָבען אונז איינגעטהיילט די הגדה, — מאַכט חיים, — בכדי מיר זאָלען האָבען וואָס צו זאָגען, און זיי וועלען דערווייל עסען די פאַליר־טשיקעס מיט די חרעמזלעך...

— אויסקרענקען זאָלען זיי, רבונו של עולם! — שטעלט אַריין דערווייל א קללה זיסעל.

— פאַר וואָס קומט זיי שעלטען? — פרעגט נחמיה. — וואָס זענען זיי, חכמה מיינע, שולדיג אין דעם, וואָס מיר האָבען ניט אויף פּסח?

— אָט מיט דעם, וואָס זיי האָבען און מיר ניט, זענען זיי שול־דיג!... — אַזוי גיט איהם צו פערשטעהן זיין וויב זיסעל, ווי א רבי גיט צו פערשטעהן דעם תלמיד. — זאָלסט ניט זיין קיין שלים־מזל, וואָלסט דו אַליין פאַרשטאַנען, אז זיי זאָלען האָבען ווינציגער, וואָלטען מיר נעהאַט מעהר, דעמאָלט וואָלטען מיר זיך אַלע אויס־נענלייכט.

— די מאַמע איז א מאַרקסיסטקע! — בעמערקט חיים צו בע־ני'ן, און בעני ענטפערט איהם:

— מע וואָלט זי באַדאַרפט נעמען אַמאָל אויף א דיסקוסיע... מאַמע, וועסט נעהן מיט אונז אויף א דיסקוסיע?

גינען אַ קוק טהון, וואָס פֿאַר אַ שטייג מיט עופות דאַרטען זיצען און פּיקען און גרייטען־צו שמאַלץ פֿאַר זייער בעל־הבית'טע, אי־ציקעל שאָסטעפּאָל'ס וואַיב, שיווקע די נגידית'טע, און אויב איהר פּוילט זיך ניט אַריינקוקען צו איהר אין דער „שפּי־זאַרני", וועט איהר זעהען די טעפּ שמאַלץ פּסח'יגע, מיט די סלאָיעס איינגעמאַכטס פּסח'יגען, און אין קעלער די דייזשקעלעך גענייערטע אוגערקעס, נעמארענירטע עפּעל, מן המובחר! און בראָנפּען פּסח'יגער, און קאָניאַק, עכטער „כרמל קאָניאַק" פון ארץ־ישראל נאָך פון פּאַראַיאָהרען צוגעגרייט. ווי גוט עס מוז זיין אויפ'ן האַרצען, ווי ריין עס דאַרף זיין דער קאָפּ, ווי לויטער עס דאַרף זיין דער מוח, אז מע זאָל אין זינען האָבען איבערצולאָזען קאָניאַק פון איין יאָהר אויפ'ן אַנדערען! און רעדט מיט איציקעל שאָסטעפּאָל, וועט ער אייך ניט אויפהערען צו זיפּצען און צו קרעכצען אויף צרות ישראל, און זאָגען, אז מע לעבט נאָר נישט אויף דער וועלט!

אויך שיווקע זיין וויב האַלט אין איין קלאָגען און וויינען אויפ'ן אידישען גלות. „פון די אַרעמע לייט, זאָגט זי, איז ניט אויסצושטעהן! ווי אזוי האָט מען כח, זאָגט זי, צו צוועהען דעם דלות, וואָס אין שטאָרט? מע דאַרף האָבען, זאָגט זי, אַ הארץ פון אַ טאָטער, אז מע זאָל קאָנען דורכגעהן די אידישע נאָס פּאַר פּסח, וואו אַרעמע לייט נעבאָך שלעפּען פּאַר די פּאָלעס! נאָר אַ גזלן, זאָגט זי, קאָן נעהן אין שוהל־נאָס און אויסהערען אַלע גע־שרייען מיט די נעווויינען פון די אַרעמע לייט, וואָס בעטען מצות אויף פּסח! איך גלויב, זאָגט זי, דעריבער פון שטוב ניט אַרויס, איך זאָל ניט צוועהען די צרות מיט די יסורים מיט די וועהטיגען פּונ'ם אידישען פּאָלק. וויפּיעל איך האָב נעקאָנט, זאָגט זי, האָב איך נעגעבען... אין פּאַדראַד האָב איך געשיקט צעטיילען אַנדערהאַל־בען רובעל, אַ פּאָר אַלטע שיך האָב איך אַוועקגעשענקט צו דער חברה „מלבישי־ערומים", דעם שניידער האָב איך אויסגעבאָרגט אַ פּאָר רובעל אויף אָפּצוניי־הען, נדבות טיילט מען אַלע טאָג, היינט

זאל זי שטודירען אין די קלאסען, שפּיעלען אויף פּאָרטעפּיאַנעס, און אונזער טאָכטער זאל זיצען אייננעבויגען אין דרייען איבער דער מאשין, טאָמער וועט זי קוים פּאַרדינענען אויף א קלייד?

— צו וועמען האָסט דו טענות? — שלאָגט איהר איבער נחמיה און קוקט אויף איהר דורך א מאָדנע ברילֿ, וואָס בעשטעהט פון איין גלעזעל און פון איין לעבעל.

— נישט צו דיר, שלים־מזל, צו גאָט האָב איך טענות...

— נישט צו גאָט, צו מענטשען דאַרפסט דו טענה'ן. — מישט זיך אַריין דער עלטערער זוהן חיים. — גאָט אַליין האָט באשאפען די וועלט פּאַר אלעמען גלייך, נאָר די מענטשען האָבען זיך מיט איהר שלעכט איינגעטהיילט...

— איינעם נאָר, דעם אַנדערען גאָר ניט, — לענט צו דער יונגערער בעני.

זיסעל פּערטראַכט זיך, לענט אוועק אויף א מינוט די ארבייט, וויישט־אויס די הענד אין פּאַרטוך און טהוט א פּרעג ביי די קינדער גאנץ ערנסט:

— וואָס־זשע טהוט מען דערצו?

— וואָס מע טהוט דערצו? — ציהט אויס חיים. — עקס־פּראָפּריאַציע!

— עקס וואָס? — פּרעגט זיסעל.

— עקספּראָפּריאַציע, — זאָגט איהר בעני.

זיסעל וויל נאָכזאָגען דאָס וואָרט און קאָן נישט, טהוט זי א שפּיי, נעמט זיך צוריק צום בעזעם, און ביידע זיהן שיסען אויס א געלעכטער.

* * *

אביסעל איז דעם שוסטער'ס וויב נערעכט, וואָס זי פייערט אזוי: נישט נאָר אינדיקעם א פּאָר דרעהען זיך אַרום ביי איציקעל שאָסטעפּאָל אין הויף און פערהאָקען דעם קאָפּ מיט זייער געפּילדער „האָלדער! האָלדער!" און פערפּאָסקודיגען דעם הויף מיט איבער־לאָזען סימנים אויף יעדען טריט און שריט, — מע בעדאַרף זיך פער־

די נאַרישקייטען — שטודיערען, בילדען, שוין בלייבען בעסער א היגע. דאָ וועט זי א כלה ווערען, אדער פאַר שמשון בערנשטיינ׳ס א זוהנדעל, אדער פאַר לוי האַלפערינ׳ס א זוהנדעל, — ביידע וואויל בחורים׳לעך, שענע, נעזונדע, רייכע, און ביידע פון פיינע עלטערען — זי ווייסט אליין ניט, וועמען פון די צוויי זאָל זי וועלען בעסער?"...

— נעקומען דער איד פונ׳ם האַלץ און ווי׳ אייך זעהען.

— וואָס ווי׳ פון מיר אָט דער שלים־מזל׳? אָט באַלד געה איך...

און שיווקע שאַסטעפאַל׳ געהט ארויס צום אידען פונ׳ם האַלץ, ליפא הייסט ער. אַליין איז ער א קליינער, נאָר א באַרד טראָגט ער, ווי א בעזעם, און עס דאַכט זיך איהר אויס, אז ער איז א בי־סעל א חושים׳דיגער. עפּים דולט ער איהר א קאָפּ. ער האָט א טאַכטער, ו ו א ם ז י צ ט, און אזוי ווי איהר טאַכטער טא־מארא איז געווען בעקאַנט מיט זיין טאַכטער, לכן איז ער געקומען אָפּנעמען א גרוס. אָט דער חושים ליפא האָט זי געמאַכט נער־ווען, און זי פאַלט־אַן אויף איהם, טאַקי נאָר ווי א נגידית קאָן אַנ־פאַלען אויף איין ארעמאַן:

— ערשטענס, ווער זענט איהר, וואָס אייער טאַכטער זאָל זיין בעקאַנט מיט מיין טאַכטער? און, צווייטענס, וואָס פאַר א מחותן איז זי מיט איהר, אז איהר אליין שעמט זיך ניט און זאָגט, אז אייער טאַכטער זיצט?...

— וואָס זאָל איך מיך שעמען? — ענטפערט איהר דער איד פון האַלץ און גלעט זיך דעם בעזעם־בארד מיט גדלות. — זי זיצט חלילה נישט פאַר קיין גנבה. זי איז א... „פאַליטיטשעסקע"...

דאָס וואָרט „פאַליטיטשעסקע", איידער ער רעדט ארויס, קוקט ער זיך ארום אויף אַלע זייטען, און אז ער האָט דאָס שוין ארויסגערעדט, זעהט מען, אז עס טהוט איהם אי הנאה, אי ער האָט חרטה...

וואו איז „מעות־חטים“? מיין מאן אַרבייט טאָג ווי נאכט אַרום די „מעות־חטים“, גאָט זאָל מיר העלפען, מיין טאכטער זאָל מיר קומען בשלום אהיים, וועל איך האָבען, אם ירצה שם, א כשר'ען און פריי־ליכען פּסח“...

אזוי טראכט זיך איציקעל שאָסטעפּאָל'ס פרוי, שיווקע, קוקט אין פענסטער אַריין, אין דער וואָסילטשיקאָווער גאס, וואו עס ווערד ערב־פּסח־צייט א טומל ביז'ן האלז, אַרעמע לייט שפּאַנען־אַרום איבער דער בלאָטע שטאַרק פערפאַרעט און פערשוויצט, מע זוכט עפּיס יעדער א פערדינענסטעל אויף פּסח; מיט זיי אינאיינעם ווערען פערשוואַרצט די פערדלעך נעבאָך, אויסגעדאַרטע, הונגע־ריגע, פערשוויצטע, מיט איינגעפּאַלענע זייטען און מיט צעלאָזטע נעזלעכער — נאָט ווייסט, אויף ווען עס איז דאָ א גרעסערער רחמנות: צי אויף די דאָזיגע אויסנעמוטשעטע פיערפּיגיע שטומע בעשעפענישען, וואָס דינען אזוי געטרייַ זייערע אַרעמע בעלי־בתים, צי אויף זייערע צוויפּיפּיגע נישט מעהר גליקליכע טיראַנען, וואָס געהען־נאָך פון הינטען און הוקען און טיוקען און וויוקען, און שמייסען און קאָטעווען און שניידען זיי די אָפּגעקראָכענע פערוואונדעטע פעל? — וואָס הוקעט איהר? וואָס טיוקעט איהר? וואָס וויוקעט איהר? וואָס שמייסט איהר? וואָס קאָטעווט איהר? וואָס שניידט איהר די פעל? נאָרישע מענשען! זעהט איהר דען נים, אז מיר ווילען נעהן, מיר ווילען שלעפּען, נאָר מיר קאָנען נישט, קוים וואָס מיר פלאָנטען מיט די פים?!

און שיווקע די נגידית־טע קוקט אין פענסטער אַריין, זעהט דאָס אלץ, הערט דאָס געשריי מיט'ן טאַרראַס, וואָס אין דרויסען — נאָר דער קאָפּ איהרער איז נישט דא; איהרע מחשבות זענען דאָרטען, מיט איהר טאָכטער, וואָס פאָהרט אהיים אויף פּסח. שוין דא א דעפּעש, אז היינט פּארנאכט קומט זי צו פאָהרען מיט'ן קוריער־צוג אהיים.

„דער אויבערשטער זאָל העלפען (אזוי טראכט זיך שיווקע שאָסטעפּאָל), דאָס קינד זאָל קומען געזונדערהייט, אוועקוואַרפען

קער האָט געהאַט פּאַר זיך נאָר אײַן ציעל: אַז זיין סאַשאַ זאָל זיין אַ דאָקטאָר, מעהר פּערלאַנגט ער נישט! דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אַזוי... פּערלאַנגען פּערלאַנגט ער נאָך עפּעס, למשל: אַ שענעם קאַבינעט, אַ פּערדל אַיין אייגענעם מיט אַ פּאַעטאַנדל אַ שענק אויף אַרומצופּאַהרען איבער די קראַנקע... נו, און צו דערצו דאַרף מען געלט, און געלט קאָן מען בעקומען דורך אַ שדוך, און אַ שדוך דאַרף מען טהון אַ נעהויבענעם, אַ רייכען, מיניסום פינף און צוואַנציג טויזענד!... און עס פּליהט איהם דורך אַ כחשבה: איציקל שאַסטעפּאָל'ס טעכטערל... אַ שען מיידל... אַ ברונעטקע מיט פייעריגע אויגען... געלט איז אַפילו דאָ, און אַ סך, נאָר עס איז אַ פּראַגע, אויב דער חזירוק, אַט דער איציקל שאַסטעפּאָל, וועט וועלען געבען פינף און צוואַנציג טויזענד?... „חאַפּט איהם דער וואַטעמאַכער, וועט ער ניט וועלען, דאַרף מען ניט! איך דאַרף איהם אויף כפּרות, דעם חסיד'ינע, דעם צבוע'ק, דעם אידאַש מיט'ן שירם!"...

אַזוי זיצט זיך אונזער אַפּטייקער ביי'ם פענסטער, קוקט דורך די בלויע ברילען און טראַכט וועגען זיין זוהן סאַשאַ און בויעט לופט־שלעסער פון זיינעטוועגען. און זיין זוהן סאַשאַ? — סאַשאַ זיצט אין וואַגאָן צווייטע קלאַס מיט איציקל שאַסטעפּאָל'ס טעכטערל טאַמאַרא און דיסקוטירט מיט איהר איבער דער פראַגע פון נאַציאָנאַליזם און קאָסמאָפּאָליטיזם, און קוקט איהר בעת מעשה אין די קלוגע שוואַרצע וייכע אויגען, וואָס נעמען אייך דורך־און־דורך, לאַכען פון אייך, גלעטען אייך צו גלייכער צייט און ציהען אייך צו צו זיך מיט אַ אונפערמיידליכער קראַפט.

— וואָס וויל איהר פון מיר? — זאָגט צו איהם טאַמאַרא האַלב לאַכענד. — איך זאָל אויפגעבען דעם גרעסטען אידעאָל פון דער וועלט, איך זאָל פערשטעלען די אויהערען און ניט הערען די געשרייען פון די הונדערט מיליאָן מענשען, וואָס שרייען „ברויט און פרייהייט", צוליעב אַ הויפען מענשען, וואָס ליידען נישט מעהר און נישט ווינציגער פון אַלע אַנדערע — וואָס איז? באשר

— נעהט אייך נעזונטערהייד אן לאזט אונז צו־רוה טיט אייערע פזטונות דארטען. מיין טאכטער איז ווייט פון די זאכען, און מיר אודאי...

— ווייט, זאגט איהר? המ... איך מיין, איהר האט א טעות... — אזוי ענטפערט איהר ליפא. נאר שיווקע הערט איהם שוין נישט; זי האט איהם נעלאזט דא שטעהן אליין מיט זיין בעזעם־בארד און איז פערשוואונדען געווארען אין קיך אריין צו די דיענסטען, זיי נעבען א פינסטערען כוח, זיי זאלען נישט אריינלאזען יעדען שלעפער אין שטוב אריין מיט די בלאטיגע שטיוועל!... און אליין זעצט זי זיך אוועק צורוק צום פענסטער און קוקט ארויס אויף איהר טאכטער, וואס דארף באלד קומען צו פאהרען.

* * *

נאך איין מענש זיצט אין דער זעלבער ציים ביי׳ם פענסטער אינ׳ם זעלבען הויז נומר 13, וואס אויף דער וואסילטשיקאווער גאס, און קוקט ארויס אויף א גאסט, אויף א זעהר אנגעלענטען גאסט — דאס איז סאלאמאן סאפראנאוויטש דער אפטייקער. ער האט אויך נעהאט א דעפעש פון זיין זוהנדעל סאשא, אז ער פאהרט מיט׳ן קוריער־צוג און קומט פארנאכט אהיים.

סאשא לערענט אין אוניווערזיטעט, שטודיערט מעדיצין. שוין באלד א יאהר, אז דער פאטער האט איהם נית נעזעהען. בריעף האט ער פון איהם זעהר אפטע און זעהר נוטע, און דער אפטייקער איז מיט זיין זוהן העכסט צופריעדען. נאר פון א ציים, אז אינ׳ם זוהנ׳ס בריוולעך האבען זיך אנגעהויבען דורכוואדרפען מיהנע וועהטער: „איד"... „פאלק"... „נאציאנאליזם"... „הוב"... „היסטאריע"... ווי קומט דאס צו סאשא׳ן? און צו וואס דארף ער דאס? סאלאמאן סאפראנאוויטש האט זיך צוליעב זיין קינד, קאן מען זאגען, מפקיר נעווען אויידער ער האט איהם דערלעבט זעהען ענדיגען די נימנאזיע און אריינטרעטען אין אוניווערזיטעט. דער אפטיי־

און אויב איהר ווילט, פריילין שאָסטעפאל, וועל איך אייך אויס־זאָגן א סוד, אז מיינע אידישע צרות ערגערען מיך מעהר אלס מיינע אלגעמיינע מענשלעכע שמערצען. ווייסט איהר פאר וואס? ווייל צו די צרות וועהרט נאָך צוגעוועצט אויך א פערדראָס, א האָרצ־וועהטיג: למאי זאָלען מיר, אלס אידען, זיין פערפאָלגט ביי פער־פאָלנטע, פערשקלאָפט ביי פערשקלאָפטע?...

טאָמאָרא שאָסטעפאל חאָפט זיך אויף, און איהרע שענע שוואַרצע אויגען צינדען זיך אָן, ווי צוויי ליכט.

— ניט אמת! הערר סאָפראָנאָוויטש, ניט אמת! איהר הערט וואָס איך זאָג? איך זאָג, אז איהר און אלע אייערע קאָלעגען, די נאַציאָנאַליסטען, האָבען אויסגעטראָכט א ליגען, אז מיר וועלען פערפאָלגט פונ׳ם רוסישען פאָלק! ס׳א ליגען — מיר וועלען פער־פאָלגט פון דער ביוראָקראָטיע, ניט פונ׳ם פאָלק! איהר זענט אָדער גרויסע ליגנערס, אָדער גרויסע טפשים!

— ווי באלד אזוי, האָב איך מיט אייך ניט וואָס צו רעדען! — זאָגט סאשא סאָפראָנאָוויטש און קעהרט זיך אָפ פון איהר און קוקט אין פענסטער פונ׳ם וואָגאָן.

— חא־חא־חא! חא־חא־חא! — צעלאַכט זיך טאָמאָרא און רוקט זיך צו איהם און פערקוקט איהם אין די אויגען אריין. — נישט אייך האָב איך געמיינט, נאָר אייערע חברים; אייך האָב איך אויסגעשלאָסען...

— איך דאנק אייך זעהר! — ענטפערט איהר סאשא און קוקט איהר נישט ווילענדיג אין די אויגען אריין און טראַכט זיך בעת מעשה: וועלכע פערבאָרגענע קראָפט ליגט אין די דאָזיגע צוויי שוואַרצע פענסטערלעך, וואָס זיי האָבען איהם אזוי פער־כשופ׳ט, בעצויבערט און פערשקלאָפט, אז ער איז גרייט איבער־צוטראָגען אלע מינים בעלעריגונגען אויף דער וועלט, אבי זעהען פאר זיך אט די צוויי גרויסע שענע שוואַרצע טיעפע קלוגע אויגען?...

זיי זענען מיט מיר פון איין פאלק און זיי האבען מיט מיר איין היסטאריע און מיר מיט זיי טראגען אלץ איינע נעמען!...

— און האבען אלץ איינע אויגען און זענען געשטעמפעלט מיט אלץ איינע נעזעהר, — ענדיגט פאר איהר סאשא סאפראנאוויטש.

— איצט איז נישט קיין צייט צו קוקען אויף אזעלכע זאכען, — ענטפערט איהם טאמארא.

— און דאך קוקט מען — זאגט סאשא — אויף אזעלכע זאכען זעהר שטארק. אט וועל איך אייך דערצעהלען, וואם איך שטעה אוים אין אוניווערזיטעט פון מיינע חברים איבער דער פארב פון מיינע האר...

— אי־אי־אי! — שלאגט איהם איבער טאמארא. — זיי האבען אייך אודאי געזאגט, אז איהר זענט א רויטער? ערשטענס, איז דאם אמת (לאכט), און צווייטענס, וואם פאר א ווערטה האט דער בזיון מיט די ליידען קענען די בזיונות מיט די ליידען, וואם דאם גאנצע רוסישע פאלק טראגט איבער פון דעם רעזשים?!

— אויב דאם גאנצע רוסישע פאלק טראגט איבער בזיונות מיט ליידען, טראגען מיר, אידען, די זעלבע בזיונות און צרות טאפעלט, ערשטענס, אלם מענשען, און, צווייטענס, אלם אידען.

— וועלכעם איבערוועגט ביי אייך, מאסיע סאפראנאוויטש: די אלגעמיינע מענשליכע ליידען, צי אייערע אייגענע אידישע צרות?

— עם לאזט זיך נישט אפשאצען און איבערוועגען, פריילין שאסטאפאל, פונקט ווי איהר וואלט מיך פרעגען אלם מעדיקער: וועלכע שמערצען איבערוועגען, צי דער וועהטיג פון איין אפגעשניטענעם פינגער פון דער האנד? צי דער וועהטיג פון איין אפגעשניטענעם פינגער פון דעם פום? דערויף וואלט איך אייך גע־זאגט: ביטער איז דעם, וואם מע האט איהם אפגענומען א פינגער פון דער האנד, צוויי מאל ביטער איז דעם, וואם מע האט איהם אפגענומען צוויי פינגער, פון דער האנד און פון דעם פום...

וואָס ער שיקט אמאל אריין צו איהם אין דער אפטייק נאָך א רפואה, אדער ער חאפט זיך אריין צו איהם נאָך א נדבה אויף שטאָרט־זאכען.

ביי איציקעל שאסטעפאל האָט סאלאמאן סאפראנאוויטש קיין אנדער נאמען נישט, נאר „אפטייקער".

— נום מארגען אייך, אפטייקער!

— רב אפטייקער! ניט עפּיס א נדבה אויף א נויטיגער זאך.

און אפּענומען ביי׳ם אפטייקער די נדבה און ארויסגעגאנגען פון דער אפטייק, קען ער איהם שוין מעהר ניט.

וואָס פאר א מחותן איז ער מיט איהם, אז שבת — אזוי דער־צעהלט שיווקע — קאָכט מען ביי׳ם אפטייקער פונקט ווי אין דער וואכען, ערב יום כפור קיין כפרות שלאָגט מען ניט ביי איהם, און א פסח איז ביי איהם... נאָט זאל ניט שטראָפען פאר די רעד!

שיווקע שאסטעפאל ווי׳ל נישט רעדען קיין לשון־הרע אויף א אידען, נאר פערדריסען פערדריסט זיך, און קאָכען קאָכט זי זיך:

— סטייטש פסח! אזא היילינער יום טוב פסח!...

וואָס פסח? ווער פסח? — דאָס זאָגט זי נישט, נאר מע בע־דארף שוין אליין פערשטעהן, וויפיעל גאל עס שטעקט אין די ווערטער.

אויך דער אפטייקער האָט פיינט איציקלען, ווי א כשר׳ער איר האָט פיינט חזיר, נאר ער בעווייזט ניט ארוים זיין פיינדשאפט און איז מיט איהם, אדרבה, פריינדליך, ווי מיט אלע שכנים; וואָס זאל מען טהון? די ווייסטע פרנסה!... הינטער די אויגען הייסט ביי איהם איציקעל שאסטעפאל „נאָט׳ס ננב", „היפאקריט", „אי־דאש", וכדומה אזעלכע נעמען. אין די אויגען אבער הייסט ער ביי איהם: „גאָספאדין שאספעטאל", און אמאל נאך: „מנאָגאאווע־זשאיעמי גאספאדין שאסטעפאל"... פאר וואָס קומט דאָס איהם — ווייסט ער אליין נישט. וויפיעל יאהר זיי זענען שכנים האָט נאך דער אפטייקער נישט געהאט פון איציקעל שאסטעפאל

קאפיטעל ב.

קינדער און עלטערן, עלטערן און קינדער.

איך זאל וועלען כאראקטעריזירן דעם ראמאן פון סאשא סאפראנאוויטש און טאמארא שאסטעפאל אין דריי וועלטער, וואלט איך נעזאגט דאס, וואס מיר זאגען בשעת קרוש לבנה: כשם שאני רוקר כנגדך ואיני יכול לנגוע בך — ווי איך שפרינג קעגען דיר און קאן דיך נישט אנריהרען... אלע זיינע יוננע יאהרען לויפט סאשא נאך טאמארא'ן, שפרינגט אקעגען איהר — און קאן זי נישט חאפען...

פריהער, אז סאשא איז נאך נעווען א יונגעל אין פינפטער קלאס נימנאזיע און האט נע'בחור'ט זיך, נעזוכט וואנסילעך אויף דער אויבערשטער ליפ, האט ער זיך ניט אין מאל בעגענענט מיט איציקעל שאסטעפאל'ס טאכטער אויף די טרעפ, זיך פערקוקט אויף איהרע שוואַרצע גלאנצענדינע וויבע שענע אויגען, וואס האבען אלע מאל נעלאזט אויף איהם אין איינדרוק, נלייך ווי זי לאכט אוים איהם אן מסתמא אוים זיינע נעלע האר, וואס ער האט נע'ירש'עט פון זיין פאטער דעם אפטייקער. און דאך האט ער חשק נעהאט זיך אפשטעלען מיט איהר רעדען, זיך בעקענען, אביסעל שמועסען, רעדען וועגען א ביכעל, אדער נלאט אזוי פלאפלען אין דער וועלט אריין, ווי נעווענהנליך א בחור מיט א מיידעל. איז דאס אבער איהם קיינמאל נישט נעראטען, ווייל טאמארא איז נעווואכסען אין אזא הויז, וואו א מיידעל שטעלט זיך ניט אפ און שמועסט ניט און פלאפעלט ניט מיט קיין אומבעקאנטען בחור, און בעקענען זיך מיט איהם פאסט דאס נישט פאר איהר פאטער.

איציקעל שאסטעפאל וואהנט אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף דער וואסילטשיקאווער נאס, שוין היבשע עטליכע יאהר, און איז מיט סאלאמאן סאפראנאוויטש כמעט נאך נישט בעקאנט, א חוץ

זיך איינגעשטעלט, פערבונדען א געשפּרעך מיט איציקעל שאָסטע־פאל'ס טאכטער.

איציקעל שאָסטעפּאל האָט נישט געוואָלט, אז זיין טאכטער זאל נעהן מיט אלע מיידלעך אין גימנאזיע; ער האָט אבער נישט געשפּארט פאר איהר קיין געלד צו דיננען איהר די בעסטע לעהרער מיט די בעסטע נובערנאנטקעס זי צו אונטערריכטען, און די בעסטע לעהרער — אזוי האָט נערעכענט איציקעל — זענען גויים. ניט אידען. א אידישער לעהרער איז קודם כל אין אפּיקורוס און מאכט זיינע שילער און שילערינס אויסנעלאָסען, און א גויישער לעהרער וויסט זיך נאָר זיין זאך — מע צאָהלט איהם נעלד, דאַרף ער לערנען.

מיט דעם נאנג איז נענאננען איציקעל שאָסטעפּאל, און האָט זיך נישט נעפּוילט אריבערנעהן אין גימנאזיע צום בעסטען לעהרער, צו ראָמאנענקא'ן, זיך אין עצה האלטען מיט איהם: אזוי ווי ער, שאָסטעפּאל, האָט א טאכטער זאהר א נעראָטענע, זאל ער, ראָמאנענקא, איהם רעקאָמענדירען עפּים א רעכטען רעפּעטיטאָר.

האָט איהם ראָמאנענקא אויסנעהערט און נעזאָנט:

— אויב דו ווילסט א רעכטען לעהרער, א נעטרייען, קאָן איך דיר רעקאָמענדירען מיין אייגענעם זוהן, ער איז א נעצייכענטער פּעראָנאָג, א נעוועזענער סטודענט, וואָס האָט זיך צעקריגט מיט די פּראָפעסאָרען און איז איצט ביי מיר אָהן א שום בעשעפּטיגונג.

דאָס איז זיכער, אז וועז ראָמאנענקא זאל זיין א אידיש קינד, א „נעוועזענער" סטודענט, וואָלט איהם אזא מין איציקעל שאָסטע־פּאל נעווים נישט אריינגעלאָזט צו זיך אין שטוב אריין, נאָר פּאר א נוי האָט א איד דרך־ארץ, ער מעג זיך זיין וואָס ער ווילּ זיך, אבי א גוי.

אונזערע שונאים, וואָס ווייסען נישט דאָס אידישע לעבען אין גלות און קענען ניט זיין גלות־פּסיכאָלאָגיע, שטעלען זיך פּאָר, אז א איד פערהאַסט א גוי און פעראכטעט איהם. זיי ווייסען ניט פון

קיין טובה אויף אָט אזוי פיעל — און פון דעסטוועגען זעהט איהר דאָך, מנאנאאוואשאיעמי !...

סאשא דעם אפטייקער׳ס זוהן איז געווען א וואהל יונגעל און איינער פון די בעסטע שילער אין נימנאזיע. ער האָט זעהר נוט נעלערנט, א סך נעלעזען, נישט אין זינען נעהאט דאָס וואס אנדערע בחורים, נאָר זינט ער האָט זיך בעקאנט מיט טאמארא׳ס שענע שווארצע גרויסע אויגען האָט ער אננעהויבען אפט צו פערטראכטען זיך, בעקומען חשק צו בענענענען זיך מיט זיי נאָך א מאל און נאָך א מאל — ביז זיי זענען נעקומען צו איהם מיט א וויזיט איינמאל ביינאכט אין חלום.

און נעקומען זענען זיי צו איהם מיט א פייער, מיט אַיין אימפעט, האָבען איהם ארומנענומען מיט זייער פראכט און נלאנץ, האָבען זיך צענאָסען מיט אזוי פיעל חן, פריינדליכקייט, מיט לייב און ליעבשאפט, האָבען ענדליך אריינגענידערט צו איהם אין הארצען אזוי טיף און בעזעצט זיך ביי איהם אין דער נשמה אזוי פעסט, אז מעהר־פערנעסען זיי האָט ער שוין נישט נעקאָנט, וויפיעל ער האָט זיי פון זיך נישט נעטריבען !

סאשא האָט אליין נישט נעקאָנט פערשטעהן, וואָס פאר א כח עס ציהט איהם אפצושטעהן לאנג־לאנג און וואַרטען אויף די טרעפ, טאמער וועט זיך בעווייזען איציקעל שאסטאפאל׳ס טאכטער און טאמער וועט ער זיך בענענענען מיט איהרע שווארצע שענע קלוגע אויגען, — און האָט ער זיך דערווארט אויף איהר, און האָט ער זיך בענענענט מיט איהר פייערינען קוס, האָט ער נעטהאן נישט מעהר, ווי אויפגעהויבען די רגלים און נעמאכט ויברח, אנטלאפען צו זיך אהיים, צו די אורקאָטען, צו די ביכער, זיך פערטיעפט און פערטראכט און ווידער נע׳חלומ׳ט פון איציקעל׳ס טאכטער, פון איהר שענער פינור און פון איהרע שווארצע גרויסע קלוגע אויגען, און וויעדער אפנעווארט זי אויף די טרעפ, און וויעדער בענענענט זיך און ווידער א ויברח ! — און אזוי א לאנגע ציים, ביז דאָס פייער האָט אויסנעבראכען, און דעם אפטייקער׳ס זוהן האָט

געשוועבט אין דער אונענדליכקייט פון זייערע אידעאלען, נישט אפצוגעבען זיך דין וחשבון, וואס זיי טהוען, וואוהין זיי געהען און וואס קאן זיין דערפון דאר סוף...

דער, וואס וויסט די געשיכטע פון די נעשעהענישען אין דער לעצטער צייט, וועט פערשטעהן דעם פשט פון די ווערטער: „געוועזענער סטודענט". דאס איז נעווים אינער פון די בעסטע קינדער פונ'ם לאנד, וואס האבען א ווארעם ליעבענדעם הארץ, מיט א ריינעם געווישען, מיט א הויכען אידעאל, מיט א גוטען ווילען צו טהון עטוואס גוטעם, נוצליכעם פאר'ן אומגליקליכען הונגעריגען פאלק... קורץ, דאמאנענקא איז נעווען ניט נאר א סאציאליסט און א רעוואלוציאנער, נאר אויך אין אנפיהרער, אין ארגאניזאטאר פון א נאנצער חברה, און אט דער בחור איז נעווען נעצוואונגען א געווייסע צייט צו פערברענגען אין דער הוים, און איהם האט דאס אונזער איציקעל שאסטעפאל אויסגעזוכט אלס דעם אייניציגען רעפעטיטאר פאר זיין אייניגער ציטערדיגער טאכטער טאמארא, און ווי גליקליך האט זיך נעשעצט אונזער איציקעל, אז ער האט נעהערט פון דאמאנענקא'ן אליין, פון א כריסט, אז זיין טאכטער לערנט גוט און קאן גוט און איז אליין גוט — ארום און ארום גוט!

ניט איין מאל האט זיך איציקעל שאסטעפאל בעריהמט צווישען אידען, וואס פאר א טיערען לעהרער ער האט, א כריסט, און וואס דער לעהרער דער כריסט זאגט וועגען זיין טאכטער! און אז ער, איציקעל, וועט זעהן, אז זיין טאכטער זאל זיך לערנען און לערנען, עס אהרט איהם ניט, אז זי זאל אפגעבען עקזאמען אויף אלע אכט קלאסען גימנאזיע. אין גימנאזיע געהן — דאס טאקי ניט, אבער אפגעבען עקזאמען, ברענגען איין אטעסטאט, פארוואס ניט?

און איציקעל האט אויסגעפיהרט זיינס: זיין טאכטער איז אין די קלאסען נישט געגאנגען, זיך אליין געלערנט, רעפעטירט פון דאמאנענקא'ן, געהאלטען עקזאמען אויף אלע אכט קלאסען גימ־

דעם סוד, אז אלם וואָס פרעמדם איז ביי אידען טייערער ווי אירגענס. אז א איד וויל עפּיס דערצעהלען א זאך, וואָס מע זאָל איהם גלויבען, זאָגט ער: „דאָס האָב איך געהערט פון א כריסט, נישט פון קיין אידען"... זיי קוקען זיך ניט צו, ווי דאָס גאַנצע שטרעבען פון א פערמעגליכען אידען איז צו געווינען די געזעלשאַפט פון די כריסטען, די גוטע מיינונג פון א כריסט; איין גוויישער קאָמפּלימענט איז ביי זיי טויזענד מאָל טייערער פון צעהנטויזענד אידישע קאָמפּלימענטען... ביי קיין אומה ולשון האָט איהר נישט אזא אויסדרוק, ווי: „אונזערע אידעלעך", „מיט א אידען איז גוט קונעל עסען", „אידישע גליקען", „אידישע מעשיות", „אידישע זאַבאַבאַנעס" און נאָך כדומה אזעלכע שענדליכע אויסדרוקען, וואָס האָבען זיך געקאָנט אויסבילדען נאָר ביי א פאָלק, וואָס לעבט אזוי פיעל הונדערט יאָהר אָהן א היים אין גלות.

אז ראַמאַנענקא'ס זוהן, דער געוועזענער סטודענט, איז געקומען צו טאַמאַראַ'ן צו דער ערשטער לעקציע, האָט איציקעל שאַפּטעפּאָל, פון זיין כבוד וועגען, אַראָפּגעהאַפּט דאָס היטעל און אָנגעטהאָן א קיילעכיג זיידען יארמעלקעלע — שייך, א פריץ! און אזוי איז שוין געווען א חוק אלע טאָג: איז אַריינגעקומען ראַמאַנענקא — איז דאָס היטעל אַרונטער; איז אַוועקגענאַנגען ראַמאַנענקא — איז אַרונטער די יארמולקע.

און ראַמאַנענקא דער לעהרער, דער געוועזענער סטודענט, האָט געטהאָן זיין אַרבייט נעטריי: ער האָט מיט טאַמאַראַ'ן געלערנט, מיט טאַמאַראַ'ן געלעזען, טאַמאַראַ'ן ענטוויקעלט און האָט זיך אין טאַמאַראַ'ן פערליעבט. און טאַמאַראַ האָט זיך פערליעבט אין ראַמאַנענקא'ן...

נישט ראַמאַנענקא, נישט טאַמאַראַ האָבען זיך וועלן עס איז דערקלערט אין זייערע נעפיהלען, אָדער אפילו מזכיר געווען וועגען דעם. דאָס איז געווען א שטילער צוזאַמענשטויס פון צוויי ברענדיגע שטערען, וואָס האָבען זיך געטראָגען מיט אַיין אונגעהייערען כח איינס אקעגען דאָס אַנדערע, און ביידע צוזאַמען האָבען זיי

— לערנען האָט קיין סוף ניט, — זאָגט איהם טאַמאַרא.

— די תורה האָט ניט קיין גרונד? — בעמערקט איהר מיט א שפּאָם דער פּאָטער.

— נעווים נישט. — מאַכט צו איהם טאַמאַרא אויך מיט א שפּאָם. — איך האַלט ערשט ביי מה טובו.

— נאָך גאָר פון פּאַרעגט? — שפּאָסט וויטער דער פּאָטער.— וועלכע־זשע וועסט דו קומען צו גאָט?

— אז איך וועל ענדיגען אוניווערזיטעט און פּראָקטיצירען פּריהער א פּאָר יאָהר אין קליניק און האָספּיטאַל, וועל איך ערשט דעמאָלט אָנהויבען מיין פּראָקטישע אַרבייט, וועלכע וועט זיין פּאַר מיר א נייע שוהל אויף צו שטודירען . . . . . .

. . . . . .

איצעקעל שאָסטעפּאָל איז געבליבען אָפּהענדיג, צעשטעהרט און אָהן לשון. ער האָט דער טאַכטער אויף איהר פּאַרשלאָג נישט געענטפערט גאָר נישט. ער האָט זיך נאָר אויפגעהאָפּט פונ׳ם בענקעל, פערלענגט די הענד אַרונטער, דעם קאָפּ אַראָפּ, און געמומען שפּאַנען איבער דער שטוב. נאָכדעם האָט ער זיך אוועקגעשטעלט אָקעגען זיין טאַכטער, און זייערע בייד׳ענס גרויסע שוואַרצע אויגען האָבען זיך בעגעגענט, געקוקט נישט גליך, נאָר פון אונטען אַרויף, און שאַרף, און אָהן וועהטער, געפייערט ווי צוויי וויל׳דע חיות, וואָס זענען גרייט זיך א וואַרף טהון איינס אויף דאָס אַנדערע... דער פּאָטער האָט אויסגערעדט מיט א פּעסטער שטימע:

— טאַמאַרא! דו וועסט טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וועל דיר הייסען!...

דערויף האָט איהם טאַמאַרא געענטפערט אויך מיט א פּעסטער קלאַנג שטימע:

— טאַטע! דו האָסט א טעות! איך וועל טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וויל!...

נאזיע און געבראכט צו טראָגען אהיים אײַן אטעסטאט! — דאָס איז נעווען פאר אונזער איציקעלס שאָסטעפאל א גליקליכער טאג, א טריומף. זײַן טאמאראַ האָט אײַן אטעסטאט פון אכט קלאסען, און דוקא נישט געגאנגען אין נימנאזיע!

— הא, וואָס זאָגסט דו, שיווקע?

— וואָס זאָל איך זאָגען? — ענטפערט איהם שיווקע. — ס'איז צייט איצט צו טראכטען וועגען א שדוך.

— הא? וואָס? א שדוך זאָגסט דו? אזוי פריה? — מאכט צו איהר איציקעל און דרעהט און פלעכט און נרייזעלט זיך דאָס שוואַרצע געגרייזעלטע בערדעל. — וואָס האָסט דו אזוי קיין צייט ניט? און אפשר, הא? אפשר ביזט דו געוואכט, שיווקע? טאקי צייט שמועסען וועגען א שדוך.

און איציקעל שאָסטעפאל בעטראכט זיין טאכטער, ווי אזוי זי איז אויסגעוואכסען, געוואָרען א פארשוין, קיין עין־הרע, א יפת־תואר; אלע זאָגען א יפת תואר, אפילו כריסטען...

און טאמאראַ לייענט ביכער, לערענט ווייטער, זעהט זיך אלע טאָג מיט'ן לעהרער, מיט ראַמאַנענקא'ן. און די פאטער און מוטער פערשטעהען ניט, וואָס נאָך האָט זי צו לערנען? ביז וואָנען איז דער שיעור צו לערנען? און וואָס געהט אהער אלע טאָג דער לעהרער? און דער פאטער וואַרט־אָפּ א טאָג און צווויי און דריי און רופט־צו צו זיך טאמאראַ'ן און זאָגט צו איהר:

— טאכטער מיינע, וואָס טהוט דאָ דער לעהרער?

— גאָר נישט, — ענטפערט איהם די טאכטער — מיר לייענען אינאיינעם ביכער, מיר שמועסען.

— ביז וואָנען איז דער שיעור? עס מוז דאָך האָבען א מאל א סוף, צי ניין?

— וואָס מוז האָבען א סוף? — פרעגט איהם די טאכטער.

— דאָס לערנען מוז האָבען א סוף, — ענטפערט איהר דער פאטער.

איהרס, — צו וואָס דאַרף זי שטודיערען, לערנען זיך?... א פּראָפעסיאָן, זאָגט זי, ווייל זי האָבען... סאַמאָסטאָיאָטעלנע, זעלבסטשטענדיג ווייל זי זיין... א מענש פּאַר זיך... ננו!!! נאָט אייך אזעלכעס! און וועָר איז שולדיג, אז ניט איך אליין? עס האָט זיך מיר נעגלוסט זי לערנען, בילדען, מאַכען זי פּאַר א וואויקענעווידינג — א מצוה אויף דיר!

אזוי טראַכט זיך איציקעל שאַסטעפּאל און דרעהט און פּלעכט און ציפּעט דאָס נעגרייזעלטע בערדעל זיינס, און טרייסט זיך חאָטש דערמיט, וואָס זיין טאָכטער האָט איהם ניט אָפּגעטהאָן קיין ערגערע זאַך... למשל, וואָל וואָלט זיין, וועָן טאַמאַרא פערליעבט זיך אין א שלים־מזל, אָט, א שטיינער, אין דעם אָפּטייקער'ס זוהנדעל, וואָס דרעהט זיך איהם אלע מאָל פּאַר די אויגען?...

און עס קומט איהם אויפ'ן זינען דער געלער סאַשא סאַפּראַנאָוויטש, וואָס איז אויך געבליבען אין פּעטערבורג שטודיערען און וואָס דעם נאַנצען וועג האָט ער זיי געפּלאַנטעט זיך פּאַר די פּיס, נישט נעהאַט די העזה צו צוגעהן צו זיי צו נאָהענט...

— וואָס טהוט דאָ דעם אָפּטייקער'ס בחור'ל? — האָט איציקעל נעהאַט א פּרעג נעטהאָן ביי דער טאָכטער און בעקומען ענטפער:

— ער פּאָהרט שטודיערען.

— שטודיערען? אלע שטודיערען? אויף וואָס שטודיערען?

— אויף דאָקטאָר.

— מיט דיר אינאיינעם?

— וואָס פּאַר א מחותן איז ער מיט מיר?...

די לעצטע וועָרטער האָבען דעם פּאָטער אביסעל בערוהיגט. און דאָך איז ער נעקומען צו פּאָהרען אהיים א צעקאַכטער, אויסגעלאָזט זיין נאַנץ ביטער הארץ אויפ'ן וועג קאָפּ, ווי נעוועהנליך א מאָל, אז ער קומט אהיים צעטראָגען און צערודערט... א קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאָן און פערשטעהט איהם, לאָזט זי

— וואָס? וואָס האָסט דו געזאָגט? זאָג נאָך א מאָל!
— איך וועל דיר זאָגען נאָך צעהן מאָל, נאָך הונדערט מאָל: איך וועל טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וויל!...
— אָנו, לאָמיר זעהען!...
— מיר'ן זעהען!...

* * *

נאָרישקייטען! איציקעל שאָסטעפּאָל איז געגוג קלוג אויף צו פערשטעהן, אז ס'איז נישט די יאָהרען, ניט די צייטען, וואָס מע האָט געקאָנט א קינד צווינגען, עס זאָל טהון דעם רצון פון די עלטערען. די צייטען האָבען זיך אויף אזוי וויט געביטען, אומעדום אויף דער נאָנצער וועלט, אונטער די אידען וועניגסטענס, אז עלטערען זענען צופריעדען, וועו זיי זענען ניט געצוואונגען צו טהון דאָס, וואָס זייערע קינדער וויללען... איציקעל שאָסטעפּאָל האָט בכבודו ובעצמו אָפּגעפיהרט די מאָכטער זיינע קיין פּעטערבורג, איהר בעשטעלט קוואַרטיר און קעסט ביי זייוו איין אייגענע, א דרוקערס א וויב, אַליין געגאַנגען מיט איהר אייגקויפען ביכער, קליידער, פּאַפּיער וכדומה, און אז ס'איז געקומען צום געזעגענען און צום קושען זיך, האָט זיך דער פּאָטער געוואָלט צעווייגען, האָט איהם די מאָכטער אָנגעגנומען ביי די הענד:

— פע, מאָטע, ווי קומט דאָס צו דיר, דאָס פּאַסט פּאַר א אידינע!... דו קאָנסט נאָנץ רוהיג פּאָהרען אהיים... דו וויסט, אז דיין מאָכטער איז שוין נישט מעהר קיין קינד, וואָס מע דארף איבער דעם ציטערען... פּארהאן, דאנקען גאָט, א פּאַסט, וואָס טראָגט בריעף הין און צוריק... אויף יום־טוב וועל איך מסתמא זיך דורכפּאָהרען אהיים... פּאָהר געזונד און גרים דער מאַמע גאָר פריינדליך!

א גאנץ וועג, צוריקפּאָהרענדיג, זיצט איציקעל שאָסטעפּאָל אין וואָגאָן און טראַכט זיך:

— וואָס טהוט זיך דא? מיין מאָכטער, מיין איינאונאייניציג קינד, וואָס איבער הונדערט צוואַנציג יאָהר איז מיין פערמעגען

— טהוט מיר הנאה! — זאָגט איציקעל צום ווייב און שטעלט אַוועק אויף איהר א פּאָר גרויסע שוואַרצע אויגען. — אַקעגען וואָס דערצעהלסט דו מיר?

— אַקעגען גאָר ניט, — זאָגט שיווקע, — נלאָט אַווי... נאָכ־דעם מאַכט ער צו מיר, דער אַפּטייקער הייסט עס: מיין זוהן קען זיך מיט אייער טאָכטער...

— טהוט מיר נאָך מעהר הנאה! צו וואָס דאַרף איך דאָס ווייסען?! — שרייט שאָסטעפּאָל.

— וואָס האָטס דו זיך צעשרייגען? נלאָט אַווי, דו ביזט נע־קומען פון וועג, דערצעהל איך דיר...

— איך פּרעג דיך דען?

— זעה נאָר, ווי ער האָט צעלאָזט דעם כהן!

— לאָז מיך צורוה! און דול מיר ניט מיין קאָפּ!! און טשע־פּע זיך אָפּ פון מיין לעבען!!!

און איציקעל שאָסטעפּאָל האָפּט דעם שירם און אַנטלויפט פון שטוב און בענגענט זיך א נאָז קענען א נאָז מיט'ן אַפּטייקער. קאָן מען ניט זיין אַזוי גראָב און ניט אַפּענטפערען אויפ'ן גוט־מאָרגען מיט א גוט־יאָהר, און אז יענער פרעגט: וואָס מאַכט א י ה ר — מוז מען זיך אָפּשטעלען און זאָגען: א דאַנק, וואָס מאַכט א י ה ר? און אָט אַזוי פערבינדט זיך, ניט ווילענדיג, א שמועס צוויישען אונזערע צוויי שכנים.

א פּ ט י י ק ע ר: וועז קומט איהר פון פּעטערבורג?

א י צ י ק ע ל: היינט.

א פּ ט י י ק ע ר: אַפּגעפיהרט די טאָכטער אויף די קורסען?

א י צ י ק ע ל: אַפּגעפיהרט די טאָכטער אויף די קורסען.

א פּ ט י י ק ע ר: שטודיערט מעדיצין?

א י צ י ק ע ל: שטודיערט מעדיצין.

א פּ ט י י ק ע ר: מיינעם האָב איך אַפּגעשיקט אַליין.

א י צ י ק ע ל: אַליין...

א פּ ט י י ק ע ר: א זוהן איז נישט קיין טאָכטער.

איהם צורוה, „ביז דאָס משוגעת וועט איבערגעהן"... שיווקע איז אָבער נישט פון דער קאַטעגאָריע קלוגע ווייבער. דאָס, וואָס איהר האַרץ פיהלט און דער קאָפּ דענקט — דאָס זאָגט איהר מויל...

קוים דערלעבט זעהען דעם מאַן צוריק, געהט זי איהם אָקענען:

— נו? וואָס הערט זיך?

— וואָס זאָל זיך הערען?

— וואָס מאַכט דאָס קינד?

— וואָס זאָל זי מאַכען?

— אָפּגעפיהרט קיין פּייטערבאַרג?

— ניין, איך האָב זי איבערגעלאָזט אין וועג.

— באַשטעלט א קוואַרטיר?

— ניין, נעלאָזט אין דרויסען.

— וואָס ביזט דו אַזוי כהנ'דינ?

— דול מיר נישט קיין יאַרמעלקע!...

א קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, אז זי האָפט פון איהם א פעטשאַטעק, ווישט זי אָפּ די ליפּען און מאַכט א שווייג. שיווקע איז אָבער, ווי נעזאָגט, נישט פון די אויבערגעשפּיצטע ווייבער, ווארט זי אָפּ א ווייל און פערבינדט א נייעם שמועס:

— נעפעלט דיר אונזער שכן?

— וואָסער שכן?

— דער אפטייקער.

— וואָס איז שוין ווידער?

— ער באַגעגענט מיך נעכטען אויף די טרעפ און מאַכט צו מיר: אַוועקגעפאָהרען אייער מאַן קיין פעטערבורג?... זאָג איך: אַוועקגעפאָהרען קיין פעטערבורג... זאָגט ער: אָפּגעפיהרט די טאַכטער?... זאָג איך: אָפּגעפיהרט די טאַכטער... און איך האָב, זאָגט ער, מיין זוהן אָפּגעשיקט אַליין...

— די טאַכטער מיינע, מאַשע הייסט זי... זי קאָן זיך מיט אייערער זעהר גוט... ווייסט איהר, ווער זיי האָט באַקענט?

— ווער?

— דער לעהרער.

— ווּאָסער לעהרער?

— רַאַמאַנענקאָ. ער איז א רעכטער חברה־מאַן...

— ווּאָס הייסט א חברה־מאַן?

ליפּא דער איד פון האַלץ גלעט זיך דעם בעזעם־באָרד און קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, רעדט שטיל:

— ער איז א צעצעלַיסט!...

— א ווּאָס?

— א צעצעלַיסט... פון די צעצעלַיסטען, ווּאָס קאַטאַרי... (ער קוקט זיך אַרום, רעדט שטיל.) ער האָט זיי אַלע געמאַכט פאַר צעצעלַיסטקעס, מיינע און אייערע...

— מיינע? מיין טאַמאַרא? אַבער גאָר לא!... האָט קיין פאַראַיבעל ניט, איך האָב קיין צייט ניט...

און איציקעל שאַסטעפאַל לויפט ווי א משוגענער, גלייך ווי עמיצער יאָגט איהם נאָך. „ווּאָס פאַר איין אַנשיקענישׂ! — טראַכט ער זיך. — אַלע באַריהמען זיך, אז זיי קענען זיך מיט איהר!... נו, קענען זיי זיך מיט איהר! געזונטערהייד! לאָזען זיי זיך קענען!"...

דאָס איז אַבער נישט אמת. א ווּאָרעם האָט זיך פערקלויבען צום פאַטער אינעוועניג אין האַרצען און עסט איהם און טאַטשעט איהם, און עס פערדריסט איהם זעהר גוט, ווּאָס ווּאו ערגיץ א שלים־מזל קען זיך מיט זיין טאַכטער און האַלט זי אין מויל! און מעהר גיפט פון אַלע האָט איהם אריינגעלאָזט אָט דער באַרד־איד ליפּא מיט זיין „צעצעלַיזם"... עפּים האָט שאַסטעפאַל געהאַפט נאָך פריהער; עפּים האָט מען איהם אריינגעלעגט א גריל; עפּים האָט ער געהערט די טאַכטער פּלעטשען: „אַרגאַניזאַציע"... „ווּסעאַבשטשע זאַבאַסטאָווקע"... „קאָנסטיטוציע"... וכדומה אזעלכע דבורים האָט ער זיך אַנגעהערט פון איהר, ווען עס פלעגט קומען צו רעד. און

א י צ י ק ע ל: נישט קיין טאַכטער...

א פ ט י י ק ע ר: מייַנער קען זיך מיט אייערער זעהר גוט...

א י צ י ק ע ל: זעהר גוט... האָט קיין פּראיבעל ניט, איך האָב קיין צייט ניט!

און איציקל שאַכטעפּאל נעהט שווער נאָך מעהר צעקאַכט און טראַכט זיך: וואָס וויל פון מיר אָט דער אַפּטייקער? וואָס דרעהט ער מיר א מוח מיט זיין זוהן, אז ער קען זיך מיט מיין טאַכטער? האָט ער נישט עפּיס א מיין דערביי? באַמבעלט זיך ניט ביי איהם א שדוך?... א שענער מחותן סאַפּראַנאַוויטש דער אַפּטייקער. חא־חא־חא!...

אזוי לאַזט אויס איציקל שאַכטעפּאל זיינע טרויערינע מחשבות מיט א ביטער געלעכטער און בענעגנט זיך מיט א נייער פּריטשעפּע, מיט ליפּא'ן.

ליפּא, אַדער, ווי מע רופט איהם, דער איד פון האַלץ, איז געווָאָרען, אז איציקל שאַכטעפּאל איז נעקומען פון פּעטערבורג, איז ער נעקומען צו לויפּען אַפּנעמען א גרוס, טאַמער האָט ער זיך ערגיץ בענעגנט דאַרטען מיט זיין טאַכטער?

— שלום־עליכם אייך, רב איציקל, איך לויף אייך שוין נאָך א האַלבע שעה! — אזוי זאָגט צו איהם ליפּא דער איד פון האַלץ און גלעט דעם בעזעם־בּאָרד.

— וואָס וועט איהר זאָגען גוטס? — פרענט איהם שאַכטעפּאל.

— איך האָב אייך געוואָלט פרענגען, אפשר האָט איהר באַגענגענט דאַרטען מיין מאַשע'ן?

— וואָסער מאַשע?

— מיין טאַכטער מאַשע!

— וואו האָב איך זי באַגענגענט?

— דאַרט, אין פּעטערבורג איז זי דאָך, אינאיינעם מיט אייערער... זי איז א גוטע בחור'טע!

— וועך?

פּאָליאקאָוו'ן פּאַר אַיין אייִדעם! ס'איז פּאַוואָלינקע עטליכע און דרייסיג מיליאָן! עס וועט א רוח אין אייִערע פּאָטער און מוטער אַריין, דער גאַנצער שטאָדט, דער גאַנצער וועלט!!!

אָט דאָס זענען געווען די זיסע חלומות פון'ם נאַרישען פּאָטער, און די דאָזיגע חלומות זענען צעשלאָגען געוואָרען מיט א מאָל, אין איין טאָג, אין איין אויגנבליק, אין דעם מאָמענט, וואָס טאָ־מאַראַ האָט איהם דערקלערט, אז איהר אייניציגער צוועק איז לערנען, שטודירערן מעריצין, ענדיגען דאָקטאָר, פּראָקטיצירען, זיין א נוצליכער מענש פּאַר'ן לאַנד, פּאַר דער מענשהייט, וכדומה אזעלכע מאָדנע דבורים... ווער שדוך? וואָס חתונה האָבען? פון דעם קיין חצי דבור נישט אפילו, זי דערמאָנט גאָרנישט און וויל נישט הערען!...

פון דער אַנדערער זייט אָבער, פּאָטערליעבע זוכט א זכות אויף א קינד, וויל זיין א מליץ־יושר, נעפינט א טרייסט:

— נישטאָ נאָך א צווייטע טאַמאַראַ, ווי מיין טאַמאַראַ!... נישטאָ נאָך די אַנדערע אזא געראָטענע, אזא שענע, אזא קלוגע, אזא טייערע און אזא געטרייע מאָכטער, ווי מיין טאָכטער!

און ער דערמאָנט זיך, ווי זי האָט זיך מיט איהם געזענגענט און וואָס זי האָט איהם נעזאָגט, און עס ווערט איהם א ביסעל גרינגער אויפ'ן האַרצען, און ער טרייבט אַוועק פון זיך אַלע טונ־קעלע מחשבות מיט אַלע איבערינע רעד מיט די אַלע זייטיגע פּאַר־שוינען, וואָס פּלאָנטען זיך איהם פּאַר די פיס, און ער לאָזט אַריין צו זיך א האָפענונג, אז זי קאָן אַנדערש ווערען, אז זי קאָן אויך דאָרטען זיך בענגענען מיט א מין פּאָליאקאָוו, און עס קאָן זיך איבערדרעהען די נאַנצע מאשינעריע מיט'ן קאָפּ אַראָפּ, כיט די פיס אַרויף, אז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען געבען א קוק... „נישט געזאָרגט זיך! נאָר נישט געזאָרגט זיך! בטחון! גוואַלד, בטחון! האָפענונג! אמונה אין הקדוש־ברוך־הוא! ער, אז ער וויל, קאָן ער!"...

ער. דער נאָרישער פּאָטער, פּלעגט הערען, קוקען איהר אין די אויגען אַריין און קוועלען, וועלען בריטער ווי לענגער: „א מאַנס־בילשער קאָפּ אויף איהר. — פּלעגט ער זיך טראַכטען. — וואָס וועט פון איהר אויסוואַכסען? אַיין עבירה, וואָס זי איז ניט געבאָרען א יונגע!" און דער גליקליכער פּאָטער האָט געבויעט לופט־שלעסער וועגען זיין געליעבטער טאָכטער, זיך פּאָרגעשטעלט, אז עס קומט צו פּאָהרען צו איהם א מיליאָנער, א מין פּאָליאָקאָוו פון פּעטערבורג, און שרכנ'ט זיך צו זיין טאָכטער, און די טאָכטער שיקט איהם אָפּ צום טאַטען, און ער, דער טאַטע, נעמט אויף פּאָליאָקאָוו'ן פּאָר א גאַסט אין דער גרויסער זאַל, זיצט ניט איהם ביי'ם קיילעכיגען טישעל, א קרעסלע קעגען א קרעסלע, און מיט רעדט פון אייזענבאָהנען, פון בריקען, פון צוקער־פאַבריקען, וואַלד־קלעפּקע, רעלסען, נעכטיגע טעג, ביז מע קומט אַרויף אויף דעם רעכטען ענין: אויף זיין טאַמאַרא.

— איך האָב נעהערט, הערר שאָסטעפּאָל, אז איהר האָט זעהר א נעראָטענע טאָכטער. — זאָגט צו איהם פּאָליאָקאָוו און שפּיעלט זיך מיט'ן קייטעל פונ'ם זייגער.

— וואו? אזוי דאַרט אין פּעטערבורג? — מאַכט צו איהם איציקעל שאָסטעפּאָל, און דאָס האַרץ זיינם שפּרינגט שיער ניט אַרויס פּאָר פּרייד און גדלות.

— גוטס — זאָגט צו איהם פּאָליאָקאָוו — לאָזט זיך הערען נאָענט ווייט... איך האָב זי שוין געזעהען, נערעדט אויך, זי געפעלט מיר זעהר, איך בין, דאַרפט איהר וויסען, פּאָליאָקאָוו'ס א זוהן... און פּערמענען, דאַנקען גאָט...

— א! — שלאָגט איהם איבער שאָסטעפּאָל. — פון אייער פּערמענען האָבען מיר נעהערט, אויף מיר נעזאָגט געוואָרען... דער עיקר איז זי, די טאָכטער מיין איך, אויב איהר זענט איהר נעפעלען?...

און איציקעל שאָסטעפּאָל קוועלט, דאָס האַרץ וואַכסט איהם פּאָר פּרייד, פּאָר גדלות און פּאָר גליק! א קליינינקייט — האָבען

— א שענעם קלאפטער האלץ האָט איהר מיר נעגעבען! אזא מזל אויף מיינע שונאים! עס איז דען האלץ? איידער מע דער־לעבט זעהען א שטיקעל פייער, קריכען ערויס, שונאי ציון, די אוי־גען פון קאפ!...

— וואָס רעדט איהר, מאדאמעניו, זאלט איהר מיר זיין נע־זונט און שטארק! — טענה'ט נעבאך דער ארעמער האלץ־איד. — ס'איז גאלה, ניט קיין האלץ! ס'איז אמת'ע בארלינער האלץ, ניט פלאטאוע האלץ, טרוקען האלץ, ווי פעפער, גאלה, ניט קיין האלץ!...

— א מאדנער איד איהר זייט! — מישט זיך אריין דער מאן. — מע זאגט אייך, אז דאָס האלץ איז נאס האלץ, דאָס האלץ ווייל ניט ברענען, קומט איהר צו נעהן און זאגט, אז דאָס האלץ איז טרוקען האלץ!

— דאָס האלץ מוז זיין פון אזא בוים א נאסען, — שטעלט אריין א וואָרט אויך דער איידעם, דער בעל־חשבון, דער מאטע־מאטיקער, וואָס פערשטעהט אלגעברע.

די נסים, וואָס א איד שטעהט אוים אין דער ענגער, פינסטערער, חושכ'דיגער, שמוציגער, אזוי־נערופענער „טשערטא", וואוהין דער גלות האָט אידען פערוואָרפען און צענויפגעפאקט אלע אינאיינעם, זענען אזוי גרוים און אזוי וואונדערליך, אז יעדער איינציגער וואלט געהאט צו דערצעהלען יציאת־מצרים, ווי אזוי גאָט האָט מיט איהם געפיהרט, ער האָט דורכגעלעבט א יאהר, און נאך א יאהר, און נאך א יאהר, און האָט אויפגעצויגען און חתונה געמאכט א קינד, און נאך א קינד, און נאך א קינד, — חדושים ונפלאות!

ליפא באשעוויטש וואלט נעהאט צו דערצעהלען מעהר פון אלעמען. אכט קינדער האָט איהם גאָט געגעבען, און אלע אכט געראטענע, נעצייכענטע קעפ. אלסדינג קאנען זיי, אלץ וויסען זיי, און פרעגט זיי, וועג און וואו האָבען זיי געלערענט? צי האָבען זיי אנגעקוקט וועג א חדר? (א חוץ דעם, וואָס ער אליין פלעגט מיט זיי בייאכט א מאל אונטערקנעלען.) צי האָבען זיי געזעהען

קאפיטעל ג.

מאשא באשעוויטש.

ליפא באשעוויטש, אדער דער איד פונ'ם האלץ, איז א איד, וואס שטעלט־צו האלץ אין אלע הייזער — און פון דעם לעבט ער, דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג.

„דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג"... עס רעדט זיך נאר אזוי, וואהרום ווי איז דאס אימשטאנד אזא, איך בעט איבער אייער כבוד, איין עני ואביון, ווי ליפא באשעוויטש, צו נעבען בילדונג זיינע קינדער און דערציהען זיי, אז דער קאפ איז איהם גאר פערטהאן אין אנדערע זאכען: ער זוכט ברויט א שטיקעל פאר זיך, פאר זיין ווייב און קינדער, ער זוכט און זוכט און קען עס נישט גע־פינען! אויף אלע זייטען ווארפט זיך נעבאך דער ארעמער באש־שעוויטש, פון שטוב צו שטוב געהט ער אנשלאגען האלץ, א נוטע כאס, איין אמת'ער קלאפטער, דריי מיט א פערטעל אויף דריי מיט א פערטעל, צוויי און פופציג ווערשאק!... און אויף אויסצוצאהלען! איהר העלפט? אויף אויסצאהלען, כך הכל א קערבעל א וואך!...

און נאך די אלע גליקען, אז מע געפינט שוין דעם קונה, און מע האט זיך שוין אויסגעדונגען פאר'ן פרייז, און מע האט איהם שוין צוגעשטעלט דאס האלץ, און מע האט שוין אויסגעמאסטען דעם קלאפטער דריי מאל אין דער בריים, און ער האט אראפגעשיקט דעם איידעם, ער זאל אויך אנקומען און אויכמעסטען דאס האלץ (דער איידעם איז א יונגערמאן א בעל־חשבון, א מאטעמאטיקער, פערשטעהט אלגעברע), און דעם שכן האט מען אויך א בעט גע־טהאן, ער זאל חאפען א קוק אוים'ן קלאפטער האלץ, און מע האט שוין, ברוך השם, דאס האלץ צעהאקט אויך, און צענויפגעלעגט אויך, און מע הייצט שוין מיט'ן האלץ א גאנצע וואך, — קומט מען צו געהן נאכ'ן ערשטען קערבעל, חאפט מען ערשט א פעטשא־טעק פון דער בעל־הבית'טע, פון דער מאדאם, אז עס ווערד פינם־טער אין די אויגען:

עלײן האָט געשריבען... און נישט לאַנג נעטראַכט, האָפּט ער אַרויס א פּאַפּיער און לייענט אַייך בקול רם און מיט א קוועטש און מיט אײן אָפּזאץ:

„יעווא וויסאָקאָפּראָוואָסחאָדיטעלסטוואו גאָספּאָדינו מינים־טרו נאַראָדנאהא פּראָסווישטשעניא...“

פּריי האָבען אָפּגעאָטעמט די שכנים און בעקאַנטע פון ליפּא באַשעוויטש, אז זיין מאַכטער מאַשא איז אַוועקגעפּאָהרען קיין פּע־טערבורג. אַצינד, האָבען זיי נערעכענט, וועט זיי ליפּא לאָזען צו־רוה מיט זיין מאַשאַ'ן. זיי האָבען אָבער נעהאַט א מיאוסען טעות; זיי האָבען געמוזט בעקענען זיך מיט איהר קאָרעספּאָנדענץ, מיט די בריף, וואָס מאַשא שרייבט צו איהרע עלטערען פון פּעטער־בורג. מערקווירדיג בריף! זי אַרבייט שווער און ביטער, נייטט גרעט, אום צו פערדיענען איהר אויסקומענוש, און שטודיערט אויף דאָקטאָר. היינט שרייבט זי פון א נייעם לעבען, וואָס וועט גיך איינטרעטען אין נאַנצען לאַנד, א לעבען פון פרייהיים, פון גלייך־הייט — קאָנסטיטוציע! אין יעדען בריף רעדט זי פון קאָנסטי־טוציע; עס הויבט זיך אָן ביי איהר מיט קאָנסטיטוציע און עס לאָזט זיך אוים מיט קאָנסטיטוציע... עס איז דערגאַנגען אזוי ווייט, אז די שכנים האָבען איהם א נאָמען נעגעבען „קאָנסטיטוציע“, דאָס הייסט, אָנשטאָט ליפּא באַשעוויטש האָט מען איהם אָנגעהויבען רופען „ליפּא קאָנסטיטוציע“...

חכמים האָבען זיך נעווערטעלט איבער ליפּא באַשעוויטש'עס מאַכטער מיט איהר קאָנסטיטוציע. און ליפּא באַשעוויטש'עס מאַכטער האָט נעארבייט מיט דער גאַר גאָר נישט אויף קאַטאָווסם איבער דער קאָנסטיטוציע און נענלויבט, אז ניט היינט איז מאָרגען האָבען מיר זיי, די שענע, די ריינע, די נעווינשטע קאָנסטיטוציע! מע וועט זי אונז געבען, האָט מאַשא באַשעוויטש נע'טענה'ט, א מבול פון בלוט וועט פערגאָסען ווערען! דער מבול וועט פערטרינ־קען דיך זינדיגע ערד און אָפּשווייגען דעם גאַנצען שמוץ, און עס

וועז א לעהרער? (א חוץ דעם, וואס איינער האט נעלערענט מיט'ן אנדערען.) און פון דעסטוועגען, אז ס'איז בעשערט, זענען זיי אלע אריין אין נימאזיע, אלע גוט נעלערענט און אויסגעצייכענט זיך אזוי, אז דער לעהרער דער אנטיסעמיט ראמאנענקא (דער פאטער) האט נעפועלט, מע זאל זיי בעפרייען פון געצאהלטם און מע זאל זיי נאך ארויסגעבען אויף קליידונג און אויף שטיוועלעך, כחמת ליפא'ס קינדער האבען א טבע: ביז פופצעהן יאהר געהען זיי האלב־נאקעט און איננאנצען בארווים...

ליפא באשעוויטש זאל זיך פערלאזען אויף דער וועלט, ביז עמיצער וועט זיך א מאל דערמאנען זאגען א גוט ווארט איבער זיינע קינדער, וואלט ער בעדארפט לאנג ווארטען. און דא וואכסט ביי איהם אז מאשא, וואס „זינט גאט האנדעלט מיט מאשען האט ער נאך אזא מאשע ניט געהאט"...

— ערשטענס, איהר טהון, איהר ארבייטען, נילדענע הענט! היינט איהר לערנען!... גאלע פינעפען!... איהר האט געזעהען איהר אטעסטאט? ניין נאך? איך האב אייך נאך נישט געוויזען? אט וועל איך אייך ווייזען, וועט איהר זעהען איין אטעסטאט! און אלײן, אלײן פון זיך. אז איך זאג אייך, ס'איז א מאשע פון גאט! שוין איין מאל א מאשע!

אזוי האט געקלונגען ליפא באשעוויטש איבער אלע שכנים און בעקאנטע, פערשלאגען אלעמען דעם קאפ מיט זיין מאשא. און ווער שמועסט, אז מאשא האט געענדיגט די גימנאזיע און האט געבראכט אהיים א נאלדענע מעדאל, איז דער ארעמער פאטער שיער ניט אראפ פונ'ם זינען און האט שיער ניט משוגע געמאכט אלע שכנים מיט אלע בעקאנטע און אומבעקאנטע. איטליכען בעזונדער האט ער אפגעשטעלט, נעוויזען די מעדאל און דערצעהלט, וי אזוי זיין מאשא לערנט, וי אזוי זי האט אויסגענומען ביים דירעקטאר און ביי די לעהרער און וי אזוי זי טהוט און ארבייט אין שטוב, לעהרענט מיט די קלענערע קינדער. און וואס פאר א פאפיער זי האט צווישקען צום מיניסטער, וואס זי, מאשא,

נאָר אייגער האָט זיך אונטערגענומען זי אויסזוכען. דאָס איז געווען א בעריהמטער שפּיס מיט'ן נאָמען י א ש ק א ו א ר א נ א.

קאַפּיטאל ד.

י א ש ק א ו א ר א נ א.

אין די פּאַפּיערען שטעהט ער פערשריבען „יאקאָוו וולאַדימיר־ראָוויטש וואַראָנין, צווויי און דרייסיג יאָהר אלט". דער אמת'ער נאָמען זיינער איז: „יענקעל וואַרשענער", פון א קליין שטעדטעל אין גראָדנער גובערניע. זיין ביאָגראַפּיע איז אינטערעסאַנט, און מיר געבען זי איבער אזוי קורץ, ווי וויים ס'איז נאָר מעגליך.

...דער פאָטער א מלמד... די מוטער א בעקערין... ביז פינף יאָהר געליטען הונגער... פון פינף יאָהר געהאָלפען ברענגען די קינדער עסען אין חדר אריין, פערדיענט א גראָשען, געקויפט ביי דער מוטער א בייגעל אויף אכּבייסען... פורים געטראָגען שלח־מנות... זומער געגאַנגען בארווים ביז דרייצעהן יאָהר... נאָך דער בר־מצוה נישט געוואָלט דאָווענען... געשלאָגען פון'ם פאָטער, צעבראָכען א האַנד... אנטלאָפען קיין גראָדנא... געשלאָפען אין דרויסען... געלערנט פון א משוגענעם רוסיש און מאטעמאטיק... ג'ננב'עט א גמרא אין שוהל, פערזעצט פאַר א האַלבען בריוט... אנטלאָפען קיין מיר אין דער ישיבה... זיך פערשטעלט פאַר א פרומען, נעדאַוועט פון פריה ביז נאכט... געגעסען טעג... ג'ננב'עט שטיקלעך בולקע פון'ם טיש... שבת נעחאפט מיט א פאַפּיראָס אין בית־הכסא... געשלאָגען... אנטלאָפען קיין ביאַליסטאָק... געוואָרען א לעהרער... געזומען א גילדען א וואָך פאַר צוויי שעה אין טאָג... נעהונגערט... געוואָרען א חתן פאַר א מיידעל, טויב ווי די וואַנד... נעזומען פינף און פופציג רובל נדן... נעקויפט א פאַר שטיוועל (דאָס ערשטע נייע פאַר שטיוועל!)... אנטלאָפען קיין ווילנא... אָפּגענעבען עקזאמען אויף זעכס קלאַסען... זיך בעקאַנט מיט בונדיסטען... געשריבען דראַמעס אין זשארגאָן...

וועלען זיך אויסלייטערען די הימלען, און עס וועט ארויסשיינען די זונן, און עס וועט ווערען ליכטיג אין דעם גאַנצען לאַנד!

אַזוי האָט געפּרעדיגט מאַשאַ באַשעוויטש אויף יעדען טריט און שריט צווישען יונגוואַרג און צווישען אַרבייטער. און האָט בעקומען אַ נאָמען אין די געוויסע קרייזען און איז געוואָרען בע־ליעבט פון'ם פּראָסטען פאָלק. „אונזער מאַשאַ" — אַזוי האָט זי געהייסען אין די געוויסע קרייזען, און אַ סך זענען געווען גרייט צו געהן מיט איהר אין פייער און אין וואַסער און אין עק וועלט...

קיין בריעפטרעגער אין דער גרויסער שטאָדט פּעטערבורג האָט ניט אַזוי פיעל אויסגעמאַרשירט אַ טאָג, ווי אונזער מאַשאַ באַשע־וויטש. אויפגעשטאַנען אין דער פריה און אָנגעשריבען אַ פּאָר צעהנדליג בריעף צו פערשיעדענע חברים איבער פערשיעדענע אָנ־געלעגענהייטען, האָט זי זיך געלאָזט געהן פון עק שטאָדט היבשע עטליכע מייל אין אינסטיטוט, פון אינסטיטוט וויעדער אַ היבשער מהלך אין דיעשאָווקע, וואו מע קאָן קריגען צו יעדער צייט דעם ביליגסטען מיטאָג, און פון דאָרטען וויעדער אַ מייל צעהן צו דער פאַבריק אויף דער אַרבייט, און פון דאָרטען צו בעקאַנטע, פון די בעקאַנטע צוריק אַהיים אין עק וועלט אריין, מעהרסטענטייל צופוס. וואָרום אויף צו פאָהרען אומעדום בעדאַרף מען האָבען רויטשילד'ס פערמעגען מיט קורח'ס עשירות... אַזוי האָט געזאָגט מאַשאַ באַ־שעוויטש און האָט געשפּרייזט איבער פּעטערבורג, ווי אַ גוט פערד, זיך ניט אָפּצושטעלען אויף קיין מינוט.

— אין וואָס איז בעשטאַנען מאַשאַ באַשעוויטש'עס אַרבייט — האָט, אַ חוץ איהר פּאַרטיע, אי דאָס די גאַנץ נאָהענטע, קיינער נישט געוואוסט און נישט געדאַרפט וויסען — קאָנספּיראַציע... נאָר פּאָליציע האָט דוקא געוואוסט, געוואוסט אַלע איהרע שטיקלעך אַר־בייט, וואָס זי האָט אָפּגעטהאָן, און געזוכט זי מיט ליכט און נישט געקאָנט געפינען. —

המות... היט זיך די ביינער... געהאט די עהרע א פּאר מאל צו רא־
פּארטירען פּערזענליך פּאר א הויכען נאטשאלניק... בעקומען א
קאמאנדירוואוקע קיין ווארשא... אויסגעפילט זיין מיסיאן אויפ'ן
בעסטען אופן... בעקומען א שענע מתנה מיט א שטענדיגען פּאס־
טען אין פּעטערבורג... וואלט געקאנט זיין פּאלשטענדיג צופריי־
דען, וועז די ארבייטער זאלען ניט שרעקען מיט'ן טוידט...

ער כאן ביאגראפּיע פון יאשקא וואראנא.

* * *

יאשקא וואראנא האט געמוזט מודה זיין, אז אזא שווער שטי־
קעל ארבייט, ווי די דאזיגע פערבארגענע „מאשא" האט איהם
פערגעבען, האט ער נאך נישט געהאט קיינמאל, און אז ער וועט
זי האבען צו געדענקען וויעל ער וועט לעבען! א חשד האט ער
געהאט אויף א מיידעל מיט קורצע הער, וואס איז געגאנגען אייג־
מאל פון א פערזאמלונג מיט א גאנצער חאליאסטרע, שוין שפעט
אין דער נאכט איז דאס געווען, זיך אפּגעשטעלט אלע וויעלע
און דיסקוטירט (ס'איז געווען אין יענע גליקליכע טעג, וועז דריי
מענשען האבען נאך געקאנט אין גאס רעדען פראנק און פריי). אפּ־
געזאגט זיך מיט דער חאליאסטרע, האט דאס דאזיגע מיידעל גע־
נומען א דראשקע און געהייסען זיך פיהרען אויף איינע פון די
פינסטערע געסלעך פון דער גרויסער שטאדט פּעטערבורג. זעלבסט־
פערשטענדליך, אז יאשא האט באלד אויך געגומען א דראשקע
און האט זיך אויך געהייסען פיהרען אויף דער זעלבער גאס, און
אז דאס מיידעל האט זיך אפּגעשטעלט, צעצאהלט זיך, אראפּגע־
קראכען, אנגעקלונגען און ארויפגעגאנגען אין הויף אריין, האט אוי־
זער אגענט אפּגעווארט א ווייל, אנגעקלונגען צום דוואָרניק, אריי־
געגאנגען אין הויף אריין, בעוויזען דעם דוואָרניק זיין אגענט־
צייכען און געהייסען זיך וויזען די ביכער, וואו עס וועלען
אריינגעשריבען אלע די, וואס וואהנען דא אין הויף. יאשקא האט
דורכגעבלעטערט אלע ביכער עטליכע מאל הין און צוריק און אפּ־

נעטראָנען פערקויפען צו א פערלענער... פאַרגעלענט א פרייז אויף דער וואָג: צוויי גילדען א פונט... די דראָמעס צעריסען, אָנגעשריבען א סאָטירע אויפ'ן פערלענער... בעווייזען פאר די חברים... אלע נעווען ענטציקט... אוועקגעשיקט אין א אידיש בלאַט... פאר־פאלען ווי אין וואסער... זיך פערליבט אין א מיידעל... מיאום ענט־זאגט... זיך געוואלט טרינקען אין ווילייקא... בעקומען א ידיעה, אז דער פאָטער איז טוידט, די מוטער הונגערט... זיך געגעבען דאָס וואָרט אויסשטודירען אדוואָקאַט... אריין אין אפטייק... אפגעווען צוויי יאָהר... געשיקט דער מוטער געלד, א רובל א וואָך... אויף יום־טוב צוויי רובל... דער אפטייקער זיך געטשעפעטפ, אז ער טיילט ארעמע מיידלעך פארפומען אומזיסט... א אינטריגע פון'ם אפטיי־קער'ס פרוי... אנטלאפען קיין פעטערבורג... נעוואלט שטודירען מעדיצין... שטארק געהונגערט... נעוואלט דערשלאגען זיך צום באַ־רַאן ניזבורג... אויסגעשטאנען שטונדענלאנג אויפ'ן פראסט... גע־צויגען די אויפמערקזאמקייט פון דער פאליציע... ארעסטירט... גע־וואלט אַרויסשיקען מיט'ן עטאפ קיין גראדנא... זיך געשמד'ט... פערלארען די האפנונג אופ'ן בארַאן ניזבורג... דער מוטער קיין געלד נישט געקאנט מעהר שיקען... אליין אויך געהונגערט... זיך נעשטעלט אין ארסענאל פאר איין ארבייטער... נעהערט לעקציעס אין אוניווערזיטעט... זיך נעריבען אוף אלע פערזאמלונגען... זיך נעקענט מיט אלע סטודענטען און ארבייטער... די שמד פערבאַר־נען... נעווען פערמישט אין א סקאנדאל מיט דינאמיט... שיער ניט בעקאנט זיך מיט סיביר... געגאנגען אויף קאמפראמיס... אויסגע־נעבען א פאָר חברים, ניך בעפרייט נעוואָרען... געוואלט העגנען זיך... בעקומען איין איינלאדונג, פאַרגעלענט א שטעלע אלס שפיאן... מיט פרייד דערזעהען דעם ערשטען הונדערטער... זיך פערליבט אין א גוי'ע א וועשערין... חתונה געהאט... האט צוויי קינדער... דיענט נעטרי... נאטשאלסטוווע העכסט צופריעדען... נעקויפט איין אייגען הייזעל... נעהט אלע מאל העכער... ביי איי־ניגע ארבייטער פערדאכטעט... בעקומען א גרום פונ'ם מלאך־

נוט קאכען פיש און באקען חלה. ער האט נעעפענט א וואלוועלע קיך מיט בעטלעך פאר ניט קיין רייכע לייט און אויסגעהאנגען א צעטעל — און עס האט איהם מצליח געווען: אין נאר א קורצע צייט איז מען געוואוירע געוואָרען איש מפי איש, אז ביי מאלקינען עסט מען געשמאקע פיש מיט פרישע חלה אלע טאג, און נישט טייער — און מאלקינס קוואַרטיר, וואם איז געווען אונטער'ן סאמע הימעל, אויפ'ן אויבערשטען עטאזש, איז ניך געוואָרען בעזעצט דורך שטענדיגע קוואַרטיראַנטען, יונגע מענשען פון פערשיעדענע פראָפעסיעס, אָדער, בעסער גענאַנט, מענשען אָהן פראָפעסיעס, דאָס, וואָס מע רופט אַן „אינטעליגענטע פראָלעטאַריערס", אזעלכע מענשען, וואָס וואָלטען א בעלן נעווען עפּעס טהון, ארבייטען, האַרעווען, אבי פערדיענען זיך דאָס שטיקעל ברויט. ניט צוליעב געלד חלילה, נאָר אום צו דערהאַלטען די נשמה, בכדי מע זאָל קאָנען פאַרטזעצען די גרויסע אַרבייט פון דער הייליגער אידעע, וועלכע האָט זיי אלע צענויפגעקלויבען דאָ, אונטער'ן סאמע הימעל, ביי מאלקין דעם שוהוואכסמאכער...

ואלה שמות — אָט דאָס זענען די נעמען פון די קוואַרטיראַנטען, וואָס ביי מאלקינען אונטער'ן הימעל.

מ א י ר פ ר י ד ע ל — צוויי און צוואַנציג יאָהר, א בונדיסט. געלערנט אין דריי גימנאַזיעס, ניט געענדיגט איינע אפילו, איבער מאטעמאטיק. וויל מאטעמאטיק איז א בורושואזנע חכמה. צעקריגט מיט די עלטערען. אנטלאָפען קיין פעטערבורג, זיך פערשריבען פאר א זעצער אין דרוק, אריין אין אוניווערזיטעט. ניעדעריגע וואוכס, שוואַרץ, נעשטופּעלט, א ניעדעריגע ראיה.

ח י י ם ב ר ו י ד א — פיער און דרייסיג יאָהר. געווען א מלמד. אליין זיך אויסגעלערנט שפּראך. פיעל געלעזען. א געפּהרליכער אנטי־ציוניסט און אנטי־נאציאנאליסט. לייענט שטילערהייד דעם „השלח"... פערשריבען פאר א שניידער. פון וואָס ער לעבט וויים נאָר נאָט און ער... א הויכער, א דינער, רעדט הייזעריג, דאכט זיך, א קאנדידאט אויף טשאחטקע, און אפשר ניט...

געשטעלט זיך אויפ'ן נאמען מ ר י ם ג י ט ע ל ב א ש ע־ ו י ט ש . . . וואהנט ביי א ארשער מעשטשאנין משה מאלקין... — א ? ? ? מאלקין ?... א קענטליכער נאמען... ביי איהם וועל איך שוין עפּעס אויסגעפינען...

קאפּיטעל ה.

ד י ק ל י נ ע ק א מ ו נ ע.

מאלקין איז נעווען בעקאנט דער פּאליציע שוין פון לאנג — דורך זיין חלאפּאטשען וועגען פּראוואזשיטעלסטוואָ און דורך זיי־ נע אפּטע פּראשעניעס מיט זיין דולען א קאפּ. עס האט נישט נע־ האלפען קיין זאך, קיין ארעסטירען, קיין ארויסשיקען מיט'ן עטאפּ — מאלקין האט זיך איינגעשפּארט אין מאל פּאר אלע מאל: ארשע איז פּאר איהם צו קליין, ער וויל זיין א פּעטערבורגער — און ער האט אויסגעפיהרט. ער האט געבראכט צו פיהרען פון אר־ שע איין „אטעסטאט" פון א בעל־מלאכה (א שוהוואכסמאכער) און האט זיך בעזעצט אין פּעטערבורג.

צוויי כחות האבען נעארבייט פּאר מאלקינען, ער זאל ווערען א פּעטערבורגער תושב: איין כח האט איהם געטריבען פון ארשע, וויל אין ארשע איז ניטא וואס צו טהון. דער אנדערער כח האט איהם געצוינגען קיין פּעטערבורג, וויל אין פּעטערבורג, האט ער נעהערט, וועלען אידען רייך, אונגעהייער רייך. פון דער מלחמה (דאס איז געווען אין דער מלחמה־צייט מיט יאפּאן). מאלקין האט אבער אביסל פּערשפּעטיגט. איבער דעם חלאפּאטשען וועגען פּראוואזשיטעלסטוואָ און איבער'ן נעהן מיט'ן עטאפּ האט ער דורכ־ נעלאזט די סאמע בעסטע, די גאלדענע צייט, און איז אנגעקומען קיין פּעטערבורג דעמאלט, וועו מע האט שוין גאר אנגעהויבען שמועסען וועגען שלום — און אונזער שוהוואכסמאכער האט זיך אומזיסט אויסגעבראכט, און ער וואלט געשטארבען פון הונגער, וועו זיין וויב זאל איהם ניט קומען צו הילף מיט איהר קאנען

וועטשערע אין דער וואכען ביי׳ם שוהווואכסמאכער דאַרטען אין דער הויף, אונטער׳ן סאמע הימעל, ביי דעם אינטעליגענט־פראַע־טאריש נעזינדעל, — נישטאָ קיין צערעמאָניעם! נישטאָ קיין אויבען־אַן! מע זעצט זיך אַוועק און מע רעדט און מע עסט אַלע אינאיינעם, מיינם און דיינם און שותפות׳דיג — א מין קאָמונע...

מיט דער צייט איז דאָ טאקי געווארען א שטיקעל קאָמונע — א דאנק דער נייער קוואַרטיראַנטקע מאַשא באַשעוויטש. אז מאַשא באַשעוויטש איז נעקומען צום ערשטען מאל בעשטעלען זיך דאָ קוואַרטיר און קעסט, האָט זי זיך פון דער ערשטער מינוט אָן געפיהלט, אז זי איז אין דערהיים. בעקענט זיך מיט דער נאַנצער קאָמפּאַניע און מיט אַלע פּאַרשוינען בייׂם נאָמען, האָט מאַשא אַראָפּגעוואַרפען פון זיך דאָס היטעלע מיט׳ן מענטעלע, פער־קאטשעט די ארבעל און אַוועקגעשטעלט זיך העלפען דער פרוי מאל־קין וואשען דאָס געפעם. מאַלקין אַליין האָט זיך אפילו געפרובט פּראָטעסטירען, האָט איהם מאַשא אָפּגעשניטען:

— עס איז ניט אייער עסק! קוים האָב איך צייט, דאַרף איך אייך העלפען; וועל א י ך קיין צייט ניט האָבען, וועט איהר מיר העלפען... אָט, למשל, האָט זיך ביי מיר צעריסען א שוך, איהר זעהט? זייט זיך מטריח, הערר מאַלקין, נאָט אייך מיין שוך און טראָגט איהם אַריין צום שוסטער, איך האָב געזעהען דאָ אין הויף ביי אייך א שוסטער; בעדינגט זיך מיט איהם, וואָס ער וועט זועלען פאַר דער רעפּעראַציע, און זייט מוחל טאקי אין איין וועגם בעצאָהלט איהם דאַרטען, וואַרום איך בין היינט נישט ביי געלד...

שפּעטער מיט עטליכע מינוט האָט מאַשא דערהערט קאַווי־טשען א קינד פון הינטער׳ן אויוועז ארויס, האָט זי זיך אַנגעוופען צו דער פרוי מאַלקין:

— דאָס איז אייערס? אנו, ווייזט נאָר אהער אייער ווי־נענדיג בעשעפענישעל, וועלען מיר זעהען, וואָס געהט דעם אָפּ?...— און מאַשא האָט נענומען דאָס קינד צו זיך אויף די הענד, איהם א נאָמען נענעבען „פּעמפּעק", נעדרעהט און נעטרייסעלט און נע־

מ י ש א ב ע ר ע ז נ י צ ק (דער אמת'ער נאָמען זיינער איז משה פידלער) — קרוב צו פערציג. זיין אַנטלאָפענער פון סיביר. געענדיגט צוויי פאַקולטעטן. א זעלטענער גבור. אז ער רעדט, הודעט ער. שטאַרק געזונט פון פאָליציע. לעבט פון דעם, וואָס ער זינגט אַלע זונטאג אין „כאָר". שווער צו דערקענען אין איהם א אידען. גרויס, בעוואַכסען, זעהט אויס ווי א דיאַק. א וויל־דער בעל כעסן.

נ י ס ע ל א ו ו ר ו ט י ס — א יונגע פון נייענצעהן יאָהר. נישט געלערענט אין ערנסט. זעלטענע פעהיגקייטען. שרייבט שירים אין די בעסטע רוסישע צייטונגען, התמ'עט זיך „קאָליברי". א פיי־ערינער אַנארכיסט. פערשריבען א פּאַרבער. וויים ווי א מיידעל. פוכקע בעקלעך.

ע ט ק ע ל ו ו י ר א ך — פיער און צוואַנציג יאָהר. א ליט־ווישקע פון באַברויסק. פערשריבען פאַריקמאַכערין. געענדיגט גימנאַזיע. שטודיערט אויף דאַנטיסטין. לעבט פון קלעפּען קאַ־ראַבקעס. שוואַרץ, נאָר חנ'עוודיג. אויגען — פייער.

ח ו ה ו ו א ה ל — איין און צוואַנציג יאָהר. שטאַמט פון גרויסען יחוס: דער פאָטער בעריהמט זיך, אז ער קומט אַרויס פונ'ם אידישען־פויליישען קעניג שאול וואַהל. צוועקגעוואָרפען א חתן א גביר. זיך אויסגעלערענט מאַסקאַוש. פערשריבען היטעל־מאַכערין. א מסובנ'ע רעוואָלוציאָנערקע. ניט קיין שענע.

מ א ש א ב א ש ע ו ו י ט ש — קענען מיר.

אַצינד וואָלט מען נאָך בעדאַרפט פּאַרשטעלען אייך מאַלקינ'ס דריי עלטערע בנים. „בנים", ניט „זיהן" — איז די משמעות, אז דאָס זענען דריי הויכע געזונדע קלאָפערס, מיט הויכע רגלים, מיט געזונדע ידים, וואָס קאָנען גוט אַרבייטען און גוט אכל'ען; זיי האָבען אַיין אָפּעטיט, וואָס מיליאָנערען מעגען זיי מקנא זיין. אויף זיי קוקענדיג, עסט זיך גאָר אַנדערש. א כפרה זיבעצעהן יום־טוב'־דינע סעודות מיט אכצעהן חופה־וועטשערעס, מיט הונדערט ראַאו־טען, דינערס און באַנקעטען פון פיעלפאַכע מיליאָנערען, פאַר איין

קאפיטעל ו.

געשאפען דעם פויגעל און ניט געטראפען.

עס איז נאך נישט געווען רעכט נאכט, עס זענען נאך נישט אלע גאסען געווען בעלייכט, אז די קליינע קאמונע, וואס נעפינט זיך הויך אונטער'ן דאך, ביי מאלקינען אין וואהנונג, האט זיך אנגעהויבען אויפציגוויזן צעגויפגעהן און איבערגעבען איינס דעם אנדערען די פאסירונגען פונ'ם טאג. איטליכער פון זיי האט געהאט פעק מיט נייעס צו דערצעהלען: דער פון א געהיימער פערזאנלונג, דער פון איין איבערפאל איבער ארבייטער, דער פון א נייעם שטרייק, וואס וועלן געפלאנט, און איטליכער האט געוואלט, מע זאל איהם אויסהערען פריהער. האט זיך אריינגעמישט דער בעל־הבית, מאלקין אליין, און האט זיך אנגערופען צו דער חברה בזו הלשון:

— ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, קינדער? אט הערט מיך אוים, וועל איך אייך דערצעהלען א שענס. ערשטענס, בין איך עלטער פון אייך, — פון דעם, וואס איך בין דא בעל־הבית, דער איך שוין ניט, ביי אייך שפיעלט דאס וואהרט „בעל־הבית" א קנאפע רא׳לע, — און צווייטענס, זאג איך אייך צו, אז איהר וועט לאכען.

— אויב לאכען, זענט איהר פאראנדא, הערר מאלקין, איהר האט דאס וואהרט!

זעלבסטפערשטענדליך, אז די וועלטער געהערען צום שטענ־דיגען פרעזידענט פון דער קאמונע, צו מאשא באשעוויטש, וואס איז די גאנצע צייט געזעסען פערטראכט, צערודערט, געפויקט מיט די פינגער איבער'ן טיש — א סימן, אז זי איז ניט אויפגעלעגט... און דער בעל־הבית מאלקין הויבט אן צו דערצעהלען זיין מעשה:

— אין דערפריה, אז איהר אלע זענט זיך צעגאנגען ווי זאלץ אין וואסער, און איך בין געבליבען איינער אליין מיט אט דעם קליינעם פעמפעק (ער ווייזט אויפ'ן מיזיניקעל, וואס זיצט ביי דער מאסאשיסטקע אויף די הענד און רייסט זי ביי דער נאז), עפענט

טאַנצט מיט דעם, אַזוי לאַנג, ביז דאָס ווייַנענדיגע בעשעפענישע אַדער פּעמפּעק האָט אַרויסגעשטעלט א רויט צינגעל מיט זעכס נאָר־וואָס אויסגעשניטענע צייהנדלעך און האָט זיך פּערגאַנגען פון גע־לעכטער.

— וואָס זיצט איהר, ווי די כלות, צענויפגעלענט די הענד? — האָט זיך מאַשא צעשריען אויף די צוויי קוואַרטיראַנטקעס, די מיידלעך, וואָס שטודירערן אייַנע אויף דאַנטיסטין, די צווייטע מאַסאוש.

— וואָס זאָלען מיר טהון? — פּרעגען די מיידלעך מיט א גע־לעכטער.

— וואָס זאָלט איהר טהון? — ענטפּערט זיי מאַשא. — חאַפּט איין אויטאָמאָביל און פּאָהרט זיך דורך אַביכעל איבער „ניעוו־סקי“!... אָט ליגט א בעזעם, נעמט מען און פּערקעהרט די די שטוב.

עס פּערשטעהט זיך, אז דעם ערשטען אויפּדערנאַכט, צו דער ערשטער וועטשערע, האָבען זיך אלע געוואָלט אויספּיינען פּאַר מאַ־שא באַשעוויטש, איטליכער מיט זיין פּריידענקען און מיט זיין שען רעדען, און מע האָט פּערבונדען א דיסקוסיע איבער א פּרינציפּיעלע עקאָנאָמישע פּראַגע, און עס האָבען זיך א גאַם געטהאָן וועדטער: „קאַרל מאַרקס... לאַסאַל... פּראָלעטאַריאַט... קויטסקי... קלאַסענ־קאַמפּף“...

— שאַט, קינדערלעך! — האָט אויסגעשריען מאַשא באַשע־וויטש און האָט זיך פּערשטעלט די אויהערען. — ווילט איהר פּיהרען א דעבאַטע ניט ווי גענז, נאָר ווי מענשען, דאַרפט איהר דאָס מאַ־כען פּאַרלאַמענטאַריש, אויסוועהלען א פּרעזידענט, זיך מעלדען צום וואָרט. היינטיגם מאָל בין איך אייער פּרעזידענט... הערר בערעז־ניאק, איהר האָט דאָס וואָרט!...

און אָט אזוי איז דאָס במילא נעוואָרען ביי מאַלקינען א קלייי־נע קאַמונע, און איהר פּיהרערין איז געווען מאַשא באַשעוויטש.

אויסרעדן דאָס הארץ. מאַשאַ באַשעוויטש האָט זיך נישט גע־
לאָזט איבעררעדן. און אויף מאָלקינען האָט זי נעפּייערט, גע־
שוועבעלט.

— וואָס פּאַר אַ רעכט האָט איהר געהאַט ארויסצוגעבן פּאַר
אַ ווילד־פרעמדן מענשן, וואָס איהר קענט איהם ניט און ווייסט
איהם ניט, אַזעלכע זאכן, וואָס געהערן זיך מיט אייך ניט אָן?
איך בין איבערצייגט, אַז דאָס איז אַ חברה־מאַן פון דעם גוטען
אָרט... אונזער דוואָרניק האָט מיר עפּים געפּעטשעט היינט אין
דער פריה, אַז נעכטען ביי נאַכט, נאָך מיין קומען אהיים, איז דאָ
געווען עפּעס אַ נפש און האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף עמיצען, ער
וויסט ניט, צי אויף מיר, צי אויף אַיין אַנדער באַרישני... וויסט
איהר, קינדער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך פאָהר אַריבער
אויף אַיין אַנדער קוואַרטיר, און טאַקי באַלד, קינדער! פּרובט נישט
מיך איבעררעדן, וואַרפט אַוועק אַלע אייערע גרימאַסען מיט די
טרויעריגע רעדעלעך. העלפט מיר בעסער צענויפנעמען מיין „באַ־
גאַזש", און זאָל אַיינער פון אייך זיך מטריח זיין צום דוואָרניק
מיך אויסשרייבען פון די ביכער, אַז איך בין ארויסגעפאָהרען פון
פּעטערבורג אין ווילנא... אויב זיי וועלען מיך וועלען זוכען, זאָלען
זיי זיך חאָטש דרעהען דעם קאָפּ... זייט געזונד, קינדער, אין אַ
פּאָר טעג אַרום וועט איהר האָבען פון מיר אַ ידיעה... זיי געזונד,
קליינער פּעמפּעק, געב אַהער די אויסגעשמירטע מאָרדע דיינע, איך
ווינש, דו זאָלסט וואַכסען און זיין חאָטש אַ ביסעלע קליינער פון
דיין טאַטען... אדיע!

אַיין אייגענע שוועסטער דאַרף מען אַזוי וואַרעם ניט אַרויס־
בעגלייטען, ווי וואַרעם די קליינע קאָמונע האָט ארויסבעגלייט איהר
פּרעזידענט מאַשאַ באַשעוויטש. אַלע זענען געווען געריהרט, דער־
שלאָגען פון אַזא אונערוואַרטעטען סוף. די מאַדאָם מאָלקין האָט
זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָט זיך צעווייגט. און די צווי
מיידלעך, די קוואַרטיראַנטקעס, די דאַנטיסטין מיט דער מאַסאַ־
זשיסטין, האָבען זיך צונגעריים געהן בעגלייטען זי, האָט אָבער

זיך אויף די טהיר און עס קומט אַריין צו מיר א פּאַקענטרענער מיט ביכלעך און זעצט זיך אַוועק מיט מיר פּלאַפּלען, און דער קליינער פּעמפּעק לאַזט ניט אויסרעדן א וואָרט, ווי זיין שטייגער איז. בקיצור, היסטאָריעס, מעשיות, געשיכטען, עס לאַזט זיך אויס, אַז ער איז א חברה־מאַן, און נאָך א פּאַרברענטער דערצו, פּאַרקויפט טרפה ביכלעך און האָקט מיר אַריין בשעת מעשה א גאַלקע, אַז די מאַשא, וואָס האָט זיך אַריינגעהאַפּט אין די טיפּאָגראַפיעס און האָט אָפּגעדרוקט די פּראָקלאַמאַציעס, איז דאָס זיין טאָכטער... נו? האָב איך אייך געזאָגט, אַז איהר וועט לאַכען?

— נו? וואָס־זשע האָט א י ה ר געזאָגט? — פּרעגט איהם מאַשא באַשעוויטש.

— וואָס זאָל איך איהם זאָגען? — מאַכט מאַלקין. — איך האָב איהם געזאָגט, אַז ער איז מחילה א גרויסער שקרן. האָט ער געוואָלט מיך איבערשפּאַרען און אַיינרעדען, אַז ס'איז פּאַרט זיין טאָכטער'ס ארבייט, האָט דאָס מיך שוין אונטערגעטראָגען, האָב איך איהם אויסגע'בטל'ט אַלע בייזע חלומות און האָב איהם מגלה געווען דעם סוד, אַז די מאַשא איז נאָר אַיין אַנדער מאַשא, און אַז איך קען זי, און אַז זי וואָהנט דאָ טאַקי ביי מיר אין שטוב...

נלייך ווי א בייזע פּליעג האָט איהר דערלאַנגט א ביס, אַווי האָט זיך מאַשא באַשעוויטש אויפגעהאַפּט! געגעבען א פּליעסק מיט די הענד און אויסגערופען צו מאַלקינען:

— וואָס האָט איהר געטהאָן? איהר זענט דאָך א יונגעל, איין אַלט יונגעל און א נאַריש יונגעל! ווער האָט אייך געבעטען, איהר זאָלט פּלאַפּלען מיט דער צונג? אַך, מאַלקין! מאַלקין!...

און מאַשא באַשעוויטש האָט נענומען לויפען איבער'ן שטוב, פּייערען און וואַרפען זיך, און אָבקען און אַייקען און ברעכען די הענד. די נאַנצע קאָמונע און מאַלקין אַליין האָבען זיך פּשוט דערשראָקען פּאַר איהר; זינט זיי קענען זיך מיט מאַשא באַשעוויטש האָבען זיי זי נאָך נישט געזעהען אַזוי אויפגערענט און צעטראָגען, ווי אַצינד. עס האָט נישט געהאָלפען קיין בעוהיגען, קיין

אין מארק אריין? דער מאן האט נעפרענט ביי'ם ווייב, דאס ווייב האט נעפרענט ביי'ם מאן: וואו נעמט מען נעלד? „נישט גוט!"— האט נעזאגט מאלקין. „נישט גוט!" — האט צוגעבאמקעט פרוי מאלקין... און סאמע אין דער מינוט הערט זיך א קלאפ אין טהיר, און נאך א קלאפ, און נאך א קלאפ, וואס א מאל שטארקער און שטארקער.

— ווער איז דארט? — פרענט מאלקין.

— היימישע! — ענטפערט א קול פון יענער זייט טהיר.

— וואס רעבענסט דו, זאל דאס זיין, איין אבלאווע? — פרענט מאלקין ביי זיין ווייב און קאן זיך ניט דערווארטען אויף איהר תשובה, וואהרום איידער די פרוי מאלקין עפענט אויף דאס מויל צו ענטפערען, טהוט א טרעשטשע די טהיר און עס קומען אריין געסט: א פריסטאוו מיט נאך א פריסטאוו, עטליכע פאליציסטען און זשאנדארמען, צווישען זיי איינער איין אפיציער. פאר גרוים אימפעט האט זיך מאלקין צוגעזעצט צום טיש, און די פרוי מאלקין איז צוגעגאנגען צו פעמפעק'ס וויעגעלע.

— זדראווסטוואוי, גאלובטשיק!— זוי האט אויסגערופען צו מאלקינען דער פריסטאוו, וואס האט איהם ניט איין מאל געזעהען ביי זיך אין אוטשאסטאק. — וואס זשע מאכסט דו עפים, מיין טייערער? ווי נעהט'ס דיר אין די געשעפטען?

מאלקין איז געווען זוי איבערראשט, אז ער האט נישט געקאנט עפענען דאס מויל... און די איבעריגע חברה, די פאליציסטען מיט די זשאנדארמען מיט'ן אפיציער און מיט'ן צווייטען פריסטאוו, האבען דערווייל נעטהאן זייער ארבייט: זיי האבען אויפגעוועקט די נאנצע קאמונע, אראפנעשלעפט זיי מחילה פון די בעטלעך — איך בעט איבער אייער כבוד — האלב־נאקעט, צוגעשטעלט צו יעדען א סאלדאט, און עס האט זיך אנגעהויבען איין אונטערזוכונג.

— מאשא באשעוויטש! — האט אויסגערופען דער זשאנדארמסקי אפיציער, נאך נאר א יונגערמאנטשיק, בלוט און מילך,

מאשא געפראָטעסטירט קעגען דעם, און אז זי האָט שוין נעהאַלטען אויף יענער זייט טהיר, האָט זי זיך אומגעקעהרט צו דער קאָמונע מיט'ן פנים און האָט צו זיי אזוי געזאָגט:

— וואָס נאָך, קינדער, האָב איך אייך פערגעסען זאָגען? יאָ, טאָמער דערהערט איהר, א קשיא אויף א מעשה, אז מע האָט מיך געפאָקט, זאָלט איהר זיך ניט דערוועגען קיינער פון אייך נעהן צו מיר צו גאָסט, און פאָלגט מיך, אין אויוועז הייצט זיך, זייט מבער חמץ, זוכט אוים, וועז איהר האָט ערגיץ א בריוועל, א שטיקעל פאַפיער, א פראָקלאַמאַציע, א ביכעל, און פערברענט דאָס געזונדער־הייט, און וועט עס פיהלט, אז ער דאַרף ניט זיין דאָ, זאָל ער בעצייטענס בעסער זיך אָפטראָגען... זייט געזונד אַלע! זיי געזונד, קליינער פעמפּעק! נאָך דיר וועל איך בענקען...

זעלבסטפערשטענדליך, אז תיכף נאָך מאשא'ס אוועקנעהן האָט איבער דעם זיך פערבונדען א הייסע דעבאַטע צווישען די מיטגליעדער פון דער קאָמונע. אייניגע האָבען שארף קריטיקירט מאשא'ס אָנטלויפען און מאשא'ס בעהאַלטען זיך; אייניגע האָבען זי פערענטפערט און האָבען זיך געגנומען צו דער אַרבייט: ברענען בריוף און ביכלעך, און מאַלקינ'ס בנים האָבען געהאָלפען. די פרוי מאַלקין האָט הנאה געטהאָן, וואָס מע האָט פערשפּאָרט האַלץ, און דער קליינער פעמפּעק האָט נעקוועלט, ניט אראָפגעלאָזט קיין אויג פונ'ם פייער, נעמיינט, אז דאָס ברענט מען פון זיין כבוד וועגען...

* * *

דאָס פייער אין אויוועז האָט שוין לאַנג אויסגעלאָשען, די אש פון די פערברענטע פאַפיערען האָט די פרוי מאַלקין שוין לאַנג פערשאַרט, און די איבערגעבליבענע מיטגליעדער פון דער קאָמונע זעגען זיך צעגאַנגען איטליכער אין זיין ווינקעל אָפצורוהען פון דער אַרבייט און זאָרג פון דעם גאַנצען טאָג. נאָר איין מאַלקין מיט'ן ווייב זענען געזעסען אינצווייען נעבען דעם קליינעם פעמפּעק'ס ווינעלע און געבראָכען זיך דעם קאָפּ, וואו וועלען זיי נעמען מאָרגען

מאלקין האט דערקענט דעם אינדערפריהינען גאסט, דעם פּאַ־
קענטרעגער.
דאָס איז נעווען יאשקא ווארשא.

קאפּיטעל ז.

מאשא זוכט א טערימאריע.

אז מאשא באשעוויטש האט זיך אפּגעזעגענט מיט דער „קלײ־
נער קאמונע", וואס ביי מאלקינען אונטער'ן הימעל, האט זי נע־
נומען איהר „באגאזש", א טשאכאטשנעם טשעמאדאנטשיקעל,
איבערגעבונדען מיט א שטריקעל, געהאפט א דראשקע און נעהיי־
סען זיך פיהרען אויף אייגע פון די ווייטע גאסען פון דעם גרויסען
צעוואָרפענעם פּעטערבורג. כּחמת דער וועג איז געווען אביסעל
ווייטלעך, האט זיך מאשא ארײנגעלאזט אין א שמועס, ווי איהר
שטייגער איז, מיט'ן איזוואזטשיק, א געזונדען ארלאווסקען
מוזשיק מיט א פּנים פון א בער, און איז נעווהר נעוואָרען
פון איהם, אז ער האט אין ארלאווער גובערניע א שטיקעל ערד,
וואס עס קלעקט איהם ניט אויף טרוקען ברויט, מוז ער קוטשירען,
און דאס ווייב מוז וואשען גרעט, און די קינדער... ער, די קינדער!
דריי זיהן האט ער מיט א טאכטער, איז אייגער, דער עלטערער, א
זאפּאסנאי, ג'הרנ'עט געוואָרען אין מאנדזשוריע, דער אנדערער
איז אוועק ערשט הייגטינס יאהר פאר א סאלדאט...
— צו וואס טויג דיר אזוי פיעל סאלדאטען? — פרעגט איהם
מאשא. — שטעלסט־צו כאלדאטען צו דער רוסישער ארמיע?
— וואס־זשע זאל מען טהון? — ענטפערט איהר דער איז־
וואזטשיק. — מע הייסט, דארף מען געבען.
דער איזוואזטשיק דרעהט־אוים צו איהר זיין פּנים, קוקט זיך
איין, וויר דאס רעדט מיט איהם, טאכטער איז דאס איין אונטער־
געשיקטע. מאשא'ס פּנים אבער זאגט, אז זי איז ניט פון די אוג־
טערגעשיקטע, און אויף דעם איזוואזטשיק'ס פּנים בעווייזט זיך א

מיט צוויי שענע נעקרייזעלטע קאטלעטלעך אויף די באקען א לא פושקין. — וועלכע פון אייך איז דא מאשא באשעוויטש?

— מאשא באשעוויטש איז ניטא, — האט זיך איינגעשטעלט מאלקין ארויסרעדען די ערשטע דריי ווערטער.

— וואס הייסט, זי איז ניטא?

— ארויסגעפאהרען.

אז עמיצער זאל נעווען ווארפען א באמבע, וואלט זי נישט בעדארפט האבען קיין שענערען עפעקט און וואלט נישט נעקאנט זיין מעהר איבעראשען, ווי עס האט זיי איבעראשט די ידיעה, אז די, צוליעב וועלכע זיי זענען נעקומען אהער אויף זיכער, איז נישטא.

— ארויסגעפלויגען אייער פויגעלע! — האט זיך מיט א ביטער שמייכעלע אננערופען דער זשאנדארמסקי אפיציער מיט די קאטלעטען א לא פושקין צו איינעם א פארשוין, וואס איז געשטאנען ביי דער טהיר גאנץ אונבעמערקט, אנגעטהאן אין איין אויבערראק פון אזא קאליר, וואס איז שווער צו זאגען, צי איז דאס גרוי, צי איז דאס גראל, צי איז דאס געלבליך; ניכער קאן מען זאגען, אז עס איז אלע דריי קאלירען צוזאמען. די גאנצע ציים איז דער אונבעמערקטער פארשוין אינ'ם דרייקאלירעדיגען אויבערראק געשטאנען, ווי א מענש א זייטיגער, ווי איינער, וואס מע וואלט איהם ארייננערופען פאר איין ערות. דערהערט אבער, אז מאשא באשעוויטש איז נישטא, האט דער פארשוין מיט א מאל אויפגעלעבט, צוגענאגען צום טיש, א וואדרף געטהאן מיט די אש־קאלירעדיגע בריללען אויף אלע זייטען, דאס פנים איז איהם נעווארען טוידט, די הענד האבען געציטערט. ער איז צוגענאנגען צו מאלקין'ן גאנץ נאהענט, ארייננעקוקט איהם טיף אין די אויגען ארייין און מיט א שטילער, נאר ענערגישער שטימע האט ער צו איהם א זאג געטהאן אויף אידיש:

— מאלקין! וואו איז מאשא באשעוויטש?... איך ווייס, אז איהר ווייסט... עס וועט זיין געזינטער פאר אייך אלעמען, אז איהר וועט זאגען דעם אמת...

— וואָס עפּעס פון אידען? — פרעגט איהם מאשא ערשטוינט.

— פון וואַנען דען, אז ניט פון אידען? — ענטפערט איהר דער פּויער, ווי אַ בר־סמכא. — אַלסדינג וואַכסט פון אידען. און די מלחמה איז דען ניט פון אידען?

— פון וואַנען ווייסט דו דאָס?

— איך ווייס ניט, איך מיין אַזוי...

דאָ שטעהט־פּאָר מאשא'ן אַ שווערע אויפגאבע: אויפקלערען דעם דאָזיגען נפש, ווער איז גאפּאָן, און ווער איז אַנטיכריסט, און וואָס זענען די אידען, און ווער האָט ארויסגערופען די מלחמה? אַ שווער שטיקעל ארבייט איז דאָס געווען! האָקען האָלץ איז אַ סך גרינגער דערפון! און דאָך איז זי צופריעדען מיט איהר ארבייט, וואָרום אז זיי זענען צוגעפּאָהרען אהין, וואו זי האָט בעדאַרפט, און האָט זיך צעצאָהלט מיט'ן איזוואָזטשיק פּאַר די אַנדערהאַלבען שעה, וואָס זיי זענען געפּאָהרען, האָט אויף זיין בעריש פּנים געשפּיעלט אַ בריוט לויטער שמייכעל, וואָס האָט געקאָנט זאָגען:

— אַצינד איז פּאַר מיר אַלץ ווי אויף אַ טעלער!...

* * *

צוגעפּאָהרען צו אַ הויכען גרוי־געפּאַרבטען מויער, האָט מאשא באַשעוויטש אָנגעקלונגען אין טויער, און עס האָט זיך בעוויזען אַ דוואָרניק מיט אַ ווייסען פּאַרטוך און מיט אַ ווייס בלעכעל אויפ'ן היטעל, און מאשא איז געוואָהר געווָארען פון איהם אַ טרויערינע בשורה, אז דער פּארשוין, אויף וועלכען זי פּרעגט זיך נאָך, איז ארעסטירט, און זי קאָן דאָ ניט בלייבען, מחמת דער בעל־הבית פון'ם הויף האָט איהם אָנגעזאָגט, אז ער זאָל קיין סטודענטען מיט יונגע „בארישנים" קיין צימער נישט פערדינגען. „זאָלען זיי בעסער, זאָגט ער, שטעהן לעריג, אַדער זאָלען זיי, זאָגט ער, דריי מאָל ברענען אויפ'ן פייער, איידער די פּאָליציע זאָל מיר זאָגען, אז מיין הויף איז אַ נעסט פון סטודענטען, גנבים, זשולייקעס און סאָציאַליסטען!"...

מין גרימאסע, וואָס מע מוז דאָס אָננעמען פֿאַר א שמייכעל, און ער צערעדט זיך מיט איהר, ניט איהר אָנצוהערעניש, אז ער איז ניט אזא פינסטערער פֿאַרשוין, ווי זי מיינט, אז ער ווייסט אויך וואָס סע טהוט זיך איצט אויף דער וועלט; ער אליין טאָקי לייענט ניט קיין ביכלעך, מחמת ער קאָן ניט, נאָר אָנדערע לייענען איהם, סיל־ווועסטער לייענט איהם און פערטייטשט איהם איטליכם ווערט. ווער איז דער סילווועסטער? סילווועסטער איז אַיין אַרבייטער פון אַיין אייזענפאַבריק, וואָהנט מיט איהם אויף אַיין פלאַץ, שלאָפען ביידע אויף אַיין ערד. דערצעהלט איהם סילווועסטער, וואָס אויף די פאַב־ריקען טהוט זיך: מע גרייט זיך צו א שטרייק. אַפילו ער מיט זיין פערדעל וועט מוזען שטרייקען אזוי לאַנג, ביז דער פאָטער נאָפּאָן וועט הייסען.

— ווער איז דער נאָפּאָן? — פרעגט איהם מאַשא, אום צו אי־בערצייגען זיך, אויף וויפיעל איז דער איזוואָזטשיק אינפאָרמירט פון דעם, וואָס טהוט זיך אויף די פאַבריקען.

— דער פאָטער נאָפּאָן — גיט איהר דער איזוואָזטשיק צו פער־שטעהן אויף זיין שפראַך — דאָס איז דער נלח, וואָס איז געשיקט געוואָרען צו מלחמה האַלטען מיט דער שוואַרצער קליפּה, מיט'ן אַנטיכריסט, וואָס האָט זיך ביי אונז אין לאַנד אַרײַנגענאָפּט און ווי׳ל פון דאָרט נישט ארויס. וויפיעל מע האָט איהם נישט אונטער־גערויבערט מיט ווייראַך, וויפיעל תפלות מע האָט ניט אַוועקגעלעגט אויף איהם, מיט קללות, מיט תוכחות, מיט בעשוועדונגען — ער ריהרט זיך ניט פון אָרט, אָט דער שוואַרצער כח, דער אַנטיכריסט, ס'זאָל אויף איהם קומען א חלירע!...

ביי די ווערטער דערלאַנגט ער דעם פערדעל דאָס, וואָס ער וואָלט וועלען דערלאַנגען אַנטיכריסטען, און מאַשא ווי׳ל אַרויסבע־קומען פון דעם נפש, ער זאָל איהר געבען צו פערשטעהן, ווער איז, נאָך זיין מיינונג, דער אַנטיכריסט?

— ווייסט איהם דער רוח! — ענטפערט ער איהר. — איך מיין, אז ער דאַרף שטאַמען פון אידען.

געקומען צו טאמאראָ'ן, נישט געטראָפען זי אין דערהיים און בע־
גענענט זיך מיט'ן פאָטער אויף דער שוועל.

— ווער איז דאָס מיידעל? — האָט איציקעל א פרעג געטהאָן
ביי'ם ווייב און האָט זיך א קראַץ געטהאָן אונטער'ן קאָלנער.

— טעמעס'ס א חבר'טע, — האָט דאָס ווייב געענטפערט,
נישט געווּאָלט אַנרופען זי ביי'ם נאָמען, ווער זי איז. מאַשא איז
שוין געווען דעמאָלט אין זעכסטען קלאַס גימנאַזיע און האָט זיך
שוין געקאָנט אויס'טענה'ן מיט א גרעסערען פון איציקעל שאָסטע־
פּאָל. האָט זי מיט שטאָלץ געזאָגט צו אירם:

— איך בין ליפּא'ס טאָכטער.

— ווּאָסער ליפּא? — פרעגט איציקעל.

— ליפּא באַשעוויטש, — ענטפערט איהם מאַשא.

— ווּאָסער באַשעוויטש? — פרעגט ווייטער איציקעל, נעמט
נישט צו די האַנד פון'ם קאָלנער.

— דער איד פון'ם האָלץ, — מישט זיך אַריין טאָמאראָ'ס מו־
טער, און איציקעל דרעהט זיך אויס צו מאַשא'ן מיט'ן הינטען, און
מאַשא געהט אַוועק פון דאָרט א צעקאָכטע און גיט דאָס ווּאָרט,
מעהר צו טאָמאראָ'ן אַהיים נישט געהן. בעגעגענט זי אָבער טא־
מאָרא און שטעהט־צו צו איהר און רעדט אַזוי לאַנג, ביז זי רעדט
זי איבער.

איינמאָל האָבען זיי זיך בעגעגענט אין פּעטערבורג אויף א
פערזאָמלונג, און טאָמאראָ האָט געזומען שטראָפען מאַשא'ן פאַר
ווּאָס זי קומט ניט צו איהר. האָט איהר דערוויף מאַשא געענטפערט:

— פאַר ווּאָס קומסט דו ניט צו מיר? — און האָט זיך באַלד
פערהאַפּט. — איבעריגענס, קאָנסט דו צו מיר ניט קומען....

— פאַר ווּאָס?

— ווייל מאַלקינ'ס רעוידענץ, דאָרט ווּאו איך ווּאָהן, אונטער'ן
הימעל, איז צו קליין פאַר דיר!...

דאָס האָט שוין טאָמאראָ'ן פערדראָסען, און זי איז דוקא גע־
קומען צו איהר, זיך בעקענט מיט מאַלקינען און מיט דעם גאַנצען

מאשא האָט נעבאָך געמוזט נעמען איהר „באגאזש", דאָס טשא־כאָטשנע טשעמאָדאַנטשיקעל, און געהן זוכען א טעריטאָריע ער־גיין אַנדערש, אויף דער דריטער גאַס פון דאַנען. אויף איהר קלונג האָט זיך בעוויזען א פרוי מיט א רויטער פעטשייעל מיט גרינע קוויטען, דעם דוואָרניק׳ס ווייב, און האָט איהר געזאָגט מיט א ניגון, זי זאָל געהן פון דאַנען וואָס גיכער, ווארום ס׳איז א פויער הויף מיט פאַליציע. זיי זוכען עמיצען...

אודאי האָט אונזער העלדין נעמוזט פערקירעווען דעם דישעל און „נעמען לינקס", און טאקי שטעלען פיס, ווארום בעקענען זיך מיט דער פאַליציע וועט זי ניט פערשפעטיגען, זי האָט נאָך זעהר־זעהר א סך צו טהון !... פלוצים (אלע גוטע כיחשבות קומען־אַן פלוצים) טהוט איהר א שיין א מחשבה אין קאָפּ: „טאַמאַרא !... טא־מארא שאַסטעפאל !"...

מאשא באשעוויטש און טאמארא שאַסטעפאל, האָטש זיי זענען געווען חבר׳טעס פון איין שטאָדט, מיט אטעסטאטען פון איין גימ־נאזיע, דאָך האָבען זיי זיך זעלטען בעגעגענט, נישט וויל מע האָט עפּים געהאַט איינע צו דער אַנדערער, נאָר זיי קאָנען אַליין ניט זא־גען פאַר וואָס. ביי זיך אין הארצען האָט זיך מאשא מודה געווען, אז זי האָט ניט ליעב טאמארא׳ס בורזשואזנע עלטערען מיט זייער בורזשואזנע שטוב. מאשא געדענקט, וואָס פאַר א שווערען אייג־דרוק זי פלעגט אריסטראַגען פון טאמארא׳ס שטוב אלע מאל, ווען זי איז אהין געקומען. טאמארא׳ס מוטער פלעגט איהר הייסען דער־לאַנגען א גלאָז טיי מיט אזא נוסח, גלייך ווי איינער איז זיך מפקיר פון עמיצעגס וועגען, ברענגט א קרבן על־פּי נויט. וואָס זאָל מען טהון? מע מוז א מאל געבען יענעם א גלאָז טיי !... און אלע מאל האָט דאָס דיענסטמיידעל פערגעסען אריינצואַרפען צוקער, און אלע מאל האָט זי געשאלטען דאָס מיידעל, למאי זי פערגעסט אריינצור־וארפען צוקער.

און איהר פאטער, איציקעל שאַסטעפאל? — איהם האָט זי גאָר פייגט געהאט. זי געדענקט א סצענע, ווי אזוי זי איז אמאל

— וואר איז געווען דער איך? — האָט זיך געלאָזט הערען נאָך א כאָל די זעלבע מאַנסביליש שטימע, און נישט בעקומען מעהר קיין ענטפער, האָט זיך בעווייזען דער מאַנסביל אליין, א פּאַרשוין כּוּן א יאָהר פערציג, א צעקאָשמיטער, א צעבורשעטער, אָהן א העמד, מיט א פּידושאָקעל פערשפּילעט ביז אָרויף, אָהן הויזענטרע־ גער, און דערפּאַר, אַפּנים, האָבען זיך די הויזען שטאַרק געשלאָפּט אויף דער ערד, און דערפּאַר, אַפּנים, האָט ער זיי אונטערגעהאַלטען ביי׳ם בויך מיט בריידע הענד, געגעבען אַלע כאָל א שלעפּ אָרויף און צו גלייכער צייט געהאַט צו טהון מיט די פּענסנע, וואָס האָבען בשום אופן נישט געוואָלט האַלטען זיך אויף דער נאָז, נישט קוקענ־ דיג דערויף, וואָס די נאָז איז ביי איהם אַיין אויסגעבויגענע אידי־ שע נאָז. שולדיג זענען דאָ, אַפּנים, די בריל׳ען, ניט די נאָז, און אפשר דער בעל־הבית פון דער נאָז, וואָס שיינט א צעטראָגענע בריאה צו זיין, איינער פון די נפשות, וואָס זענען שטענדיג פער־ האָרעווען, פערטאַרראַכט, הויבען אָן צוואַנציג טויזענד ארבי־ טען און לאָזען קיינמאָל נישט אויס, נאָט ווייסט ווען זיי ווערען פּאַרטיג !...

דערזעהען ביי טאַמאַראַ׳ן אין צימער איין אומבאַקאַנטען מענ־ שען, האָט זיך דער צעקאָשמיטער פּאַרשוין מיט די לאַנגע פּאַלענ־ דיגע הויזען געגעבען א האַפּ־צוריק און א בויג־איין אויף וויפיעל עס האָבען איהם ערלויבט די בריל׳ען, און א זאָג געטהאָן די געווייסע באַנאַלע פראָזע:

— מיט וועמען האָב איך די עהרע? (אַנשטאָט א ר״ש קומט אויס ביי איהם א ח״ת).

— די עהרע איז ניט אזא גרויסע. — האָט איהם מאַשא אָפּ־ געענטפערט פראָסט, ווי איהר שטייגער איז, און האָט זיך געטהאָן דערווייל איהר ארבייט: צענויפגעלעגט די האַנדטיכלעך, די קעמ־ לעך, די בערשטלעך מיט די טיכלעך מיט די קעלנערלעך, ווי ביי זיך אין דער היים. — איך בין טאַמאַראַ׳ס א חבר׳טע פון דער היים; מיין נאָמען איז מאַשא באַשעוויטש.

פראָלעטאַריישען געוינדעל, נעפיהרט אפילו א דיסקוסיע מיט דער קאָמונע און פערליעבט אין זיך די גאנצע קאָלאָניע, פונ׳ם יונגסטען אוורוטים ביז׳ן אלטען סיבירניק בערעזניאק, — אלעמען איז טאַ־מאַרא געפעלען, אפילו די צוויי מיידלעך פון דער קאָמונע, עטקא און חוה.

— אַצינד האָף איך, אז דו וועסט זיין ביי מיר אויך? — זאָגט טאַמאַרא צו מאשא׳ן.

— ביי דער ערשטער געלעגנהייט, — זאָגט מאשא, און אַווי ווי טאַמאַרא איז אַוועקגעגאַנגען, אזוי האָט זי שוין אָן איהר פער־געסען. דערמאָנט האָט זי זיך אָן טאַמאַרא׳ס איינלאָדונג אין דער מינוט, וועו זי איז געגאַנגען מיט איהר באַנאַש אין די הענד איבער דער גרויסער שטאָדט פּעטערבורג זוכען א טעריטאָריע.

אָפּגעגאַנגען נאָך עטליכע מיל, האָט אונזער העלדין אָפּגע־שטעלט זיך ביי א געלבען מויער און האָט אָנגעקלונגען ביי דער פּא־דאָרנע טהיר. אויף איהר קלונג האָט זיך בעוויזען א קליין באָר־ווים שיקסעל מיט גרויסע קאַרעלען אויפ׳ן האלז און מיט א פּאר־טיגען נעלעכטערעל אויפ׳ן פּנים. מאשא האָט איהר איבערגעגעבען דעם באַנאַש און האָט זי א פרעג געטהאָן, ווי אזוי מע רופט זי.

— מיך רופט מען מאשא, — זאָגט דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען און לאכט.

— אויב אזוי, האָבען מיר שוין צוויי מאשאס,— האָט מאשא באשעוויטש זיך אָנגערופען צו דער קליינער מאשא און האָט זיך נעהייסען אַרייַנפיהרען צו דער „באַרישני" (טאַמאַרא שאָסטעפּאל) אין צימער אַריין.

— ווער איז דאָרטען? — האָט זיך נעלאָזט הערען פון צווי־טען צימער א קול פון א מאנסביל.

— ס׳איז איך! — האָט איהם געענטפערט מאשא באשעוויטש, אויסנעפּאקט דאָס טשעמאָדאַנדעל און צעלעגט זיך ביי טאַמאַרא׳ן אין צימער, אזוי ווי ביי זיך אין דערהיים.

געווען פשוט א רחמנות איהם איבערצוריסען, ווי ס'איז א רחמנות אויפוועקען א מענשען, למשל, ווען ער האלט אין רעכטען געשמאקען שלאף. א גליק, וואס ס'איז אנגעקומען טאמארא שאסטעפאל.

און אז טאמארא איז אנגעקומען, האט זי אברהם מארקא־ווי־טש'ען גאנץ פיין משלח געווען פון איהר צימער, נעהייסען זא־גען ראזען, אז זי האט א נאסט צו דער טיי...

— נישט צו דער טיי, — פערריכט זי מאשא — נאר אויף א גאנצע וואך, אדער אויף צוויי וואכען, ביז איך וועל מיר קריגען א מקום־מנוחה. איך האף, אז דו האסט נאר נישט קיינען דעם, מע זאל אריינטראגען אהער נאך א בעטעל?

טאמארא איז געווארען אביכעל רויטליך: איציקעל שאסטע־פאל'ס טאכטער איז ניט נעווען נענוג דעמאקראטיש, זי זאל קאנען איבערטראגען צווי לייכט אזא מין בענעמונג, ווי עם האט זיך ער־לויבט די עכטע דעמאקראטין מאשא באשעוויטש. טאמארא האט איהר געזאגט, אז מיט פערגעניגען וועט זי זי האלטען נישט נאר צוויי־דריי וואכען, אפילו צוויי־דריי הדשים, דעם גאנצעןווינטער, און איז צריבער באלד אויף איין אנדער שמועס, וועגען דער קא־מונע: וואס מאכט די קאמונע? וואס מאכט מאלקין? און וועגען אברהם מארקאוויטש, וואס פאר א פלאפלער ער איז, א גוטער מענש, א דימענט, נאר א פלאפלער, און וועגען זיין פרוי ראזע, וואס איז איהרע, טאמארא'ס, א קרובה.

— נישט דערפאר, ווייל זי איז מיר א קרובה, — זאגט טאמא־רא — נאר אז דו וועסט זיך מיט איהר נעהענטער בעקענען, וועסט דו אליין זאגען, אז דאס איז ניט קיין פרויענצימער, נאר א מלאך פון גאט! און א קינד האבען זיי, דאס הייסט, זיי האבען א סך קינדער, נאר איין קינד האבען זיי, זיוזיא הייסט ער, א יונגעל פון פיער יאהר, ווייס איך ניט, וואס פון איהם וועט אויסוואכסען! קלוג ווי א שד, גוט ווי א מלאך, און שען איז ער! האסט געזעהען אמאל ראפאעל'ס בילד, אראפגענומען פון איהם זעלבסט? א!

ווי איין עלעקטרישער שטראָם איז דער נאַטירן „כּאָשע באָשע־וויטש" דורכגעלאָפּען דורכ'ן גאַנצען גוף פון דעם צעקאָשמעטענ פּאַרשוין. א פּרוינדליך שמייכעל האָט זיך צעגאָכען איבער זיין גאַנצען פּנים. איין אַנדער מענש איז ער געוואָרען! ער האָט זי אַנגענומען ביי דער האַנד און נישט אַרויסגעלאָזט זי די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט גערעדט. און גערעדט האָט ער לאַנג און א סך און אָהן אָפּשטעל, געקייטעלט איינס אינ'ם אַנדערען אַזוי קונציג, אַז איבערצוהאָקען איהם איז אונמעגליך, סיידען אַוועקגעהן אין מיטען אָדער איבערשרייען איהם מיט א טאָן העכער. די, וואָס קענען איהם, טהוען דאָס טאָקי, — כּע האָט קיין אַנדער ברירה ניט...

— זענט איהר דאָס די מאַשע באַשעוויטש? אי־אי־אי! טאַ־מאַשע וועט קומען, וועט זי זיך אויפהענגען פּאַר פּחיד! כּית העחען פון אייך אַלע טאָג, דחיי מאָל א טאָג. צעהן כּאָל א טאָג! איהר זייט א העלדין! א גחויסע העלדין! ניט אַלע קאָנען דאָס, וואָס איהר קאָנט! מיר דאַכפען אַלע ביי אייך זיך לעחנען! מיר זענען קינדעחר, חדר־יונגלעך קענען אייך! מיין נאָמען איז אַבחאָם מאַחקאָוויטש! אַבחאָם מאַחקאָוויטשען קענען אַלע! מיין פּחאָ־פעסיע איז דחוקעחיי, נאָח אַליין בין איך א שטיקעל מאַהלעח, א שטיקעל קינסטלעח, א שטיקעל שחייבעח, א שטיקעל דיבטעח, א וועגעטאַחיאַנעץ און א טאַלסטאָווץ. ווי אַזוי האָלט איהר פון טאַלסטאָי? איך האָלט פון איהם זעהר שטאַחק! איהר זאָגט מסתמא, אַז עח איז מעהר דיכטעח אַלס פילאָזאָף? איך בין מיט אייך ניט איינפעחשטאַנדען!...

אויב מאַשע באַשעוויטש איז נעוואָן איינפערשטאַנדען מיט אַבראָם מאַרקאָוויטש'עס מיינונג איבער טאַלסטאָי'ס פילאָזאָפיע אָדער ניט — דאָס איז א בעזונדערע פראַגע, נאָר אַז מע דאַרף אַרויסנעמען די האַנד פון זיין האַנד — דאָס האָט זי געזעהען און האָט דאָס בעצייטענס געטהאָן, און האָט איהם געוואָלט איבער־רייסען אין מיטען, איז אָבער געוואָן אונמעגליך, מהמת אַבראָם מאַרקאָוויטש האָט געהאַלטען סאַמע אין רעכטען שמועס, און ס'איז

— שוין דערלאנגט דעם סאמאוואר!— זאגט דאם קליינע באר־ווינט שיקסעל מיט די נרויסע קארעלען, וואם מע רופט זי אויך מאשא.

קאפיטעל ח.

מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאסטעפאל.

שוין לאנג האט זיך מאשא ניט געפיהלט אזוי גוט, ווי ביי'ם טיש פון טאמארא שאסטעפאל'ס בעלי־בתים. א גאנץ נעזונדעל האט זי דארטען געטראפען, א נעסט, אדער א קוואקע, מיט קליינע היהנדעלעך ארומגערינגעלט. אויפ'ן טיש איז געשטאנען ברויט אנגעשניטען און קעז און פוטער און איינגעמאכטס. נאהענט צום סאמאוואר איז געזעסען אבראם מארקאוויטש'עס ווייב, ראזע, נאך נאר א פרישע און א שענע פרוי, ארומגערינגעלט מיט א גאנצער חאליאסטרע קינדער, איינס קלענער פונ'ם אנדערען. איטליכס קינד איז זיך א וועלטעל פאר זיך. יעדער מיט זיין קאפריז, מיט זיין השגה, מיט זיין מאגענדעל און מיט זיין יצר־הרע'לע. און די מוטער, די גליקליכע קוואקע, ראזע, זיצט ביי'ם סאמאוואר און קוקט וואם יעדען פעהלט, און מערקט וואם יעדער וויל, און אלץ וועדר אין איין מינוט בעשאפען, און עס נעמט זי ניט קיין קאפריז; און צעשלאגען זיך צווישען זיך א פאר קינדערלעך, צענעמט זי זיי; און צעווייגט זיך וועד פון זיי, וועדען אויסגעווישט די טרערען; און צעלאכט זיך א קינד, לאכט די מוטער מיט און קוועלט און וואכסט און לעבט מיט זיי צוזאמען.

וועמען פון די אלע האט די מוטער מעהר ליעב? עם וועט ניט זיין קיין פאראדאכס, וועו איך וועל זאגען, אז זי האט יעדעם קינד מעהר ליעב פונ'ם אנדערען, דען יעדעם קינד האט אין זיך עטוואס אזעלכעס, וואס דאס צווייטע האט דאס נישט. דאך איז אין דער שטוב פארהאן א צענטרום, א מיטעלפונקט, ארום וועל־כען אלץ דרעהט זיך, ווי ארום א זונע, און וועלכעס אלע האבען ליעב

איך האָב נאָר פערגעסען, אז דו ביזט א... א... אז דו האלסט נישט פון קונסט!...

— האסט ט גרויסען טעות, טאמארא! אמת'ע קונסט האָב איך ליעב, און קיינע קינדער אויך... — אזוי זאגט מישא, און טאמארא ענטפערט איהר דערויף מיט א זיפץ; זי דערמאנט זיך, אז אָט איז זי, טאמארא שאסטעפאל, אין פעטערבורג שוין א חיבש שמיקעל צייט — און האָט נאָך דערווייל נישט געטהאן גארנישט... און זי איז מקנא איהר חבר'טע מישא, שטארק מקנא, נאָר ארויס־זאגען דאָס האָט זי קיין מיט... עפענט זי אויף די טהיר, שטעקט אריין דעם קאָפ און רופט אויס אויף א קול:

— זיוזיא! ניאניא! נישטא קיינער! — און באלד נאָך דעם זאגט זי וויעדער צו מישא'ן: — האָבט הי עפּים בריעף פון דער חיים? וואָס שרייבט מען דיר?

— זעהר אָפט! — ענטפערט איהר מישא און צעלאכט זיך. — שוין צו אָפט! כמעט א טאג איבער א טאג האָב איך פון מיין קא־פּעליע ברייוולעך, פון די שוועסטערלעך, פון די ברידעלעך, פון דער מאמען און פונ׳ם טאטען, און איבערהויפט — פונ׳ם טאטען! ער שרייבט צו מיר אלע צווי טאג, און איך איהם מוז שרייבען אלע צווי טאג. און נישט גלאָט אזוי בריוולעך, נאָך בריף, גאנצע מגילות, בעשרייבונגען פון אלסדינג, וואָס כע קומט פאָר, און מעהר, נעווענהנליך, פון דער „רעוואלוציע". ער איז ביי מיר א רעוואלו־ציאָנער, א געפעהרליכער רעוואלוציאָנער!...

אזוי לאָזט אוים מישא און צעלאכט זיך מיט איהר גוטען אויפ־ריכטיגען געלעכטער און בעווייזט איהרע געזונדע ווייסע שענע צייהן, וואָס קיין דאנטיסט אין דער וועלט האָט נאָך נישט געהאט די זכיה זיך צוריהרען צו זיי מיט זיינע גלאנצענדיגע שטאהלענע אינסטרומענטען. און וויעדער א מאל איז איהר מאמארא מקנא, סאי אויף דעם, וואָס זי שרייבט זיך איבער אזוי אָפט מיט איהר „קאפּעליע", סאי אויף איהרע ווייסע צייהן...

וואָס ער מאָהלט און מאָהלט פון זינט זי קען איהם. און ראָזע חאפט א קוק אויף די וועגד, וואָס זענען פערהאַנגען מיט עטיודען און מיט בילדער, מעהרסטענטייל, נישט־גענעדיגטע, און זי דערמאָנט זיך, אז אויפ'ן בודעם לינגען בילדער נאָך דריי מאָל אזוי פיעל, אויך נישט־גענעדיגטע... און זי דערמאָנט זיך, וויפיעל ליעדער, פאָעמען און נישט־גענעדיגטע ראָמאַנען עס לינגען אין אלע שאפעם און אין אלע טישקעסטלעך, און אפילו אין די „קאַרזינעס" פון דעם גרעסט לינגען גאַנצע פּאַק מיט מאַנוסקריפּטען. גאָט זאָל היטען פון אויס־רוימען, ארויסווארפען אדער פערברענען! וואָס איז? איהר האָט מורא, אז ראָזע איז נישט בעקאַנט מיט די אלע אונשטערבליכע ווערק? צי איהר מיינט, אז ראָזע האָט נישט געליינט אָט די אלע פּאָעמען, מיט די באַלאדען, מיט די סקיצען, מיט די ערצעהלונגען און ראָמאַנען? דאָס הייסט, זי אליין האָט זיי ניט געליינט; ער, דער מאַן, האָט זיי איהר געליינט, און ניט איין מאָל — א סך מאָל! ס'איז א סברה, אז ראָזע איז אין איהר מאַנ'ס ווערק מעהר קלאָר, ווי ער, דער פערפאַסער אליין. וויפיעל מאָל מאכט זיך, אז אבראַם מארקאָוויטש פרעגט ביי ראָזע'ן, ווי אזוי הייסט ביי איהם דער און דער העלד פון דעם און דעם ראָמאַן? איא, זילבער־שטיין? — „ניין, נשמה מיינע! — ענטפערט איהם ראָזע. — דו האָסט א טעות!"...

ביי אבראַם מארקאָוויטש'ען איז ראָזע'ס אויטאָריטעט און ראָ־זע'ס קריטיק די בעסטע, די קליגסטע און די אויפריכטיגסטע. פאַר די אלע אַנדערע קריטיקער טאָר מען קיין ווערק ניט ווייזען; די בעסטע זאָך מאכען זיי אייך צו נישט, געווענליך מחמת קנאה; זיי פערגינען נישט!... ווי קאָן מען פערגלייכען א פרעמדען צו אַיין אייגען וויב? למשל, ווען זיך א פרעמדער אווענטעצען טרייסטען א מענשען, איהם אויסרעדען דאָס הארץ, ער זאָל זיך ניט זאָרגען, וואָס די וועלט אַנערקענט איהם ניט?

— ווארט־צו, מיין לעבען, עס ווען נאָך קומען א צייט, וואָס די וועלט ווען זיך ארומקוקען אויף דיר אויך! — אזוי האָט איהם

אהן א ברעג, און ארום וועלכען און צוליעב וועלכען אלין לעבט און געפינט א בעזונדערען אינטערעס צום לעבען. דאם איז זיווש!

מאמארא שאסטעפאל האט ביי זיך א גאנצע קאלעקציע פון פאטאגראפישע בילדער פון דעם דאזיגען קינד. אבראם מארקא־וויטש האט אליין וויפיעל מאל געוואלט אראפנעכטן זיווש'ן אויף פאפיער (אבראם מארקאוויטש איז א שטיקעל קינסטלער), האט זיך אבער די גאנצע פאמיליע, א חוץ ראזע'ן, אריינגעטישט, שטארק געפראטעסטירט קעגען דעם, ניט דערלאזט, אז דער פאטער זאל אוועקנעמען ביי'ם קינד דאס, וואס די מילדע נאטור האט דעם געשענקט. דער פאטער האט דאס געפרייהט און געקרענקט; געפרייהט, וואס ער איז דער פאטער פון'ם קינד, און געקרענקט, וואס מע גלויבט ניט אין זיין קינסטלערישען טאלאנט. האט ער זיך מיישב געווען און האט אוהם בעשריבען אין א ליעד, א גרויסעם ליעד. איז אבער דאס ליעד אויכגעקומען נאך ערגער פון דעם געמעלד. דאס ליעד איז קיינעם ניט געפעלען, אויכער איין ראזע'ן. נאר פון ראזע'ן איז קיין ראיה ניט; איהר איז אלין געפעלען; וואס אבראם מארקאוויטש זאל ניט רעדען, אדער שרייבען, איז דאס גוט, איז דאס זיס, איז דאס פראכטפול! קיינער גלויבט ניט אזוי אין אבראם מארקאוויטש'ס טאלאנטען, ווי זיין וויב ראזע. ער אליין גלויבט ניט אזוי פיעל אין זיך, וויפיעל ראזע. ביי איהר איז „אבראשא" א זשעניע, וואס קיינער פערשטעהט איהם ניט און קיינער שעצט איהם ניט, וואהרום אז אלע זאלען איהם פערשטעהן און שעצען אזוי ווי זי, וואלט ער נישט בעדארפט אפגעבען אזוי פיעל גאלדענע צייט צו דער דרוקערייי, וואס גיט זיי קוים־קוים צום לעבען. די וועלט זאל זיין אביסעל מעהר מבין, — אזוי דענקט ראזע — וואלט זיך שוין לאנג געפונען א פערלעגער, וואס וואלט ארויסגעגעבען אלע זיינע ליעדער, וואס ער האט וועז געשריבען פון זינט ער איז פאר איהר א חתן געווארען. די וועלט זאל זיין אביסעלע מעהר מבין, — דענקט ווייטער ראזע — וואלט זיך שוין לאנג געפונען א בעלן, וואס וואלט אוועקגעקויפט אט די אלע בילדער.

כאָוו און די איבעריגע אַלע געהען אין די צעהנער הונדערטער טויזענדער, און די „יונגע הארפע" פון אַבראָם מארקאָוויטש לינט אויף א בוידעם (פון 2,000 לינען נישט נעריהרט 1,941). נו, קאָן ניט צעזעצט ווערען די גאַל? זאָל אַבראָם מארקאָוויטש ניט ברענען, ניט פייערען? א גליק, וואָס ער האָט אזא ווייב, ווי ראָזע, און וואָס זיי האָבען אזא קינד א צאַצקע, ווי זיווזיא.

— וואָס זאָגט איהר אויף אונזער זיווזיא'ן? — רופט זיך אָן אַבראָם מארקאָוויטש צו זייער גאַסט, צו מאַשא'ן.

דערזעהען דאָס ערשטע מאָל זיווזיא'ן, האָט זי איהם שיער ניט אויפגענעסען. נישט נאָר ער האָט זי געניומען מיט זיין ווייס מאָראָקאַנ'יש פנים'ל, לאַנגע זיידען־קאַלירענע לאָקען, טיפע הימל־בלויע אויגען, אויסגעטאָקט נעזעל, קליין מיילכעל, אַנטיטשנע מאָרדעלע, קלאָסיש געשטאַלט און אויסערגעוועהנליכע גראַציע; ער האָט זי בעצויבערט מיט זיין בענעמען זיך, מיט זיין האַלטען זיך, מיט זיין רעדען און מיט זיין שפראָך. ער האָט איהר פערגעבען אזעלכע פראַנען און האָט איהר געענטפערט אזוי קלוג און שארף, אז מאַשא איז ערוים פון די כלים. זי איז צום קינד צוגעזאָדעז געוואָרען, און איהר ליעבשאפט צום קינד איז נאָכדעם נעוואַכסען פון שעה צו שעה, פון טאָג צו טאָג, ביז זי האָט זיך איינמאָל מודה געווען פאָר טאַמאַרא'ן, אז זי פיהלט זיך צום קינד צוגעבונדען מעהר ווי צו איהרע אייגענע שוועסטערלעך און ברידערלעך, און אז זי קאָן זיך נאָרניט פאָרשטעלען, אז זי זאָל זיך וועג קאָנען שיידען מיט דעם זיווזיא'ן, וואָס האָט פערנומען ביי איהר אין האַרצען נאָר אומגעריכט אזא גרויסען פלאַץ! וואו זי האָט געהאט ערגיץ א פרייע מינוט, האָט זי דאָס אוועקגענעבען זיווזיא'ן. מיט זיווזיא'ן לערנען, מיט זיווזיא'ן רעדען, מיט זיווזיא'ן פערברענגען, מיט זיווזיא'ן שפיעלען זיך — איז ביי איהר געווען איינס פון די גרעסטע פערגניגענס. איז מאַשא געקומען אהיים, איז דאָס ערשטע געווען זיווזיא! איז מאַשא אויפגעשטאַנען פון שלאָף — איז זיווזיא! אינ'ם גרעסטען פאַליטישען שמועס איז געווען זיווזיא!

דאָזע אויסגערעדט דאָס האַרץ. — אָט האָבען זיי איצטער צו טהון מיט מאָלסטאַי, מיט נאַרקי, עס קעהרט די וועלט! זאָלען נאָר אַרויס די ערשטע ליעדער דיינע אויף דער וועלט — וואו האָלסט דו מיט זיי? ביזט נאָך ניט פּאַרטיג? וויפיעל ביכלעך דרוקסט דו? אינגאַנצען צוויי טויזענד? לעכערליך! צוויי הונדערט טויזענד, צום ווינציגסטען!

און ביידע זעצען זיך אַוועק, מאַכען א חשבון, וויפיעל קאָנען זיי פערדינענען, וועו זיי זאָלען, צום ביישפּיעל, אַרויסלאָזען אויף דער וועלט די „זעמטליכע ליעדער" פון אַבראָם מאַרקאָוויטש? דער חשבון איז אויבען־אויף, ווי אויף א טעלער: די בעפּעלקערונג פון׳ם לאַנד איז הונדערט פערציג מיליאָן. וועלען מיר זאָגען, אז נאָר א צעהנט־חלק קאָן לעזען — אַלזאָ, האָבען מיר פערצעהן מיליאָן לעזער. וועלען מיר זאָגען, אז ניט אַלע קאָנען קויפען ביכער, דאָס הייסט, איינער וועט קויפען און צעהן וועלען לייענען, — האָבען מיר, אַלזאָ, אַריבער א מיליאָן קויפערס? וויפיעל עס דאַרף קאָסטען אָפּדרוקען א ביכעל — דאָס ווייכט שוין אַבראָם מאַרקאָוויטש: ער האָט דאָך א דרוקעריי... נאָר דאָס אַליין איז בלאָטע. דער עיקר איז דאָך דער כבוד, דער נאָמען!...

און דאָס גליקליכע פּאָר טראָגט זיך אַוועק אויף די גרינגע פליגעלען פון דער רייכער פאַנטאַזיע אין עולם הדמיון, אין גן־ערן, וואָס זיי אַליין האָבען איהם אויסגעבויעט... און דערוויל האָט אַבראָם מאַרקאָוויטש גענומען דרוקען ביי זיך אין דער אייגענער טיפּאָגראָפּיע די „ערשטע ליעדער" זיינע אין א ביכעל מיט׳ן נאָמען „די יונגע האַרפע", געהאָט צו טהון קודם מיט׳ן צענזאָר, וואָס האָט זיהם געגעבען מאַטעריאַל צו רעדען און שרייען אויף אָנדערט־האַלבען יאָהר נאָכאַנאַנד, ביז גאָט האָט רחמנות געהאָט, דער צענזאָר האָט דאָס דורכגעלאָזט בשלום, און די „יונגע האַרפע" איז אַרויס פון דרוק, גאַנץ שען אילוסטרירט מיט א האַרפע און מיט א האַנד, וואָס שפּיעלט אויף דער האַרפע, — נאָר אז ס׳איז ניטאָ קיין מזל, העלפט נישט קיין חכמה! טאָלסטאַי און נאַרקי און טשע־

ניט זײן, איך בין פערנומען אין אײן אַנדער אָרט... ער ווייסט, אַז איך וועל ניט זײן...

— דו האָסט זיך געזעהען מיט ראָמאַנענקאָ'ן?—האָט טאַמאַרא אַ זאָג געטהאָן, און סע־האָט זיך ניט־ווילענדיג ארויסגערוטשט פון איהרע ווערטער א געפיהל פון... אייפערזוכט? ניין! צו הייליג איז ביי איהר ראָמאַנענקאָ, צו נרויס איז ביי איהר מאַשאַ!... וואָס דען איז דאָס נעווען?... מאַשאַ האָט זי אַבער גיך ארויסגעפיהרט פון פערלעגענהייט. זי האָט צו איהר אַווי געזאָגט:

— דאַרפסט זיך ניט וואונדערען. איך קען ראָמאַנענקאָ'ן פרי־הער פון דיר און בעסער פון דיר... אַז ער האָט דיך ליעב — איז א פאַקט... דו פערגעטערסט איהם, און ער פערדיענט דאָס... אָבער איך מוז דיר זאָגען אויפריכטיג — דו ווייסט, אַז אַנדערש קאָן איך ניט זאָגען: — גליקליך וועט איהר קיינמאָל ניט זײן, ניט דו, ניט ער... דו ווילסט וויסען, פאַר וואָס? דו פערגעסט, אַז ער נעפינט זיך אויף א „וואולקאַן", און דו ביזט בעשאַפען נעווארען צו אײן אַנדער לעבען...

דאָס איז געזאָגט געוואָרען אַווי ערנסט און מיט אַזא ווייבען צערטליבען טאָן, אַז טאַמאַרא שאָכטעפאָל האָט זיך נישט געקאָנט נעפינען בעלעדיגט. זי האָט רוהיג נעזאָגט:

— דו ווילסט מיר זאָגען, אַז איך בין ניט קיין העלדין און בין נישט ווערטה, אַז...

— האָסט א טעות! נישט דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגען! — שלאָגט איהר איבער מאַשאַ די רעד. — איך האָב דיר נישט געוואָלט דערנידעריגען. אדרבה, איך האָב ליעב אַוועלכע ווי דו; דו ביזט דאָס לעבען אליין, און צום לעבען ביזט דו בעשאַפען. איך וואָלט אויך געוואָלט זיין דאָס, וואָס דו... איך וועל דאָס אָבער ניט זיין קיינמאָל; שולדיג איז אין דעם די צייט. אין א ביטערע צייט לעבען מיר... און די אומשטענדען האָבען זיך פאַר מיר צענויפגעלעגט אַווי, אַז איך וויים ניט הייַנט,

א תענוג איז געווען ביי מאשא'ן צוועקזעצען זיך דערצעהלען זיר־זיא'ן מעשיות. אויף מעשיות דערצעהלען איז מאשא געווען א בריה, און מעשיות איז געווען ביי זיוזיא'ן דאָס חיות, דאָס לע־בען! און מאשא האָט זיך צוועקגעזעצט דערצעהלען איהם איין מעשה נאָך דער אַנדערער, און זיוזיא האָט אויפגעעפענט זיינע אויסגעטאָקטע ליפעלעך, זיינע היטעל־בלויע אויגעלעך, און האָט געקוקט אויף מאשא'ן מיט גרויס פערשטאַנד, ווי אַיין אמת'ער בר־דעת, און ווי אַיין אמת'ער בר־דעת נעשטעלט אָפטמאל א פראַגע, און ווי אַיין אמת'ער בר־דעת געלאָכט דאָרט, וואו מע דאַרף לאַכען, און געווינט דאָרט, וואו מע דאַרף ווינען.

קוקענדיג אויף דעם יונגען בעשעפענישׂ, אויף דעם גערָאטען נפש'עלע, וואָס איז פול מיט לעבען, האָט קיינער ניט געקאָנט זיך ריכטען, אז דאָס וועט זיין דער ערשטער קרבן אינ'ם אויכגום פונ'ם גרויסען שטורם...

* * *

אין דער קורצער צייט, וואָס מאשא האָט פערבראַכט מיט מא־מאַרא שאָסטעפאל אלם נאָסט, האָט זי טאַמאַרא ליעב געקרינגען, ווי אַיין אייגענע שוועסטער, און איז צוגעבונדען געווָארען צו איהר מיט ליב און לעבען. מאשא האָט נישט געדאַרפט וואַרטען ביז איהר חבר'טע וועט „אַנטפלעקען" פאַר איהר איהר נשמה, אויכגיכעז איהר הארץ; זי איז געווען קלאָר אין טאַמאַרא'ס לעבען, מע קאָן זאָגען, אויף אויסוועניג. טאַמאַרא איז געווען איבערראַשט, ווען זי האָט ערפאָהרען, אז מאשא ווייסט פון איהר ראַמאַן מיט'ן יונגען ראַמאַנענקא'ן... דאָס איז געווען אויפ'ן אַנדערען טאָג נאָך מאשא'ס בעזעצען זיך ביי מאַמאַרא'ן. זי האָט דערזעהען ביי טאַמאַרא'ן אויפ'ן טיש א פּאַרטרעטעל אין א קליין זילבערן רעמעל.

— א! — האָט א זאָג געגעבען מאשא, נאָר א קוק געטאָן אויפ'ן פּאַרטרעט. — דאָס איז ער, ראַמאַנענקא. ער וועט היינט רעדען אין גרויסען מאַניעוש... שאַרע, וואָס איך קאָן דאָרט היינט

קענדיג, ער שיקט זיי אפֿ צו ראָוע'ן... און ראָוע זעהט נאָך אַ שע־
נערען חלום: אַ מאַסע מענשען... אַ פּראָצעסיע... אין מיטען געהט
אַבראַם מאַרקאָוויטש מיט אַלע קינדער... זיוזיא אויף צופֿריהער
מיט'ן טאַטענס „יונגע האַרפע" אין די הענד... דאָס פּאָלק שטו־
רעמט און שרייט: לעבען זאָל דער אונשטערבליכער פערפֿאָסער
פון דער אונשטערבליכער „האַרפע!"... גאָר הינטען געהען נאָך
מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ גראָפֿ טאָלסטאָי, מאַקסים גאָרקי, אַנטאָן
טשעכאָוו, געטע, שילער, שעקספּיר, מאַרק טווען און אַנדערע בע־
ריהמטע שריפּטשטעלער, און ווייטען... טאַמאַראַ שאָסטאָפּאָל זעהט
אין חלום ראָמאַנענקאָ'ן מיט גרויסע אותיות „קאָנסטי־
טו ציע!"... און מאַשא באַשעוויטש, וואָס שלאָפט אקעגען טא־
מאַראָ'ן אויף אַ קורצפּיסיגער סאָפּע, חלומ'ט פון אַ פּאַרלאַמענט,
און זי זעהט זיך אַליין אין פּאַרלאַמענט שטעהן אויף דער פּלאַט־
פֿאָרם מיט די הענד ארונטער, און די וועגד זענען בעהאַנגען מיט
פּראָקלאַמאַציעס: „לעבען זאָל די פרייהייט!"... מאַשא דעם קלייי־
נעם שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען חלומ'ען זיך רויטע, גרינע,
בלויע, ווייסע, געלע קאַרעלען, אָהן אַ שיעור קאַרעלען!... זיוזיא'ס
ניאַניא חלומ'ט, אַז זי זיצט אויף אַ לאַנגער באַנק אין קינדער־גאַר־
טען מיט אַ סך ניאַנים און מע רעדט... און זיוזיא אַליין זעהט פּאַר
זיך וועלאָסיפּעדען און זייגערלעך, זייגערלעך און וועלאָסיפּעדען קא־
טשען זיך, רעדלען זיך, דרעהען זיך, פּליהען, פּליהען...

פּלוצים — סטוק־סטוק־סטוק! טראַך־טאַראַך! עס קלינגען
די פענסטער, עס פּלאַצען די טהירען. נאָך איין מינוט — און די
שטוב איז פול מיט פּאָליציע. אַלע וואַכען־אויף, זענען טוידט ווי
די טוידטע, עס ציטערען די צייהן אין מויל. די אַלטע ניאַניא צלמ'ט
זיך. רופט גאָט צו הילף. אַפּילו דער קליינער זיוזיא, וואָס האָט
נאָר־וואָס געזעהען אַזוי פיעל וועלאָסיפּעדען מיט אַזוי פיעל זיי־
גערלעך, האָט זיך אויפגעזעצט אויפ'ן בעטעלע, אויפגעפּפענט די
גרויסע טיעפּע היטעל־בלויע אויגען און אַ פּרעג געטהאָן ביי דער
אַלטער שטיל:

וואו איך וועל מאָרגען זיין... דאָס זעלבע איז אויך מיט איהם, מיט ראָמאַנענקאָ'ן. הלואי איך זאָל האָבען א טעות, נאָר איך זעה איהם. ווייט־ווייט פון דאָנען!...

— פֿאַר מיר איז ניטאָ קיין ווייט! — זאָגט טאַמאַראַ מיט הין. — וואו ער, דאָרט בין איך! נישטאָ די קראַפֿט אין דער וועלט, וועלכע זאָל מיך אָפּהאַלטען און קאָנען צעשיידען מיט דעם מענשען, סיידען דער טוידט...

— יעדע אַנדערע אויף דיין אָרט וואָלט אויך אַזוי געזאָגט. עס מאַכט דיך נאָר הויך אין מיינע אויגען. — זאָגט איהר מאַשאַ. — איך קאָן מיך אָבער ניט איינהאַלטען און מוז דיר זאָגען גאַנץ אָפּען דאָס, וואָס איך מיין: איך בעדויער דיך, טאַמאַראַ, און נישט אַזוי דיך, ווי דיינע עלטערען.

— מיינע עלטערען? (טאַמאַראַ'ס אויגען צינדען זיך אָן מיט פֿייער.) לעבען מיר דען צוליעב די עלטערען? פֿאַר וואָס בעדויערסט דו ניט דיינע עלטערען?

— פון וואַנען ווייסט דו, אַז ניין?...

ביי די וועלטער קומט אָן אַבראַם מאַרקאָוויטש, און זייער שמועס וועלט איבערגעריסען אין מיטען.

קאַפּיטעל ט.

ער האָט זיי געפֿאָקט!

ביי אַבראַם מאַרקאָוויטש'ן אין שטוב האָבען אַלע, פון אַבראַם מאַרקאָוויטש'ן ביז'ן קליינעם שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלעך און ביז'ן קליניטשקען זיוזיא, געהאַלטען אין כאָמע זיסען שלאָף, וועלן דער גוטער זיסער מלאך קומט און פּלאָנטשט זייער גוטע זיסע חלומות... אָך, חלומות! יעדער זעהט אין חלום דאָס, וואָס ער וויל, דאָס, וואָס ער זוכט. למשל, אַבראַם מאַרקאָוויטש'ן האָבען זיך געפּלאָנטשט ביכער און בילדער אין די אַלפים, אין די מיליאָנען!... מע שלאָגט איהם אָפּ די טהירען!... אַלע ווילען זיינע ליעדער, די „יונגע האַרפּע" — ער האָט שוין ניט קיין הענד פּאַ־

איהם אין ביידע אויגען, אין שטערן, אין קאָפּ, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אַז איהרע הענד זענען קאַלט און איהרע אויגען זענען נאַס, און זי זאָגט צו איהם מיט אַ שמייכעל:

— זיוזיא! דו ווּעסט ניט פערגעסען די טיאָטיא מאַשאַ?

און זיוזיא חאַפּט ארום דער טיאָטיא מאַשאַ'ס ווייסען האַלז מיט ביידע הענדעלעך און ער קושט זי אין מאָל און צוויי מאָל אוֹן צעהן מאָל און צוואַנציג מאָל, און נאָך אין מאָל, און נאָך אַ האַלבען מאָל, און דעם לעצטען מאָל, און עס הערט זיך אַ שארפּ־שניידענדיגע שטימע פון אין אָפּיציער:

— פּאַרטיג!...

און אַלע שטעהען־אויף, און אַלע זענען גרייט, און אַלע געהען־אָפּ, אַלע אָפּיציערען כיט די גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט די גאָל־דענע קנעפּ, און ביידע טיאָטים געהען־אָפּ, און די קליינע מאַשאַ מיט די גרויסע קאַרעלען לייכט זיי צו, און דער פּאַפּאַ איז געבליבען זיצען, ציטערט ווי אַ בלאַט, און די מאַמאַ האַלט איהם צו און ווייגט, און אַלע קינדער זענען געבליבען שטעהן און טרייסלען זיך אוֹן געהניצען, ווילען שלאָפען, און נאָר די טיאָטיא טאַמאַרא מיט דער טיאָטיא כיאַשאַ זענען נישטאָ, און די אַלטע ניאַניא צלמ'ט זיך, רופט יעזום'ען צו הילף. אוֹן דער קליינער זיוזיא פאַלט מיט־ן שענעם ווייסען פּנים אין די קליינע ווייסע קישעלעך און ווייגט אוֹן ווייגט אוֹן ווייגט, ווי אַ פּיעריהריג פערשטאַנדיג גערָאטען קינד קאָן ווייגען...

* * *

עס האָט שוין באַלד געשאַריעט אויף טאָג, און אַברָאם מאַר־קאָוויטש האָט נאָך אַלץ ניט געקאָנט בערוהיגען זיך, וויפיעל ראָזע האָט איהם נישט געמאַטערט, געריבען די שלייפען, אויסגעגאָסען אויף איהם דעם גאַנצען אָ־דע־קאָלאָן. ער האָט זיך גאָרנישט גע־וואַלט גלויבען, אַז ער איז פריי, און האָט אַלע מינוט זיך געווענ־דעט צו זיין ווייב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ניאַנאַ! עס ברענט?...

— ניין, קינד, עס ברענט ניט, עס ברענט ניט, נאָר איז מיט אונז!

— וואָס דען? גזלנים? — פרעגט זיוויא און דעקט זיך אָפּ און וויל אַריבערשפּאַנען מיט אַ פּוס אויף יענער זייט בעטעלע.

— ניין, קינד, נישט קיין גזלנים! — ענטפערט איהם די ניאַנאַ און דעקט איהם אַיין. — נאָ דיר נאָר גזלנים!

— וואָס דען איז?

— פּאָליציע! — ענטפערט איהם די אַלטע ניאַניא, צילט'ט זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואָס־זשע גאָר בויגאַכט? — הערט זיוויא ניט אויף צו שטעלען איין פראַגע נאָך דער אַנדערער, און וויל נישט פאַלגען די אַלטע ניאַניא, וויל זיך נישט לעגען. זיוויא וויל זעהען, וואָס איז דאָס אַזעלכעס פּאָליציע, און וואָס טהוט זי דאָ, און וואָס עפּים בויגאַכט? און זיוויא זיצט און קוקט, און זעהט, ווי אָפּיציערען מיט גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט גאָלדענע קנעפּ עפענען אַלע שאַפּעס, מיט אַלע קאַסטענס, מיט אַלע טישען און טישקעכטלעך, און מע בלעטערט ביכער, און מע פּאַקט פּאַפּיערען, דעם פּאַפּא'ס בי־בער מיט'ן פּאַפּא'ס פּאַפּיערען... און דער פּאַפּא אַליין שטעהט און ציטערט, און די מאַמע רייבט איהם דעם שטערן... און אָט איז די טיאָטיא טאַמאַרא — שטעהט נעבען דער טיאָטיא מאַשאַ און קוקט אויף איהר אַזוי, גלייך ווי זי וואָלט האַלטען ביי'ם שטאַרבען... און די טיאָטיא מאַשאַ שטעהט שוין גרייט אָנגעטהאָן מיט'ן היטעלע אויף די אונטערגעשערענע האָר, האַלט די הענד אַרונטער און רעדט מיט אַ שענעם אָפּיציער מיט שוואַרצע באַקענבאַרדען, ווי קאַטע־טען, און ביי דער זייט שטעהט אַ שוואַרצער יונגערמאַנטשיק מיט אַיין אַרבעם־קאַליראַנעם אויבערראָק און רייבט זיך אַ האַנד אָן אַ האַנד...

און די טיאָטיא מאַשאַ געהט־צו צו זיוויא'ן און נעמט איהם אַרום און דריקט איהם צו צום הארצען שטאַרק־שטאַרק, און קושט

פון דעסטוועגען, אוז נאָך דעם אַלעמען, אז מע האָט צוגענומען טאַמאַראָן מיט מאשא'ן, איז אפילו דער ענגאיסט אברהם מאַרקאָוויטש געווען געקרענקט מיט סכנת־נפשות. ער איז נאָכדעם אַרומגעגאַנגען גאַנצע טעג, ווי א משוגענער, געפייערט (פאַר ראָזע'ן) אויף דער פּאָליציע, געריפן (פאַר ראָזע'ן) אויף דער רעגיע־רונג כל הפסלנות שבעולם, נעזאָגט (ראָזע'ן): אָט לויפט ער צום פּראָקוראָר, צום מיניסטער — פאַר וועמען האָט ער מורא? ער איז א רייכער מענש, אין זיינע ביכער אוז אין זיינע כתבים איז נישטאָ גאָרנישט.

— גאָרנישט, אברהמ, גאָרנישט! — ענטפערט איהם ראָזע, אוז איהם שמעקט דאָס נים, פערהאפט ער זיך:

— וואָס הייסט, גאָרנישט? עס איז פאַרהאַן ביי מיר אין די ליעדער געוואָג מאַטעריאַל, נאָר פערשטעלט. הא, ראָזע?

— געווים, פערשטעלט! — גיט איהם נאָך ראָזע, אוז עס בליבט, אז נישט שפעטער ווי מארגן לויפט־אַוועק אברהם מאַרקאָוויטש עפּים טהון פאַר די געפאַנגענע... אוז עס גהט אַוועק דער מארגן, אוז נאָך איין מאָרגן, אוז נאָך צוויי מאָרגענס, אוז אברהם מארקאָוויטש קאָכט זיך, שפּריצט מיט פייער!

וואָס ער צערעדט! א נליק, וואָס אחוץ ראָזע'ן הערט דאָס קיין בן־אָדם נישט!... אוז מאַמאַראַ שאַסטעפאַל אוז מאשא באַ־שעוויטש דערווייל זיצען, אוז אברהם מארקאָוויטש טהוט גאָרניט פון זייערטוועגען...

קאַפּיטעל י.

דער זונטאג.

נאָך פון שבת ביינאכט אן האָבען אָנגעהויבען אריינטרעטען מיליטער. גאַנצע עסקאַדראָנען האָבען זיך פערשפרייט הינטער דער שטאָדט אוז מע האָט געוואָרט...

טויזענדער ארבייטער האָבען זיך אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, מיט־גענומען מיט זיך די ווייבער מיט די קינדער אוז בעוואָפענט זיך מיט

— ראָזע! איך בין פּריי?...

— דו ביזט פּריי, אַבראַשאַ, ביזט געווען פּריי און פּריי וועסט דו מיר זיין תּמיד, שטענדיג און אייביג!...

ווי אַ ציטעריג קינד, ווי אַ געפּאַסטעטער, אַ געבאַלעווענטער בן־יחיד, איז געווען ביי איהר אַבראַשאַ. אַלץ האָט ער ביי איהר אויסגעפּיהרט. קיין זאַך איז פּאַר איהר נישט געווען צו שווער, אַבי אַבראַשאַ זאָל זיין צופּריעדען. דאָס בעסטע און דאָס שענסטע און דאָס ערשטע, וואָס איז געווען אין שטוב, איז אַווענקגענג־בען געוואָרען איהם, אַלץ איהם, און אַבראַם מאַרקאָוויטש האָט דאָס אָנגענומען אַלסדינג, ווי אַ מענש, וואָס ווייסט, אַז איהם קומט דאָס. און טאָמער איז אַזוי גיך נישט געווען דאָס, וואָס ער ווייל, וואָס איהם איז געפּעלען און וואָס ער דאַרף, האָט ער שטאַרק נישט געוואָלט ליידען, זיך געשמיצט און געוואָרפען און אויסגע־לאָזט דעם גאַנצען כעס — צו וועמען? נו, געווהנלעך, צו ראָ־זע'ן. און ראָזע האָט דאָס אָנגענומען פּאַר ליעב, איהם אָפּגענג־בען דעם גערעכט. טאַמאַראַ האָט ניט געקאָנט צוזעהען זיינע נענג, און אַלס ראָזע'ס איין אייגענע, האָט זי געפּרופּט אַ פּאָר מאָל פּיר־האַלטען איהם, האָט זיך ראָזע אייגעשטעלט פּאַר איהר מאַן און האָט איהם פּערענטפערט, וני דער בעסטער אַדוואָקאַט... אין דער קורצער צייט, וואָס מאַשאַ האָט געגאַסטירט ביי טאַמאַרא'ן, איז זי איהר געקומען צו־הילף, און ביידע מיידלעך האָבען זיך גענומען אויף אַבראַם מאַרקאָוויטשען, איהם אַ נאָמען געגעבען „סאַטראַפּ", „דעספּאָט" און נאָך אַזעלכע נעמען, איהם דערגאַנגען די יאָהרען, און דוקא מיט גוטע רעד, ביז ער איז זיי געוואָרען אַ דם־שונא, ארומגעגאַנגען אָנגעבלאָזען, ווי אַיין אינדיק, און אויסגעלאָזט זיין ביטער האַרץ — צו וועמען? נו, געווהנלעך, צו ראָזע'ן! און ראָ־זע האָט אויך דאָס אָנגענומען פּאַר ליעב, אויסגעווינט זיך שטילער־הייט, אויסגעווישט די אויגען — און שא, וויערער די זעלבע שע־נע, פּרישע, בליהענדיגע ראָזע, ארומגערינגעלט מיט איהר האַליא־סטרע עגאָאיסטלעך, איינס נרעסער פון דאָס אַנדערע...

פון מענשען, און עס האָט זיך געבילדעט א ים פון קעפ. דער ים האָט זיך געצויגען און געטראָגען די מענשען אַזוי ווי חוואַליעס, איינס איבער'ן אַנדערן, אַלץ ווייטער און ווייטער. און אַז די אַלטע ניאַניע האָט געוואָלט נעהן צוריק, איז שוין געווען כמעט אונמעגלעך, און זי האָט זיך געטראָגען מיט'ן קינד קעגען איהר אייגענעם וויללען אהין, וואו אַלע. אויף איהר פראָגע: וואוהין גענהט מען דאָס? האָט זי בעקומען איין ענטפער פון איין אַרבייטער, וואָס איז געגאַנגען יום־טוב'דיג אויך מיט א קינד פון א יאָהר זעכס ביי דער האַנד:

— מיר גענהן בעטען.

— וואָס זשע איז אַזוי פיעל סאָלדאָטען? — פרעגט איהם ווייטער די ניאַניע.

— פון אונזער כבוד וועגען, אַלטיטשקע, פון אונזער כבוד וועגען!

אַזוי ענטפערט איהר דער אַרבייטער און ווערד פערטראָגען מיט דער חוואַליע מענשען דורך איין אַנדער חוואַליע, און די אַנדערע חוואַליע ווערד פערשוואונדען דורך א דריטער חוואַליע מענשען. און די אַלטע ניאַניע האַלט־צו מיט דער לינקער האַנד זיוויע'ן און מיט דער רעכטער האַנד צלמ"ט זי זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף. דאָס האַרץ זאָגט איהר נעבאָך, אַז זי איז דאָ נישט גוט אַריין, זאָהר נישט גוט... און זי שטעלט זיך אָפּ, די אַלטע ניאַניע, מיט'ן קינד, ביי דער גרויסער בריק, און נעמט דאָס קינד אויף די הענד, און זי דערזעהט הייליגע בילדער טראָגט מען, און א גלח געהט גלח'יש אָנגעטהאָן, און הייליגע ליעדער, הערט זי, זינגט מען, — צלמ"ט זי זיך, די אַלטע, און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואָס איז דאָ, ניאַניע? — פרעגט ביי איהר זיוויע און קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען איז דעם ים פון קעפ.

— בעטען גענהט מען, קינד מיינס.

הייליגע בילדער און איקאנעס... קאזאקען זענען ארומגעפלויגען אויף די פערד הין און הער אויף די הויפט־גאסען פון דער שטאדט. אלע בריקען וואס איבער דער „ניעווא" זענען געווען בעדעקט מיט קאזאקען, אולאנער, דראגונער און אנדערע מינים חיל. אפילו די פעסטונג פון דער שטאדט איז געווען נרייט, ווי עס געהערט צו זיין.

פונקט נייען אזייגער אין דער פריה האט זיך אנגעהויבען צו ציהען א שנירעל פון מענשען פון אלע „זאכטאוועס" און געגאנגען מיט די הייליגע בילדער, מיט'ן גלח אין מיטען, אנגעטהאן אין גלח'שע קליידער מיט א פאפיער אין דער האנד. קוקענדיג אויף דער פראצעסיע פון פריעדליכע מענער, פרויען און קינדער, האט מען געקאנט מיינען, אז דאס איז עפּיס א הייליגער, א פאטריאטישער יום־טוב.

עס איז דא א שפּריכוואָרט: „וואסער א גוט יום־טוב — אזא גוט יאהר". איצטיגס מאל איז דאס נישט מקוים געוואָרען. דער „גוט יום־טוב" איז געווען א פריעדליכער און א פריינדליכער; דער „גוט יאהר" איז געווען א בייזער, א מורא'דיגער, א פייעריגער און א בלוטיגער.

— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

די אלטע אברהם מארקאוויטש'עס ניאניא האט לכבוד זונטאג אנגעטהאן זיוזיא'ן אין זיינע יום־טוב'דיגע מלבושים'לעך א־לא־פאני, וועלכע האבען איהם צוגעגעבען א בעזונדערען חן, און איז געגאנגען מיט'ן קינד אויפ'ן שפּאציער, ווי אלע טאג. דערזעהענ מענשען געהען אויף ביידע זייטען טראטוארען, האט זיך די אלטע ניאניא געלאזט מיט'ן קינד אהין, וואו אלע געהען. און וואס ווייטער זיי זענען געגאנגען, אלץ גרעסער האט געוואכסען דעם שטראם

האלז, און בויגט אן דאָס קעפּעל אַראָפּ, אַראָפּ. און א וואַרעם פּלי־סיגקייט דערפיהלט זי אויף איהר האלז, און בלוט, דערזעהט זי, גיסט זיך פון איהר האַנדַ אַראָפּ, און זי ווייסט נאָך ניט וועמעס בלוט דאָס איז, און זי זעהט ניט, אז זיוזיא'ס קאָפּ איז צעהאקט, צעשפּאָלטן, און עס ווערד איהר פינסטער אין די אויגן, און זי פאַלט אַנידער מיט'ן טוידטן קינד אויף דעם ווייסן קאַלטן שניי, וואָס איז פערפאַרבט מיט רויטן אומשולדיגן בלוט...

אָט אזוי האָט זיך אָנגעהויבן דער דאָזיגער זונטאגדיגער טאָג, וואָס איז פערבליבן אין דער רוסישער היסטאָריע אונטער'ן נאָמען „דער רויטער זונטאג"...

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

קאַפּיטעל יא.

טאַמאַראַ בעפרייהט.

תחילת איז פאַר טאַמאַראַ'ן געווען איהר ארעסט א שטיקעל בעפריעדיגונג, מען קאָן זאָגן, א מין הנאה, א גדלות, וואָס זי איז ליטעראַלייך, זיצט גלייך מיט מאַשא'ן און מיט אַלע אַנדערע פּאָליטישע... איהר איז מעהר אָנגענאַנגען, וואָס וועלען זאָגן אַנדערע וועגען איהר זיצען, איידער דאָס, וואָס טאַמאַר וועט זי דערפּען אָפּזיצן דאָ א קורצע צייט. דאָס איז געווען א צייט פון מלחמה, די גאַנצע לופט איז געווען פול מיט „קאַמף", און ס'איז נעווען כמעט א בזיון, א מיידעל זאָל זיצען אין פּעטערבורג, אין זינען האָבען גאָר לערנען תורה לשמה און טהון זאָל זי גאָר ניט... וואָס וווייטער האָט איהר אָבער דאָס זיצען אָנגעהויבען זיך צוערסט, און מעהר פון אַלסדינג דאָס, וואָס זי ווייסט ניט, אייגענטליך, פאַר וואָס זי זיצט... און זי האָט נענומען טרעפען, איבערלעגען אין זכרון, וען און אויף וואָס פאַר א פערזאַמלונג זי איז געווען? און געווען איז זי אויף א סך פערזאַמלונגען. יענעםווינטער איז ניט אַוועקגעגאַנגען א טאָג אָהן א פערזאַמלונג... דאָס איינציגע, פון וואָס

נאָר זיוזיא דערהערט פּלוצים — מע שיסט; פּרעגט ער ביי דער ניאַניא, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מע שיסט? ענט־פּערט איהם די אַלטע, אַז ס׳איז אַ מנהג, אַלע יום־טוב שיסט מען... און זיוזיא קוקט זיך אַיין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען לעגען זיך, פּרעגט ער ביי דער ניאַניא, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען לעגען זיך? ענטפערט איהם די אַלטע, אַז ס׳איז אַ מנהג, אַז מע בעט, דאַרף קען קניען... און זיוזיא קוקט זיך אַיין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען פּאַ־לען, פּאַלען... פּרעגט ער ביי דער ניאַניא, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען פּאַלען? און אויידער די אַלטע ענטפערט איהם, דער־פּיהלט זי אַ זעץ פון הינטען, אַ קלאַפּ פון פּאַרענט און אַ דריקענישׂ, אַ שטיקענישׂ פון אַלע זייטען. און זי דערזעהט, ווי מענשען לוי־פען, שטופען זיך, שפּרינגען איינם איבער דאָס אַנדערע, און זי דער־הערט אַ מאַדנעם הילך, אַ נעשריי, אַ געוויינערייי מיט אַ קוויטשע־רייי, מיט אַ הוקען, מיט אַ טיוקען און מיט אַ פייפען, און זי צלמ׳ט זיך, די אַלטע, און רופט יעזום׳ען צו־הילף. און מיט דעם זעלבען כח, מיט דעם זעלבען שטראָם, וואָס עס האָט זי געבראַכט אַהער צו טראָגען, טראָגט דאָס זי צוריק, און זי האַלט דאָס קינד צוגע־דריקט צום הארצען, און זיוזיא האַלט זיך מיט ביידע הענדלעך ביי דער ניאַניא׳ס האַלז, קוקט צוריק און הערט ניט אויף צו פרעגען קשיות: למאי מע לויפט, למאי מע שרייט, למאי מע שטופט זיך, למאי מע ווייגט? און די אַלטע קאָן איהם נישט ענטפערען דערויף נאָר נישט... זי פיהלט, אז ניט די פּים איהרע, נאָר די מענשען טראָגען זי. וואוהין — ווייסט זי ניט. און אָט האָבען זיך אַרויי־געשניטען אין דעם שטראָם פון מענשען גרויסע געזונדע פערד מיט ברייטע הינטענס און טרעטען אויף די מענשען... און סאָלדאַטען זיצען אויף די גרויסע געזונדע פערד מיט מורא׳דיגע פּנימ׳ער און מיט בלויזע שווערדען און מע שיסט, און מענשען פאַלען, פאַלען... און זי דערהערט, די אַלטע ניאַניא, אַ זעץ פון אויבען, און אַ מאַר־נער קוויטש רייסט זיך ארויס פון זיוזיא׳ן, און ער לאָזט אָפּ איהר

אין אוטשאסטאק, אז אין שטאדט טהוט זיך עפּעס; זי האָט נאָר נישט געקאָנט וויסען, ו ו א ס עס טהוט זיך... אלע מאל האָט זי געזעהען דורכ'ן קליינעם אייגיצען פענסטערעל, ווי עס ווערען געבראכט פאַרטיעסוויז ארבייטער און סטודענטען. זי האָט געראַבענט, אז ס'איז פאַרגעקומען איין אויסערגעוועהנליכע דעמאָנסטראציע, און עס האָט איהר שטארק באנג געטהאָן, וואָס זי האָט נישט געקאָנט זיין אויף דער שמחה... וואָס וויטער האָט זי אָבער ארויסגעזוכט אלץ מעהר סימנים פון א געשלעג, און זי האָט זיך אריינגעלאָזט אין א שמועס מיט'ן איזוואָזטשיק, נאָך נאָר א יונג געל פון א יאָהר זיבעצעהן־אבטצעהן, מיט א היטשקעלע און מיט א צו גרויס היטעל, וואָס פאַלט איהם אלע כאָל אויף די אויגען. אזוי אז ער מוז דאָס אלע מינוט געבען א רוק־ארויף.

— וואָס איז דאָ פאַרגעקומען? — פרעגט זי ביי'ם איזוואָזטשיק.

— גאָרנישט, באַרישני, איז פאַרגעקומען! — ענטפערט ער איהר מיט א שארפער קינדערשער שטימע און טהוט א רוק־ארויף דאָס גרויסע היטעל. — מע האָט נאָר דורכגעבויקערט אביסעל אוזערע ברידער, דורכגעבראכען די ביינער. — לעגט ער צו מיט א שמייכעל.

— פאַר וואָס?

— פון וואַנען זאָל איך וויסען? מע זאָגט, אז דערפאַר, וואָס מענשען זענען געגאַנגען בעטען.

— נו?

— נו, האָט מען זיי ניט געלאָזט.

— נו?

— נו, האָט מען אָנגעשיקט אויף זיי קאָזאקען מיט דראָגונער...

— נו?

— האָבען זיי געזומען לעגען און לעגען, לעגען און לעגען!...— דער איזוואָזטשיק בעווייזט מיט דער האַנד, ווי אזוי מע האָט גענומען לענען.

זי האָט יסורים געהאַט, איז געווען — טאָמער זיצט זי איבער איהר נאָהענטער בעקאַנטשאַפט מיט ראָמאַנעקע'ן, און וער וויסט, וואו ער איז און וואָס מיט איהם איז?...

נאָר אָט האָט מען זי אַרויסגערופען און אויכגעברענט, וואָס וויסט זי וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש? טאַמאַרא האָט דערוויף געענטפערט, אז וועגען מאַשא באַשעוויטש קאָן זי זאָגען נאָר דאָס, אז זי איז מיט איהר פון איין שטאָדט, האָט געענדיגט מיט איהר איין גימנאַזיע, געוואָהנט מיט איהר די לעצטע צייט אינאיינעם אויף איין קוואַרטיר, — און וויטער וויבט זי נאָרנישט ניט. דערנאָך האָט מען זי אַרויסגערופען נאָך א מאָל און נאָך א מאָל — און אַלץ וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש; און סוף כל סוף האָט מען זי אַרויסגעלאָזט.

ווי איינער, וואָס שטעהט אויף פון א לאַנגען שלאָף אַדער א שלאָפקייט, אזוי האָט זיך געפיהלט טאַמאַרא שאָסטעפאָל, אז זי איז געשטאַנען אויף דער פרייער לופט, אונטער'ן פרייען הימעל, בעפרייעט פון דער געדיכטער געשטיקטער טורמע־אטמאָספערע. א נייע וועלט! א נייער הימעל! נייע לופט! א נייע הויט אויף איהר! זי איז פריי! פריי! פריי!

טאַמאַרא שאָסטעפאָל האָט זיך אַרויפגעזעצט אויף דער ערש־טער דראָשקע, וואָס זי האָט דערזעהען פאָהרען, און האָט זיך געהייסען פיהרען. די רעזידענץ־שטאָדט האָט נאָך אויכגעזעהן, ווי א שלאָכט־פעלד, וואָס דער פיינד האָט דאָס איבערגעלאָזט און איז אוועקגעגאַנגען וויטער... אויף דער „מאַיקע", אויף „יעקאַטערינסקי קאַנאַל" און ערטער־וויז אויף „ניעווסקי פראָספעקט" האָט מען געקאָנט זעהען וואו־ניט־וואו שפּאַציערען פאַטרולען און קאָזאַקען, צופוס און אויף פערד. עס איז שוין געווען ניט פריה, און קיין עלעקטריע האָט מען נאָך נישט נעזעהען אין ערגיץ. די פּרעכטיגע שטאָדט פעטערבורג איז געווען ווי איינגעטונקען אין א פינסטערניש און בעדעקט מיט א טרויער. טאַמאַרא האָט געוואוסט נאָה

געזאָגט — ארעסטירט, אייניגע האָבען געזאָגט — אַוועקגעפאָה־רען...

קאפיטעל יב.

פון צער און צארן.

עלענד, פערזאָרגט, צעשרויפט, צערודערט און פערטראָגען איז טאמארא שאָסטעפאל געגאנגען איבער פּעטערבורג, דורכגעוואָר־פען אין די גראנקען אלץ, וואָס זי האָט איבערגעלעבט אין דער דאָזיגער גרויסער טומעלדיגער שטאָדט פון זינט זי איז אהער גע־קומען ביז היינטיגען טאָג, — אלע פּאָסירונגען, אלע בילדער, אלע בעגעגנישען, אלע פּארשוינען: זיוזיא, ראָמאָנענקא, מאשא... נאָר איין בילד, נאָר איין פּארשוין איז איהר ארויסגעפלויגען פונ׳ם קאָפּ, גלייך ווי ער וואָלט נאָר קיינמאל אויף דער וועלט ניט געווען. און דער דאָזיגער פּארשוין האָט פון טאמארא׳ן געטראכט, עס קאָן זיין, מעהר פון אלע אנדערע. דאָס איז געווען דער סטודענט סאשא סאפראנאוויטש, — און ער איז דאָס איהר איצט געקומען אקעגען מיט א פרוינדליך שמייכעל אויף די ליפּען און מיט א רויטליכען פּארב אויף די בעקלעך, וואָס האָבען, אפּנים, געוואָלט קאָנקורירען מיט די רויטע האָר פונ׳ם קאָפּ און מיט׳ן רויטען בערדעל, וואָס סאשא האָט זיך די לעצטע צייט פערלאָזט.

פון סאשא׳ס פּנים איז געווען ארויסצוזעהען, ווי ווייט צופריע־דען און גליקליך דער מענש איז, וואָס ער האָט זיך בעגעגנט מיט דער, וואָס ער זוכט, וואָס ער וויל און וואָס ער בעגעהרט.

— קיינמאל טרעפט מען אייך ניט אין דערהיים!...

אזוי זאָגט צו איהר סאשא, און טאמארא איז איצטיגם מאל צופריעדען, וואָס זי האָט זיך בעגעגנט מיט סאשא׳ן, און זי דער־צעהלט איהם אוים, ווי א נוטען פרוינד, אלסדינג, וואָס זי האָט איבערגעלעבט פאר דער צייט: די נעשיכטע מיט מאשא באשע־ווישט, וואָס איז געפאָנגען געוואָרען, און די נעשיכטע פון איהר אייגענעם ארעסט דערצעהלט זי איהם מיט אלע אייגצעלהייטען

— אַ סך האָט מען אויסגעלעגט? — פרעגט איהם טאַמאַרא.
— נישקשה'דיג! — ענטפערט ער איהר און טהוט אַ רוק־אַרויף דאָם היטעל.
— וויפיעל? — פרעגט איהם טאַמאַרא. — צעהן כענשען? צוואַנציג? פופציג? הונדערט?...
— נעם העכער! — ענטפערט ער מיט זיין שאַרפער קינדער־שער שטימע.
— צוויי הונדערט? פינף הונדערט?
— נעם העכער!
— טויזענד?
— נעם העכער!
— צוויי טויזענד?
— נאָך העכער!

טאַמאַרא מיינט, אַז זי האָט צו טהון מיט אַזעלכען, וואָס קאָן נישט צעהלען מעהר פון צעהן. הערט זי אויף מיט איהם צו שמועסען און פאָהרט־צו צו איהר קוואַרטיר, צעצאָהלט זיך מיט'ן איז־וואָטשיק קלייגט־אָן ביי זיך אויף דער טהיר, און עס קומט אַרויס דאָם קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען, נאָר אָהן אַ געלעכטער אויפ'ן פנים, ווי תמיד, און מיט שטאַרק פערווויינטע אויגען.
— וואָס האָט זיך געטראָפען? — פרעגט זי טאַמאַרא אונרוהיג.
— אונזער פאַניטשעל!... — ענטפערט איהר דאָם קליינע שיקסעל און קאָן מעהר נישט רעדען.

און אַז טאַמאַרא איז אריינגעקומען און נעטראָפען אברהם מאַרקאָוויטש מיט ראָזע'ן מיט אלע קינדער זיצען אין די זאָקען מיט די טוידטע פנימ'ער אויף דער ערד, האָט זי שוין פערשטאַנען, וואָס דאָ איז, און זיי האָבען איהר שוין איבערגעגעבען אלס־דינג, אלסדינג...

* * *

שפעטער איז זי געוואָהרע געוואָרען, אַז ראָמאַנענקא איז פערשוואונדען געוואָרען — מע ווייסט ניט וואוהין... אייניגע האָבען

פערבראַנגען מיט סאַשאַ'ן מעהר אַלס אַ האַלבע שעה. און אַלע מאָל האָט זיך סאַפראַנאָוויטש אומגעקעהרט צו זיין טעמע: אידענטום, די אידישע היסטאָריע, די אידישע שפראַך. דערהויפט פלעגט ער איהר שטענדיג פירהאַלטען, למאי זי לערנט ניט קיין אידיש. „פאַר וואָס לערנען מיר אַלע פרעמדע שפראַכען, — פלעגט ער צו איהר טענה'ען — נאָר מיט אונזער אייגען לשון שעמען מיך זיך?"... טאַמאַראַ פלעגט איהם דערויף ענטפערען מעהר ניט נאָר אויף אַפּטשעפען זיך: וואו קאָן זי דאָ, אין פעטערבורג, לערנען אידיש? וואר וועט זיך אונטערנעמען?... „לאָז זי נאָר זאָגען — ענטפערט איהר דערויף סאַפראַנאָוויטש — לאָז זי נאָר זאָגען, אַז זי וויל לערנען די שפראַך, וועט זיך שוין געפינען אַזעלכער, וואָס וועט מיט איהר לערנען"...

קוים וואָס מע שטויסט זיך, אַז דאָס מיינט ער זיך! איז אָבער טאַמאַראַ שטענדיג פערנומען... ניטאָ קיין צייט... געשעפטען... „פ ר ע מ ד ע נ ע ש ע פ ט ע ן" — רופט עס אָן סאַפראַנאָוויטש און ברענגט איהר א פסוק פון שיר־השירים:

שמוני נוטרה את הכרמים —
כרמי שלי לא נטרתי...

„מע האָט מיך געמאַכט פאַר א היטערין איבער ווייַנגערטנער — מיין אייגענעם וויינגאָרטען האָב איך ניט פערהיט"...

דעם דאָזיגען פסוק האָט ער איהר איבערגעזעצט אויסווענדיג, אַזוי אַז זי האָט דאָס שוין אויסנעלערנט אויסוועניג.

טאַמאַראַ האָט ליעב געהאַט אָפּשפּעטען פון דעם רויטען כטובענט, דעם פערברענטען נאַציאָנאַליסט. זאָגט זי צו איהם אויך איצט מיט א געלעכטער:

— ווי אַזוי זאָגט איהר דאָרט? „מע האָט מיך געמאַכט פאַר א היטערין אויף פרעמדע נערטנער — מיין אייגענעם גאָרטען האָב איך פערלאָזט"...

— ניט איך זאָג, — ענטפערט איהר סאַפראַנאָוויטש — דאָס האָט געזאָגט אַמאָל שלמה המלך אין זיין שיר־השירים. אך,

און מיט אַלע קלייניגקייטען און מיט אַלע בענעגנישען און טרע־
פענישען, און די גרויסע טראַגעדיע פון׳ם קליינעם זיוזיא דערצעהלט
איהם טאַמאַרא. זי קאָן ניט צוזעהען דעם צע׳ פון דער מוטער.
יעדער טאָג זיין דאָרטען אין שטוב קאָסט זי געזונד...

דאָס איז אָבער נישט אמת: נישט דאָס איז די הויפט־סבה
פון איהר דערשלאָגענקייט. די הויפט־סבה בעדאַרף מען זוכען ער־
גיץ אַנדערש... טיעפער... סאשא סאפראַנאָוויטש רעדט איהר אויס
דאָס האַרץ, טרייסט זי, אז קרבנות מוזען זיין. אָהן קרבנות קאָן
מען צו קיין אידעאַל נישט גרויכען... און ער ברענגט איהר טוי־
זענד ראיות, ווי אַלע מאָל, פון דער אידישער נעשיכטע, און ער
לייענט איהר פאָר א גאנצע לעקציע פון דער אַלטער אידישער הים־
טאָריע און לאָזט אוים מיט די ווערטער: די אידעע פון יושר,
פרייהייט, גלייכהייט און גערעכטיגקייט — דאָס אַלץ שטעהט ביי
אונז אַזוי הויך, אז אפילו אין די תפלות ווילען די אידען אַיינער־
דען גאָט, אז ער פיהרט זיין וועלט מיט יושר און מיט גערעכטיג־
קייט; און וואָס פאָר א געטליכע גערעכטיגקייט וואָלט דאָס געווען,
ווען ניט אַלע מענשען זאָלען זיין גלייך?

ווי בוימעהל האָט זיך סאשא סאפראַנאָוויטש צענאָסען אין
זיין רעדען מיט פריילין שאָסטאפאָל. עס האָט זיך איהם אויסגע־
דאַכט, אז שוין לאַנג האָט זי נישט אויסגעהערט איהם מיט אזא
אינטערעס, ווי הייַנט. טאַמאַרא האָט איהם דוקא איצטיגם מאָל
געהערט א סך ווינציגער ווי אַלע מאָל; אַצינד איז איהר קאָפּ גע־
ווען דוקא ווייט פון דאַנען... מיט איין אויהער האָט זי אויסגעהערט
דעם דאָזיגען סטודענט, דעם פערברענטען אידישען נאַציאָנאַליסט—
און האָט איהם מקנא געווען, אַזוי ווי זי האָט מקנא געווען איהר
חבר׳טע מאשא באשעוויטש, וואָס יענע איז א טהוערין, און זי
נישט...

אין דער גאַנצער צייט, וואָס די יונגע לייט האָבען זיך געפונען
אין פּעטערבורג, האָבען זיי זיך זעלטען־ווען בענעגנט, און אז זיי
האָבען זיך בענעגנט, האָט טאַמאַרא קיין צייט ניט געהאט צו

ענטבלויזטע שוואַרצע שטיינער, האַלב־פערברענטע ציגעל,
וואו פייער, האַק און אייזען האָבען נעכטען
אויף דער בלוט־חתונה א ווילדען טאַנץ געשפּיעלט...
טאַמאַרא שאַסטעפּאל הערט זיך איין אין די וועלטער. איהרע שענע גרויסע שוואַרצע אויגען זענען ערנסט. און סאַשא מישט־אי־בער א בלעטל פון דער בלוטיגער פּאָעמא און לייענט ווייטער מיט דעם זעלבען נוסח און מיט נאָך מעהר היטץ:
... אנטלויפסט? אנטלויף!
בעהאַלט זיך אין א הויף!
אומזיסט!...
אָט איז א בערגעל מיסט!
דאָ האָט מען צוויי געטוידט: א אידען מיט א הונד...
אין מיטען הויף האָט נעכטען זיי איין האַק געקעפּט,
און היינט האָט זיי אַהער איין שוויין פערשלעפּט.
נעשנאַרכט, געגריבעלט זיך אין זייער אויסגעמישטען בלוט...
שא, מאַרגען וועט א פרישער רעגען קומען
און אָפּשווייַנקען דאָס בלוט אין רינשטאָק, ס'זאָל ניט שרייען
צום הימעל „גוואַלד!" פון מיסט ארויס; און אפשר
איז שוין דאָס אייגעזונקען אין דעם תהום דעם שטומען
און זויגט די דערנער אָן ביי א פּלויט א קרומען,
און מאַרגען וועט די זון, ווי היינט, ווי נעכטען,
ווי אלע טאָג, א ליכטיגע ארויסגעהן
פון מזרח זייט, געמינערט ניט א האָר נישט,
און שא, און שטיל, און גלייך ווי נאָר נישט...
און טאַמאַרא'ס שענע שוואַרצע גרויסע אויגען וועלען נאָך גרעסער און נאָך שענער, און זי דערמאָנט זיך אינ'ם „זונטאג", וואָס דאָ אין פּעטערבורג, וואָס זי אליין האָט איהם ניט בייגעוואַהנט, נאָר אָנגעהערט זיך פון אנדערע, און זי רופט זיך אָן צו סאַשא'ן:
— ווי אַזוי היסט ער, אייער פּאָעט?

פרייליין שאסטעפאל! עם וואלט שוין צייט געווען, איהר זאלט אביסעל בעסער וויסען אונזערע אייגענע ליטעראריש ווערטהען... ווילט איהר, וועל איך אייך עפּיס וווייזען א זאך, וואס וועט אייך געפעלען. דאס איז א פּאעמע, א בלוטיג געזאנג, נו, א פּאגראם־ליעד פון... פון אייניעם א בעריהמטען אידישען דיכטער... איך וועל עם אייך לייענען אין אונזער אלטער קלינגענדיגער שפּראך — און טאקי האלד איבערוועצען עם אייך, איהר זאלט עם פערשטעהן.

און סאשא סאפּראנאוויטש וואנדט ניט ביז מע וועט איהם שטארק בעטען, נעמט ארויס פון בוזעם־קעשענע עטליכע בלעטלעך, אויסגעריסען פון א ביכעל, און לייענט הויך, אויף א קול, די שטארקע מעכטיגע סטראפען פון שטארקען מעכטיגען ליעד, וואס האבען ניט (אזוי מיינט סאפּראנאוויטש) קיין גלייכען אין דער וועלט־פּאעזיע, אין דער שענער קלינגענדיגער שפּראך, וואס האט ניט (אזוי מיינט סאפּראנאוויטש) איהר גלייכען אין דער וועלט־ליטעראטור! און ער שפּריצט בשעת ער לייענט, און ער זעצט־אנבער איטליכס וואנדט צוליעב טאמארא'ן, און ער מאכט מיט די הענד, אפּנים, זי זאל בעסער פערשטעהן, און ניט איין פער־בייגעהער שטעלט זיך אפּ אויפ'ן טראטואר בעטראכטען דאס פּאריעל.

...פון שטאהל און אייזען, קאלט און הארט און שטום,
שמיער־אוים א הארץ פּאר זיך, דו מענש, און קום!
קום געה אין שחיטה־שטאדט, זאלסט זעהען מיט דיינע אויגען,
זאלסט אנטאפּען מיט דיינע איינענע הענד,
אויף צוימען, סלופּעס, טויערען און וועגד,
אויף שטייגער פון דער נאס, אויף אלע העלצער,
דאס שוואדץ־פּערטריקענט בלוט מיט די געהירען
פון דיינע ברידער'ס קעפּ און העלזער.
און אומבלאנזען זאלסט דו צווישען חורבות,
דורך וועגד צעבראכענע מיט אויסגעקרימטע טהירען,
פּערביי צעשטירצטע אויוועגס, האלבע קוימענס,

וואו דיינע ברידער, חשמונאים'ס יורשים,
די אייניקלעך פון אייביגע קדושים,
אין יעדער לאָך צו דרייַ מניינים האָבען
אין יענעם שחיטה־טאָג זיך אויסבעהאַלטען...
איצט גיבט אַראָפּ אין טהאָל, דאָרט גרינט אַ גאָרטען.
אין גאָרטען שטעהט אַ שטאָל, די טוידטע שטאָל, —
עס לייגען דאָ אין שטאָל צעווואָרפען רעדער,
צעבראָכענע, מיט בלוט און מאַרך פערשפּריצט,
מיט שפּיצען אָפּענע און אויסגעשטרעקטע,
ווי פינגער מערדערישע צו עמיצעמס אַ האַלז.
וואַרט־אויס, פּאַרנאַכט, ווען פייערדיג און בלוטיג
וועט אונטערגעהן אין מערב־זייט די זונן —
זאָלסט דו זיך שטיל אַרייַנ'גנב'ענען אין שטאָל
און ווער פּאַרפּאַלען דאָרט אין תהום פון שרעק...
— נו, און ווייטער? קיין אייניציגער ליכטיגער שטראַהל? קיין אייניציגער פרייליכער אַקקאָרד? קיין ברעקעל האָפענונג אויף מאָרגען?...
אַזוי זאָגט טאַמאַרא שאָסטעפּאל צו סאַשא סאָפראַנאָוויטש. אָנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך אַ פּאָר בלעטלעך פון דער בלוטיגער פּאָעמע און לייענט ווייטער:

און מאָרגען גיבט אַרוים אין גאַס, בן־אדם,
און זעה אַ מאַרק, אַ מאַרק פון לעבעדיגען בראָווארג!
דערשלאָגענע, האַלב־טוידטע מענשען־ווערים,
צעבראָכענע און אויסגעקרימטע רוקענס,
פערוויקעלטע אין שמאַטעס הויט און בייַנער,
מיט קינדער וויסטע קאַליקעס, מיט ווייבער,
צום טוידט פערמאַטערטע און אַיינגעדראָטע,
אַ חיישעריק, סוף־זומערדיגע פליגען,
בעפאַלען טיר און טויער, אַלע פענסטער,
בעלאָגערען די שוועלען פון הייזער

— מ י י ן פּאָעט — ענטפערט איהר סאשא מיט א ביטער שמייכעלע — הייסט ביאַליק, חיים נחמן ביאַליק.

— אָט דער ביאַליק איז א פּאָעט! א דיכטער!... אַנו, לייענט נאָך אַביסעל.

אודאי דאַרף מען סאשא סאפראַנאָוויטש בעטען, ער זאָל לייענען ביאַליקען נאָך אַביסעל! כאשא טהוט איהר די טובה, מישט נאָך א בלעטעל פון דער דאָזיגער בלוטיגער פּאָעמא און לייענט ווייטער:

און דו פערריסט דעם קאָפּ — ניטאָ קיין הימעל!
א דאַך, א שטומער דאַך מיט שוואַרצע שינדלען;
אָט הענגט א שפּין — געה פרעג דעם גרינעם שפּין,
ער האָט אַלסדינג געוואהען, ער איז איין עדות,
איין לעבעדיגער עדות אויף דעם בוידעם.
לאָז ער זשע דיר דערצעהלען אַלע מעשיות:
א מעשה פון א בויך מיט פּעדערען געפילט,
פון נעזלעכער מיט נעגעל, קעפּ מיט האָמערס,
פון מענשען נאָכ'ן קוילען, קאָפּ אַראָפּ, ווי געגנז,
צום באַלקען פונ'ם בוידעם אויפגעהאנגען,
און פון א קינד איין איינגעשלאָפענס מיט זיין מאַמעס
צעשפּאַלטענער און טוידטער ברוסט אין מיילכען,
און נאָך א קינד א לעבעדיגם צעריסען
אין איינעם מיט זיין לעצטען שריי אויף צווייען —
א האַלבער מא...!

און טאַמאַרא דערמאָנט זיך אין זיוזיא'ס טוידט, וואָס די אַלטע ניאניא האָט איהר דערצעהלט, און עס שטעלען זיך איהר טרערען אין די אויגען. און סאשא מישט איבער נאָך א בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמא און לייענט ווייטער:

אַרוים־קריך, מענש, קום ווייטער, ב'וועל דיר ווייזען
בעהאַלטענישען — שטאַלען פון חזירים,
און זעה מיט דיינע אויגען אַלע מיסטען,

וואָס בעטען זיי? וואָס שטרעקען זיי די הענד?
א פויסט וואו איז? וואו איז א גרויסער דונגער,
וואָס זאָל זיך אָפרעכענען פאר אַלע דורות,
און איינלעגען די וועלט, צעריסען הימלען,
מיין שטוהל, מיין כסא־כבוד איבערקאהרען!...

— א? דאָס איז ווערטער!—רופט אויס טאמארא מיט בעגיים־טערונג. — אייער ביאליק איז א דיכטער! א גרויסער דיכטער!!

— מיין ביאליק איז אויך א ייער ביאליק! — זאגט איהר סאשא. און דא ציהט זיך אַוועק ביי זיי א שמועס, וועגען דאָס אידישע פאָלק און וועגען זיינע האָפנונגען, און וועגען זיינע אויסזיכטען, און וועגען זיינע נביאים, און וועגען משיח'ן.

— גלויבט איהר אין משיח'ן אויך? — פרעגט איהם טאמארא.

— געווים! — ענטפערט איהר סאשא און איז גליקליך, וואָס ער האָט א טהעמא צו דיסקוטירען מיט טאמארא'ן, און ער גיט איהר צו פערשטעהן, וואָס ער מיינט משיח, און ערקלעהרט איהר, פאר וואָס משיח קאָן נישט קומען. ער וויל זי איבערצייגען, אז אין אזא צייט, וען אין א פאָלק קומען פאר אזוי פיעל שפאלטונגען, קאָן נישט קומען משיח. משיח קאָן קומען נאר דעמאָלט, וען אַלע זאָלען איהם וועלען הערען און אַלע זאָלען איהם וועלען פערשטעהן... משה רבינו, צום ביישפיעל, קאָן איצט ביי אידען נישט אויסנעמען דערפאר, וויל עם עקזיסטירט ניט קיין גאנץ אידיש פאָלק, וואָס זאָל זיין פאראייניגט און וואָס זאָל פערשטעהן, אז נאר אין דער פער־אייניגונג איז זיין קראפט...

און סאשא איז צופריעדען מיט זיך אַליין און מיט זיין גלענ־צענדער רעדע, און ער איז זיכער, אז איצטיגם מאָל האָט איהם געגאָלטען כעהר ווי אַלע מאָל, און ער איז איבערצייגט, אז טא־מארא האָט איהם געהערט און ער האָט אויף איהר געווירקט, און ער פיהלט נישט קיין פראסט, און ער שפירט ניט, אז עס האָט זיך אויפגעהויבען אווינד פון דער „ניעווא", וואָס ברענט דאָס פנים, סמאָלעט די נאָז און קריכט אין די ביינער אַריין, און ער בעמערקט

און שטרעקען־אויס, געלערנטע־צו־בעטלען, קרומע הענד
מיט אויפגעדרעקטע רינענדיגע וואונדען,
און יערערער שרייט־אויס זיין פּעקעל סחורה,
פערריסענדיג די לויזע אויגען צו די פענסטער,
אי קנעכט, ווי הינד געשלאָגענע צום בעל־הבית.
א גראָשען פּאר א וואונד! א גראָשען פּאר ב׳ו׳ונד!
א גראָשען פּאר א טאָכטער א געשענדטע!...
— אָט דאָס איז דער טרייסט? א שענע פּערספּעקטיווע! א
גלענצענדע צוקונפט פּאר א פּאלק! — זאָגט טאָמאַראַ, און סאַשא
לייענט ווייטער:
צום בית הקברות מיט די טאָרבעס, שלעפּער!
אהינצו געהט, גראָבט־אויס די ווייסע ביינער
פון אייערע קדושים׳ס פּרישע קברים.
שטאָפּט אין די טאָרבעס, יעדערער זיין טאָרבע,
און לאָזט זיך אין דער וועלט אריין, און שלעפּט זיך
פון־שטאָדט צו שטאָדט, וואו ערגיץ א יריד,
און אונטער אלע פּרעמדע הויבע פענסטער
זינגט הייזעריגע בעטלערשע ניגונים — — —
— שוין זשע קיין שום וואונג אויף שפּעטער, אויף אמאל?
שוין זשע קיין שום וואונג אויף נקמה?
אזוי זאָגט טאָמאַראַ שאָסטעפּאל, און די גרויסע שענע אויגען
איהרע ברענען... און סאַשא, אנשטאָט צו ענטפּערען איהר, מישט
ער איבער נאָך א בלעטל פון דער בלוטיגער פּאָעמא ביאליק׳ס און
לייענט ווייטער:
...א וויסטער מדבר איז זיין האַרץ געוואָרען;
קיין אייניציג גרעזעל האָט, קיין קערנדעל נקמה!
דו הערסט? זיי קלאָפּען זיך אין ברוסט „אשמנו“!
זיי בעטען, א י ך זאל ז י י די זינד פערגעבען...
צי זינדיגט דען א שאָטען אויף די וועגד —
א שארבען א צעבראָכענער, א טויטער וואָרעם? —

צוויטער טייל.

נישט, אז זיי ביידע שטעהען ביי דער טהיר פון טאמארא׳ס קווא־
טיר, און ער זעהט זיך אַרום ערשט דעמאָלט, וועז טאמארא טהוט
א ציה ביי׳ם גלעקעל.

— קומט אַריין, איהר זענט אַיין איבערגעפרוירענער! — זאָגט
צו איהם טאמארא און בעשענקט איהם מיט א קוק פון איהרע שע־
נע שוואַרצע אויגען, און עם ווייזט זיך איהם אוים, אַז ז ו י
האָט נאָך אויף איהם טאמארא קיינמאָל ניט געקוקט...

* * *

עם איז שוין געווען ניט פריה, אז סאשא סאפראנאָוויטש האָט
זיך געשלעפט אהיים איבער׳ן סקריפּעדיגען גלאַצעענדיגען שניי,
אויף די שען־בעלאָזען א קאַלט שניידענדיג ווינטעל, וואָס האָט דעקוטשעט
מעהר ווי דער ברענענדיגער פראָכט, צו וועלכען די מענשען זענען
דאָרטען געוואָהנט געווארען. סאשא׳ס רויט פנים איז געווארען
בלוי און די אויהערען האָבען געסאָלעט. די נאָז האָט אויך נעגוג
געליטען פון קעלט, און עם האָט נישט געהאָלפען קיין רייבען און
קיין פערשטעלען זיך און קיין הילען זיך אינ׳ם וואַרעמען שמויסען
קעלנערעל פונ׳ם וואַרעמען ווינטערדיגען פאַלטאָ. נאָר וואָס פאר
א וועדטה האָט דאָס אלץ געהאָט ביי דעם גליקליכען מענשען אקע־
גען איין וואַרעמען גוטען קוק פון טאמארא׳ס שענע גרויסע שוואַרצע
אויגען, וואָס איז נעווען נענוג אויף צו פערטרייבען דעם שאַרפם־
טען ווינד, אויף אפּצושוואַכען דעם גרעסטען פראָסט?... סאשא
האָט איבערגע׳חזר׳ט ביי זיך נאָך א מאָל און נאָך א מאָל איטליכס
וואָרט, וואָס טאמארא האָט איהם היינט געזאָגט, דערמאָנט יעדע
בעוועגונג איהרע, יעדען קוק, — און עם האָט זיך איהם אויסגעווי־
זען, אַדער ער האָט זיך געוואָלט איינרעדען, אז קיינמאָל איז נאָך
צו איהם טאמארא נישט געווען אזוי גוט, אזוי פריינדליך און אזוי
צוגעלאָזט און נאָהענט, ווי אציגד, און ער האָט אוועקגעפיהרט פון
דאָרט איצטיגם מאָל אזוי פיעל האָפענונג, ווי נאָך קיין מאָל נישט
ביז אַהער!...

סוף פונ׳ם ערשטען טייל.

קאפיטעל א.

טאטעס און קינדער.

אינם סאמע אנהויב פון אונזער ראמאן, אין קאפיטאל א, האבען מיר איבערגעלאזט איציקעל שאסטעפאל און זיין ווייב שיווקע, און אויך דעם אפטייקער סאלאמאן סאפראנאוויטש, ארויסקוקען אויף זייערע קינדער, אויף טאכטער'ן און אויף כאשא'ן, וואס זענען געפאהרען אויף פסח אהיים.

— טאמער וואלסט דו זיך דורכגעפאהרען אויפ'ן וואקזאל?...

אזוי זאגט שיווקע צו איהר מאן איציקעל שאסטעפאל און קוקט אויפ'ן זייגער.

— ס'א כשל! נו, וואס זשע וועט זיין? וועט די טאכטער, הייסט דאס, פריהער קומען? וואו איז דער שכל? — אזוי ענטפערט איהר אף דער מאן מיט א היבשער פארציג ביטערניש, ווי געוועהנליך א מאן, בשעת ס'איז איהם נישט גוט אויפ'ן האארצען. און טאקי באלד לעגט ער זיך איבער ביי זיך אין קאפ, או אפשר איז דאס א פלאן, ער זאל זיך טאקי דורכפאהרען צו דער באהן. וואס וועט ער אנווערען? און ער נעמט אויף זיך דעם אויבערראק מיט'ן שירם און לאזט זיך געהן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— אין ערגיץ ניט. — ענטפערט ער איהר דער מאן. — איך רעכען זיך דורכפאהרען אויף א ווייל צו דער באהן, זעהען וואס איז די מעשה, וואס אזוי שפעט...

— אפנים, פערשפעטיגט דער פאיעוד?
— ווי קומט דאס, דער שנעל־צוג זאל פערשפעטיגען?
— עס מאכט זיך... איהר ווארט אויף עמיצען?
— און איהר?...

און ביידע פאטערס לעגען אריין די זייגעדס אין די טאשען, צעגעהען זיך, איינער אהער און דער אנדערער אהין, געפינען נישט מעהר קיין שמועס־מאטעריאל.

מאהלט אייך, עס רעדט זיך נאר אזוי. זיי זאלען וועלען, זיי זאלען ניט זיין קיין גדלנים און קיין עקשנים, וואלטען זיי שוין געפונען מאטעריאל אויף צו רעדען. יעדער פון זיי וואלט שוין געהאט וואס צו דערצעהלען און צו דערצעהלען. יעדער פון זיי האט געהאט א הארץ פול מיט וועהטיגען, וואס האבען זיך געבעטען ארויסגערעדט צו וועלען, אויסגיסען זיך, נאר יעדען פון זיי איז ניט אנגעשטאנען דאס צו טהון פריהער פאר'ן צווייטען.

„וואס פאר א מחותן איז מיט מיר אט דער ארעמער אפטייקער?" — האט זיך געטראכט שאפטעפאל און עמאכט כיט'ן שירם.

„איך האב פיינט אט דעם אידאש כיט'ן שירם און מיט די שווארצע אויגען, וואס קוקען גלייך אין דער נשמה אריין!" — האט זיך געטראכט סאפראנאוויטש דער אפטייקער, און ביידע האבען זיי שפאציערט איבער ברייטען וואקזאל, דער אהער און דער אהין, איטליכער מיט זיין „פעקעל". פערבארגען טיעף ביי זיך אין הארצען.

אין וואס, אשטייגער, האט געקאנט בעשטעהן איציקעל שאפ־כיעפאל'ס „פעקעל", אז די געשעפטען זיינע, ברוך־השם, גהען גוט? ער האט היינטיגען ווינטער געהאט א וואהלע טורכע, דאס הייסט, ער איז, חס ושלום, ניט געוועסען אין טורכע, ער האט נאר צוגעשטעלט אהין פראוויאנט, און האט אנגעטראפען אויף א גוטען סאטריטעל, א „גוי וואס נעמט א קערבעל"... היינט האט ער צו־געשטעלט האלץ אין די קאזארמעס, דאס איז אויך געווען קיין מעשה ניט פון א „פאדריאד". איז אבער „קאזנא" — צופיעל העכד און

— האָב איך דאָך דיר נאָך פריהער געזאָגט דאָס אייגענע!

— ס'א משל! נו, אם כן, אז דו האָסט געזאָגט, איז וואָס? וואָס האָב איך דאָ פאַרשפּעטיגט?

און איציקעל שאָסטעפּאל האָפּט א דראָשקע און לויפט צו דער באַהן.

דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אָפּטייקער כאַפראַנאָוויטש, נאָר אָהן ישוב הדעת מיט'ן ווייב, פשוט מהמת דעם, וואָס ער איז שוין פופצעהן יאָהר איין אלמן. אונזער אָפּטייקער, ווי ער אליין זאָגט אויף זיך, איז ניט פון די אידעלעך, וואָס לויפן התונה האָבען דאָס צווייטע מאל: ערשטענס, האָט ער קיין צייט ניט; צווייטענס, איז דאָ אין שטאָדט נישטאָ פאַר אים קיין גלייבען; און דריטענס, אויף וועמען וועט ער לאָזען די אָפּטייק?

אז איציקעל שאָסטעפּאל איז געקומען אויפ'ן וואָקזאל, האָט ער שוין געטראָפען דעם אָפּטייקער ארומשפּאַציערען כיט'ן שטעקעלע אין די הענד און כיט די בלויע ברילען אויף די אויגען, נאָר ער האָט זיך געכאַכט, ווי ער בעמערקט איהם ניט, און האָט זיך געמומעך־אויסגלייבען זיין זייגער מיט'ן גרויכען זייגער וואָס אויפ'ן וואָקזאל. דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אָפּטייקער; ער האָט אויך ארויסגענומען זיין גאָלדענעם זייגער און האָט זיך צוועקגעשטעלט אָקעגען דעם וואָקזאל־זייגער, געקוקט דורך די בלויע ברילען ארויף און אראָפּ, בעמערקט, אז זיין גאָלדענער זייגער לויפט כמעט אויף אָנדערטהאַלבען מינוט. דאָס אייגענע האָט בעמערקט אויך שאָסטעפּאל אויף זיין זייגער, אז ער לויפט אויף כמעט פינף מינוט. די עטליכע מינוט אונטערשיער האָבען ארויסגערופען צווישען אונזערע צווויי שכנים איין אומגעריכטען געשפּרעך, וועלכען מיר געבען איבער פינקטליך, נאָר מיר קאָנען נישט זאָגען ענעוי, ווער פון די צווויי האָט אָנגעהויבען צו רעדען דער ערשטער.

— קיינמאל נישט געגלויבט, אז מיין זייגער לויפט.

— איך אודאי נישט!

— א חידוש, מיין זייגער געהט ריכטיג נאָכ'ן שטאָדט־זייגער,

א טאכטער און א בת יחידה, און נאך א גערעטענע דערצו, און ליעב האט ער זי דאס חיות מיט דער נשמה, ממש ער כלות הנפש! ווי־פיעל מאל האט ער זיך שוין אויפגעהאפט אין דער פריה פון׳ם שלאף מלא גזלן און געהייסען פאקעוועטן דעם טשעמאדאן.

— וואוהין איז? — פרענט איהם שיווקע.

— קיין פעטערבורג!... וואם פאר א זיצען דארט? וואם פאר שטודירערן? וואם פאר קורסען? וואם פאר טערמינען? וואם פאר דאקטוירים? נא דיר שוין מיידלעך דאקטוירים! טאמער איז קארג!?

אזוי טענה׳ט איציקעל שאסטעפאל צו זיין ווייב שיווקע, גלייך ווי זי וואלט דא נעווען דער גאנצער חייב, און ער היצט זיך און ער שמיצט זיך אזוי לאנג, ביז ער זעצט זיך אווען שרייבען איהר א בריעף, אויס׳לומר׳ן אזוי, אז זי זאל איהם האבען צו געדענקען. און נעמט ער נאר די פען אין האנד, און שטעלט ער נאר אווען די ערשטע צוויי ווערטער: „בתי היקרה — טייערע טאכטער", אזוי געהט איהם אפ דער כעס, און ער דערצעהלט איהר, ווי ליעב און טייער זי איז איהם, ווי שטארק ער בענגט נאך איהר, און זי זאל איהם, למען השם, שרייבען פון איהר געזונד, און וואם איהר פעהלט, און טאמער דארף זי געלד... און עס ציהט זיך ביי איהם אזוי ווי האניג, און עס גיסט זיך ביי איהם אזוי ווי בוימעהל, און די גע־פיהלען פון׳ם הארצען פליסען, פליסען — א מאדנער פאטער אט דער איציקעל שאסטעפאל!

יא, א מאדנער פאטער! עס ברענט אין איהם אודאי א פייער, וואם ער, איציקעל שאסטעפאל, דארף זיין איצט אויפ׳ן וואקזאל גלייך מיט דעם אפטייקער און ארויסקוקען אויף זיין קינד, וואם פאהרט אודאי אינאיינעם מיט׳ן אפטייקער׳ס קינד פון אין שטארט, זיצען אודאי אין איין וואגאן און שמועסען!... פון וואם קאנען זיי שמועסען? אפשר זענען זיי שוין אזוי שטארק בעקאנט, אז מע שמועסט שוין גאר וועגען א שדוך?... א קשיא אויף היינטיגע קינ־דער!... און עס בעשלאגט איהם אזש א שוויים פון דעם נעראנק,

אלע נעמען: דער „אונטער" נעמט, דער „אבער" נעמט, דער קא־פיטאן נעמט, דער קאמאנדיר נעמט, דער אדיוטאנט נעמט, דער געניראל נעמט — נעמען זאל זיי די חלירע, ווארום לא די זיי נע־מען צו דאם געלד, נעמען זיי נאך ארויס דאם געזונד, — „קאזנא"... היינט האט ער געהאט א פאר עסקים׳לעך, לאדענישען. איציקעל שאסטעפאל, דארפט איהר וויסען, איז א איד, וואם האט ליעב זיך לאדען מיט דער וועלט. בעת ער מאכט א געשעפט, מיאכט ער דאם לכתחילה אזוי, אז ער זאל קאנען נאכדעם לאדען זיך. אז ער שרייבט א קאנטראקט, פערדרעהט ער איהם און פערפלאנטעט זיך אליין טאקי, נאר אזוי, אז קיין צעהן אדוואקאטען קאנען איהם נאכדעם ניט ארויספלאנטען. איין אדוואקאט האט איהם אמאל גע־פרעגט: — „פאני שאסטעפאל! דארפט איהר שרייבען אליין דעם קאנטראקט און קומען נאכדעם צו מיר, איך זאל אייך אויספלאנטען, אמעהר, קומט מען לכתחילה צו איין אדוואקאט, וועט ער אייך שרייבען דעם קאנטראקט אזוי, אז איהר וועט פערשפארען נאכדעם לאדען זיך!"

דעמוים ענטפערט איהם שאסטעפאל גאנץ ערנסט:

— שרייבען א קאנטראקט ביי איין אדוואקאט קאכט נעלט.

— און לאדען זיך קאסט קיין נעלט ניט?

— וואם זאל איך טהון? איך מוז דאך ראטעווען מיין נעלט!

אזוי ענטפערט איציקעל שאסטעפאל און „ראטעווענט" זיין נעלד, דאם הייסט, עס קאסט איהם אפ דריי מאל אזוי פיעל, ער וועהרד אפט בדיל הדל, פערלירט טויזענדער, לאדט זיך אפ יאהרען־לאנג, קויפט זיך אויף מעסערם, אום צו נעווינען א פראצעס, און דאם פערשאפט איהם חיות אויף לאנג! נצחון, אמביציע — איז א גרויסע זאך! פאר זיין אמביציע וועט אייך איציקעל שאסטעפאל געהן ביז׳ן האלז אין בלוט! זיינס זאל איבערגעהן — דאם איז נישטא. איציקעל קאן זיך בעריהמען, אז איהם האט נאך קיין מענש נישט גובר נעווען. דער איינציגער מענש אויף דער וועלט, וואם האט איהר גובר נעווען, איז מאמאראי!... נאר וואם זאל מען טהון?

כאָז (ער האָט נישט געוואָלט אַנרופען דאָס מיט'ן נאָמען „משוגעת"). האָט איהם דערויף סאַשא בערוהיגט, אַז עס האָט ניט צו טהון מיט רעליגיע, נאָר מיט נאַציאָנאַל־געפיהל, מיט ליעבע צום פאָלק, מיט אמת'ען ריינעם פאַטריאָטיזם...

א פערקעהרטע וועלט געווארען! סאָלאָמאָן סאַפראַנאָוויטש, וועלכער האָט זיך אַזוי פיעל געפאָגט איבער בילדונג, געלעגען ער־גיץ ביי זיינע פינסטערע פאַנאַטישע עלטערען אויף א בוידעם און געשטודיערט לאַטיין, אַנטלאָפען פון דער היים א באַרווויסער, נעהונ־גערט און אָפגענעבען עקזאָמען אויף פאַרמאַציע, קוים דערלעבט וועלען א פראָווינצאָר, פריהער גוט פערשוואַרצט געוואָרען אייבער מע האָט איהם צוגעלאָזט צום עקזאָמען, און איצט, אַז גאָט האָט איהם געהאָלפען, ער איז שוין אַין אָפטייקער, מיט א נאָמען, מיט א רענאָמע, פערקעהרט צווישען כריסטען (פון אידען אַנטלויפט ער), דאַרף ער, סאַפראַנאָוויטש, האָבען א זוהן, וואָס שרייבט איהם אַזעלכע בריוולעך:

„ליעבער פאָטער! — שרייבט סאַשא אין איינעם פון זיינע בריוולעך צום פאָטער. — דו מוזט אַננעמען, אַז די ציטען בייטען זיך. די ראָלע פון זינגען „מה יפית" פאַר'ן פּריץ איז אַריבער! די מאָדע פון קריבען אויף די קניע פאַר אַלץ, וואָס איז ניט אידיש, איז אוים מאָדע"...

אין אַין אַנדער בריעף צום טאַטען שרייבט סאַשא כמעט אַזוי:

„ליעבער פאָטער! ווילען מיר באמת געווינען די סימפּאַטיע פונ'ם רוסישען פאָלק, דאַרפען מיר זיי ניט ווייזען, אַז מיר זענען בעסער אַדער ערגער פון זיי; מיר דאַרפען זיי נאָר ווייזען, אַז מיר זענען אַזוי גוט, אַזוי ווי זיי... און דעמאָלט בין איך איבערצייגט, אַז אויב דער קאַמף, וואָס דאָס פאָלק פיהרט, וועט געראָטען, וועלען מיר ניט דאַרפען קיין זכות אבות מיט קיין רחמנות מיט קיין טובות"...

אין א דריטען בריעף שרייבט סאַשא צום טאַטען נאָר אַזוי:

און ער הויבט אָן שפּאַנען נאָך גיכער און מאַכען מיט'ן שירם נאָך שטאַרקער, און ער טראַכט זיך:

— ווי קומט צו מיר אַזאַ טאַכטער?...

* * *

די זעלבע קשיא, וואָס איציקעל שאַכטעפּאַל האָט נעפרעגט אויף זיין קינד, האָט סאָלאָמאָן כאַפּראַנאָוויטש נעפרעגט אויף זיין קינד:

— ווי קומט צו מיר אַזאַ זוהן?

דעם אַפּטייקער'ס געשעפּטען געהען אויך ניט שלעכט. די אַפּטייק האָט זיך איהם שוין לאַנג אויסגעצאָהלט, און ער קאָן שוין אָפּלעגען אַמאָל איין איבעריג קערבעל אין באַנק, און ער קלערט שוין וועגען אַ הייזעל איין אייגענס, טאַקי ניט ווייט, אויף דער זעלבער וואַסילטשיקאָווער גאַס. דאָס הייזעל געהערט צו איין אַלטער מויד אַ כריסטין, וואָס קומט ארויין צו איהם אין אַפּטייק כמעט אַלע טאָג מיט אַ גרויסען הונד („העקטאָר" רופט מען דעם הונד), קויפט אַ נאַרישקייט פּאַר פּינף גראָשען און רעדט־אַפּ אַ האַלבע שעה און אַמאָל נאָך מעהר. זי רעדט איהם צו, ער זאָל קויפען איהר שטוב מיט'ן גאַרטען, זעהר אַ טייערער גאַרטען, — וואו איז נאָך דאָ אַזאַ גאַרטען מיט אַזעלכע ווייגעל און מיט אַזעלכע באַרען, מיט אַזאַ קעלער, מיט אַזעלכע שטאַהלען, ווי ביי איהר?

סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש האָט ליעב סאַשא'ן און האַלט זיך מיט איהם גרויס, פערגעטערט איהם און פערשטעהט איהם ניט... ער שרייבט זיך איבער מיט זיין זוהן וועגען אַלסדינג און האָט פון איהם זעהר אָפּטע בריעף, זעהר שענע בריעף, אָבער אַזעלכע מאָדנע בריעף, וואָס ער פערשטעהט זיי ניט. סאַפּראַנאָוויטש פערשטעהט ניט זיין זוהן. ער האָט שוין לאַנג געוואָלט ארויסבעקומען פון איהם, וואָס איז דאָס, וואָס ער האַלט זיך אזוי פעסט אין אידישקייט? וואָס איז דאָס? צי איז דאָס ביי איהם אַ רעליגיעזע איבערצייגונג? צי איז ער פרום געוואָרען? אויב אַזוי, איז דאָס נישט מעהר ווי אַ פּסי־

פֿאַרם האָט זיך צו דעם קאָטלער'ען אָדער קעסלער'ען אזוי געפּאַסט, ווי צו א חזיר א נאָזבאַנד, אז כסך־הכל זענען די הערעלעך ביי איהם געווען געגרייזעלט, דער רוקן איינגעבויגען, דאָם היטעלע פֿלעגט ער טראָגען תמיד ארויף, און לעדערן האָט דאָם גערעדט מיט „דער חית", אונטערגעהאָרעלט: „סאָפּחאָנאָוויטש".. חוסקאיא היסטאָריא"...

„א חרפה און א בושה פֿאר גויים! — אזוי פֿלעגט זיך טראָכטען דער אָפּטייקער און רויט ווערען ביז אויף יענער זייט אויהערען! — אלעמען, אלע „אידלאָקעס", גלוסט זיך שטודיערען!... אלע קבצנים קריכען אין גימנאזיע!"...

און אונזער אָפּטייקער איז בייז סכנות אויף די „אידלאָקעס־קבצנים", וואָס קריכען אין גימנאזיע און ווילען שטודיערען... עה האָט גאָר פערגעסען, אז ער איז אליין א „אידלאָק", אליין געווען איין ארעמאָנס א קינד, אליין געשטודיערט לאָטיין אויף א בוידעם...

* * *

ביי'ם אָנקומען פון אונזערע יונגע העלדען איז דאָם בעגענעניש געווען ניט אזוי, ווי עס וואָלט בעראַרפט צו זיין. עפּיס האָט דאָ געפעהלט, אז אלע, סאי די טאטעס, סאי די קינדער, זאָלען זיך פיהלען פאָלשטענדיג גוט אוז באמת גליקליך. טאמארא שאָסטע־פאָל איז דוקא ארויפגעפאָלען אויפ'ן פאָטער'ס האלז און האָט מיט איהם צעקושט זיך. סאשא סאפראנאָוויטש האָט זיך דוקא אויך ארומגענומען מיט'ן אָפּטייקער, ווי א זוהן בעראַרף זיך ארומנעמען מען מיט א פאָטער, — אָבער עס האָט ביי די ביידע געפעהלט די אמת'ע פריינדליכקייט, די גליקליכע שמחה, די ניט־געמאכטע התפּעלות, דאָם נאטירליכע אויפגערעגט־זיין, אז אלע און אלעס זאָל זיך דרעהען פאר די אויגען, דער קאָפּ זאָל זיין צעטומעלט, דאָם הארץ זאָל זיין איבערפילט און עס זאָל זיך אזש גלוסטען ווייגען פאר פרייד...

ביידע טאטעס האָבען בעטראכט זייערע קינדער. איציקעלס שאָסטעפאָלס האָט בעטראכט זיין טאכטער מיט'ן קליינעם שווער־

„ליעבער פאָטער! עס איז, כלעבען, א שאנדע, וואָס איך בע־דאַרף זיך איבערשרייבען מיט דיר נישט אויף אידיש. דו ווייסט גאַנץ גוט, אז איך האָב ליעב די רוסישע שפּראַך מיט דער רוסישער ליטעראַטור. נאָר למאי זאָלען מיר נישט בענוצען זיך מיט אונזער אייגענער נאַציאָנאַל־שפּראַך, אז מיר האָבען זי? פּאַר וואָס זאָלען צוויי דייטשען, פּראַנצויזען אָדער פּוילען יא קאָנען זיך צענויפּרע־דען מיט זייערע אייגענע, וועו זיי קומען זיך צענויף ערגיץ אין אַמעריקא, אָדער וויים איך וואו, אין עק וועלט, — און מיר נישט? מיר, וואָס זענען מעהר עמיגראַנטען פון אַלע עמיגראַנטען אין דער וועלט, מיר, וועלכע עמינרירען פון אברהם אבינו'ן אָן, דאַרפען אונ־זער נאַציאָנאַל־שפּראַך האָבען א סך נויטיגער פון אַלע אַנדערע פעל־קער! שטעל דיר פאָר, ליעבער פאָטער, אז איך וואָלט נעוואַכסען פון קינדוויז אויף ערגיץ אין איין אַנדער לאַנד און זאָל איצטער קומען צו פאָהרען אַהיים, וואָלטען מיר ביידע, א זוהן מיט א פאָטער, נישט געקאָנט זיך אויפערדען! איך בין א בעלן נעווען זיך אָנפרעגען ביי מיינע דייטשע און פּוילישע חברים, אויף וואָס פאַר א לשון זיי שרייבעֶן זיך איבער מיט זייערע עלטערען, האָבען זיי מיך אויסגע־לאַכט און האָבען מיר געענטפערט צוריק מיט א פראַגע: אָט ביזט דו א איד, ווי אזוי שרייבסט דו צו דיין פאָטער, נישט אויף אי־דיש?... דו פערשטעהסט דאָך שוין, ליעבער פאָטער, אז איך בין נעוואָרען נאָך רויטער, ווי איך בין"...

דער אַפּטייקער קאָן ניט פערשטעהן: ווי קומט צו איהם אזא זוהן?... און ער בעשולדיגט זיך אַליין, וואָס ער זיצט פופצעהן יאָהר איין אַלמן, וואָס איבער דעם איז סאַשא נעוואַכסען אָהן א מוטער, זיך צענויפגעקומען ווער ווייסט מיט וואָסערע חברים אין גימנא־זיע... און ער דערמאָנט זיך, אז צו סאַשא'ן פלעגען קומען די אָרעמ־סטע שילער, יונגלעך אָפּגערוסענע, וואָס האָבען נעלערענט פריהער אין דער „תלמוד־תורה", צוויישען זיי איינער דעם שוחט'ס אָדער דעם רב'ס א זוהנדעל, קאָטלער אָדער קעסלער איז זיין נאָמען — ער האָט שוין פערגעסען. ער געדענקט נאָר, אז די גימנאַזיאַלע אוני־

מאנדעווען. פאהרט צו א פאעטאן, און אויידער מע קוקט זיך ארום, ליגען שוין די פעלקער פון גויבען אויפ'ן פאעטאן. מע דארף מעהר ניט ווי אויף פאעטאן — מע זיצט אין אין הויף, צו וואס זאל מען אויסברענגען אומזיסט געלט?

אין פאעטאן גאנץ אויבען זיצען איציקע שאסטעפאל און סאלאמאן כאפראנאוויטש, און אקעגען זיי, אויף א בענקעלע — זייערע קינדער: טאמארא און כאשא. און דער פאעטאן קאטשעט זיך אויבער די נאר־וואס אפגעדעקטע שטיינער, און די רעדער שפריצען די נאך ניט צוגעטריקענטע ערב־פסח'דיגע בלאטע, און דאס ווינטעל, וואס בלאזט, איז א מילד ווארעם ווינטעל, איין ערב־פסח'דיגס, און די לופט שמעקט מיט ערב פסח, מיט דעם בעקאנטען ליעבען ריח פון'ם ליעבסטען טייערכטען יום־טוב, וואס איז ליעב יעדען אידען מיט זיין היסטארישער בעריוטונג, מיט זיין בעפרייאונגס־גייסט און מיט זיין צוזאמענקומען זיך מיט דער צייט פון בעגייאונג אין דער נאטור.

— אין דרויסען שמעקט שוין מיט פסח, — בעמערקט איציקע שאסטעפאל, נישט געפינענדיג קיין אנדער טהעמא אויף צו מאכען א רעד מיט זיין ניט־איינגענעמענעם שכן.

— עס וועט שוין באלד אנהויבען גרינען, — ווארפט אריין דער אפטייקער א וואָרט, אום ניט צו זיצען, ווי א ברוגז'ער מחותן.

— לעבען זאל דער אידישער פסח! — רופט אוים סאשא מיט בעגייסטע,ונג.

— לעבען זאל דער פריהלינג! — פערריכט איהם טאמארא.

— לעבען זאל דער יום־טוב פון בעפרייאונג! — זאגט וויי־טער סאשא.

— לעבען זאל די פרייהייט אליין! — פערריכט איהם וויעדער טאמארא. און עס פערקייטעלט זיך א שמועס צווישען די קינדער. די עלטערען זיצען און הערען זיך איין, און בעוואונדערען זיי, יעדער לויט זיין השגה, און יעדער פון זיי טראכט ביי זיך אין הארצען איין אנדער מחשבה.

צען איינפאך־בילינען היטעלע (אָהן פערערען) אויף די שענע גע־דיכטע שוואַרצע געגרייזעלטע האָר, מיט׳ן קלייענעם שוואַרצען רויז־זענטאַשעל, מעשה מאַנסביל, אָנגעטהאָן איבער דער הויכער ברוסט, און מיט איהרע גרויסע שענע שוואַרצע אויגען, וועלכע זענען איצט געווען איבערגעצויגען מיט א מאַדנע כיעלאַנכאָלישען טרויעריגען ערנסט, און אויסגעוואַכסען איז זי, אויסגעוואַכסען!... און ער האָט זיך געטראַכט:

— אָט דאָס איז מיין טאָכטער?...

דאָס זעלבע האָט געטראַכט אויך דער אַפּטייקער, בעקוקט דורך די בלויע בריללען זיין סאַשאַן, ווי ער איז דאָס אַביסעל אויסגע־וואַכסען, ווי שען ער איז געווארען. מערקווירדיג: געלע האָר, א שפּיצעריג גע׳ל בערדעל, איין אויכגעבויגענע נאָז, איין אמת׳ע אי־דישע נאָז!... דער אַפּטייקער וויל נעמען ביי׳ם זוהן דאָס געלע טשעמאַדאַנטשיקע׳ל; כאַשע לאָזט נישט, ער קאָן אַליין.

— דו קענסט זיך ניט מיט אונזער שכנ׳כ טאָכטער, פרייליין שאָסטעפאַל? — מאַכט סאַשע צום פאָטער און שטעלט איהם פאָר טאַמאַלאַן, וועלכע שטעלט־פאָר כאַשע סאַפראַנאָוויטש פאָר איהר פאָטער און זי זאָגט צו איהם:

— דאָס איז דעם אַפּטייקער׳ס זוהן. מיט׳ן פאָטער ביזט דו דאָך בעקאַנט פון לאַנג?

און אַלע פיער וויסען ניט וואָס צו טהון, ווער און וואוהין עמיצער זאָל גיהן פריהער. און אַלע פיער זאָגען איינס צו דאָם אנדערע:

— נו? פאָהרען מיר?

און אַלע פיער ענטפערען איינס דעם אנדערען:

— פאָהרען מיר.

און קיינער פון די פיער וויסט נאָך נישט, ווי אַזוי מע וועט פאָהרען, און אַז מע קומט ארויס פונ׳ם וואָקזאַל, און די טרעגער חאַפּען די פּעקלעך אונטער די הענד, און די עקיפּאַזשען־פיהרערס מיט די איזוואָזטשיקעס גוואַלדעווען, און די פּאָליציסטען קא־

סאשא איז אראָפגעשפרונגען דער ערשטער, נאָך איהם טאמארא, און נאָך טאמארא'ן שוין ביידע שכנים: דער אפטייקער מיט'ן שטעקעלע און איציקל שאָסטעפאל מיט'ן שירם.

— מיר האָבען נעסט! — זאָגט חיים, און בעני חאפט איהם אונטער:

— ציוניזם, סאציאליזם, בורזשואזיע און פראָלעטאריאט!

— וואָס הייסט דאָס? — פרעגט דער פאָטער, און זיינע ביידע זיהן נעבען איהם צו פערשטעהן, אז דאָס זענען געקומען פיער פאָרשטעהער פון פיער פערשיערענע פראקציעס. און צווישען פאָטער מיט די קינדער גיהט אַוועק א שמועס וועגען ציוניזם, סאָציאליזם, קאָפיטאל און פראָלעטאריאט, און נחמיה דער שוסטער קאָן ניט פערשטעהן, וואָס פאר א פראָלעטאריער איז כאפראנאָוויטש דער אפטייקער? א פראָלעטאריער וועלד אָנגערופען ביי'ם שוסטער איין אָרעמאן, און איין אָרעמאן קאָן זיין נאָר דער, וואָס האָט ניט אויף פסח. ענטפערט איהם דערויף דער עלטערער זוהן חיים, אז מע קאָן האָבען אויף פסח און דאָך זיין א פראָלעטאריער.

— א פראָלעטאריער וועלד אָנגערופען יערער, וואָס אַרבייט פאר נעלט צוליעב דער בעקוועמליכקייט פון דער בורזשואזיע, אַווי, אז א פראָוויזאָר איז אָלץ איינס, וואָס א שוסטער.

— להבדיל! — זאָגט דער פאָטער און קלאָפט־אַריין א צוויאָק אין איין אָבצאָס פון א שטיוועל, און פונקט צו דעם וואָרט „להבדיל" קומט אָן אונזער אלטער בעקאָנטער, דאָס פרייליכע שניידערעל יודעל קטנתי, מיט א פאָרטיגען פסוק און מיט א קללה נאָך אויף דער שוועל:

— ע ל י ש ר א ל ו ע ל ר ב נ ן — ס'זאָל א רוה אין זייער טאטען אַריין, אונזערע אידעלעך מיט אונזערע רבנים, די קאָזיאָנע מיין איך,—דאָס געה איך פון איהם טאקי, פונ'ם ראָבינער,—דערפאר וואָס מע טיילט ניט קיין מעות־חטים, ווי ס'געהערט צו זיין; דעם, וואָס מע דארף, דעם גיט מען ניט, און ווער עס האָט א צד אין באָד, און ווער ס'איז א שטיקעל שמעלקע, דער נעמט, נעמען

— א קלוגע וועלט געווארן! — זאגט האלב אירגניש, האלב מיט גדלות איציקל שאכטעפאל, און קוקט אויפ'ן הענטל פון'ם שירם מיט איין אפיקורסיש שמייכעלע.

— א פערקערטע וועלט! — ענטפערט איהם דער אפטייקער און קוקט דורך די בלויע ברילען ארויף, אויף די הייזער.

און דער פאעטאן מיט די פיער פארשוינען פאהרט־צו מיט'ן קנאק גלייך צום הויז נומער 13, וואס אויף דער וואסילטשיקאווער גאס.

* * *

אנזאגען א בשורה — איז אייגע פון די גרעסטע מצוות ביי אידען: עם טהוט הנאה, קיינעם שאדט עם ניט און קיין געלד־קאסט דאס ניט.

אז דער פאעטאן מיט די פיער פארשוינען: איציקל שאכטעפאל מיט זיין שבז דעם אפטייקער, מיט זייערע קינדער טאכטער און סאשא, איז צוגעפאהרען צום הויז נומער 13, וואס אויף דער וואסילטשיקאווער גאס, האט דאס די ערשטע דערזעהען נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב זיסל, וואס זיצט אינ'ם זעלבען הויז נומער דרייצעהן.

זעלבסטפערשטענדליך, אז דעם שוסטער'ס דירה איז אונטען, אינ'ם סאמע קעלער; און מיכמת די פענסטער געהען ארויס גלייך אויפ'ן טראטואר, דערפאר האט דער שוסטער א גרויסען שאנס צו זעהען יעדען דורכגעהער און יעדען דורכפאהרער פריהער און נעהענטער פון אלע אנדערע איינוואהנער וואס אין הויז.

— זעה נאר, ווער איז דאס צוגעפאהרען צו אונז אזוי בריים? — רופט זיך אן נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב זיסל און פליהט ארויס אין דרויסען, בשעת נחמיה דער שוסטער מיט זיינע צוויי בנים זענען פערטיעפט אין דער ארבייט, שלאגען פלעקלאך אין די נייע באטינקעס, וואס שיווקע שאכטעפאל האט זיך בע־שטעלט לכבוד פסח. און ביידע בנים, חיים און בעני, בויגען זיך גלייך מיט דער ערד און קוקען זיך איין אינ'ם פאעטאן, פון וועלכען

— אָט האָבט דו דיר די אַנדערע טעג יום־טוב! אין דער ערד אריין! — זאָגט שיווקע.

— רוף איהם אריין! — זאָגט טאַמאַראַ און עם קומט אריין ליפּא באַשעוויטש מיט'ן־בעזעם־בּאַרד אָפּגעמען פון טאַמאַראַ'ן א גרוס פון זיין טאָכטער מאַשא, און טאַמאַראַ נעמט איהם אויף זעהר פריינדליך, פיהרט איהם אריין בעזונדער אין א חדר, און זעצט זיך אַוועק מיט איהם שמועסען וועגען זיין טאָכטער מאַשא. און איציקל שאָסטעפּאל בלייבט־איבער מיט זיין פרוי שיווקע אינ־צווייען, קוקען זיך איבער אהן וועדטער, און יעדער פון זיי לאָזט ארוים א זיפץ פונ'ם טיעפּען, טיעפּען האַרצען...

קאַפּיטל ב.

פּסח צום סדר.

וועד איז אָט דער שענער קעניג מיט די גרויסע שוואַרצע אויי־גען, מיט דעם שענעם שוואַרצען געקרייזעלטען באָרד, אין די ווייי־סע זיידענע קליידער, מיט'ן וווייסען זיידענעם היטעל און מיט די ווייסע זיידענע שיכלעך, וואָס זיצט אויבען־אָן אָנגעלעהנט אויף דעם עסעבעט אַזוי רוהיג, און אַזוי מילד, און אַזוי גוט, און אַזוי פריינדליך צו יעדען? זאָל דאָס זיין איציקל שאָסטעפּאל, דער שטענדיג פערטראָגענער, צעטראָגענער, פערהאַוועטער, פערטאַרע־ראַמטער איציקל שאָסטעפּאל? וואו איז אהינגעקומען זיין אונרו־היג פּנים, זיין אייגענישׂ, זיין לויפענישׂ, זיינע געשעפטען מיט זיינע דרעהענישען, פערדרעהענישען און לאָדענישען מיט „קאַזנא", מיט מענשען און מיט דער גאַנצער וועלט?

וועד איז אָט די פּרעכטיגע קעניגין, וואָס זיצט איהם ביי דער רעכטער האַנד מיט אַזא גדלות, אויסגעציערט מיט פּערל און מיט בריליאַנטען, וואָס בלישטשען און פינקלען קעגען דעם פינקעלדיגען וויין, וואָס אין די גלאַנצענדיגע פלעשער, און געבען־צו איהר אמא־לעדיג שען פּנים אַזוי פיעל חן און גדלות, אַז ס'איז גאָר נישט צו

זאָל זיי אַ חלירע! וואָס טויג אייך? איך האָב איהם געגעבען מ כ ל ה ב א ב י ד י — וואָס ס'איז מיר געקומען אין מויל אריין, האָב איך איהם געזאָגט, דעם שענעם רב: „כמה נפשך, זאָג איך, האָבען מיר אייך אויסגעקלויבען, זאָג איך, פאַר ראַבינער אין שטאָדט, דאַרפט איהר, זאָג איך, אין זינען האָבען אַרעמע לייט, אלא ניט, זאָג איך, איז דאָך למה זה אנכי, זאָג איך, מאַכט רש"י: שאַ מיני מיקיטא זאָ טשולאָוויק?!"...

דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל איז געלאָפען אַרויף צו דער נגידית שיווקע שאָסטעפאַל אָנזאָגען איהר אַ בשורה, אַז איהר טאָכטער איז געקומען, ניט מחמת זיסעל די שוסטערין איז אַזאַ גוטע פריינדין מיט דער נגידית'טע, נאָר פשוט ווייל כ'איז אַ מצוה ביי אידען אָנזאָגען יענעם אַ גוטע בשורה: „גאָט לויב אייך מיט אייער גאַסט, אייער טאָכטער איז געקומען!" — האָט זי אָבער פערשפּעטיגט (דער קבצן האָט קיין גליק ניט!). די מצוה האָט אויסגעהאַפּט חוה די אידינע, וואָס איז געלאָפען צוריק פון די טרעפ אַראָפּ.

— שוין, שוין, אומזיסט אייער טרחה! מע ווייסט שוין!...

און אַז די שוסטערין איז געגאַנגען צוריק, האָט זיך טאַמאַראַ שוין געקושט מיט דער מוטער, און די מוטער האָט געווויינט אויף דער טאָכטער'ס האַלז, זעהר שטאַרק געווויינט! זי האָט, אַפּנים, געוואָלט אויסווויינען אויף דער טאָכטער'ס האַלז איהרע אַלע צרות, וואָס זי האָט דאָ איבערגעטראָגען פון דער צייט, וואָס די טאָכטער איז אַוועקגעפאָרען. צרות פון בענגען, צרות פון בזיונות פאַר לייטען, צרות פון עלענד, צרות פונ'ם מאַן, וואָס לאָזט אוים זיין ביטער האַרץ אַלע מאָל צו איהר — און אַ קשיא וואָס אַ מאַמע קאָן ווויינען!...

שיווקע שאָסטעפאַל האָט זיך נאָך נישט אָנגעקוקט זאָט אין איהר טאָכטער, איז שוין געקומען חאָסקע דאָס שטוב־מיידעל מיט אַ נייעם:

— דער איד פונ'ם האַלץ איז דאָ, ער ווייל זיך זעהען מיט טאַמאַראַ'ן.

מענש ווי ער, וואָס לעבט אַליין נישט אויף דער וועלט, אַחוץ שבת און אַ חוץ יום־טוב, און וואָס לאָזט אוים תמיד זיין ביטער האַרץ צו איהר, צו דער מוטער, פּאַר אַלסדינג: פּאַר דעם, וואָס דער סאַמאָוואַר איז ניט אַזוי* גיך פּאַרטיג, און פּאַר דעם, וואָס דאָס לאָדעניש האָט זיך ניט איינגענעבן, און פּאַר דעם, וואָס די טאָכטער איז אין פּעטערבורג, — פּאַר אַלסדינג, פּאַר אַלסדינג קומט־אָפּ זי, די מוטער, און אַלסדינג נעמט זי אָן פּאַר ליעב, וואָרום מסתמא הייסט גאָט אַזוי, און אַקעגען גאָט קאָן מען ניט גענען...

אַזוי קלאָגט זיך שיווקע פּאַר איהר טאָכטער און ווישט די אויגען, און די אויגען ווילען ניט אויפהערען צו ווייגען. און טאָכטער ווילּ איהר ערקלערען, אַז ניט גאָט, זי אַליין איז שולדיג, וואָס זי לאָזט זיך טרעטען מיט די פים... און די מוטער הערט נישט אויף אויסצוגיסען איהר פערביטערט האַרץ פּאַר איהר טאָכטער, וועלכע זי וואָלט וועלען זעהען גליקליך, ווייכט זי ניט ווי אַזוי... זי וואָלט זיך וועלען כּפּקיר זיין פּאַר איהר, אַוועקגעבען אָט די גאַנצע ציערונג איהרע, אָט די פּערלּ מיט די דימענטען, מיט די בריליאַנטען, מיט'ן גאַנצען לעבען איהרם, אויב עס זאָל זיין נאָר אין דעם די מניעה... צוליעב איהר קינד וואָלט זי, שיווקע שאָסטעפאָל'ס ווייב, איציקעלּ שאָכטעפאָל'ס ווייב, זיך געשטעלט דיענען...

אַזוי זאָגט די מוטער, און טאַמאַרא'ס האַרץ איז געריהרט און די נשמה איז צעווייקט, און זי ווילּ בערוהיגען איהר מוטער און זי קאָן דאָס ניט טהון. זי ווייסט ניט, ווי אַזוי. זי איז אַזוי ווייט, אַזוי אָפּגעריסען פון איהר מוטער!... און די מוטער הערט ניט אויף צו בעקלאָגען זיך אויף איהר פינסטער מזל, וואָס זי האָט נישט פערדיענט ביי גאָט, אַז איהר איינציג קינד, איהר אויג אין קאָפּ, זאָל ניט קאָנען ברענגען פּאַר איהר מאָמע אַ קליינעם קרבן, איהר צוליעב טהון אויף אָט אַזוי פיעל, פערשאָפען איהר מוטער חאָטש אַ קאָפּל פערגעניגן, חאָטש אויף אַ פּאָר שעה נישט מעהר... זי פּועל'ט ביי איהר טאָכטער, זי זאָל זיך אָנטהון אין אַ ווייס קלייד, „צוליעב איהר און צוליעב'ן היליגען יום־טוב" — און ס'איז נישטאָ

דערקענען אין איהר די שטענדיג פערוואַרגטע און פערצאַרענדיגטע שיווקע שאַסטעפאל, וואָס ווערד פערשוואַרצט ביי איהר מאַן דעם דעספּאָט אין עושר און אין כבוד?...

ווער איז אָט די גלענצענדע, מאיעסטעטיש שענע פּרינצעסין, מיט די גרויסע שענע שוואַרצע אויגען און מיט די גלענצענדע שוואַרצע נעקרייזעלטע האָר, וואָס פּאַסען זיך אַזוי צו דעם ווייסען קלייד, וואָס די מוטער האָט מיט טרערען גע׳פּועל׳ט ביי איהר, זי זאל דאָס אָנטהון חאָטש אין כּאל צוליעב איהר און צוליעב דעם היליגען יום־טוב, און זי האָט איהר צוליעב געטהאָן, נישט געקאָנט צוזעהען דער מאמעס טרערען?...

דאָס איז געשעהן באלד נאָך ליכטבענשען. דער פּאָטער איז נאָך געווען אין שוהל, די מוטער איז געשטאַנען אין אויסגעציערטע אין זייד, אין פּערל און אין בריליאַנטען, אקעגען א האַלב טוץ גרויסע שענע זילבערנע לייכטער, מיט אַיין אַלטען זיעבענרעהריגען קאַנדעליאַבר אין מיטען, מיט אויפגעהויבענע הענד צו די צוגעמאַכטע אויגען, געבענשט ליכט און שטילערהייד געווינט, אזוי שטיל און פּערבאַרגען, אז נאָר ע ר אַליין, גאָט ברוך־הוא, זאל הערען... און טאַמאַרא איז זיך געזעסען ביי׳ם טישעל אָן א זייט אין איהר געווהנליך שוואַרץ וואַכעדיג קלייד איבער א ביכעל און האָט געלייענט, און אפשר איז זי געזעסען אזוי און האָט געטראַכט...

אָפּגעבענשט ליכט, איז די מוטער צוגענאַנגען צו דער טאַכטער, אויסגעקנאַקט זיך אַלע פינגער און אַוועקגעזעצט זיך נעבען איהר און נעגומען רעדען איבער איהר, חלילה ניט געשטראָפט, נאָר אזוי מיט נוטען אויסגערעדט זיך דאָס הארץ פאר איהר קינד, איהר אייניגער טרייסט אויף דער גאַנצער וועלט, איבערגעגעבען אין האַלבע וועלטער און מעהר אויפ׳ן וואונק אַלץ, וואָס זי שטעהט־אוים פון איהר מאן... זי בעשולדיגט איהם חלילה ניט און בעקלאָגט זיך ניט אויף איהם, הלואי זאל איהר קינד ניט האָבען קיין ערגער לעבען, ווי זי האָט ביי איהר מאן, נאָר א מאן איז דאָך נישט מעהר ווי א מאן, ובפרט נאָך אזא פערטראַנענער בעשעפטיגטער

— נו, אַצינד קאַנסט דו מיך פרענען די פיער קשיות.

— משוגע מיינע שונאים! — זאָגט שיווקע צום מאַן. — דאָס קינד וויל עסען, הייסט ער איהר גאָר פרענען די פיער קשיות.

— נישקשה, מאַמע, עס מאַכט ניט אוים, איך קאָן עסען און צו גלייכער צייט פרענען דעם טאַטען די פיער קשיות.

אַזוי זאָגט טאַמאַרא צו דער מוטער מיט א שמייכעל און וועגדט זיך צום פאַטער, אַזוי צו זאָגען:

— טאַטע, איך וועל דיך פרענען פיער קשיות — אַזוי, דאַכט זיך, דאַרף מען פרענען די פיער קשיות?

— אַזוי, אַזוי, טאַכטער, — ענטפערט איהר דער גליקליכער פאַטער. און די מוטער קוועלט, וועדד בריטער וויי לענגער. און טאַמאַרא זאָגט:

— אָט ריכטען מיר אָפּ דעם סדר — אויף וויפיעל איך פערשטעה פון מיין רוסישער הגדה, וואָס דו האָסט מיר צוגעגרייט, פייערען מיר א יום־טוב פון בעפרייאונג, און מיר האָפען וויעדער א מאָל בעפרייעט צו ווערען פון דעם גלות, אין וועלכען מיר געפינען זיך איצט, און מיר ווינשען זיך, איבער א יאָהר זאָלען מיר אַלע זיין זעלבסטשטענדיג ביי זיך אין אונזער לאַנד, אין אונזער ירושלים. אַזוי, דאַכט זיך? נו, וועל איך דיך פרענען: ע ר ש ־ ט ע נ ס, זאָג מיר, וואָס האָבען מיר געטהאָן ביז אַהער צוליעב דער דאָזיגער בעפרייאונג? איך מיין, איך און דו, און דיינע על־טערען, און אונזערע אור־אור־עלטערען פון יענער צייט אָן ביז הייַנטיגען טאָג? צ ו ו י ט ע נ ס, וואָלט איך וועלען וויסען, צי אַלע אידען פון דער גאַנצער וועלט וויילען, אז ס'זאָל קומען משיח און זאָל אונז פיהרען אַהין, אינ'ם געבענשטען לאַנד? אַדער עס געפינען זיך אַזעלכע, און אפשר נאָך א סך אַזעלכע, וואָס האָבען נישט חשק, קיין קאַפּ חשק ניט, אז ס'זאָל קומען משיח און זאָל זיי צונעמען פון א ציוויליזירט לאַנד, פון שענע הייזער, פון רייכע גיטער, און אַוועקפאָהרען אין אַזא כדינה, וואָס שטעהט נאָך ני־

אין דער גאַנצער וועלט קיין גליקליכערע מוטער, ווי שיווקע שאַפּ־טעפּאַל, די פּרעכטיגע קעניגין אין דער דאָזיגער נאַכט!... און אז דער פּאָטער קומט פון שוהל מיט'ן ברייטען „גוט יום־טוב!" און דערזעהט טאַמאַראַ'ן אָנגעטאָן יום־טוב'דיג, וועהרד זיין קיינערלי־כע מאַיעסטעט נאָך מעהר כּאָיעסטעטיש און זיין פּאָטערלעך האַרץ נאָך מעהר גליקלעך, און ער איז איהר מוחל אַלע יכורים כּיט אַלע בזיונות מיט אַלע ניט־דערשלאָפענע נעכט כּיט אַלע צרות, וואָס ער איז איבער איהר אויסגעשטאַנען בּיז היינטיגער נאַכט!...

— וועד וועט בּיי מיר פּרעגען די פּיער קשיות? — זאָגט אי־ציקע שאַפּטעפּאַל אין א שפּאַס צו דער טאָכטער, און בּעקומט פון איהר אַזא מין ענטפער:

— די פּיער קשיות, וואָס איך וועל בּיי דיר פּרעגען, וועכט דו מיר נישט קאָנען פּאַרענטפערען...

— גוט, מיר וועלען זעהען! — זאָגט דער גליקליכער פּאָטער און גרייט זיך צו צום סדר, לעגט־אוועק פּאַר איטליכען א הגדה, אַפּילו פּאַר חוה די אידינע און פּאַר חאַכקע דעם שטובמיידעל, וואָס זיצען, נאָך דעם אַלטען אידישען מנהג, בּיי'ם כּדר גליך כּיט אַלעמען, וויל פּסח צום סדר זענען אַלע גליך, נישטאָ קיין בּעל־הבית, נישטאָ קיין דיענסט, נישטאָ קיין האַר, נישטאָ קיין קנעכט — פּריי איז מען, פּריי, ווי בּשעת כּען איז אַרויסגענאַנגען פון מצרים!... און איציקע שאַפּטעפּאַל זעצט זיך אַוועק אָפּריכטען דעם סדר כּיט דעם גאַנצען פּראַכט און גלאַנץ, ווי זיין טאַטע האָט געטהאָן, און ער מאַכט דעם שענעם ברייטען יום־טוב'דיגען קידוש, ווי זיין טאַטע האָט געמאַכט, און ער זינגט די הגדה כּיט דעם זעל־בען ניגון, ווי זיין טאַטע האָט געזונגען, און אז ער זאָגט שוין אָפּ אַלץ, וואָס וועדד געזאָגט פּאַר'ן עסען, און אז ער וואַשט זיך צו דער סעודה און מאַכט די ברכה „על אכילת מצה", און עס האַלט שוין בּיי די פּיש, בּיי די זיסע פּעפּערדיגע געפּאַפּריצירטע צוקערדיגע שמעקערדיגע פּיש כּיט דער אונטערגעווייקטער מצה, רופט זיך אָן איציקע שאַפּטעפּאַל צו טאַמאַראַ'ן כּיט א שפּאַס:

טאמארא האָט געלאָזט דעם פאָטער רעדען, געקוקט אויף איהם מיט איהרע גרויסע שענע קלוגע אויגען, ווי ער פלאָנטעט זיך, און א גרינג שמייכעלע איז געשטאַנען אויף איהר שען פערזאָרגט פנים, וואָס די מוטער האָט זיך נישט געקאָנט זאט אָנקוקען אָן דעם, געוואָרען בריימער ווי לענגער, און שיווקע האָט געטראַכט מיט א געפיהל פון נקמה:

„אָט אזוי א!... זאל ער ווייסן!... זאל ער זיך פערענטפערען פאַר זיין אייגען קינד!... ער מיינט, ס'איז איהם איך!... א, זאל זי מיר נאָר זיין נעזונד און זאל זי שוין נאָר זיין אין דערהיים, וועט זי זיך שוין רעכענען מיט איהם פאַר מיר אויך!"...

איציקעל שאָכטעפאַל האָט געהאפט א קוק אויף שיווקע'ס פנים, האָט פערשטאַנען, אז זי האָט אין איהם א נקמה, האָט ער פלוצים איבערגעריסען און א זאָג געטהאָן:

— טאַ! מילא, מע קאָן אזוי אַוועקזיצען און אַוועקפלאַפלען ביז טאָג... מע דאַרף זיך נעמען צו דער הגדה, אָפריכטען דעם אַנ־דערען האַלבען סדר!...

* * *

סאשא סאָפראָנאָוויטש האָט פיינט געהאַט רוהען, זיצען לע־דיג. ער איז נאָר אַראָפ פון דער פוהר, האָט ער גלאָזט וויסען זיינע חברים, אז ער איז דא, — האָבען אָנגעהויבען זיך שיטען צו איהם אַלטע חברים, פרייַנד און בעקאַנטע, ציוניסטען, כאַדערנע משכילים, „אינטעלינענטען", לעהרערם און גלאָט יונגע־לייט, מיים־טענטייל קבצנים.

זעלבסטפערשטענדליך, אז דער אָפטייקער האָט דערפון גע־האָט ווינציג־וואָס נחת, האָט אָבער מורא געהאַט צו פראָטעסטי־רען, עם זאל נישט ארויס קיין קאָנפליקט צווישען איהם און צווי־שען זיין זוהן. א קלייַנער קאָנפליקט איז שוין ארויסגעקומען צווי־שען זיי, בעת סאשא האָט זיך איבער־געטהאָן צום יום־טוב. דער פאָטער האָט זיך נעוואָלט אויספיינען פאַר זיין זוהן, אז ער איז ניט קיין פראָווינציאַל, און אז ער לייענט אַלע פעטערבורגער בלע־

דעריגער פון אונזער מדינה, און אונטער אַזאַ רעזשים, אַזאַ רעגיע־רונג, וואָס איז נאָך ווילדער פון אונזער רעגיערונג?... שלאָג כּיך ניט אויבער, טאַטע, איך האָב דיך ערשט געפרעגט צוויי קשיות, און פרעגען דאַרף איך דיך פיער? אַלזאָ, איז געבליבען נאָך צוויי קשיות. ד ר י ט ע נ ס, ווי איך וויכטן, זאָלסט מיר זאָגען, אַבער אויפריכטיג, צי איז די געשיכטע מיט משה'ן און מיט ירושלים נישט מעהר ווי אַיין אַלטע תפילה פון אַיין אַלטען כּרוי, וואָס מע האָט אַמאָל, פאַרצייטען, אָנגעשריבען פאַר אונזערע אור־אור־עלטערען? און, פ י ע ר ט ע נ ס, אויב ס'איז יאָ אַזוי, היינט צו וואָס נוצט אונז די גאַנצע קאָמעדיע? האָב קיין פאַראיבעל ניט, טאַכּיער האָב איך דיר מיט מיינע נאַרישע קשיות געשטערט דיין יום־טוב, און, אויב דו קאָנסט, געב מיר אויף זיי א תירוץ.

* * *

זאָגען, אַז דער פאָטער האָט נישט געהאַט וואָס צו ענטפערען דער טאַכטער אויף איהרע פיער קשיות, וואָלט געווען ניט ריכטיג. איציקעל־שאָסטעפאָל האָט דוקא יאָ געענטפערט, און דוקא אַ כּך געענטפערט, און שטאַרק עהיצט זיך, און שטאַרק געמאַכט מיט די הענד, ווי זיין שטייגער איז, און געגעבען אגב דער טאַכטער אַ פסק, פאַר וואָס זי רופט אָן דעם הייליגען סדר פונ'ם הייליגען יום־טוב מיט'ן נאָמען „קאָמעדיע"... ער האָט געפייערט, געשפרונגען פון איין וואָרט איבער'ן אַנדערען, אָנגעהויבען איינס, נישט גע־ענדיגט און אַריבער צום אַנדערען, — מיט איינעם וואָרט, איציקעל שאָסטעפאָל האָט זיך פערענטפערט, ווי וויים ער האָט געקאָנט, אָהן אַ סיסטעם, ווי אַ מענש, וואָס איז ניט געוואָהנט צו דיס־קוסיעס, צו שלאָגען זיך; אַזאַ מענש טהוט דאָס בעסטע, וואָס ער קאָן: ער שפרינגט, ער דרעהט זיך, דערלאַנגט אַ זעץ פון הינטען, צעלאָזט זיך און פאַלט פון זיך אַליין, חאַפט זיך אויף און שפרינגט ווייטער — אַזאַ מענש קאָן נישט געווינען דעם „קריעג", אַזאַ מענש, ווי ער זאָל ניט זיין געזונד און קרעפטיג, מוז געשלאָגען ווערען...

און עס ציהט זיך ביי זיי א דעבאטע אויף א גאנצע שעה, פון וועלכער דער פאטער זעהט ארוים, אז ער איז צו שוואך, ער זאל קאנען בייקומען זיין זוהן, און עס מאהלט זיך איהם אוים, אז זיין זוהן זעהט זיין שוואכקייט, און ער פיהלט זיך, ווי עס דארף זיך פיהלען א גרויסער מענש, וואס ליגט פון אונטען צוגעקוועטשט מיט'ן פוס פון א פיעל קלענערען פון איהם...

פסח אויף דער נאכט, צום ערשטען כדר, אז דער אפטייקער איז געקומען פון דער אפטייק אהיים, האט ער געטראפען ביי זיין זוהן א יונגעמאנטשיק מיט אויסגעריבענע עלענבויגענס. נאך די געקרייזעלטע שוואנצע הערלעך מיט'ן אויסגעבויגענעם רוקען האט ער דערקענט סאשא'ס חבר פון גימנאזיע.

— מיין חבר שמעון קעסלער.

אזוי האט איהם סאשא פארגעשטעלט פאר זיין פאטער, און דער אפטייקער האט דערלאנגט קעסלער־ען א פאר פינגער פון זיין קאלטער אפטייקערשער האנד און א זאג געטהאן:

— עס פרייהט מיך זעהר...

סאשא האט נאכ'ן פאטער'ס זויערע מינע ארויסגעזעהען, אז דער קעסלער איז עפּים נישט אזא אנגעלעגטער גאסט, האט ער זיך צוגעאיילט איהם פארצושטעלען נאך א מאל:

— קעסלער, דארפסט דו וויסען, איז א אינזשינער (קעסלער האט געוואונען ביי'ם אפטייקער אין די אויגען גוטע פופציג פראצענט!), און א בעריהמטער מאטעמאטיקער (קעסלער'ס אקציעס האבען זיך אויפגעהויבען מיט נאך פערציג פראצענט!), און נאך מעהר — א בעריהמטער ציוניסט! (דא האבען קעסלער'ס אקציעס געגעבען צוריק א פאל־אראפ ביי'ם אפטייקער אין די אויגען אויף אלע נייענציג פראצענט מיט א מאל). איך רעכען, פאפא, אז דו וועסט ניט האבען גארניט קענען דעם, וואס מיין חבר שמעון וועט בלייבען ביי מיר איבער פסח.

נאטירליך, האט דער אפטייקער געזאגט, אז עס וועט איהם זעהר פרייהען, וואס זיין זוהנ'ס חבר וועט ביי זיי האלטען פסח,

טער, און אז ער נעמט אנטויל אין דער בעפרייאונגס־בעוועגונג, דאס הייסט, ער אליין טהוט נאר ניט, וואו האט ער צייט? נאר ער סימפאטיזירט...

— סימפאטיזירסט דו אויך מיט דער בעפרייאונג פון אונזער פאלק? — האט איהם סאשא געפרעגט, פערקעמענדיג ארויף זיינע גלעזע האר.

— פון וואסער פאלק? — פרעגט איהם דער פאטער, און דער זוהן ענטפערט איהם:

— פון אונזער אייגען אידישען פאלק.

— זענען מיר דען אויך א פאלק? — פרעגט דער פאטער נאיוו, און דער זוהן שטעלט אוועק אויף איהם פערוואונדערטע אויגען:

— וואס דען זענען מיר?

— איך ווייס וואס מיר זענען? מיר זענען אידען...

און ביידע, דער פאטער מיט'ן זוהן, צעלאכען זיך.

— וועסט ניט האבען קיין פאראיבעל, טאטע, וואס איך וועל דיר זאגען? — מאכט סאשא צום פאטער.

— זאג, זאג, דו קענסט דאך מיר, איך בין ניט פון די, וואס בעלעדיגען זיך! קאנסט זאגען וואס דו ווילסט. וועסט אודאי זאגען, אז... וואס וועסט דו זאגען?

— איך וועל זאגען, אז ביי קיין אומה ולשון, ביי קיין פאלק וועט זיך ניט געפינען אזעלכע, וואס זאלען אפלייקענען זיך אליין, זאגען אויף זייער אייגען פאלק, אז ס'איז קיין פאלק נישט.

— נו, יא! — שרייט־אויס דער אפטייקער טריומפירענד און מיט א קוויטש. — ווייסט דו, פאר וואס? וויל אט אזא פאלק זענען מיר!

— אט אזוי דענקען נאר שקלאפען! — זאגט סאשא מיט פערדראס. — שקלאפען, קנעכט, וועלכע האבען אונטער דער אייזערנער רוט פון זייערע פערפאלגער פערלארען אינגאנצען זייער זעלבסטבעוואוסטזיין, אינגאנצען זייער עהרע צו זיך אליין.

קאפיטעל ג.

דעם שוסטער׳ס אורח.

אויב דער ליעבער גוטער יום־טוב פסח איז פאר די נגידים א תענוג, איז ער פאר ארעמע לייט א גן־עדן.

איין ארעמער בעל־מלאכה, א מלמד, א קרעמער, א הענדלער, א טענדלער איז איינגעשפאנט א גאנץ קיילעכיג יאהר אין דעם יאך, ווייסט ניט פון קיין שום פערגעניגען אין דער וועלט, אחוץ דעם איינציגען טאג שבת, וואס ער קען זיך פערגינען אפשלאפען דעם גאנצען טאג, ווייסט נישט, ווי אזוי גאט צו דאנקען, אז עס קומט דער גוטער ליעבער פסח, וואס מע וועט קאנען רוהען גאנצע אכט טאג דורכאיינאנד, נישט טראגען אויפ׳ן קאפ קיין שום דאגות פרנסה, וואהרום וואס — וואס, מיט מצה איז מען בעוואהרענט אויף א גאנצע וואך. און ווער שמועסט, אז צו דער מצה העלפט נאך נאט א זעקעל קארטאפלים מיט א דייזשקעלע פסח׳יגען באהשט, — דעמאלט מעג שוין רויטשילד זיצען אין פאריז, קיינער וועט זיך מיט איהם ניט בייטען, און נחמיה דער שוסטער אודאי ניט.

נחמיה דער שוסטער האט דעם טאג וואס פאר ערב פסח אפ־געטראגען די ארבייט צו שיווקע שאסטעפאל, און זיינע צוויי בנים האבען אפגעטראגען ארבייט צו די איבעריגע נגידים, און אלע דריי האבען געבראכט צו טראגען אהיים געלד א פולען היטעל. עס איז געווען איבער נענוג סאי אויף ארבע כוסות, סאי אויף אויסצוליזען די יום־טוב׳דיגע מלבושים פונ׳ם לאמבארד, און ס׳איז נאך געבליבען א פאר גראשענס אין קעשעני אויך — אנו, זאל איצ־טער פרובען רויטשילד זאגען, אז ער וויל זיך בייטען מיט נחמיה דעם שוסטער!

— קינדער! צו דער ארבייט!—האט א זאג געטהאן נחמיה צו זיינע צוויי בנים אזו האט אוועקגעלעגט דאס גאנצע שוסטער־נע־צייג אויף א זייט.

און אזוי איז אונזער נייער בעקאנטער שמעון קעסלער געבליבען א תושב, א היימישער מענש ביי׳ם אפטייקער אין שטוב.

סאשא האט ג׳פוילט ביי זיין פאטער, געוועהנליך, נאך א לאנגער דעבאטע אין בריעף הין און צוריק, ער זאל היינטיגען פסח מאכען ביי זיך א אידישען פסח, מיט מצות, מיט כשר געפעס, כיט א סדר און מיט אלע זיבעצעהן זאכען. ביז אהער פלעגט ער יוצא זיין נאר מיט מצות אליין, דאם הייסט, ער האט צוליעב גע־טהאן דעם בעקער, וואס איז זיינער א קונה אין דער אפטייק און וואס דעקוטשעט זעהר, אז עס קומט ערב פסח, מיט זאל בעשטעלען מצות ביי איהם, ניט ביי קיין אנדערען. דערפאר אבער אויף זייער „פאסחא" איז שוין געווען ביי איהם צום טיש א הויכער א שענער פאסחא־קוילעטש, אויך נאר פון יוצא וועגען, צוליעב דער דייטשקע דער כריסטין, וואס דרעהט זיך ארום אין שטוב. אט דאס ווערד אנגערופען א מענש, וואס וויל זיך ניט קריענען כיט דער וועלט!

כיע האט זיך אוועקגעזעצט די ערשטע נאכט צום סדר זאלבע־דריט: דער אפטייקער, זיין זוהן סאשא און זיין חבר שמעון קעס־לער. דער פאטער האט אויסגעזעהען ביי זיך אין שטוב ווי א פרעמ־דער, ווי א גאסט; ער האט זיך אננעטהאן אין א שווארצען ראק, פערשפילעט פון אויבען ביז ארא, צוגעמאכט אלע לאדען פון די פענסטער, מע זאל חלילה ניט דערזעהען פון דרויסען, אז ביי כאפראנאוויטש דעם אפטייקער ריכט מען אף דעם סדר, האט גע־הויבען אלע מינוט דעם צילינדערהוט און נעווישט זיך דעם שוויים, געזאגט, אז ער איז ניט נעווא־הנט צו זיצען אין שטוב מיט א צו־געדעקטען קאפ, און האט זיך בערוהיגט ערשט דעמאלט, אז ער האט ארויסבענגלייט זיין „דייטשקע" די כריסטין, וואס איז געווען די בעל־הבית־טע ביי איהם אויף דער שטוב. ער האט זיך נאר ניט געקאנט פארשטעלען, אז זיין „דייטשקע" זאל זעהען איהם, דעם אינטעליגענט סאפראנאוויטש, איבער א אידישען סדר...

בעני, ווייל ער איז דער קלענסטער, איז ער ביי׳ם פאטער טייער, און ביי דער מוטער איז ער דאס אויג אין קאפ, ציטעריג, ווי א בן־יחיד׳ל. חיים כאכט פון אים חוזק, חאטש ער האט איהם ליעב. ער רופט איהם מיט א מיידעלשען נאמען „בונצי". בעני, געווהנליך, ווייל דאס נישט לידען, איז ברוגז פאר׳ן מיידעל־שען נאמען „בונצי" און איז גרייט זיך לאזען אפשנוידען ביידע הענד פאר זיין ברודער חיים.

אט אזא מין געזינדעל איז דאס.

— קינדער, צו דער ארבייט!

אזוי האט אויסגעקאמאנדעוועט נחמיה דער שוסטער, און דאס האט בעדארפט בעדייטען, מע זאל זיך גרייטען צום סדר. און אלע האבען זיך געזומען גרייטען צום סדר: נחמיה, זיסעל, חיים, בעני און דער אורח, א געזונדער יונג א שווארצער, א בעוואכסענער ווי א בער, מיט א באכאווער שטימע, וואס הודיעט ווי א גלאק. דעם „אורח" האט געבראכט צו פיהרען חיים פון גאס, דאס הייסט, ניט פון גאס, נאר פון א „חבר", וואס האט איהם א זאג געטהאן אויפ׳ן אויהער:

— ער איז אזיין „אנטלאפענער"... נעם איהם, זאל ער זיין ביי אייך א בעל־מלאכה...

חיים האט בעטראכט דעם פארשוין, און ער איז איהם געפע־לען. ווי אזוי ער הייסט — האט ער איהם נישט געפרעגט; ער האט איהם נאר א פרעג געטהאן:

— ווי אזוי זאל מען אייך רופען?

— רופט מיך מישא ניידיטש, — האט דער אנטלאפענער אוים־געהודיעט אויף זיין באס־שטימע.

נחמיה דער שוסטער האט דאס נישט געקאנט אריבערטראג־נען: וואס הייסט, ער הייסט זיך רופען מישא ניידיטש?... האט ער איהם געזומען צום עקזאמען: „פון וואנען איז א איד? וואס איז אייער טהועבץ? צי זענט איהר א באווייבטער?" און אזוי

נחמיה'ס צוויי זיהן, חיים און בעני, ארבייטען מעהר אויפ'ן פאטער, ווי אויך זיך. „דער אלטער" — אזוי הייסט ער ביי זיי. אויך זיך געבען זיי אוים ווינציג; וואם דארפען אזעלכע בחורים? גארנישט מיט גארנישט. איין אנצוג, א פאר שטיוועל, א פאפיע־רענעם קאלנער מיט א מאנישקע — און פארטיג. סיידען א כער־זאמלונג, א ביכעל, א חבר — דאם איז דאך זעלבסטפערשטענדליך... ביכלעך (פערבאטענע) האבען זיי ביידע ליעב. חברה־לייט צווישען „חברה" זענען זיי ביידע, נאר דער עלטערער איז צו דער „אידעע" איבערגענעבען מעהר אלס דער יונגערער. דער יונגערער, בעני, איז נאר מיט ווערטער. דער עלטערער אבער, חיים, איז צווישען די ארבייטער איינער פון די בעסטע. אמאל מאכט זיך, אז חיים ווערד פערפאלען אויף א טאג, אדער אויף צוויי; קיינער ווייסט ניט, ווא ער איז געווען, און מיט וועמען ער האט זיך געזעהען, און וואם ער האט געטהאן... די ערשטע צייט פלעגט די מוטער עסען דעם פאטער, פרעגען איהם: „שלים־מזל! וואם פאר א מאטע ביזט דו?"... דער פאטער האט א פאר מאל געפרובט זיך בעקלאגען פאר זיין גוטען פרייַנד יודל קטנתי: „וואם טהוט מען, ברודער?" דערויף האט יודל קטנתי געענטפערט מיט א לשון־קודש־וואָרט, ווי געווענהנליך: „י ע ל ה ו י צ מ ח — זאל ער געהן, זאל ער לויפען, נחמיה, דו וועסט גארנישט טהון דערצו, סאיז היינט אזא וועלט געווארען, וואם די אייער זענען קליגער פון די היהנער... סאיז ביי מיר די אייגענע מכה מיט מיין בנימ'טשיקען; איך בעט זיך ביי איהם, ווי מע בעט זיך ביי א גזלן: „בנימין, זאג איך איהם, לאז צורוה, א רחמנות, זאג איך, אויף דיר!"... הערט ער מיך, ווי המן דעם גראגער... ברודער נחמיה, ווייסט דו, וואם איך וועל דיר זאגען? — פתח שין שא"...

און יודל קטנתי לעגט־צו צוויי פינגער צום מויל, אז נחמיה זאל שווייגען, און נחמיה פאלגט איהם און שווייגט. ער בעט נאר גאט פאר צוויי זאכען: אז חיים זאל ניט ארויפאלען, און אז ער זאל חאטש ניט קאלי מאכען דעם יונגערען ברודער — בעני.

וויי דעם גרעסטען טיי פון זיין לעבען האָט ער פערבראַכט אין די טורמעס און אָסטראָגען.

— וויפיעל טורמעס זענט איהר דאָס אויסגעוועזען? — פרעגט איהם נחמיה דער שוסטער, וועלכער איז נאָך ניט אַזוי שטאַרק מלא פון די ארבע כוסות, נאָר פרייליכער פיהלט ער זיך.

— איך האָב שוין פאַרגעסען דעם חשבון, — ענטפערט דער אורח מיט זיין גראָבער שטימע, און נחמיה דער שוסטער חאַפט איהם אונטער:

— פונקט אַזוי ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט. גדליה־לייב פלעגט זאָגען אויף זיך אַליין: „אַז מע זעצט מיך אַיין אין אָסטראָג, וויין איך ניט — איך וויים, אַז איך וועל אַרויס, און אַז מע לאָזט מיך אַרויס, טאַנץ איך אויף ניט — איך וויים, אַז מע וועט מיך אַיינזעצען נאָך א מאָל“...

— שלים־מזל! — רופט זיך אָפ די שוסטערין זיסעל צום מאַן מיט א טאָן פון א קאָמפּליכעט. — דו וואָלסט בעסער זעהען, אַז דער אורח זאָל עפּים נעמען אין מויל אַריין.

דער אורח האָט שוין אָבער נעגוג „געגומען אין מויל אַריין“, איבערגעקאָהרט די פינפטע פון די ארבע כוסות אויך, און ער האָט זיך געפיהלט אַזוי גוט און וואַרעם, אַז עס האָט זיך איהם אויפגעבונדען די צונג און ער האָט אויסגעהודיעט אויף זיין באַסאָווער שטימע:

— אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען די געשיכטע פון מיין לעצטען אנטלויפען פון אָסטראָג.

— איז די משמעות, אַז לויפען פון אָסטראָג איז ביי אייך גאָר קיין נאָווינע ניט? קומט דאָך אוים וויעדער אמאָל, ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, האָט געזאָגט...

אַזוי בעמערקט נחמיה דער שוסטער, און זיין ווייב זיסעל האָקט איהם איבער:

— שלים־מזל! טאָמער וואָלסט דו אַיינגענומען א ביסעל שטו־מעניש?...

וויטער, ווי געווען׳ליך. האָט איהם אָבער דער זוהן, חיים, אי־
בערגעהאַקט אין מיטען:

— דאָס איז ניט דיין באַבע׳ס דאגה, אַלטער! דו פּרעג איהם
בעסער, צי ווי׳ל ער עסען, אָדער אפשר וועל׳ען מיר געהן פּריהער
אין באָד אריין?

און ס׳איז געבל׳יבען, מע זאָל׳ געהן פּריהער אין באָד אריין.
און אַל׳ע פּיער, דער פּאָטער מיט ביידע בנים מיט׳ן אורח, האָבען
זיך געלאָזט אין באָד אריין.

דערנאָך איז מען געקומען און מע האָט זיך אַוועקגעזעצט צום
סדר זאָגען די הגדה. געזאָגט האָט נאָר דער אַלטער, און די אי־
בעריגע האָבען גהערט, אַריינגעקוקט איטל׳יכער אין זיין הגדה.

* * *

— טאָמער וואָלט געווען גענוג זאָגען סל׳יחות? — האָט א
זאָג געטהאָן חיים דעם שוסטער׳ס עלטערער זוהן און האָט צוגע־
מאַכט די הגדה. אויף איהם קוקענדיג, האָבען צוגעמאַכט די הגדות
אויך דער יונגערער ברודער בעני׳ן און דער אורח, און אויף זיי קו־
קענדיג — שוין דער פּאָטער אויך, נחמיה דער שוסטער אַליין, וואָ־
רום דער עולם האָט זיך געפי׳ל׳ט שטאַרק אויסגעהונגערט נאָך דעם
לאַנגען תענית און נאָכ׳ן הייסען באָד, און אַגב האָט זיך פונ׳ם
פּריפּעטשיק געלאָזט הערען א געשמאַקער ריח: דאָס האָבען ג־
הייסען די נאָז די הייסע שמעקעדיגע געפי׳ל׳טע פיש מיט א סך פע־
פער, און די פּרישע קנייד׳ל׳ך מיט שמאַל׳ץ, און נאָך אזעל׳כע גוטע
זאַכען, וואָס נאָר פּסח האָבען זיי דעם אמת׳ען טעם גן־עדן. און
עם האָט לאַנג נישט געגומען, און עם האָט זיך געלאָזט הערען א
טרישטשען פון טרוקענע מצה אונטער געזונדע שטאַרקע צייהן, און
אז מע האָט איבערגעהאַפּט דעם ערשטען הונגער, און אז מע האָט
פערזוכט א פּאָר פון די ארבע כוסות, האָט זיך דער שווייגענדיגער
אורח אָנגערופען, אז ער האָט שוין לאַנג ניט פערזוכט דעם טעם
פון פּסח׳יגער משקה מיט פּסח׳יגע פיש מיט פּסח׳יגע קנייד׳ל׳ך,

אַוועק אַ טאָג דרײַ. איך וועל געוואָהר פון חברים, אַז מאַשאַ איז אויך מיט אונז. בראַווא! איך הויב מיך אָן דערשלאָגען — אַ צרה: זי איז אין דער „אַרינאַטשנע". ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט? פיער הויפּט וועגט, נישטאָ אַפילו וואו זיך אויפצוהענגען. אָפּגעשניטען פון דער גאַנצער וועלט. ביטער! אַליין בין איך אויך אויף צרות. אַ טאָג איבער אַ טאָג שלעפּט מען מיך צום פאַרהער. זיי וויליען דערגהען, וועל איך בין. זיי וויליען וויסען, וואָס איך האָב געטהאָן. ביי מיר ציהט מען ניט קיין וועלטער. אַ געשלאָגענער הונט. איהר האָט געזעהען אין באָד ביי מיר אַ לייב? איהר זעהט אַיין איבערגעבראָכענעם פינגער? איהר זעהט אָט דאָ אַ דרײַ אויסגעשלאָגענע צייהן? נאָפּליעוואַט! יאָ, מיינע ליעבע פרײַנד! ס'איז אַ וואויל דיענסט, נאָר נישט קיין גרינגע. דער גרעאַנק פון אַנטלויפען לאָזט מיך נישט אָפּ. וואו עסען? וועלט שלאָפען? אַנטלויפען דאַרף מען! און נישט אַליין. מיט איהר, מיט מאַשאַ'ן! נאָר ווי אַזוי? איך וועל משוגע. וואו זענען אהינגעקומען אַלע חברים? גוטע בריידער? פרײַנד? אַ סך צעשטעקט אין די טורמעס, אַ סך פאַרשיקט קיין סיביר. וועל שמועסט — נאָכ'ן רויטען זונטאָג! אַז מע הענגט אַלע פאַרטאָג דאָ ביי אונז טאָקי אין טורמע — דאָס וויסען מיר. אַלע טאָג וועלען מיר געוואָהר שוין נאָכדעם, אַז אייניער אַדער צוויי פון אונזערע חברים זענען געהאַנגען געוואָרען. מע פרעגט נישט: ו ו ע ר? יעדער אייניגער פון אונז פרעגט נאָר: ו ו ע ן ו ו ע ל א י ך?... אַ קלאַפּ אין טהיר — אַ קלאַפּ אין האַרצען. אַ קלונג מיט די שליסעל — אַ קעלט אין בלוט. טפו — דער רוח זאָל דאָס וויסען! איך בין נאָך קיינמאָל ניט געווען אַזוי צעשרויפט, ווי אַצינד. נערוועז! קיינמאָל ניט גאָר וואוסט פון קיין נערוועז. איינמאָל, ס'איז געווען נאָך האַלבע נאַכט. פינסטער. שטיל. לאַנגזאַם לאָזט זיך הערען דער טיק-טאַק אין הויף. דאָס איז דער פּאַטרול, וואָס מעסט די טריט איבער די שטיינער. פּלוצים הער איך אַ רעש פון טריט. אַ סך טריט. וואָס קאָן דאָס זיין? עס קלינגען שליסלען. עס הערען זיך קולות. אַ פייערעל

— איך שוויג, ווי א פיש! — מאכט צו איהר דער שוסטער. און אלע גרייטען זיך צו האַרכען די געשיכטע פון׳ם אורח, ווי אזוי ער איז דעם לעצטען מאל אנטלאפען פון דער טירמע.

* * *

— אנטלויפען פון א טורמע איז ביי מיר, מיינע ליעבע פריינד, נאפליעוואט!

אזוי האט אנגעהויבען צו דערצעהלען זיין געשיכטע דער אורח, דער בעוואכסענער האריגער נפש מישא נוידיטש, אויף זיין נראָבער באסאוער שטימע, וואס הודיעט ווי א גלאק.

— איך בין שוין נעלאפען, מיינע ליעבע פריינד, ניט פון איין טורמע, איך בין שוין געלאפען פון סיביר אויך. נישט איין מאל, נאר צוויי מאל. שוין געלעגען אין א וואגען מיט פלייש, אויבען דאס פלייש, אונטען איך. געגאנגען מיט באגאמאלצים טויזענד ווערסט צופוס. פגר׳ען דריי טאג דורכאנאנד פון הונגער, פון קעלט, אהן שטיוועל — נאפליעוואט. צום געוונד וועט דאס מיר ניט שאדטען. פארשטעלען זיך, אז מע דארף, קאן איך אויך. ביטער איז נאר מיט דער שטימע. אביסעל א צו גראב קול ביי מיר. דאס איז אבער אלץ גערעדט פון פראָווינציאלנע טורמעס. קיי און שפיי. ניט אזוי איז אין דער רעזידענץ. דארט אז מע חאפט זיך ארויין — איז האלט זיך! איהר מעגט זיך שוין געזעגענען. אז איך בין אריין, האב איך געפלאנעוועט, זיך צענויפגערעדט מיט א פאר חברה־לייט — א נעכטיגער טאג. מע לאזט ניט זעהען זיך. רעדען — אונמעגליך, סיידען מיט סימנים דורך דער וואנט. מע האט מיר געגעבען צו וויסען, אז צוזאמען מיט מיר, א וואנט נעבען א וואנט, זיצט מיינע א באקאנטע. מאשא הייסט זי, א טהוערין, א פיהרער־רין און זעהר־זעהר א וויכטיגע פערזאן. געוואלט זי זאל ארויס, ווי מע וויל לעבען. שוין געהאט א פלאן פאר איהר. זיך אויפגערעדט מיט איהר דורך דער וואנט. פלוצים קומט מען צו געהן און מע פיהרט מיך איבער אין איין אנדערע טורמע. ביטער! עס גענהט

ניט קיין געגנ? וואָס זאָגט איהם די באָננע? זי מוז דאָס וויסען; זי זעהט דאָך אַמאָל טערערן. זי הערט דאָך אַמאָל געשרייען. און דאָס קלינגען פון די שווערע קייטען, — וואָס פאַר ווערטער זאָגט דאָס איהר? וואר וויסט, אפשר האָט זי אַליין א ברודער, וואָס זיצט ערגיץ אין א טורמע, וואָס ס'וואָרט אויף איהם א תליה? וואר וויסט?... איצטער שלאָפט זי דאָ אין שטוב אויף א וויייך געלעגער. וואָניא — נעבען איהר אין א וויעגעל. ער וועט אויסוואַכסען אַמאָל, מע וועט איהם דערצעהלען, אז זיין פאָטער איז געוען א תלין. וואָס וועט זאָגען דעמאָלט „וואָניא"? און אפשר וועט ער אויך זיין דאָס זעלבע, וואָס דער פאָטער?...

איך האָב אַביסעל אָפגעקערעוועט אָן א זייט. וואו האַלט איך? ביי'ם אויפזעהער אין שטוב. ס'איז ליכטיג אין צוויי פענסטער נאָר. דורכ'ן פענסטער זעהר איך א הויכע פיגור אין זשאַנדאַרמסקי קלייַדער. — גרויסע וואָנסעס, גאַלדענע בריליען. נאָך די עפּאָלעטען שיינט דאָס צו זיין א קאַפּיטאַן אָדער א ראַטמיסטער. זיצט א פוס איבער א פוס, רויכערט א פּאַפּיראָס. אקעגען איהם — א שרייבער, אָנגעבויגען איבער א פּאַפּיער. אויפ'ן גאַנעקעל זיצען פינף סאָלדאַטען פרעמדע אין פּאַרשיעדענע פאָזען. איינער ציהט א פּאַפּיראָסעל פון'ם אַרבעל. שלינגט דעם רויך, מע זאָל ניט זעהען. רעדען זיך איבער שטיל. עס הערט זיך א סמאָצקען מיט די ליפּען, און באַלד נאָך דעם — א טאָפּען פון פערד. עס קאַטשען זיך רעדער. דאָס איז צוגעפאָהרען די באַקאַנטע גרויסע קאַרעטע גלייך צום גאַנעק. אויפ'ן קוטשער־זיץ האָב איך דערקענט סעליוואָן דעם קוטשער. א געוועזענער ארעסטאַנט, א באַוואוסטער רשע. פון דערווייטען זעה איך געהן אונזער אויפזעהער מיט די וועכטער. די שליסעל קלינגען. די פינף פרעמדע סאָלדאַטען טהוען זיך א חאַפּ־אויף פון די ערטער: סמירנא!!! מע פיהרט־צו צו דער קאַרעטע נאָך פּאַרשוינען. איך קוק מיך אַיין — צוויי באַקאַנטע פיגורען: איינע מאַשא... די אַנדערע פיגור — א יונגער בחור פון א יאָהר נייַנצעהן מיט רויטע פּוכקע בעקלעך, בלוט און מילך, אוו־

פון א לאנטערנע טהוט א שיין־אריין צו מיר אין קעמערל און ווערד פאַרשוואונדען. סקריפּ־סקראפּ! עס ריגעלט זיך אפּ דער לאנגער אייזען. מיט א קרעכץ עפענט זיך די טהיר. אויפ'ן שוועל דערזעה איך אונזער אויפזעהער. דאָס פייערל פון לאנטערנע באַ־לייכט זיין פאַרקיהלט פנים. הינטער איהם — דער פּאַטרול־סאָל־דאָט, עטליכע וועכטער.

— נעמט צענויף די זאכען און קומט.

איך טראכט מיר: דאָס איז א גרוס פונ'ם מלאך־המות... איך טהו־אָן די שטיוול. מיר געהען. פרעגען ביי די לייט איז נישטאָ וואָס, זיי זענען שטום. א לאנגער שפּאציער איבער'ן קאָרידאָר. מיר זענען אין הויף. א קאלטער שטראָם פון פרישע לופט. איך באַר מיך אין דער קיהלער לופט, ווי אין א ביטל. מיר נעהען דורך דעם טורמע־הויף. די וועכטער שפּאנען, קוקען אויף אונז קאלט, מיט אויסגעלאָשענע אויגען. זיי טראכטען ניט וועגען מענ־שען, וואָס מע פיהרט זיי צו דער תליה. זיי טראכטען וועגען זיסען שלאָף, מיר זענען שוין אין צווייטען הויף. דאָרט איז די „קאנצע־לאריע" און דאָרט וואוינט דער אויפזעהער. ער האָט א פרוי, איך האָב זי געזעהען. איהר פּנים זאָגט, אז זי געפינט זיך ניט אין טור־מע. די טורמע איז ביי איהר א גרויסע שטייג. די אַרעסטאַנטען זענען געזונ. אלע טאָג קומען צו פרישע געזונ. די געזונ האָדעווועט מען און מע טראָגט זיי אפּ צום שוחט. וועט קימערט זיך פון דעם? וועט האָט רחמנות אויף א גאָנז? וועט האָט טענות צו א שוחט? דערויף זענען זיי געזונ, מע זאָל זיי שעכטען. דערויף איז א שוחט, ער זאָל שעכטען... זי האָט א קינד, א יונגעלע פון א יאָהר פינף. מע רופט איהם „וואניא". איך האָב דאָס געהערט פון דער באָננע. די באָננע שיינט צו זיין א פוילישע. נאָך די האָר און נאָך די אויגען האָב איך דאָס דערקענט. שענע האָר, בלויע אויגען. א קול ביי איהר ווי א פיעדל. אז זי זאָגט „וואניא" — זינגט זי און אביסל אונטער דער נאָז. וואָס טראכט וואניא'ס קעפּל וועגען די מענשען־גענז, וואָס זיצען דא? ווייסט ער, אז דא זיצען מענשען,

טאן דאָס לעצטע מאָל. ער זאָגט איהם, ער זאָל זיין זעהר, זעהר פאָרזיכטיג מיט דער חברה, וואָס ער פיהרט, און באַזונדער מיט דעם „בער". דאָס מיינט ער מיך. דער קאַפיטאַן ענטפערט איהם, ער זאָל זיין רוהיג: „פאַר אַ בער האָט ער קיין מורא ניט, און ביי איהם אַנטלויפט מען ניט...

מיר זיצען שוין אין קאַרעטע. מיר מיט פיער סאָלדאַטען מיט בלויזע שווערדען אויף די בענק אינווענדיג, פון פאָרנעט. אין דער צווייטער אָפטיילונג פון דער קאַרעטע דער קאַפיטאַן. אויפ'ן קוטשער־זיץ סעלליואַן מיט אַ סאָלדאַט. עס ווערען פאַרהאַקט די אייזערנע טהירלעך. עס הערט זיך דאָס לעצטע מאָל „סמירנאָ!" סעלליואַן טהוט אַ סמאָצקע מיט די ליפען. עס הערט זיך אַ טאָפּן פון פערד, פיער פאָר פיס. די רעדער קאַטשען זיך לאַנגזאַם איבער די שטיינער. אויף יענער זייט טורמע צעלאָזט סעלליואַן די פערד. די רעדער קאַטשען זיך גיכער. די קאַרעטע פליהט מיט אַ רעש איבער די שטיינער.

מיר זיצען אויף לאַנגע בענקלעך אין דער לענג פון דער קאַרעטע איינם קעגען דאָס אַנדערע. נעבען יעדען אַ סאָלדאַט מיט אַ בלויזען שווערד. איך קוק אויף מאַשאַ'ן. קוים וואָס מע זעהט איהר פּנים. זי לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון דעם יונגען אוורוטים. רעדען טאָר מען נישט. וואוהין מיר פאָהרען — ווייסט קיינער ניט פון אונז, נאָר איטליכער פיהלט עפּים, אַז ס'איז ניט צום גוטען. אַזוי פיהרט מען קעלבלעך אין אַ וואָגען צו דער יאַטקע. פיהלען זיי עפּים?... וויפיעל צייט מיר פאָהרען — ווייס איך אויך ניט. אָט דאַכט זיך אַ מינוט, און אָט דאַכט זיך אַ גאַנצע נאַכט. אַ נאַכט — אַ יאָהר.

פּלוצים — סטאָפּ! די קאַרעטע האָט זיך אָפּגעשטעלט. ס'איז שטיל. מע הערט די פערד פּאַרשקרן, שמייסען מיט די עקען. עס הערט זיך דעם קאַפיטאַנ'ס קול. ער איז אַרויסגעשפרונגען פון דער קאַרעטע. ער איז הינטער אונז. ער בייזערט זיך אויפ'ן קוטשער. סעלליואַן קריכט אַראָפּ מיט אַ מי־שברך פונ'ם קוטשער־זיץ און

רוטים רופט מען איהם. נאָך איינער — אַיין אומבאַקאַנטער אַרעס־טאַנט. אַוורוטים האָט ערשט פריהער מיט אַ טאָג צוויי באַקומען אַ ידיעה, אַז מע באשולדיגט איהם אין אַ שווערען פאַרברעך, דאָס שמעקט אפשר מיט יענער וועלט... ער איז אַ וואויל־ער בהור. ער האָלט זיך, ווי מע דאַרף. אַביסעל נאָר האָט ער זיך אין די צוויי טעג אויסגעבלייכט. אַוועק די פאַרב פון די פּוכקע בעקלעך. און עפּים הילט ער זיך מיר צו־שטאַרק אין די קלייד־ער. אפשר — וויל ס'איז קיהל אין דרויסען? און אפשר געזעגענט ער זיך איצט במחשבה מיט דער מאַמע. ער האָט אַ מאַמע, וואָס האָט איהם זעהר ליעב. איך האָב אַמאָל געזעהן איהרע ליעבע־בריעף צו איהם. אַ ים פון מוטער־ליעבע, אַ וועלט מיט געפיהל. אַ מיבול פון טרערען. ער פלעגט כלומרשט לאַכען פון איהרע בריעף. אַליין אָבער, אַז ער האָט זיך אַוועקגעזעצט איהר שרייבען, האָט מען איהם ניט געקאָנט אָפּרייסען. אין גראַמען האָט ער צו איהר געשריבען. ער איז אַ פּאָעט. שרייבט ניט שלעכט. ער איז אין דער מינוט אַזוי געווען פּאַרטיעפט אין זיך, אַז ער האָט מיך ניט באַמערקט. מאַשאַ אָבער — די האָט מיך באַלד דערזעהן. זי האָט זיך געגעבען אַ ציה צו מיר. איך קוק אויף מאַשאַ'ן, איך ווייל זעהען, וואָס זי טהוט. קוים וואָס איך זעה איהר פּנים. רוהיג — נאָפליעוואָט!... „סטראָי־סיא!" — הערט זיך אַ קול פון „אונטער". אַלע פרעמדע סאָל־דאַטען ציהען זיך אוים. זיי רינגלען אונז אַרום. אונזער אויפזעהער געהט אַרויס מיט'ן זשאַנדאַרמסקי קאַפּיטאַן אויפ'ן גאַנעקעל. דער שרייבער לייכט זיי צו. דער קאַפּיטאַן ציהט אוים די האַנד דעם אויפזעהער. דער אויפזעהער טרייסעלט איהם די האַנד. ער בויגט זיך אונטערטעניג, זעהר אונטערטעניג. ער בעט זיך ביי'ם קאַפּי־טאַן, ער זאָל איהם מוחל זיין, וואָס סע האָט אַזוי געדויערט, און זאָל איהם פאַרענטפערען. דער קאַפּיטאַן איז שטרענג. ער זאָגט איהם אָן, אַז דאָס אַנדערע מאָל זאָל ער זיין פאַרזיכטיגער: „יעווא וויסאָקאָפרעווא־סחאָדיטעלסטווא האָט פיינט אַזעלכע זאַכען!"... דער אויפזעהער פאַרענטפערט זיך. ער געזעגענט זיך מיט'ן קאַפּי־

— שלים־מזל! וואָס־זשע האָסט דו געשוויגען? — זאָגט צו איהם זיין ווייב זיסעל, וואָס איז אויך געווען אויסער זיך פון אויפ־רעגונג. חיים און בעני — די, קאָן מען זאָגען, זענען גאָר נישט געווען בהאי עלמא; עס האָט זיי געטראָגען אין דער לופטען. עס האָט זיך זיי אויסגעדאַכט, אַז זיי זענען דאָרטען צו־זאַמען מיט דעם אורח מישאַ נייריטש, אין דער גוטער קאָ־רעטע, און זיי ברענען, ווילען שוין וויסען דעם סוף, ווער איז דער גרישאַ? און וואו איז די מאשא? און וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט דעם יונגען צוורוטים און מיט די איבעריגע צרעס־טאַנטען?

און דער אורח הוסט זיך אוים און דערצעהלט ווייטער.

— שלוֹאָ, וואו האַלטען מיר? ביי גרישא. איך האָב איהם דערקענט. איהר ווילט וויסען, ווער ער איז? ס'איז נישט וויכטיג, ס'איז מיינער א חבר. גענוג פאַר אייך. דערווייל דאַרף איך אייך ענדיגען מיט דער קאָרעטע. די קאָרעטע איז געפאָהרען ווייטער. געקוטשירט האָט דער סאָלדאַט, אויך פון אונזערע לייט, געווען־לִיך. סעלִיוואָן איז געלעגען אין זאק א געבונדענער, ווי א בארג, מיט א טיכל אין מויל, ער זאָל שטומען. צוויי סאָלדאַטען (אויך אונזערע לייט) זענען געזעסען אויף איהם רייטענדיג. עס איז ג־ווען א ישוב, וואָס מע זאָל מיט איהם טהון: הרג'ענען — פאַר קיין געלט נישט! גרישא האָט געזאָגט: „אַהן איין טראָפען בלוט!" איינער האָט אפילו ארויסגעווארפען א חכמה: זאָל מען איהם דערשטיקען, וועט ניט פאַרגאָסען ווערען קיין בלוט. האָט אויף איהם גרישא געגעבען א קוק, איז ער געווארען שטיל. פאַר גרי־שא'ן האָט מען דרך־ארץ.

נאָר לאָמיר זיך אומקאָהרען צו אונזערע. ווער עס האָט ניט געזעהען דעם יונגען צוורוטים, דער האָט קיין פרייד נישט געזעהען. פרייד, גליק, הימעל, גן־עדן — דאָס אלץ איז שוואַכע ווערטער. ער האָט געזונגען, געווויינט, ער האָט געקושט זיך. מיט איטליכען בע־זונדער האָט ער זיך געקושט. איין עק הימעל איז שוין געווען העל.

פרעגט, וואָס איז דאָ? „זעהסט ניט וואָס דאָ איז? די אויגען זענען דיר אַרויס? בויג זיך אַיין. טהו אַ קוק אַהער!" — אַזוי קאָמאָנדעוועט דער קאָפּיטאַן. וואָס האָט זיך דאָרט געקאָנט טרעפֿען, אַשטייגער? און עס קומט אַזא מחשבה אין קאָפּ: אַך, וועז עס פּלאַצט, למשל, אַיין אַכט! אַדער אַזוי עפּיס אַ צרה זאָל זיך טרעפֿען: עס זאָל ווערען אַ בהלה, אַ שטיקעל כהומה. אָך, באַפאַלט מען דעמאָלט די סאָלדאַטעלעך, מע ווערט זיי אויס אייניגוויז. איך אַליין נעם זיך אונטער דריי דערשטיקען, ווי די קעצלעך... די סאָלדאַטעלעך אָבער זענען באַקאַנט, אַפּנים, אונזערע מחשבות. ויי זיצען שטרענג מיט די בלויזע שוועדען. זיי לאָזען נישט אַראָפּ קיין אויג פון אונז. מיט אַ מאָל הערט זיך אַ פּאָל אויף דער ערד. נאָכ'ן פּאָל הערט זיך אַ חראָפּען. עמיצער רעדט: „בינד איהם צענויף!... אָט אַזוי... דעם זאָק פון אויבען... אָט אַזוי, אָט אַזוי... לאָמיר איהם נעמען... חברה, אין קאַרעטע אַריין... אָט אַזוי, אַזוי"... איידער מיר קוקען זיך אַרום, עפּענט זיך אויף דאָס אייזערנע טהיר־רעל פון דער קאַרעטע. עס ווערד אַרייַנגעוואָרפען עפּיס אַ שוועריע זאַך אין־אַוונזער אָפּטיילונג פון דער קאַרעטע. אין אַ מינוט זיצען שוין אויפ'ן זאָק דריי סאָלדאַטען. דער קאָפּיטאַן שפּרינגט אַריין צו אונז. ער טהוט אַ ריס פון זיך די גרויכע וואָנסים מיט די גאָל־דענע בריל־ען. ער רופט זיך אָן צו אונז:

— חברים! איך בעגרים אייך, איהר זייט פריי!

— גרישאַ! — שריי איך אויס.

— טסס! — מאַכט ער צו מיר און ווייזט אויפ'ן זאָק.

* * *

נחמיה דער שוסטער האָט זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו די קינדער. די נאָז זיינע האָט געשיינט און געגלאַנצט. ער האָט אַ זעץ געטהאָן מיט'ן קולאַק אין טיש אַריין און מיט גרויס התּפּעלות אויסגערופען:

— איך האָב געוואוסט, ווי איך בין אַ איה, אַז ס'איז אַ פּאַר־שטעלטע זאַך!

ניק מיט א האק אויף די פּליצעס. אוורוטים — א מוליער, מיט אויסגעשמירטע קליידער אין קאלך. מאשא'ן האט מען אנגעטהאן, ווי א דארפשיקסע: קארעלען, רויטע שיך, א גרינע פעטשיילע און א האהן אונטער'ן ארעם אויף צו פארקויפען. אויף איהר אנטהון זיך האט נרישא מעהר אכטונג געגעבען, ווי אויף אלעמען. ער האט זי באטראכט מיט דער גרינער פעטשיילע, מיט די רויטע שיך, מיט די קארעלען און מיט'ן האהן און איז געווען צופריעדען.

מיר אלע דריי האבען באדארפט האלטען זיך אינאיינעם און באזונדער. דאס האט געהייסען, יעדער באזונדער געהט זיך אומ־באקאנט, נאר אלע אין איין וועג. מיר האבען באגעגענט ארבייטער. זיי האבען אונז געגריסט. עס זענען אנגעפאהרען דראזשקעס, איז־ווא־טשיקעס. דינגען א דראזשקע — האבען מיר נישט געטארט. ארבייטער פאהרען נישט אויף קיין דראזשקעס. מיר האבען גע־מוזט א גרויסע שטרעקע גיהן צופוס, ס'איז אבער זיכער. קיין טראמווייי האט מען נאך נישט געזעהען.

עס לויפט אן דער טראמווייי. ער שטעלט זיך אפ. מיר אלע דריי קריכען ארויף גאנץ אויבען. פראלעטאריער פאהרען אויבען. אלע מאל שטעלט זיך אפ דער טראמווייי. עס קריכען ארא אפ און עס גיהען ארויף פאסאזשירען. ניט ווייט פון אכטינסקא־גאס איז ארויף א פארשוין, א גאנץ געווהנליך מענטשעל. אויף די אויגען האט ער געטראגען אשקולירענע ברילען. ער האט זיך אוועקגעזעצט אקעגען אונז מיט א פאפיראס אין מויל, געווארפען אויף יעדען פון אונז א קאלטען בליק און פארקוקט זיך אן א זייט. פלוצים, איך טהו א קוק — מיין פארשוינ'ס אשקולירענע ברילען קוקען עפים צו שטארק אויף מאשא'ן. מאשא אליין האט נישט באמערקט, אז מע קוקט אויף איהר. איך זאל דאס איהר זאגען — פאסט נישט. דער טראמווייי האט זיך אפגעשטעלט. דער פארשוין מיט די אש־קולירענע ברילען איז ארא פגעקראכען. עס איז מיר ארא פ א שטיין פון הארצען. מיר זענען געפאהרען ווייטער. איך האב דערצעהלט מאשא'ן כונ'ם פארשוין מיט די אשקולירענע ברילען. מאשא האט

עס האָט שוין אָנגעהויבען טאָגען. מיר זענען נאָך אַלץ געפאָהרען. אויף אונז האָט מען געוואַרט אין אַ הויף הינטער דער שטאָדט. דאָרט זענען געווען „חברה". דאָרט איז געווען צוגעגרייט פאַר אונז קלייַדער, עסענוואַרג, פּעסער און געלט. פון דאָרטען וועלען מיר זיך אַריבערחאַפּען קיין פינלאַנד. און פון פינלאַנד איז שוין נאָפּלייוואָט! אונזער קאַרעטע איז אַריינגעפאָהרען אין אַ גרויסען הויף אַריין. ווייט אין הויף, פאַרשטעלט מיט בוימער, זעהט זיך אַ ווייסע שטוב. הינטען אַ גרויסער גאָרטען. פּאָרענט אַ שטאַל. דאָ האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט. אַקעגען אונז זענען אַרוים „חברה", אַלע אונזערע.

ס'איז געווען אַ קושעריי. גרישאַ האָט ניט געלאָזט לאַנג פרייהען זיך. מיר האָבען זיך אַלע איבערגעטהאָן. אַלע אונזערע אַרעסטאַנטסקי, אויך די סאָלדאַטסקי קלייַדער אַריין אין קאַרעטע אַריין. סעליוואַנ'ען האָט מען אַרויפגעלעגט גאַנץ אויבען אויף די קלייַדער. מע האָט איהם אָנגעזאָגט, ער זאָל ניט דערוועגען זיך טהון אַ פּיפּס. דער אַנזאָג איז געווען איבעריג. ער איז געווען בא־וואָהרענט, געבונדען הענט און פיס, דערצו אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפּ אַ זאַק און צוגעקרעמפּעווועט צו דער קאַרעטע. ער וועט שוין שטו־מען, ווי אַ הונט.

עס איז אויף אונז אָנגעפאַלען אַ הונגער. פון וואַנען האָט זיך גענומען אַזא אָפּעטיט? בולקעס, סערדעלען, קאָלבאַסעס. דער עולם האָט געפאָקט. גרישאַ האָט ניט געלאָזט עסען. ער האָט געטריבען האַלז און נאָקען. ער האָט אונז אַרויסגענעבען פּעסער, געלט, מאַר־שרוטען, איטליכען איין אַנדער מאַרשרוט. איך, מאַשאַ און אַוו־רוטים אויף איין וועג. מיר האָבען זיך געזאָגענט, געביטען מיט די אַדרעסען. אייניציגוויז איז מען זיך צוגאָנגען פונ'ם הויף. גרי־שאַ איז געבליבען דער לעצטער.

גיך האָט זיך באַוויזען די זונן. דער שניי האָט געבלישטשעט, געסקריפּעט אונטער די פיס. מיר זענען געגאַנגען פאַוואָלי. אַנ־געטהאָן זענען מיר געווען, ווי אַרבייטער. איך בין געווען אַ פּלאָט־

— באשעוויטש, וואָס איז דענן? — פרעגט דער אורח.

— א שענע מעשה נאָר א קורצע! — זאָגט נחמיה דער שוס־טער. — סטייטש, דער פּאָטער איהרער איז מיינער א גוטער באַ־קאַנטער, לויפֿט באשעוויטש הייבט ער, אָדער דער „הילצערנער איד". ערשט געזעהן זיך מיט איהם ערב יום־טוב טאַקי דאָ אויף די טרעפּ. ער איז געגאַנגען צו אונזער שכן אָפּנעמען א גערום פון פּעטערבורג ביי אונזער נגיד'ם טאָכטער טאַמאַרא.

— טאַמאַרא? — פרעגט שוין אַצינד דער אורח. — ווער איז די טאַמאַרא? ניט שאַסטעפּאל?

— געווים שאַסטעפּאל. וואָס איז דענן?

— איהר קענט זי?

— אויב מיר קענען זי? גוט געזאָגט! זי זיצט אָט דאָ אויבען!

— א נאַכט פון וואונדער! — זאָגט דער אורח, און דערצעהלט, ווי אַזוי ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַרא שאַסטעפּאל, טאַקי ביי מאַשא באשעוויטש, און ער זאָגט, אַז ער וואָלט זיך זעהר וועלען זעהען מיט טאַמאַרא שאַסטעפּאל.

און אַזוי ווי אַלע ביי נחמיה דעם שוסטער האָבען זיך געפיהלט נאָך דעם זיעבעטען כוס פון די „ארבע כוסות" לעבעדיג, בגילופין, לכן איז געבליבען, מע זאָל נישט וואַרטען ביז מאַרגען און מע זאָל נאָך היינט, טאַקי באַלד, געבען צו וויסען טאַמאַרא'ן, אז איין אל־טער בעקאַנטער וויל זיך מיט איהר זעהען. און חיים מיט'ן אורח לאָזען זיך ארויף אויף די טרעפּ.

* * *

איציקל שאַסטעפּאל האָט געהאַלטען שוין לאַנג נאָך די „חד־גדיא'ס" און נאָכ'ן „שיר־השירים" און איז נאָך אַלץ געזעסען ביי'ם טיש גאַנץ בריילִיך, מאיעסטעטיש, ערויכערט, געטרונקען טיי און געשמועסט פון א טרויעריגען ענין, פונ'ם קישינעווער פּאָגראָם, וואָס די רשעים בעריהמען זיך, און די אַנטיסעמיטישע בלעטער שרייבען, אז אויך דאָ און אומעדום אין אַלע אידישע שטעדט וועל־

זיך אויסגעלאַכט. „נישט אויף מיר, זאָגט זי, האָט ער זיך פֿאַר־קוקט, נאָר אויפֿן האָהן“... אין דער מינוט האָט זיך דער וואָגאָן אָפּגעשטעלט עפּעס ווי מיט א מאָל. אין איין רגע איז שוין געווען פֿון אויבען וויעדער דער זעלבער פֿאַרשוין מיט די אַשקולירענע ברילען. ס׳איז מיר פֿאַרקיהלט געוואָרען דאָס בלוט. הינטער איהם זענען שוין געשטאַנען זשאַנדאַרמען, פֿאָליציאַנטען, כאָלדאַטען. אָלע האָבען זיך געגעבען א נעם צו מאַשאַ׳ן... איך מיט צוורוטים׳ען זענען געזעסען פֿאַרהאַקט אין א ווינקעל. וואָס האָבען מיר געקאָנט טהון? חאַפּ איך זיך אויף — זענען מיר בײדע פֿאַרפֿאַלען!

קאָלט האָבען מיר געקוקט אויף דער סצענע, אַזוי ווייט ווי מיר האָבען געקאָנט. און מאַשאַ? זי האָט אַפּילו קיין אייגיגען קוק נישט געטהאָן אויף אונז. זי האָט מורא געהאַט, מיט איהר קוק זאָל זי נישט פֿאַרויסגעבען אונז אויך. שטיל, פֿאַוואָלי, ווי אַיין אונטערטעניג שעפּעלע, האָט זי זיך אַראָפּגעלאָזט מיט זיי אַראָפּ פונ׳ם וואָגאָן. דער טראַמווי איז אַוועק זיין וועג. מיר בײדע זע־נען שוין געזעסען אין געהאַקטע וואונדען. נישט געטראַכט זיך אוים־דרעהען אַפּילו א קוק טהון אין יענער זייט, וואו די אומגלויקליכע מאַשאַ איז פֿאַרשוואונדען געוואָרען. מיר האָבען נישט גערעדט קיין וואָרט. מיר האָבען אַפּילו נישט געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע. וואָס דער יונגער וועווריק האָט זיך געטראַכט — וויים איך ניט. איך בין איהם געווען איז דער מינוט א דם־שונא. נמאָס איז ער מיר געוואָרען! און זיך אַליין בין איך געוואָרען נמאָס און מאוס. סטייטש, ווי אַזוי האָב איך געקאָנט בלייבען זי־צען אַזוי רוהיג בשעת מאַשאַ׳ס לעבען איז אין אַזא געפֿאַהר?...

— פון וואָנען און ווער איז זי, אָט די מאַשאַ? — טהוט איהם א פֿרעג בעני.

— פון וואָנען זי איז — וויים איך ניט. — ענטפֿערט דער אורח. — איך וויים נאָר, אַז זי הייסט „מאַשאַ“ און איהר פֿאַמיליע איז באַשעוויטש.

— באַשעוויטש? ? — רופען אוים אָלע מיט א מאָל.

— דאָס לייענ פון ביאַליק'ען. — זאָגט טאַמאַראָ. — דו ווייסט ניט ביאַליק'ס לידער?

— וואָס בין איך א אידינע, וואָס איך זאָל לייענען לידלעך פון עפּים א ביאַליק א לידעל־מאכער? — מאכט איציקעל שאָכטע־פּאל גאנץ נאאיוו און ערנסט.

און טאַמאַראָ האָט שוין מעהר קיין מוט צו דיסקוטירען מיט'ן פּאָטער, און זי בעוואונדערט די אומנאטירלעכע לאָגע, וואָס ביי אי־דען: א פּאַלק פון סאָמע אינטעליגענטען, וואָס אַלע קאָנען לעזען, אפילו ווייבער, א פּאַלק, וואָס האַלט זיך קליגער פון אַלע פּעלקער, קליגער און בעסער און פרומער, קומט צו איין אייגענעם נאציאָנא־לען דיכטער, הייסט ער ביי איהר בעל־הבית'ישען פּאָטער „א ליע־דעל־מאכער". און וען נישט דעם אפּטייקער'ס זוהן סאשא, וואָלט זי, טאַמאַראָ, גארנישט געוואוסט, אז עס עקזיסטירט אונטער אידען א פּאָעט מיט'ן נאָמען ביאַליק. און וואָס עפּים נאָר זי? זי קען א סך אזעלכע, ווי זי, וואָס ווייסען נאָך עד היום ניט, ווער דער ביאַליק איז!... און זי קאָן זיך נאָר ניט פּארשטעלען, אז עס זאָל זיך גע־פינען אונטער רוסען אזעלכער, וואָס איז ניט קיין פּראָסטער גוי, וואָס זאָל נישט ווייסען ווער פּושקין איז... אדער עס זאָל זיך גע־פינען אונטער פּויליען, למשל, א מענש, וואָס זאָל נישט ווייסען ווער מיצקעוויטש איז. און עס ווילט זיך איהר ארויספיהרען דערפון איינס פון די צוויי: אדער ביאַליק איז קיין דיכטער, אדער מיר זענען קיין פּאַלק... און אויב מיר זענען ניט קיין פּאַלק, טא וואָס־זשע דען זענען מיר?...

— עס פרעגט זיך נאָך אויף אייך דעם שוסטער'ס זוהן מיט נאָך עפּים א מענשען.

אזוי ראַפּארטירט דאָס שטובמיידעל, און איידער מע טהוט זיך א קעהר, וואכסען־אוים אויף דער שוועל צוויי פּארשוינען, חיים דעם שוסטער'ס זוהן און דער בעוואכסענער האָריגער אורח, און אַלע דריי ווערן ערשטוינט: איציקעל שאָסטעפּאל שטוינט, ווי קומט אהער דעם שכנ'ס בן פּסח נאָכ'ן סדר? „איין עזות פון א

לען זיי מאכען דאָס זעלבע שפּיעל, וואָס אין קישינעוו. זיי, די אַכּ־ טיכעמיטען, בעריהמען זיך, אַז זיי וועלען זיך נוקם זיין אָן די אידען פּאָר דער רעוואָלוציע, וואָס וועלכע אָנגעפּיהרט כהוכרשט נאָר פון אידען. די טאָכטער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און ענט־ פערט־אָפּ דעם פּאָטער, אַז אומזיכט בעריהמען זיי זיך; זיי וועל־ לען גאָרנישט מאכען, ווארום אום צו מאכען איין אַלגעמיינעם קי־ שינעוו, מוז מען האָבען וועלכע ס'זאָל מאכען.

— אודאי דאַרף מען געהן אויכשרייבען פון פּאריז היצלים, חוליגאַנעס, באָסיאקעס און שכורים! — זאָגט דער פּאָטער.

— מיט חוליגאַנעס און מיט באָסיאקעס קאָן מען גאָרנישט מאכען. מע דאַרף האָבען דערצו דאָס פּאָלק, די ארבייטער, — בעמערקט די טאָכטער, און דער פּאָטער ענטפערט איהר:

— וואָסער פּאָלק? וואָסערע ארבייטער? האָב קיין יסורים ניט, זאָל נאָר זיין א פּאָגראָם, וועלען די ארבייטער העלפען „ארבייטען"...

און איציקעל שאָסטעפּאָל קאָכט זיך. ער פיהלט, אַז דאָ איז ע ר אויפ'ן פערד. אין די זאכען איז ער מעהר געניט און פער־ שטעהט מעהר פון דער טאָכטער... טאמארא לאָזט איהם אָבער לאַנג נישט טריומפירען און זי ענטפערט איהם שניידענד, אַז מע טאָר ניט זיין קורצזיכטיג און מע דאַרף קאָנען אונטערשיידען, וואָס וועלכע אָנגערופען „פּאָלק" און וואָס הייסען עטליכע צעהנדליג אָנ־ גערייצטע אָדער געדונגענע חוליגאַנעס אין קישינעוו, וואָס האָבען בעפאַלען א שטאָדט פון שוואָכע מענשען, טרוסען, וועיבער און קינ־ דער, וואָס האָבען זיך געלאָזט אויסשלאָכטען און געגאַנגען נאָכדעם וויינען אויף די קברים און אויס'טענה'ן זיך מיט'ן רבונו־של־עולם, וויי עס וועלכע אַזוי שען בעשריבען בייִם גרעסטען אידישען דיכטער, ביי ביאַליק'ען.

— האָסט דאָך נעליינט ביאַליק'ען? — טהוט טאמארא א פרעג בייִם פּאָטער, און בעקומט אזא מין ענטפער:

— וואָסער ביאַליק? פון דער מיהל?...

נענקאָ'ן, האָט מען ערשט אָט דאָ די טעג נעחאָפט און מע דאַרף איהם הענגען...

. . . . . .

א שטילע פריהלינגס־נאַכט איז געווען די ערשטע נאַכט פון פּסח, א שטילע, א וואַרעמע נאַכט. שטיל, ווי פער'חלומ'ט, זענען געשטאַנען די איינגעשלאָפענע הייזער. ווי סאָלדאַטען אויף דער וואַך, האָבען זיך אויסגעצויגען די בוימער פון ביידע זייטען גאַס, נאָך נאַקעטע, אָהן בלעטלעך, נאָר גרייט אויף אָנצוקליידען זיך זייער גרינע זוכיערדיגע הלבשה. פונ'ם וווייטען אויסגעשטערענטען הימעל האָט אַראָפגעקוקט מיט א זילבערנעם שמייכעל די לבנה, לאַנגזאַם און מאיעסטעטיש געשפאַציערט, וועו־ניט־וועו זיך אונטערגעטוקט און טובל געווען אין א פערביילויפענדיג רויכיג וואָלקענדעל, בעהאַלטען זיך אויף א מינוט, און וויעדער אַרויס אויפ'ן בריייטען פרייען הימעל, צווישען די פינקעלדיגע קליינע שטערענדלעך, וואָס קוקען זיך איבער, שמעריערען און פּינטלען און סוד'ען זיך צווישען זיך, רעדען פון גאָט און פון זיינע אוצרות וועלטען, מיליאַרדען וועלטען! אלסדינג, אלסדינג שלאָפט. אלע פענסטער זענען צו, אלע פייערס זענען אויסגעלאָשען. אלץ, אלץ שלאָפט אין דער דאָזיגער פריהלינגס־נאַכט, אין דער דאָזיגער ערשטער נאַכט פון פּסח. נאָר איין פענסטער אין איין הויז אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס איז אָפען אין דער דאָזיגער נאַכט, און נאָר איין וואַכענדיגער מענש, טאַראַס, שטעהט און קוקט־אַרויס פונ'ם איינציגען אָפענעם פענסטער אין דרויסען אַרויס, שיקט איהר בליק צו דער העל־זילבערנער לבנה און צו די מיליאַרדען פינקעלדיגע וועלטען, וואָס הייסען שטערען, און טרוקען זענען די אויגען, און פערשטיינערט איז דאָס האַרץ, און דער קאָפּ איז פערטומלט, און נישט ליעב איז איהר די שענע גרויסע וועלט, און פרעמד איז דער וווייטער, טיעפער הימעל, און וויסט איז די ערד, און פוסט און לער איז אלץ אַרום און אַרום, און א שוידערהאַפטער עלענד, און א מורא'דיגער צער,

שוסטער־יונג!" שיווקע שאסטעפאל האט זיך גלאט דערשראקען פאר'ן בעוואכסענעם האריגען נפש; מען האט דא נאר־וואס געשמורעסט פון חוליגאנעס, א קשיא אויף א מעשה, אפשר איז דער איינער פון זיי?... און טאמארא האט באלד דערקענט אינ'ם בעוואכסענעם האריגען נפש — מישא בערעזניאק, דעם, וועלכען זי האט קעגען געלערנט ביי מאלקינ'ען אין דער „קאמונע".

זי האט אויפגענומען מישא בערעזניאק'ען אויף אזוי פיעל פריינדליך, ווי מע דארף אויפנעמען א גוטען בעקאנטען, — און ס'איז געווארען אין שטוב א געוודער, א שטיקעל בהלה. צו דעם אלעמען איז נאך צוגעקומען א אינצידענט: חיים, דעם שוסטער'ס זוהן, מיט'ן בעוואכסענעם האריגען נפש בערעזניאק־נידיטש האבען נישט אנגענפרענט זיך ביי קיינעם, נישט געווארט אויף קיין כבוד, געגומען און אוועקגעזעצט זיך, צעלעגט זיך, ווי ביי'ם טאטען אין וויינגארטען, פערריכערט פאפיראסען און געגומען שמועסען מיט טאמארא'ן, ווי מיט זייערען א גלייכען! — א פאטעפאלנאסט פון א שוסטערוק! איין עזות פון קבצנים! ארויסקריכען מיט די שטיוועל צו יענעם אין זאל ארויין! וועה איז מיר, מע דארף אפטרעטען די שטוב! אז מע איז ביי זיך אין שטוב שוין גאר אוים בעל־הבית געווארען!...

איציקל שאסטעפאל האט געפייערט, און שיווקע האט געבראכען די הענד: וועה איז איהר, וואס פאר א וועלט היינט איז געווארען! וואס פאר קינדער!... וואו איז דאס געהערט געווארען, אז יום־טוב, פסח נאכ'ן סדר, זאל קומען עפעס א קבצן, א שלעפער, און בעזעצען זיך מיט זייער טאכטער בעזונדער אין א חדר און רעדען צווישען זיך עפעס שטיל־ערהייט?... איז דאך טאקי עק וועלט!...

„עק וועלט" איז געווען אויך ביי טאמארא'ן: זי איז פון איהר אלטען בעקאנטען געווארען א סך, א סך טרויעריגע נייעס — אז מאשא זיצט, אז דעם האט מען פערשיקט, אז יענעם וועט מען פערשיקען און אז ראמאנענקא'ן, איהר אידעאל ראמא־

זיין ווייב שיווקע, און בעקומט פון איהר איין ענטפער דורך א פראגע, ווי געווענליך:

— פאר וואס ניט?

— אפשר איז שוין ביי זיי איין אפגעמאכטע זאך? — פרעגט ווייטער איציקע.

— פון וואנען וויים איך, אז ניין? — ענטפערט איהם שיווקע אלץ מיט דעם זעלבען שטייגער, מיט א פראגע אויף א פראגע.

— קאן זיין, אז אין גיכען זאל אונז קומען מזל־טוב?

— פאר וואס זאל דאס ניט קאנען זיין?

— דאס וואלט איך, דאכט מיר, געמיינט ווייסען פריהער פון דיר?

— וואו שטעהט דאס געשריבען?

— טפו זאל דאס ווערען!

קיין פאטער זאל נישט ווייסען פון אזעלכע צרות, ווי אונזער אומגליקליכער פאטער שאסטאפאל, אז ער כוזי זיך אוועקשטעלען רעדען מיט דעם געלען בחור'ע, דעם אפטייקער'ס זוהנדעל, פון אידישקייט, פון ציוניזם און פון נאך כדומה אזעלכע זאכען, וואס ער וואלט קיינמאל פון דעם מיט אזא שנעק ניט געוועדט!

סאשא סאפראנאוויטש אבער איז נאך פון די אומגליקען, וואס מע קאן זיי אריבערטראגען. א סך ערגער איז דאס, וואס אלע טאג וועדט די טאכטער פערפאלען אויף א שעה אדער אויף צוויי, דאס הייסט, זי טהוט זיך אן, געהט אוועק און זאגט נישט, וואוהין. שוין פון א צייט, אז דער פאטער האט דאס בעמערקט. ער ווי זי פרעגען, און ווייסט נישט, ווי אזוי ער זאל דאס טהון. ער האט איהר א פאר מאל אפילו א זאג געטהאן: „וואוהין איז?" און האט בעקומען איין ענטפער: „איך קום באלד צוריק". ער האט געפרובט דורכ'ן ווייב, טאמער וועט ער עפים געוואהר ווערען, ווייסט זי אויך ניט מעהר פון איהם.

און א קאַלטער צאַרן נעמען ארום די נשמה, ווי מיט צוואַנגען, און עס ווילט זיך איהר שרייען, שרייען, שרייען...

קאַפּיטעל ד.

איציקעל שאַסטעפּאַל נעהט ארום אהן א קאַפּ.

פון דער ערשטער מינוט, וואַס טאַמאַרא איז געקומען פון פּעטערבורג, האַט איציקעל שאַסטעפּאַל נאָך נישט נעהאַט קיין גוטע מינוט.

דער אומגליקליכער פאַטער האַט ניט געקאַנט איבערקייען, וואַס דעם אַפּטייקער׳ס זוהנדעל קומט אריין צו איהם אין שטוב אריין פראַנק און פריי, אַלע מאָל אויסגעפוצט ווי א כלה, וואַרפט אראָפּ די הענטשקעלעך, גיט איהם, איציקעל שאַסטעפּאַל׳ען, די האַנד, און אויך שיווקע׳ן גיט ער די האַנד, און האַלט זיך ביי איהם אין שטוב ווי „עפּים א גאַנצער רב שמעלקע"! און שענער פון אַלץ איז דאָס, וואַס שיווקע אַליין האַט שוין נאָר אָנגעהויבען פערענטפערען די טאַכטער, געפינען א זכות אויפּ׳ן אַפּטייקער׳ס זוהנדעל, לויבען איהם, אז ער איז א גאַנץ וואויל בחור׳ל. — מערקווירדיג! זינט די טאַכטער איז געקומען פון פּעטערבורג, איז די שטוב געוואָרען איין אַנדער שטוב, דאָס לעבען — איין אַנדער לעבען, און אפילו דאָס ווייב — איין אַנדער ווייב. ס׳איז נאָר ניט די שיווקע, וואַס פריהער! אמאָל פלעגט זי האָבען דרך־ארץ, ציטערען, ווייסען נאָר צובאַמקען צו אַלסדינג, וואַס ער, איציקעל, האַט געזאָגט. איצט איז זי געוואָרען א גאַנצער מענש! זי זאָגט שוין אויך מבינות אויף א מענשען: דעם אַפּטייקער׳ס זוהן קומט־אויס ביי איהר א גאַנץ וואויל בחור׳ל!

— אפשר וואַלטט דו געזאָגט, איך זאָל מיך משדך זיין מיט׳ן טריפניאק דעם אַפּטייקער? — פרעגט איציקעל אין א שפּאַם ביי

צו וועמען זשע קאָן זי געהן? צו די עלטערען? ווייסט ער אָבער, אז ראָמאַנענקאָס פאָטער איז אַ צורר־היהודים — און אָט דאָ ערשט קומט דער מיאוסטער פֿון אַלע געדאַנקען: ווייל ער איז אַ צורר־היהודים, געהט אַהין זיין טאָכטער!... ווייל ער איז איין אַנטיסעמיט, האָט ער איין אויג אויף זיין, איציקעל שאָסטעפּאָל'ס, טאָכטער, — און דער דאָזיגער מיאוסער געדאַנק מאַכט דעם אומגלויבלעכען פּאָטער משוגע, און ער קאָן זיך גאָר קיין אָרט ניט געפינען!... ביז די טאָכטער קומט צו געהן. און אז די טאָכטער קומט צו געהן, רעדט ער מיט איהר פון פּערשיעדענע זאַכען, און מעהר — פון אידען, גויים, אונזער גלויבען, זייער גלויבען... פּערקוקט איהר אין די אויגען אַריין, טאָמער וועט ער עפּעס פון איהר אַרויסגעפינען, — אומזיסט די אַרבייט! טאַמאַראַ איז די אייגענע, וואָס תמיד, סיידען נאָר דאָס, וואָס איהרע אויגען זענען מעהר פּערטראַכט, ווי אַלע מאָל, און אַביסעל בלאַס איז דאָס פּנים, און אז מע פרעגט זי עפּעס, ענטפערט זי ניט באַלד, און אז עס קומט צו איהר צו געהן דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל, היצט זי זיך נישט, ווי זי פלעגט זיך היצען ביז אַהער; זי לאָזט איהם רעדען, און אַליין געהט זי אַרום מיט איבערגעלעגטע הענד אויפ'ן האַרצען, אָדער זי קוקט אויף איהם מיט אזעלכע אויגען, וואָס ס'איז גרינג צו דערקענען, אז זי הערט איהם ניט, וואַרום איהרע מחשבות זענען ווייט פון דאָנען...

* * *

איינמאָל איז איציקעל שאָסטעפּאָל געקומען אַהיים אַ פערטראָגענער, אַ צערייצטער פון זיינע פערפלאָנטעטע עסקים מיט „קאָזנא", פון די אַדוואָקאַטען, וואָס האָבען געצויגען ביי איהם די עצמות, און פון די „טשינאָווניקעס", וואָס האָבען „געבראָקעוועט".

— וואו איז דאָס קינד? — פרעגט ער זיך נאָך ביי'ם ווייב.

— פון וואַנען זאָל איך ווייסען? — ענטפערט זי איהם, ווי איהר שטייגער איז.

— וואָס הייסט, פון וואַנען זאָלסט דו ווייסען?

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט אַ מאַמע, וואוהין די טאָכטער געהט? — פרעגט איציקעל ביי זיין פרוי און בעקומט באַלד אויס־נאָב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ווי אַזוי ווייסט דאָס ניט אַ טאַטע, וואוהין זיין טאָכטער געהט?

אויסלאָזען דעם כעס צום ווייב לאָזט ער שוין ניט אויס, אַזוי ווי פריהער. זינט די טאָכטער איז אַ היגע, האָט די מוטער שטאַלץ און שטאַרקייט קיינען איהם, און ביידע, די מוטער מיט דער טאָכטער, האָבען ווי געשלאָכען צוויישען זיך אַ פערבאַנד קיינען איהם, און האָט ער געוואָלט פרובירן אָפּשפּיעלען דעם ווייב אַ מזמור, מאַכען איהר אַ קאַנדאַל, ווי ער איז געוואָהנט געוואָרען, אַזוי האָט זיך אַרויסגעשטעלט די טאָכטער, זיך אַנגענומען די קריוור־דע פון איהר מוטער, און דוקא מיט גוטע רעד...

איציקעל שאָסטעפּאָל מוז אָבער אומבעדינגט ווייסען, וואָס איז דאָס מיט זיין טאָכטער געוואָרען? וואָס געהט זי אום אין שטוב, אַזוי גיי אַ שאָטען? וואָס איז דאָס פאַר איין עובדה אַוועקגעהן אַלע טאָג אויף צוויי שעה און ניט זאָגען: וואוהין? מיט וועמען זעהט זי זיך? וואָס טראַכט זי זיך?

און דער פאָטער איז געוואָרען אַ שפּיאָן. ער האָט געגומען נאָכ־קוקען דער טאָכטער, וואוהין זי געהט, און ער האָט זי געפאָקט. ער איז איינמאָל אומבעמערקט נאָכגעגאַנגען פון הינטען און האָט דערזעהען, ווי זי האָט זיך אַריינגעחאַפּט צום לעהרער ראָמאַנעקאָ אין הויף אַריין און איז פערשוואונדען געוואָרען.

איציקעל שאָכטעפּאָל'ס קאָפּ איז שיער ניט צעשפּאָלטען גע־ווארען קלערענדיג: וואָס טהוט זיין טאָכטער ביי ראָמאַנעקאָ'ן? אַלערליי מיאוסע מחשבות, איינע מיאוסער פון דער אַנדערער, איז איהם דורכגעפלויגען אין קאָפּ. אַז זיין טאָכטער איז גוט בעקאַנט מיט'ן יונגען ראָמאַנעקאָ — דאָס ווייסט ער. ער ווייסט אָבער דאָס אויך, אַז דער יונגער ראָמאַנעקאָ איז ניט היע, אַז ער זיצט ערגיץ איינגעשפּאַרט און אַז ס'איז ניטאָ פון איהם קיין שום ידיעה.

קלונג האָט זיך בעוויזען א שווארץ בחור'ע מיט געקרייזעלטע הער־לעך און מיט איין אויסגעבויגענער נאָז. דאָס איז געווען סאשא'ס חבר, שמעון קעסלער.

— דעם אפטייקער'ס זוהנדעל איז אין דער היים? — פרעגט איהם שאָסטעפאָל און האָט שוין חרטה, וואָס ער האָט אהער אָנגע־קלונגען.

— סאשא? — מאָכט צו איהם קעסלער. — ער איז דאָ. ער לערענט. קומט אריין. סאשא! קום נאָר אהער.

אויף דעם אויסרוף קומט אָן דעם „אפטייקער'ס זוהנדעל", דער־זעהט טאמארא'ס פאָטער פלוצים ביי זיך אין שטוב, ווערד מבולבל און צינד זיך אָן, ווי א פייער.

— איך דארף דיך... איך דארף אייך עפּים פרעגען. — מאָכט צו איהם שאָסטעפאָל און קוקט אויף סאשא'ס חבר קעסלער. סא־שא שטויסט זיך, אז דער חבר קעסלער איז דאָ איבעריג.

— שמעון, געה ארויס אויף א ווייליע, — זאָגט סאשא צו זיין חבר קעסלער און בעט איציקעל שאָסטעפאָל זיך זעצען.

איציקעל שאָסטעפאָל קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען.

— האָט איהר נישט א באזונדערען חדר? — פרעגט ער ביי סאשא'ן.

— קומט אריין צו מיר אין קאָבינעט, — זאָגט צו איהם סאשא זעהר פריינדליך און פיהרט איהם אריין צו זיך אין א קליין, ריין, ליכטיג חדר'ל. איציקעל שאָסטעפאָל בעטראָכט דאָס חדר'ל, וואָס איז פול מיט ספרים און ביכער און צייטונגען, אידישע צייי־טונגען.

איציקעל שאָסטעפאָל אָטעמט־אָפּ און רופט זיך אָן צו סאשא'ן:

— דאָס איז זעהר שען פון אייך, וואָס איהר זיצט ניט לעדיג, יונגע לייט, וואָס איהר טהוט עפּים, וואָס איהר זאָרגט פאַר'ן כלל ישראל... מיר קאָנען נישט, מיר האָבען קיין צייט ניט, טאָג ווי נאָכט פאַרטאָרראָמט, איהר זעהט דאָך, געשעפטען, פאָדריאָדען, עסקים...

— נו־יאָ, פון וואַנען זאָל איך וויסען?
— ביזט אַ מאַמע, צי ניין?
— און אַז איך בין אַ מאַמע, איז וואָס דערפון געדרונגען?
— וואו איז די „בארישני" — פרעגט שאָכטעפּאַל ביי די מענ־שען.
— די „בארישני" איז ביי זיך אין אַלקיר. — ענטפערען די מענשען.
— ביי זיך אין אַלקיר? — ער לאָזט זיך געהן צו דער טאָכטער אין אַלקיר אריין.
אָנגעקלאָפּט אין טהיר, האָט זיך דערהערט א קול:
— וואר איז?
— ס'איז איך! — דער פּאָטער טרעט־אַריבער די שוועל און ער דערזעהט אויפֿן בעטעל ליגען זיין טאָכטער כיט'ן פּנים ארויף. די הענד פערוואָרפען אונטער'ן קאָפּ, אויפֿן האַרצען א בלאַט ציי־טונג. די אויגען רויטלעך, ווי פערווויינט. ער גיהט־צו צו איהר נאָהענט, לעגט ארויף די האַנד צו איהר אויפֿן קאָפּ.
— וואָס איז דיר, טאָכטער?
— גאָרנישט.
— ביזט עפּים נישט מיט אַלעמען?
— דער קאָפּ אביסעל טהוט מיר וועה.
— אפשר, דעם דאָקטאָר?
— ניין, ניין! נאָר נישט קיין דאָקטאָר!
איציקעל שאָכטעפּאַל קען שוין זיין טאָכטער. אז זי זאָגט ניין, איז ניין.

* * *

דעם זעלבען טאָג, פּארנאַכטליך, אז די זונן האָט געהאַלטען ביי זעצען זיך, פערפּארבט דעם אונטערשטען טייל הימעל מיט רויטען, האָט צום אפּטייקער אין דער טהיר אָנגעקלונגען איציקעל שאָכטע־פּאַל. זינט זיי זענען שכנים איז עס דאָס ערשטע מאָל, וואָס שאָכ־טעפּאַל האָט אָנגעקלונגען צו זיין שכן דעם אפּטייקער. אויף זיין

אזוי זאגט איציקע שאסטעפאל מיט א זיפץ און מיט א ביטער שמייכעלע, און זיינע גרויסע שוואַרצע אויגען דריקען־אויס זעהר פיעל פערשטעלטען טרויער, פערבאַרגענעם שמערץ, און ער הויבט אָן מיט א טאָן נידעריגער:

— אָט דאָס בין איך מאקי צו אייך אריינגעקומען. ערשטענס, זיך אויסרעדען אביסעל דאָס הארץ. צייך האָב איך דערקענט פאר א וואויל מענטשען, כלעבען, איהר זענט מיר געפעלען, דאָס הייסט, איהר הויבט מיר אָן צו געפעלען. איהר האָט אין זיך חאָטש א קאפעל אידישקייט.

— א דאנק, — מאכט צו איהם סאשא מיט א האלבען שמייכעל.

— ניטאָ פאר וואָס. — זאגט איהם שאסטעפאל גאנץ ערנסט.— און, צווייטענס, האָב איך אייך געוואלט ווייזען עפיס א זאך. איך וועל דאָס אייך באלד ווייזען. נאָר קודם דערף איך אייך זאגען א הקדמה, אז איהר זאלט ניט מיינען חס ושלום, אז איך קלער עפיס איבער אויף מיין טאכטער. איך קען מיין טאכטער זעהר גוט, מענט איהר מיר גלויבען אויף נאמנות.

— איך גלויב אייך.

— אלזא, איז אפגערעדט דערפון. — זאגט שאסטעפאל און פער'גנבה'ט זיך מיט א קוק צו סאשאַ'ן אין די אויגען ארײַן. — אלא וואָס דענן? איך פארשטעה זי ניט! איך הויב זי ניט אָן צו פארשטעהן! געווים דארפט איהר קענען מיין טאכטער'כ לעהרער, דעם קריסט, ראַמאַנענקאָ'ס זוהנדעל, פון דער גימנאזיע דער לעה־רער, א וואויל גוועצעל, איין עהרליכער, נאָר א פארברענטער „חברה־מאן"! פון די ד א ז י ג ע לייט... מיין טאכטער האלט פון איהם. איך האלט אפילו אויך פון איהם; נאָר זי — נאָר לעילא ולעילא! א גאנצער נאָט ביי איהר! איך אבער זאג איהר: א מענטש איז ניט קיין גאָט. זאגט זי: דו קענסט ניט ראַמאַנענקאָ'ן. זאג איך: איך קען גרעסערע לייט פון איהם; איך קען דעם פרא־קוראָר, איך קען דעם פערדסעדאטעל, איך קען דעם גובערנאטאָר אליין... לאכט זי פון מיר. איהר וויסט דאָך, ביי די ד א ז י ג ע

— אָט דאָס איז טאַקי די צרה, — זאָגט צו איהם סאַשאַ — וואָס איהר זענט פערטאַרעראַמט מיט א י י ע ר ע גענשעפטען, פאָדריאַדען, און מיר זענען פערטאַרעראַמט מיט א ו נ ז ע ר ע גענשעפטען, און דערווייל דאָס אידישע פאָלק געהט־אונטער...

— אָט־אָט־אָט! — מאַכט צו איהם דער גאַסט און ווייזט איהם מיט'ן פינגער, אַז ער האָט געטראָפען אין רעכטען קאַרב אַריין. — גערעכט! לאָמיך האָבען אַזא יאָהר, ווי איהר זענט גערעכט! די אייגענע טענות האָב איך מיט מיין טאַכטער: צו וואָס טויג אונז, זאָג איך, זיך פאַרנעמען מיט פּאָליטיק, רעוואָלוציעס־שמוציעס? הלואי איך זאָל ליגען זאָגען, זאָג איך, עס וועט זיך דאָך נעווים אויסלאָזען, זאָג איך, צו אונזערע קעפּ, מיט א קעשינעוו, מיט א פּאָגראָם און מיט אַרויסטרייבען, זאָג איך, אידען פון די דערפער און פון די שטעדט, זאָג איך. אָט האָב איך, זאָג איך, צו טהון מיט פּריצים, טייטען זיי, זאָג איך, מיט די פינגער און ווייזען אַן אויף אונז, אַז אומעדום זענען מיר שולדיג! איך זאָג, אַז א איד טאָר זיך ניט מישען, א איד דאַרף וויסען, אַז ער איז א איד...

— אָון קושען דעם פּריץ די האַנד און זינגען מה־יפית? אָדער זיצען און וואַרטען, ביז מע וועט קומען און מע וועט איהם צעריסען די קישעלעך, צעברעכען די בענקלעך, צעראַבעווען דאָס פערמעגען, פיניגען דאָס ווייב, שענדען די טעכטער? — זאָגט סאַשאַ צום גאַסט, און דער גאַסט ענטפערט איהם:

— טע־טע־טע! זענט איהר דאָך דער אייגענער פויגעל, וואָס זיי אַלע! וואָס איז דאָס פאַר וועלטער געווארען: קעמפען? שלאָגען זיך? איך האָב געמיינט, איהר זענט א שטילינקער, צום סוף... מיין טאַכטער אויך אזוי...

— דער חלוק צווישען אונז איז, וואָס איך זאָג קעמפען פאַר אונזערע א י י ג ע נ ע אינטערעסען פון אונזער א י י ג ע ן פ א ל ק, וואָס מיר איז דאָס נעהענטער, און אייער טאַכטער איז אַוועק ווייטער...

— יאָ, מיין טאַכטער איז אַוועק ווייט, שוין צו ווייט!...

— מענטש! ס׳איז נישט קיין סוד! דאָס ווייכען אין פּע־
טערבורג אַלע, גאַנץ פּעטערבורג ווייסט! מילא, בין איך אייך
דאָס אויך ניט אויסען... פּרעגט זיך אָבער א קשיא: וואָס פּאַר
עסקים קאָן זי מיט זיי האָבען?...

— מיט וועמען?

— איך ווייס מיט וועמען? מיט זיינע עלטערען, אַפּנים?
מאַהלט אייך, איך בין ניט געשלאָפען, איך האָב נאָכגעקוקט, נאָכ־
געשמעקט, — איך ווייס נישט, איך ווייס גאָרניט!... דאָס קינד,
זעה איך, פון טאָג צו טאָג געהט־איין, איך זעה, זי טראָגט יסורים,
נאָר וואָס — ווייס איך ניט! איך ווייס ניט און קאָן נישט ווי־
סען!... היינט, למשל, קום איך אריין, טרעף איך זי פּאַרווויינט מיט
א בלאַט־צייטונג אין די הענד... וואָס איז דיר, טאָכטער? גאָרניט.
איצט איז זי צווועק אַהין און געלאָזט אָט דאָס בלאַט אונטערגע־
שטריכען מיט רויטען. דאָס בלאַט איז איין אויסלענדיש בלאַט, א
סוד פּאַר מיר. איך וואָלט זעהר וועלען וויסען וואָס דאָ שטעהט...
פּאַר קיין אַנדערען וואָלט איך נישט פּאַרגליבט. צו אייך האָב איך
עפּים מעהר צוטרויען...

— איך דאַנק אייך זעהר. — מאַכט צו איהם סאַשא צערודערט
פּונים גאַנצען שמועס. — מיר איז אָבער ניט אַנגענעהם אַרויינצומי־
שען זיך אין די פּערזענליכע ענינים פון אייער טאָטער... אינטימע,
סעמיינע זאַכען...

— מענטש וואָס איהר זענט! — שרייט־אויס איציקעל שאָס־
טעפאָל. — וועמען דען זאָל איך געהן דערצעהלען? וועמען דען
זאָל איך געבען איבערלייענען? פּאַרגעסט נישט, אז ס׳איז מיין
איין־און־אייניג קינד! זי איז ביי מיר א בת־יחידה, און איך האָב
זי ליעב...

די לעצטע וועהרטער זענען געזאָגט געוואָרען מיט אזא פייער,
אז סאַשא סאַפראַנאָוויטש האָט רחמנות געהאַט אויף טאַמאַראַ׳ס
פּאָטער, און אפשר וויל זיך איהם אליין אויך וויסען, וואָס שטעהט
אין בלאַט? וועלכער מענש קאָן געהן פּאַרבייַ איין אָרט, וואו ער

איז דער גובערנאַטאָר טריפה... מילא, דאָס בין איך אייך ניט אויסען. א גאָט איז א גאָט... איז ער אָבער נישטאָ היע, דער גאָט, דער יונגער ראַמאַנענקאָ מיין איך. ער איז ערגיץ וויים איך וואו, אין סיביר מסתמא. כּע ווייסט ניט וואו... פרעגט זיך א קשיא: ווי־באַלד אַז ער איז נישטאָ, דער גאָט, דער יונגער ראַמאַנענקאָ מיין איך, היינט וואָס האָט מען אהין צו נעהן?

— וואוהין? — פרעגט סאַשאַ.

— איך וויים וואוהין? צו זיינע עלטערן, אַפּנים?... דעם פּאָטער וויסט איהר דאָך, וואָס פאַר א צורר־היהודים ער איז... וואָס האָט זי דאָרט צו טהון אַלע טאָג?

— ווער? — פרעגט וויעדער סאַשאַ.

— מיין טאָכטער, טעמע, טאַמאַראַ הייסט דאָס! ביז איך בין געוואָהר געוואָהרען, וואוהין זי געהט! אַלע טאָג, אַלע טאָג ווערד זי פאַרפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, און איך האָב נישט געוואוסט וואוהין... וואָס הייסט, איך האָב נישט געוואוסט? נישט געוואוסט— און אַיין עק!... בקיצור, איך בין געוואָהר געוואָהרען, אַז זי געהט אַהין... ווי אַזוי איך בין געוואָהר געוואָהרען? — אַבי איך בין געוואָהר געוואָהרען... וואָס טהוט זי דאָרט?... איך וויים וואָס זי טהוט?... וואָס זאָל איך קלערען? וואָס קאָן איך אויף איהר קלערען? זי איז א אידישע טאָכטער, זיי זענען גויים, און דער פאָטער איז א רשע מרושע, א צורר־היהודים... און איך קען מיין טאָכטער און וויים, אַז זי האָט פיינט דעם אַלטען ראַמאַנענקאָ גלייך מיט מ׳ר. שייך זאָגען פיינט? מיר לעבען דאָך מיט איהם צוזאַמען. נאָר וואָס געהערט ער זיך אָן מיט אונז? איך וויים, אַז ביי איהר איז ער טריפה, אַזוי ווי ביי מיר. וואָס דאַרפט איהר? זי האָט מיר אַליין דערצעהלט א מעשה, איך גיב אייך דאָס איבער בסוד, איהר זאָלט זיך נאָר ניט אויסרעדען פאַר מיין טאָכטער...

— קיין סודות פון אייער טאָכטער דאַרפט איהר, אייגענטליך, מיר ניט דערצעהלען. — זאָגט סאַשאַ און קוקט מיט אומרוהיגקייט אויפ׳ן גאַסט.

לעצטע ווערטער זענען געווען: „גריסט מיין מוטער!" אזא איבער־נאטירלעכע רוהיגקייט האט מען נאך קיינמאל ניט געזעהען אין די וועלט פון פעסטונג.

אזוי שטארבט א רוסישער העלד".

קאפיטעל ה.

א שטילע טראנעדיע מיט א רעש'דיגען סוף.

(ארויסגענומען פון די צייטונגען).

נומער איינס: „איבער א מיידעל, וואס האט זיך נע־האנגען היינט אין איינע פון די טורמעס, האבען אלע ארעסטאנטען דערקלערט א הונגער אויף דריי טאג און אויפגעהויבען א גרויסען סקאנדאל. מע האט געמוזט אנקומען צו דער הילף פון מיליטער. דריי בונטאוושטשיקעס זענען גע'הרג'עט אויף טוידט. עלף פער־וואונדעט. אכט פון זיי טוידטליך".

נומער צוויי: „דאס מיידעל, איבער וועלכער עס האט אויסגעבראכען דער גרויסער אויפשטאנד פון די ארעסטאנטען אין די טורמעס, האט מען געפונגען געהאנגען אויף די אייזערנע גראטעס פונ'ם פענסטער אויף צענויפגערדעהטע פאסען פון א צעריסען העמד. די סיבה, וואס האט געצוואונגען דאס מיידעל צו בעגעהן זעלבסטמארד אויף אזא מורא'דיגען, מאוימ'דיגען שטייגער אין טורמע, איז נאך מעהר מאוימ'דיג, ווי איהר טוידט".

נומער דריי: „אונז איז געראטען ארויסצוקריגען אייניגע פרטים וועגען דעם געהאנגענעם מיידעל, וואס מע האט דא ניט לאנג געפונען אין איינע פון די טורמעס. און אט ווי אזוי עס ווערד אונז געמעלדעט פון זעהר א זיכערער קוועלע: מיט א קור־צער צייט צוריק זענען אנטלאפען פון געפענגעניש עטליכע ארעסט־טאנטען דורך א וואונדערליכען אופן, וואס איז כמעט אומגלויבליך: ארום האלבע נאכט האט מען אנגעקלונגען צום סמאטריטעל פון דער טורמע אין טעלעפאן מיט א געווייסען „פארא", אז באלד וועט

וויסט, אז דאָרט איז א סוד, און נישט א קוק טהון חאָטש מיט איין אויג אויף דעם אַראָפּגעלאָזטען פּאַרהאַנג?... מע דאַרף נישט פערגעסען דאָס אויך, אז טאַמאַרא שאָסטעפּאל האָט פּאַר כּאשׁע'ן אויך א שטיקל אינטערעס. אויב נאָך עמיצער איז פערליבט אין טאַמאַרא'ן, איז ער נעווים ניט אזוי פערליבט, ווי כּאשׁע, און נעווים נישט פריהער פון כּאשׁע'ן. און ער נעמט דאָס בלאָט בייַ פּאָטער און לייענט:

„דעם 10-טען, 12 אזיינער האַלבען טאָג, איז אין דער קאַמער פון פעסטונג, דאָרט וואו עס האָט זיך אויפגעהאַלטען דער נעווי־סער ראַמאַנאָנקא, געקומען דער פּראָקוראָר און האָט מודיע געווען דעם אַרעסטירטען, אז צוויי אזיינער וועט ער הינגעריכטעט ווערען דורך הענגען. אויף דעם פּנים פונ'ם פער'משפּט'ען האָט אפילו אין מוסקל ניט א ריהר געטהאָן זיך. דער פּראָקוראָר האָט איהם דער־לאַנגט א פּאַרטיגע קשה וועגען בעגנאַדיגען, ער זאָל זיך אונטער־שרייבען. דער פער'משפּט'ער אָבער האָט זיך קאַטעגאָריש אָפּגע־זאָגט אַן האָט געבעטען, מע זאָל איהם געבען טיי. דער פּראָקוראָר איז אַרויסגעגאַנגען און איז נאָכדעם צוריק אַרייַנגעגאַנגען און גע־בעטען בייַ איהם, ער זאָל זיך חתמ'ענען אויף דער ביטע, דאָן וועט מען איהם שענקען דאָס לעבען. דער פער'משפּט'ער האָט איהם נאָך א מאָל געזאָגט, אז ער וועט אזא ביטע קיינמאָל נישט אונ־טערשרייבען. אז מע האָט איהם נעפרעגט, אויב ער פערלאַנגט א גייסטליכען פאַר'ן טוידט, האָט ער געענטפערט, אז ער דאַרף נישט קיין גייסטליכען, קיין אָפיציעלען פּאַרשטעהער פון א גלויבען. זיין גלויבען, זיין רעליגיע איז א אינוועניגסטע, זיין געוויסען איז רייַן, ער איז איבערצייגט, אז ער האָט קיין שלעכטס ניט געטהאָן. פון דער קאַמער איז דער פער'משפּט'ער אַרויס מיט שטאָלץ און רוהיג, גלייך ווי ער וואָלט געהן אויפ'ן שפּאַציער. אז מע האָט איהם צו־געפיהרט צום עשאָפּאָט, האָט ער זיך לעבלעך געוועגדעט צו אַיין אָפיציער מיט פּאָלגענדע ווערטער: „גיט איבער מיינע חברים, אז איך שטאַרב רוהיג און אז איך וועל איביג זיין מיט זיי"... זיינע

וויזען פּאָליציע און האָט צעטריבען דעם גאַנצען עולם. קיין ערנסטער צוזאַמענשטויס איז ניט פּאַרגעקומען. עטלעכע און דרייסיג זענען אָפּגעפיהרט געוואָרען אין האָכפּיטאַל".

נומער פּינף: „דעם זעלבען טאָג, מיט צוויי שעה שפּעטער, איז אָפּגעהאַלטען געוואָרען א פּאָניחידא פּאר מאשא באשעוויטש, און וויל דערמיי זענען געהאַלטען געוואָרען אָנצינדענדיגע רעדעס און ס'איז אַרויסגעוואָרפען געוואָרען א רויטע פּאָהן, איז דער צוזאַמענשטויס מיט דער פּאָליציע געווען א סך ערנסטער. מע צעהלט צווי און צוואַנציג ג'הרג'עטע און מעהר אָלס הונדערט שווער פּערוואונדעטע; אונטער זיי פּיעל פּרויען און קינדער. איצט איז רוהיג".

נומער זעכס: „אָלס נאָכוועהעניש פּונ'ם צוזאַמענשטויס איבער דער פּאָניחידא פּאר דער געהאַנגענער באשעוויטש, האָט אין אייניגע פּאָבריקען אויסגעבראָכען א סטרייק, וועלכער פערשפּרייט זיך אויך אין אַנדערע שטעדט. עס ווערד געפּלאַנט אין אַלגעמיינער באהן־סטרייק.

אין די הויפען איז אַנגעגרייט מיליטער, אויף די נאַסעי אי רוהיג".

* * *

די לופט איז געוואָרען וואָס א טאָג געדיכטער און שטיקענדיגער. שוועכע וואָלקענס האָבען בעצויגען דעם הימעל. עס האָט זיך געטראָגען א ריח פון שוועבעל. דער שטורם האָט זיך געדריקט אַלץ נעהענטער און נעהענטער. יעדע מינוט האָט מען געקאָנט ערוואַרטען א וואָלקענברוך, איין אויסגוס, א מבול.

נאָר אויב די טרויעריגע געשיכטע מיט מאשא באשעוויטש האָט אומעדום ארויסגערופען אזא שטורם, קאָן מען זיך שוין פּאָרשטעלען וואָס פּאר א רעש זי האָט בעדאַרפט ארויסרופען אין דער שטאָדט, וואו די מאשא באשעוויטש איז געבאָרען, וואו כמעט אַלע האָבען זי געקענט, וואו א מינדסט קינד האָט געקאָנט אָנווייזען אויף איהר

קומען צו פאהרען אין טורמע אריין א ראטמיסטער מיט עטליכע סאלדאטען, צו פערנעמען און ברענגען צו פיהרען צום פראקוראר אין א בעזונדערער קארעטע אייניגע פאליטישע פערברעכער, צווישען זיי איינס א מיידעל, א געווסע פאליטישע, וואס ווערד בעשולדיגט אין פיעל פערברעכענס. און, ווירקליך, אין עטליכע מינוט ארום איז אנגעקומען דער ראטמיסטער מיט די סאלדאטען, זיך געמעלדעט מיט א פער׳חתמ׳עטען פאקעט פון פראקוראר, אין וועלבען עס זענען געווען ריכטיג אויסגערעכענט די זעלבע נעמען פון די פאליטישע פערברעכער, וואס דער פראקוראר האט זיי אויפגעפאדערט דורכ׳ן טעלעפאן.

אין פערלויף פון איין האלבע שעה זענען אלע פארמאליטעטען אפגעטהאן געוואָרען, און דער ראטמיסטער מיט די ארעסטאנטען זענען אפגעפאהרען. ערשט אויפ׳ן אנדערען טאג אין דער פריה, נאכדעם, אז מע האט זיך ניט געקאנט דערוואַרטען צוריק אויף דער קארעטע, און נאכדעם, ווי מע האט זיך אנגעפרעגט דורכ׳ן טעלעפאן ביים פראקוראר, האט זיך ארויסגעוויזען, אז דאס איז געווען נישט מעהר ווי א פאקוס, א קונציגער שווינדעל פון רעוואלוציאנערען.

דעם זעלבען טאג אין דערפריה איז אבער ערשטען איינעם פון די טיכטיגע פאליציע־שפיאנען צו דערקענען איינע פון די אנטלאפענע, און ער האט זי ארעסטירט און אפגעפיהרט אין אוטשאם־טאק. פון דארט האט מען זי אפגעפיהרט אינ׳ם צווייטען אוטשאסטאק, פונ׳ם צווייטען אינ׳ם דריטען... אויף מארגען ארום פארנאכט האט מען געפונען די אומגליקליכע א געהאנגענע. דער נאמען פון דער אומגליקליכער, ווי מיר האבען ערפאהרען, איז מאניא, אדער מאשא באשעוויטש".

נ ו מ ע ר פ י ע ר: „היינט זייגער 10 אין דער פריה האבען זיך צענויפגעקלויבען עטליכע הונדערט סטודענטען און ארי־בער צוהן טויזענד ארבייטער און האבען געוואלט אפהאלטען א פאניחידא פאר דער געהאנגענער באשעוויטש. גיך האט זיך בע־

פנים, די אויגען זענען ביי איהם געווארען ווי איבערגעקעהרט, זיך א טאפּ געטהאן אין די הויזען־קעשענעס און א זאג געטהאן:

— טאטע! איך פּאהר גלייך אהין. איך בעט אייך, איהר זאלט מיך ניט צוהאלטען.

און עס האבען נישט געהאלפען ניט דעם טאטענ׳ס בייזערען זיך, ניט דער מאמע׳ס טרערען, נישט דער געווייון פון די קלענערע קינדער, — אליק איז אוועק און איז ווי אין וואסער אריין. וואו איז אהינגעקומען אליק — ווייסט ניט ליפּא באשעוויטש. לאזט איהם צו־רוה — ער ווייסט נאר אין זאך: ער ווייסט, אז ער האט גע־האט א מאשא, וואס קיינער פערמאגט נישט אזא מאשא, און איצט איז זי נישטא! ליפּא ווייסט, אז די גאנצע שטאדט, די גאנצע וועלט וויעגט זיך כיט זיין מאשא! אפילו איציקעל שאסטעפּאל, וואס פלעגט פון איהם אנטלויפען, שטעלט זיך אויך היינט אפּ אלע מאל, וועו ער דערזעהט איהם, און פרעגט זיך אוים אויף מאשא׳ן. פון איציקעל׳ס טאכטער שמועסט מען ניט! וועו ניט זי, וואלט ער מיט זיין ווייב און קינדער שוין לאנג אויסגעגאנגען פון הונגער... אפילו גויים, כריסטען, סטודענטען האלטען אפּ פאניחידעס, אומעדום, אור־מעדום, דא אויך. עס וועט היינט זיין, זאגט מען, אין דער גרויסער שוהל איין אסיפה, א מין הזכרת־נשמות. אהינצו דארף מען געהן, חאטש אפילו זיין ווייב שלאגט איהם אפּ דערפון. זי זאגט: מע דארף נישט געהן. נאר וואס ווייסט א אידינע? למאי זאל מען ניט צולאזען איהם דאס שטיקעל פערגעניגען, הארכען, וואס לייטען וועלען זאגען וועגען זיין מאשא׳ן?... און ליפּא לאזט זיך געהן אין דער גרויסער שוהל, און טרעפט אין דרויסען שוין אזא איין עולם. וואס ער האט שוין לאנג אזעלכען נישט געזעהען. דער גרעסטער מיליאנער זאל שטארבען, וועט ער ניט צענויפּנעמען אזא איין עולם! און אינוועניג אין שוהל וואס טהוט זיך! מע קאן דען אהין אריין? מע לאזט דען? א גליק, וואס מע האט איהם דער־קענט.

— דאס פאטער!... לאזט אריין דעם פאטער!...

מיט'ן פינגער און זאָגען: „אָן געהט מאשא". די זעלבע שכנים פון ליפא באשעוויטש, וואָס פלעגען פריהער אַנטלויפען פון דעם האַלץ־איד מיט זיינע חדושים ונפלאות פון זיין טאָכטער מאשא, די זעל־בע גוטהערציגע לייט האָבען מיט אַמאָל בעקומען רחמנות אויף דעם ארעמען פאָטער אין זיין גרויסען טיעפען אומבעשרייבליכען טרויער און האָבען בעקומען חשק צו טרייסטען מיט ווערטער דעם, וואָס קאָן ניט זיין געטרייסט, פערהיילען מיט אַ קרעכץ דעם גרוי־סען וועהטיג, וואָס קאָן ניט אויסגעהיילט ווערען קיינמאָל. די גוט־הערציגע מענשען, וואָס האָבען זיך קיינמאָל ניט אינטערעסירט מיט ליפא'ס טאָכטער, האָבען זיך מיט אַ מאָל אָנגעהויבען דערמאָנען אָן דעם דאָזיגען מיידעל מיט די אונטערגעשאָרענע האָר און אָן איהרע אַלע גוטע מעלות, און יעדער האָט בעקומען חשק צו זאָגען דעם אומגליקליכען פאָטער חאטש אַ גוט ווארט, און אַגב זיך אויס־פרעגען ביי איהם, ווי אַזוי און וואָס און ווען, און צי האָט ער עפּים געהאט פון איהר בריוף די לעצטע צייט, און וואָס האָט זי איהם געשריבען, און צי כ'איז אמת איהר אַנטלויפען פון דער טורמע, ווי מע שרייבט, און ווי אַזוי איז זי צו דערצו געקומען?

— דאָכט זיך, אַזוי איז זי געווען אַ מיידעל, גאָרנישט, גלייך מיט אַלע... נעה זיי אַ נביא, אַז פון דעם מיידעל וועט אַמאָל אויס־וואכסען אַזא... אַזא... וואָס פון איהר וועט רעדען די גאַנצע וועלט!

ליפא באשעוויטש, אין דער ערשטער מינוט, אַז ער האָט ער־פאהרען פונ'ם גרויסען אומגליק, האָט ער זיך אויסגעריסען אַ שטיק באָרד, זיך געלאָזט לויפען מיט אויסגעשטרעקטע הענד. אַליין נישט צו ווייסען, וואוהין ער לויפט. נאָכדעם האָט ער זיך אומגעקאהרט צוריק, אראָפגעוואָרפען די שטיוועל פון די פיס, זיך אָנגעריסען די לאַץ פון דער סאַי־ווי־סאַי צעריסענער קאפּאָטע, גערייסען קריעה אויף מיט ווייב און קינדער, און אַלע האָבען אַוועקגעזעצט זיך „שבעה". נאָר איין אליק (אַ בחור'ל פון אַכצעהן יאָהר) האָט נישט געוואָלט זיך אַוועקזעצען אויף דער ערד. ער האָט נישט אַרויסגע־לאָזט אפילו קיין טרער. עס האָט זיך איהם נאָר אָנגעצונדען דאָס

און דער כאָהר הערט ניט אויף צו זינגען, און דער חזן הערט ניט אויף צו מאַכען פּיסקעס, בעווייזען, וואָס ער קאָן... און דער אָרעמער ליפּא פיהלט, אז ער האָט פערגעסען אין דער מינוט, צו וואָס ער איז אהער געקומען, און וואָס טהוט דאָ דער עולם? און אז אויף דער ביכּה געהט ארויף א נייער פּאַרשוין, עפּים איין אומבאַקאַנטער, א געזונדער, א בעוואַכסענער, א האַריגער, ווי א בער, מיט א שטימע פון א בער, און דונערט מיט זיין בערען־שטימע: „ווייסט איהר, ווער איז געווען מאשא באשעוויטש?" — דאָ דערמאָנט זיך ליפּא, צו וואָס ער איז אהער געקומען און וואָס עס טהוט דאָ דער עולם... נאָר ער קאָן ניט פערשטעהן איין זאַך: וואָס זאָגט עפּים אָט דער בעוואַכסענער נפש אויף זיין מאשא, אז זי איז ג ע ו ו ע ן? וואָס הייסט, זי איז ג ע ו ו ע ן? נו, און א י צ ט וואו איז זי?... און בשום אופן קאָן זיך ליפּא באשעוויטש נישט דערמאָנען, וואו זיין מאַכטער מאשא איז?... און ליפּא באשעוויטש קאָן ניט פערשטעהן וואָס טהוען די סאָלדאַטען אין שוהל? סאָלדאַטען רייטענדיג אויף פערד? און וואָס לויפט אזוי דער עולם? וואָס שפּרינגט מען דורך די פענסטער? וואָס פאַר א מהומה אויף זיי? וואָס פאַר א בהלה? און א זעץ פון א „נאַגייקע" ניכטערט איהם אויס, און מע טרייבט איהם צוזאַמען מיט נאַך מענשען אין אוטשאסטאָק אַריין, און דאָרטען אין הויף שרייבט מען זיי איבער, און אז עס קומט צו איהם, גיט מען איהם האלז אין נאַקען און מע וואַרפט איהם אַרויס:

— איהר זעהט ניט, אז דער אָלטער איז געריהרט?...

* * *

— דער רוח האָט מיך געטראָגען אין שוהל אַריין! — האָט געזאָגט איציקע שאָסטעפּאָל, נאָכדעם אז ער איז אַרויס פון שוהל פריי, אָפּגעקומען סך הכל מיט איין נאַגייקע אין פּלייצע. — א גליק, וואָס איך בין א ריינער מענטש און בין נישט פּאַרמישט אין די „דאָזיגע" זאַכען...

און ליפא באַשעוויטש נעהט מיט גרלות, קוים ווּאָס מע שטופט איהם דורך, אַהין ארויף, ארויף, דאָרט, ווּאו איציקעל שאַסטעפּאל, ווּאו די בערנשטיינס מיט די הייליפּערינס מיט די אַלע איבערינע גרויסע... ער זעהט פּאר זיך אַ סך בעקאַנטע פּנימ'ער. דעם אַפּטיי־קער סאַפּראַנאָוויטש, נחמיה דעם שוסטער מיט זיינע בנים, יודעל קטנתי און נאָך און נאָך... אַלסדינג איז דעקאָרירט מיט טרויער, בעהאַנגען מיט שוואַרצען... איין אומעט איז אויסגענאַסען אויף אַלע פּנימ'ער... מאַנסביליען און וויבער צוזאַמען... אויף דער בימה שטעהט עפּים איין אומבעקאַנט בחור'ל מיט גרלע האָר, שיינט איהם אַ סטודענטעל צו זיין, אויב ניט דעם אַפּטייקערס זוהנדל, און האַלט זעהר אַ פּייערינג רעדע. ליפא פערשטעהט איהם ניט... רעדען רעדט ער אַפּילו זעהר שען, זיס, געשמאַק, נאָר ער פער־שטעהט איהם ניט... פּסוקים נאַנצע ברענגט ער... פּילגש בגבעה... סדום און עמורה... דור המבול... דער עולם ווישט די אויגען, און איהם, דעם פּאַטער, גאַרנישט; און ער פערשטעהט אַליין ניט, פּאר ווּאָס איהם איז גאַרנישט... און אַפּילו נאָכדעם, ווען עס קומט ארויף דער חזן מיט'ן כאָהר, און דער כאָהר הויבט אָן זינגען, און דער חזן פּיסקעלט זיך, און עס לאָזט זיך הערען דער טרויעריגער וויינענדיגער נוסח אויסגעצוינגען: „אל מלא רחמים"... און די שוהל ווערד פול מיט געווין... עס וויינען יונגע קינדער... עס וויינען אַלטע אידען... וויבער חלש'ן... און ער, דער פּאַטער, גאַרנישט; און ער פערשטעהט אַליין ניט, פּאַרווּאָס איהם איז גאַרנישט... נאָר אַז עס קומט צו די ווערטער: „את נשמת הבתולה מרים גיטעל בת רב ליפא שהלכה לעולמה", — דערפיהלט דער אומגליקליכער פּא־טער, ווי עפּים מיט אַ מאָל האָט זיך געגעבען אַ רים־אַפּ ביי איהם אין האַרצען, אַ שטיק־ארויף אין גאַרגעל און אַ זעץ, ווי מיט אַ האַ־מער, איבער'ן מח, און עס רייסט זיך ארויס ביי איהם פונ'ם האַלז, נישט ווי ביי אַ מענשען, נאָר ווי ביי אַ געקויעטען אָכס, ארויף און אראָפּ, און ער אַליין דערשרעקט זיך פּאר זיין משונה'דיגען קול און צעלאַכט זיך פון זיין אָכסען־שטימע שטיל צו זיך אין באָרד אריין...

לייענען קיין ביכלעך פון עקספרא...—טפו! איך האָב פֿאַרגעסטן, ווי ס'הייסט! — און ער זאָל ניט מישען זיך אין פרעמדע געשעפטן, דאָרפֿן דעם קאָפּ פֿאַר יענעמ'ס ארבייטער. וואָס געהט דיך אָן, צי יענעמ'ס ארבייטער וועלען ארבייטן צוועלף שעה, צי פערצעהן, צי אַכצעהן שעה? פון מיינטוועגען מעגען זיי זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנט מיט די בעלי־בתים אינאיינעם אפילו זעכס־און־צוואַנציג שעה אין מעת־לעת. וואָס, אפשר ניט אַזוי?...

— גוועוים אזוי! — זאָגט שיווקע און קוקט זיך אַרום, צי טאַמאַרא הערט ניט זייער שמועס. — ס'איז היינט מיט זיי אומעדום צרות, און צרות און צרות!

פֿריהער, איידער די טאַבטער איז געקומען פון פּעטערבורג, האָט זי געצאָהלט די מינוטען, זי זאָל שוין קומען בשלום, און אַז זי האָט דערהערט, אַז עס זענען געשלאָגען אַלע גימנאַזיעס און אוניווערזיטעטען, האָט זיך שיווקע פּשוט מחיה געווען.

איין עק, א סוף — כּמעט וועט אויפהערען שטודיערען, מע וועט שוין קאָנען א כּאָל א שידוך טהון מיט א קינד, שוין צייט!...

צום סוף, גאָה זיי א נביא, אַז מע וועט ניט לערנען, וועט זיין נאָך ערגער! וואָרום וואָס קאָן נאָך זיין ערגער פון דעם, ווי זאָהען א קינד געהט אַרום ווי א שאָטען, נודעט זיך, וועדט פערפֿאַלען אויף צוויי־דריי שעה, מע וויייסט ניט וואו, גיט זיך אָפּ מיט פּוסטע זאַכען, פיהרט קענטשאָפּט מיט אַזעלכע מענשלעך, ווי דעם שוסטער'ס קינדער, — אָסור אויב זי פערשטעהט, וואָס דאָס איז מיט איהר! היינט די שרעקען, וואָס מע הערט זיך אָן אַצינד! הרג'ענען, שיסען, אויפרייסען איז היינט געוואָרען א וואָכעדיגער גאַנג, און דאָ רעדט מען ערשט פון אומגליקען, פון בלוטפערגיסונגען, וואָס וועלען זיין!... גוואַלד, ווי אזוי לעבט מען איבער אָט די אַלע פחדים?!

* * *

דעם זעלבען טאָג, אויפֿערנאַכט, איז ביי טאַמאַרא שאָסטאָפּאָל געווען א שטיקעל פערזאַמלונג. פון פֿאַרנאַכט אָן האָט זי געי

— וואָס דו ביזט נישט פֿאַרמישט אין די „דאָזיגע" זאַכען איז פון די קלייניגקייטען; זעהסט דו, דאָס, וואָס אונזער טעמע איז אַרויס פון זייערע הענט רײַן — דאָס איז יאָ א גליק!

אַזוי ענטפֿערט איהם זײַן פֿרוי שיווקע און דאַנקט גאָט יעדען טאָג, יעדע שעה, יעדע מינוט, וואָס איהר טאָכטער איז מיט איהר. איהר זאָגט דאָס האַרץ, — א מוטער׳ס האַרץ פֿיהלט — אז נישט אויף לאַנג האָט איהר גאָט געשענקט די מתנה; איז ניט היינט — איז מאָרגען וועט חלילה קומען אַײַן אויסחאַפּענישׂ אויף איהר קינד.

אַזוי האָט זיך אַביסעל דורכגערעדט דאָס האַרץ שיווקע שאָם־טעפּאָל פֿאַר איהר קעכין חוה די אידינע, און קיינער האָט זי נישט געקאָנט אַזוי פערשטעהן און אַזוי מיטפֿיהלען איהר, ווי חוה די אידינע, וואָס האָט אַליין אויך געהאַט אַײַן „אומגליק".

חוה דער אידינע׳ס „אומגליק" איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס זי האָט געהאַט א זוהן אַײַן „אומגליק". געהייסען האָט ער שמואָליק, נאָר געוויפּען האָט זי איהם „דער אומגליק".

— גלאָט, מע טאָר ניט זינדיגען, נאָר דעם אמת פֿאַרליקענען טאָר מען אויך ניט. גאָט האָט מיך געבענשט מיט אַײַן אומגליק. אַזוי א קוק טהון אויף דער מצבה, דאָכט זיך, א גאַנץ פֿיינער בחור, א הויכער, א גלאַטער, א לעבעדיגער, און רעדט מיט איהם — דאָכט זיך, נישט קיין נאָר אויך, און א שטיליער, א סטאַטשנער בחור, און אַײַן אַרבייט־יונג, גאָלדענע הענט! ער איז א זייגערמאַכער; זיין בעל־הבית, יאָסי דער זייגערמאַכער, קאָן זיך פון איהם נאָר נישט אָפּלויבען. אז מע שמועסט, א געראָטענער! איז אָבער דער שוואַרץ־יאָהר זאָל איהם וויסען — זינט ער האָט זיך „זניוחעט" מיט׳ן שוסטער׳ס בנימ׳לעך, פֿאַרחאַפּט זאָלען זיי אַייך וועלען, איז דאָס קינד געוואָרען אַײַן אַנדער קינד! ערשטענס, וואָס פֿאַר א מחותן ביזט דו גלאַט מיט א שוסטער׳ס א יונגעל? דיין טאַטע איז ניט געווען קיין שוסטער, און דער זיידע דיינער אויך ניט... וואָלט דאָס נאָך ניט געווען אזא אַײַן אומגליק, וועלן ער זאָל ניט

נייעם שטויגער, מאַדערן, נאָך דער צייט. די רעכטע האַנד טאָר ניט וויסען וואָס די לינקע טהוט. חתן־כלה אַליין דאַרפען ניט וויסען, אַז זיי זענען חתן־כלה. דער שדכן דאַרף שטעהן אין אַ זייט, און דער בחור דאַרף זיך בעקענען מיט'ן מיידעל און אַרומטאַנצען אַרום איהר אַזוי לאַנג, ביז די צייט וועט קומען, ביז די שעה וועט שלאָגען... נישטאָ קיין שענערע זאַך אויף דער וועלט, ווי זעהען אַ בחור, אַדער עטליכע בחורים טאַנצען אַרום אַ מיידעל, ווילען זיך אויספיינען פאַר איהה, איבערשטיינען איינער דעם אַנדערען.

אַרום טאַמאַרא שאָסטעפאַל האָבען געטאַנצט פיינע בחורים, די פיינסטע בחורים אין שטאָדט. און מחמת זיי האָבען געטאַנצט אַרום אַזא רעוואָלוציאָנערקע, ווי שאָסטעפאַלים טאָכטער, זענען זיי געוואָרען, זעלבסטפערשטענדליך, ברענענדיגע אָנהענגער פון דער רעוואָלוציע, אַריינגעוואָרפען אַלע מאָל אַ הויך וואָרט, אַרויסגעוואָרפען אַ שענע פראַזע. טאַמאַרא שאָסטעפאַל האָט אָבער געפֿאַרט פון די בורזשואָזע רעוואָלוציאָנערען, אַז זיי זאָלען אַרויסוויזען זייער סימפּאַטיע צו דער בעוועגונג ניט נאָר מיט שענע פראַזען, ניט נאָר מיט הויכע וועדטער אַליין, נאָר מיט דעם, וואָס זיי פערמאָגען, — און וואָס קאָנען פערמאָגען אַזעלכע „בורזשואָזע פרינצען", אַז ניט קיין געלד? און וואָס נאָך קאָן מען פאַדערען פון אַזעלכע בורזשואָזע רעוואָלוציאָנערען, אַז ניט קיין געלד? און די בורזשואָזע רעוואָלוציאָנערען האָבען געעפענט זייערע בייטעלעך און האָבען געגעבען נעלד צוליעב דער „בעוועגונג", אייגער איבער'ן אַנדערען, — און מעהר האָט טאַמאַרא פון זיי ניט פערלאַנגט, און איז נעווען צופריעדען פון דער בעקאַנטשאפט, און זיי אודאי — אַלע זענען נעווען צופריעדען, און מעהר פון אַלעמען איז נעווען צופריעדען דער שדכן, וואָס האָט זיך געדרעהט „הינטער די קולִיסען". זיין גאַנצע אַרבייט איז נעווען „הינטער די קולִיסען". ער האָט זיך נאָר אַריינגעחאַפּט איין מאָל אין וואָך, צווישען טאָג און נאַכט, צו די שאָסטעפאַלס, געחאַפּט עטליכע וועדטער מיט אייציקל'ען אַדער מיט שיווקע'ן, נאַכגעפרעגט זיך:

הייסען צומאכען די לאָדען און געבעטען מאכען טיי. ערום זייגער עלף האָבען זיך אייגיגוויייז אָנגעהויבען צענויפקלויבען, און מיים־טענס אויף דער הינטערשטער טהיר, יונגע לייט, צווישען וועלכע עס זענען געווען דעם שוכטער׳ס צוויי בנים, יודעל קטנתי׳ס א זוהנדעל, היינט דער בעוואכסענער האָריגער נפש, נייידיטש, און צום לעצט (אחרון אחרון חביב) האָט זיך ערויינגעהאפט אויך שמואליק, חוה דער אידינע׳ס יונגעל. די גאנצע צייט, וואס די יונגע לייט זע־נען געגאנגען, האָט איציקל שאכטעפאל נישט גערוהט, געקנייטשט מיט די פלייצעס, אויפגעחאפט זיך פונ׳ם ארט און ארומגעלאפען איבער׳ן שטוב, פערלענגט די הענד ארונטער, און געפיירט מיט די אויגען — מלא גזלן! נאָר אז ער האָט דערזעהן אדיינגעהן צו דער מאכטער דער קעבינ׳ס בנ־אק, איז ער געוואָרען געפלעפט, אנידער־געפאלען אויף דער קאנאפע, זיך געהאפט מיט ביידע הענד ביי׳ם קאפ און געזומען שאקלען זיך און שרייען:

— גוואלד! גוואלד! גוואלד!...

— איצי! גאָט איז מיט דיר! — זאגט צו איהם שיווקע, און איציקל מאכט צו איהר מיט די הענד און לענט־צו א פינגער צום מויל:

— שא! שטילער! שריי ניט! דו מאכסט אונז אומגליקליך!... אומגליקליך מאכסט דו אונז!... מיר הערען ניט! מיר זעהען ניט! מיר ווייסען גאָר נישט! מיר זענען נישטא אין דער היים — ששש!!!...

קאפיטעל ו.

א ביטער שטיקעל ציט.

איציקל שאכטעפאל איז פון דעסטוועגען ניט געשלאפען. ער האָט געטהאן וואס ער האָט געקאנט. אז מע האָט אזא מאכטער, אזא נעראטענע מאכטער, ווי ער האָט, בעראָרף מען זעהען זי חתונה מאכען, איהר רעדען א שדוך. נאָר ווי אזוי? געווייגטליך, אויפן

און איז א וואהלער נוי — ער נעמט א קערבעל... מיט איציקעל שאסטעפאל איז ער גאר א גוטער ברודער: ער זאגט שאסטעפאל'ן „דו" און פאטשט איהם אין די פלייצעס. אלע יום־טוב חאפט ער זיך אריין צו שאסטעפאל'ן אויף א גלעזעל ווין, לויבט די פיש און רערט איהם אוים, למאי ער האט א גדלנ־טע א טאכטער. טא־כארא, אלע מאל ווען זי זעהט איהם, בעהאלט זי זיך, ווי‌ל בשום אופן ניט ארויסקומען צו אנטאן איוואנאוויטש'ן. אנטאן איוואנאוויטש פערשטעהט דאס, ווינקט מיט איין אויג צום פאטער און זאגט: „דו באלעוועסט זי צופיעל! צופיעל איז זי ביי דיר גע־פעסטעט! מע טאר א טאכטער אזוי ניט נאכגעבען!"... אזוי מוסר'ט איהם אנטאן איוואנאוויטש פאר דער טאכטער, און איצי־קעל שאסטעפאל קוועלט־אן, ווערד בריטער ווי לענגער.

דערזעהען חאלאדקאוו'ן, האט זיך איציקעל שאסטעפאל נע־נעבען א לאז צו איהם:

— אנטאן איוואנאוויטש! — און איז אבער באלד אפגעשפרונ־גען צוריק, ווארום ער האט דערזעהען הינטער חאלאדקאוו'ס פליי־צעס איין אונבעקאנטען נארזיראטעל מיט א זשאנדארמסקי אפי־ציער מיט עטליכע סאלדאטען א צוגאב...

א גליק, וואס איציקעל שאסטעפאל איז ניט קיין אידינע און האט נישט קיין טבע פון חלש'ן... ער לאזט־ארויס די פאליציע, בויגט זיך און נויגט זיך צו זיי און בעט זיי, זיי זאלען ארויסגעהן. מע פערשפארט זיי אבער בעטען, זיי געהען אליין.

— ווא‌ו איז דיין טאכטער?

אודאי האט איציקעל שאסטעפאל געוואוסט, אז זיי וועלען זיך נאכפרעגען אויף דער טאכטער... צו ווען דען וועלען קומען אזעל־כע נעהויבענע געסט?... ער בעט זיי צוווארטען, ער וועט געהן אויפוועקען די טאכטער און וועט זי אריינרופען אהער... מע בע־דאנקט איהם. מע דארף ניט. זיי וועלען אליין... זיי לאזען זיך צו דער טאכטער'ס צימער... דער פאטער האלט אויסגעשטרעקט די הענד און ציטערט...

— נו? וואו האלט דאָס?...

— דאנקען השם יתברך, דאכט זיך, עס געהט אויף א גאנג...— האָט נעזאָגט איציקעל שאָסטעפאָל, און שיווקע האָט צוגעלעגט:

— דער וואָס לעבט אייביג זאָל וועלען העלפען, כ'זאָל שוין זיין וואָס גיכער...

דער וואָס לעבט אייביג האָט זיך אָבער נישט געהאָפט העלפען וואָס גיכער. דער וואָס לעבט אייביג האָט צייט. און דער זומער איז זיך נעגאַנגען מיט זיינע הייסע לאַנגע טעג, און כ'איז געקומען א נאַכט, א וואַרעמע, א שענע זומער־נאַכט, אַיין אויסגעשטערנטע, מיט א טיפען בלויען הימעל, מיט א זינגען פון פויגלען פונ'ם נישט־וויייטען גאָרטען. עס ליגט זיך ביי אָפענע פענסטער און עס שלאָפט זיך ניט, און עס דענקט זיך, און עס פלאַנטעט זיך גאָל־דענע מחשבות ביי אונזער איציקעל שאָסטעפאָל אין קאָפ, גוטע, ליכטיגע, טייערע מחשבות: א קנס־מאָל... א חופה... פאָר אידען א חופה־וועטשערע... פאָר כריסטען א באָל... אויפ'ן באָל פריצים א סך: דער „פרערסידאָנט“ פון „אינטערנאַציאָנאַל“... דער „סאָסיעטעט“ פון דער טורמע... צוויי גענעראָלען... און נאָך פריצים... זיי טרינקען געשמאַק פון גרויסע כוכות, הייכען זיך צו־פיהרען צו דער כלה, לויבען זי אין טאָג אַריין, לויבען אָלע אידישע מיידלעך: „אָלע אידישע מיידלעך, זאָגען זיי, זענען שען, זענען מלא חן, רייצענד, רייצענד!“...

פלוצים דערהערט איציקעל שאָסטעפאָל א קלונג. ווער קאָן דאָס צו איהם קלינגען אזוי שפעט? די דיענסטען אָלע שלאָפען שוין. ער הערט נאָך א קלונג און נאָך א קלונג. מע מוז זיך אליין מטריח זיין געהן עפענען.

און איציקעל שאָסטעפאָל איז זיך מטריח בכבודו ובעצמו און געהט אליין עפענען די טהיר, און ער דערזעהט... אַנטאָן איוואַנא־וויטש!

אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאָלאָדקאָוו איז שאָסטעפאָל'ס איין אל־טער בעקאַנטער. ער איז דאָ פריסטאָוו שוין פון כמה וכמה יאָהרען,

טאמער האָט דאָס א שייכות מיט ראַמאַנעסקן?... פון דער אייגענער ציגער מחשבה אליין איז איהם נעווארען קאלט און היים, און וויי־דער א מאל קאלט.

און אז טאמאראַ איז אפגענגען, און די רערער פון אייך עקי־פאוש האבען איציקעל שאסטעפאל געגעבען צו וויסען, אז זיין טאכטער איז אוועקגעפאהרען, אוועקגעפאהרען זיין אייגענע קינד, זיין אייגיגע ליעבע, גוטע, טייערע טאמארא, האָט דער אומגליק־ליכער פאטער ענומען ערשט ארומלויפען הין און צוריק איבער אלע חדרים, אייקען און אקפן, ברעכען די הענד, רייסען זיך ביי די האר, שלאגען זיך מיט'ן קאפ אן וואנד, און צום סוף איז ער אנידערגעפאלען צו שיווקע'ן אויף די הענד און האָט זיך צעווייגט: „פארפאלען! פארשפיעלט אונזער קינד!"...

* * *

דער ערשטער, צו וועלכען דער אומגליקליכער פאטער האָט זיך א וואַרף געטהאן, איז געווען, זעלבסטפערשטענדליך, אנטאן איוואַ־נאוויטש. דער פריסטאוו אנטאן איוואנאוויטש חאלאדקאוו איז נאָך נעשלאפען, אז איציקעל שאסטעפאל האָט פון דער גרינג, קוים־קוים, אנגעקלונגען צו איהם אין דער טהיר. איהם איז ארויסגעגאנגען אקעגען א שרייבערעל מיט'ן נאמען נעטשיפארענקא, און א הונד סירקא. איציקעל שאסטעפאל איז גוט בעקאנט סאי מיט'ן שרייבערעל נעטשיפארענקא, סאי מיט'ן הונד סירקא. ער האָט מיט א אונטערטעניג שמייכעלע זיך נאכגעפרעגט ביים שרייבער אויף אנטאן איוואנאוויטש'ען, און נעווהר געווארען, אז אנטאן איוואנא־וויטש שלאפט נאָך, איז ער ארויסגעגאנגען מיט שטילע־שטילע טריט צום שרייבערעל נעטשיפארענקא אין קאנצלאריע ארויין. דארט האָט ער איהם ארויסגעשמוגלט אין האנד אריין א זילבערן קערבעל. נעטשיפארענקא, א שווארצער בחור מיט א פלאטשיגען שטערן און מיט שטארק־אנגעשמירטע האר, האָט דאָס זילבערנע קערבעל שטיל אראפגעלאזט אין קעשענע, געגעבען א הוסט אין

שיווקע האָט דערהערט אומבעקאַנטע קולות, איז זי אַ דער־שראָקענע אַרויסגעשפּרונגען פון בעט מיט אַ ליאַרם:

— איצי, וואָס איז?

— גאָר נישט, נאָר נישט, געה צוריק! — זאָגט צו איהר דער מאַן און מאַכט אויף איהר מיט ביידע הענד, זי זאָל אַוועקגעהן... נאָר ווי קאַן זי אַוועקגעהן, וויסט איז איהר, אַז זי זעהט ביי זיך סאָלדאַטען אין שטוב, און דאָס הארץ זאָגט איהר, אַז דאָס איז צו־ליעב דער טאַכטער?...

— איצי! זאָג מיר, וואָס טהוט זיך דאָ, איצי? — אַווי בעט זיך נעבאַך די אַרעמע פרוי ביי איהר מאַן, ער זאָל איהר זאָגען, און איהר מאַן הערט נישט אויף צו מאַכען מיט די הענד, זי זאָל נעהן.

שען און רוהיג ווי תמיד, גרויסאַרטיג ווי אַ פּרינצעסין, קומט אַן טאַמאַרא פון איהר צימער. דאָס וויסע שאָלכעל אויף די קוים־צענויפגענומענע האָר גיט־צו נאָך מעהר חן צו איהר שען ליכטיג פּנים. מיט איין קוק פון איהרע גרויסע שענע שוואַרצע אויגען נעמט זי אַרום דאָס נאַנצע בילד. שטיל געהט זי צו צום פּאַטער און צו דער מוטער, וואָס שטעהען האַלב־טוידטע מענשען, רעדט זיי אוים דאָס הארץ:

— ס'איז גאָר נישט, האָט נישט קיין יסורים... עס וועט מיר גאָר ניט זיין... מע וועט מיך נישט קעפּען...

און טאַמאַרא נעמט־אַרום די מוטער, נאָכדעם דעם פּאַטער, און קושט זיי (דאָס ערשטע מאָל פּאַרן נאַנצען זומער). און עס מישט זיך אַריין פּאָליציע און זאָגט, אַז ניט איצט איז די צייט פון קושען זיך...

וואָס אַ קראַנקע אָנגעשראָקענע פּאַנטאָזיע קאַן איבערטראַכ־טען אין איין מינוט, וועט דאָס אַ האַנד ניט בעשרייבען אין קיין טאָג... עס איז נישט געווען דער שרעק און די צרה אויף דער וועלט, וואָס דער אומגליקליכער פּאַטער האָט ניט איבערגעטראַכט וועגען דעם אין די מינוטען, וואָס די פּאָליציע מיט די זשאַנדאַרמען האָ־בען „נעאַרבייט", און שרעקליכער פון אַלץ איז געווען דער געדאַנק,

ציקעל שאָסטעפאל ענטפערט איהם ניט אויף דער פראָגע און פרעגט איהם, צי איז ער גוט געשלאָפען? א מינוט זיצען זיי ביידע שטיל. נאָכדעם וועגדט זיך דער אַיד צום פּריסטאָו מיט זעהר א אונטער־טעניג שמייכעלע:

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש דאַרף זיך שטויסען, וואָס איך בין געקומען... אַנטאָן איוואַנאָוויטש מוז וויסען, וואָס דאָ איז... איך פאָדער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ן קיין זאַך ניט, נאָר דאָס אייניציגע — ער זאָל מיר זאָגען, וואָס דאָ איז?...

— ביזט א גרויסער נאָר, שאָסטעפאַליץ! (אַווי רופט איהם דער פּריסטאָו.) אויף דיר איז מיר א וואונדער. דו ביזט דאָך עפּעס א איד, און אידען זענען אַלע קלוג, — ווי קומט דאָס, דו זאָלסט מיך פרעגען אַזא זאַך? דו פערשטעהסט דען אַליין ניט, אז איך וויים גלייך מיט דיר? וואָס וויסט פאָליציע? פאָליציע איז א בעזעם, א שטעקען אין די הענר פון דער העכערער מאַכט. מע הייסט אונז געהן — געהען מיר, מע הייסט אונז נעמען — נעמען מיר...

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש וועט מיר זאָגען חאָטש, וואו זי איז? וואו מיין טאָכטער איז?...

— דיין טאָכטער, שאָסטעפאַליץ, איז אין טורמע.

— אין טורמע?...

איציקעל שאָסטעפאַל פיהלט, ווי מע האָט איהם גענעבען מיט א פיסטויל אין האַרצען. עס בעשלאָגט איהם א שווייס, און ער ווערד קלענער מיט א גאַנצען קאָפּ.

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש זאָל זיין א גוטער, וואָלט ער מיר געזאָגט, צו וועמען איך זאָל גהען, צו וועמען איך זאָל מיך וועגדען?...

— צום סאָטריטעל פון דער טורמע פאָר וואָס גהסט דו ניט? — פרעט איהם דער פּריסטאָו. — ביזט דאָך מיט איהם א גאַנץ קנעפּעל!... איהר מאַכט דאָך ביידע „חאַפּעס"... (אַנטאָן איוואַנאָוויטש בעווייזט איהם מיט דער האַנד, ווי אַזוי זיי ביידע מאַכען חאַפּעס.) גהה זיך דורך צו איהם, אפשר וועט ער דיר עפּעס קאָנען זאָגען, פאָר וואָס מע האָט זי פערגומען? חאָטש איך גלויב

האַנד אַריין און געבעטען שאָסטעפאַל'ען, ער זאָל זיך זעצען נעהענ־
טער צום אָפענעם פענסטער: ביי'ם פענסטער איז בעסער.

נעטשיפּאַרענקאָ איז געווען גערעכט: ביי'ם פענסטער איז בע־
סער. א הייסער זומערדיגער פריהמאָרגען. גרין און פריש איז ביי
חאַלאָדקאָוו'ען אונטער די פענסטער. א קלײן גערטענדעל מיט א
צוויי־דריי יונגע ביימעלעך. אין גאָרטען שפּראָצען אַרויס מיט
גדלות יונגע ציבעלקעס, גרינער סאַלאַט און שאָר ירקות. א קיילע־
כיגע צעקודעלטע הוהן פיהרט זיך אַרום מיט איהר חאַלאַסטערע און
פערהילכט דעם קאָפּ מיט איהר קוואָקען און מיט זייער פישטשען.
נעטשיפּאַרענקאָ שרייבט, און די פּען ביי איהם סקריפּעט. איציקעל
שאָסטעפּאַל קוקט אין גאָרטען אַרויס און טראַכט וועגען עולם הזה,
וואָס איז אינגאַנצען אָפּגעגעבען געוואָרען צו עשו'ען. „יעקב, וואָס
האָט אויסגעגאַרט ביי עשו'ען די בכורה און ביי יצחק'ען די ברכה,
האָט מכות, צרות האָט ער מיט שלעק, מיט וועהטיגען מיט געברא־
טענע לייד. אָט איז ער, איציקעל שאָסטעפּאַל, א איד א נגיד, מע
קאָן זאָגען א גביר, האָט איין קינד סך־הכל, — וואָס פאַר א פער־
נעניגען האָט ער געהאַט אין זיין לעבען? האָט ער זיך פערגונען
וועז האָבען אזא גערטענדעל? אזעלכע גרינע פרישע בוימלעך?
היהנער מיט קלייניע היהנדעלעך?... וואָס וויסט ער פון א לעבען
צו זאָגען, א חוץ געשעפט און געשעפט און וויעדער א מאָל גע־
שעפט? א חוץ פּריץ און פּריץ און וויעדער א מאָל פּריץ? שען
האָט זיך אויסגעפיינט דער חכם יעקב אָקעגען זיין פּראָסטען ברו־
דער עשו!"...

פון צווייטען צימער הערט זיך א בעקאַנט קול: נע־טשי־פּאָ־
רענקאָ!"... דאָס איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש אויפגעשטאַנען פונ־ם
שלאָף, רופט צו זיך דעם שרייבער. אין עטליכע מינוט אַרום רופט
מען אַריין צו איהם שאָסטעפּאַל'ען. איציקעל שאָסטעפּאַל לעגט־
אַוועק אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען אויפ'ן טיש א פער'חתמ'עטען פּא־
קעט. אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאַפּט א קוק מיט איין אויג אויפ'ן
פּאַקעט און טהוט א זאָג צו שאָסטעפּאַל'ען: „צו וואָס?"... אי־

ער פֿאהרט־צו צו דער טורמע, שפּרינגט־אראָפּ פון דער דראָש־קע און קלינגט־אָן צום סמאָטריטעל׳ס טויער, וואָס פון דער רעכ־טער זייט פֿארקאָן. א קלײן, וויים שטיבעל מיט גרויסע טעפּ מיט בלומען אויף די פענסטער און מיט א גרינעם פּאָפּוגיי אין א גע־גילט שטייגעל.

דער סאלדאט וואָס ביי דער טהיר קען שוין שאָסטעפּאל דעם פּאָדריאדטשיק און ער ווייסט, אז אויף א טרונק ברענגען וועט שוין דאָ זיין געווויס. אלע מאל, וען דער איד קומט אהער, רוקט ער איהם אריין א זילבערנע מטבע אין האַנד אריין. פֿאר וואָסערע מעשים טובים — ווייסט ער אליין נישט...

— איהר דאַרפט צום פּריץ? זייט זיך מטריח אהער, אין קאַנצעלאַריע; דאָרטען זענען זיי...

אזוי זאָט צו איהם דער שומר, האלט שוין גרייט די האַנד אויף צו מקבל זיין די מטבע, און לאָזט־אריין דעם סוחר שאָסטעפּאל צום סמאָטריטעל אין קאַנצעלאַריע.

דער סמאָטריטעל פון דער טורמע, מירען פּאַרייאיטש קאַבאל־קין, איז א גוי א סוחר. איהם האָט נאָך קיין איד נישט אָפּגענאַרט; און דער איד, וואָס מיינט, אז ער האָט אָפּגענאַרט קאַבאלקינ׳ען, האָט זיך נאָכדעם געווויס ארומגעקוקט, אז קאַבאלקין האָט א י ה ם אָפּגענאַרט... איין אויגעל ביי איהם קוקט־ארויס קיין צפון־זייט, און דאָס אַנדערע קוקט אייך גלייך אין דער נשמה אריין. ער האָט א טבע, אז ער רעדט מיט אייך, צעשפּילעט ער דעם מונדיר און פער־שפּילעט זיך, האָט צו טהון כסדר מיט די קנעפּ. און רעדען רעדט ער גיך, צו דער זאך, האָט פיינט פּוסטע רעד. דערזעהען איציקעל שאָסטעפּאל ביי זיך אין קאַנצעלאַריע, האָט ער צו איהם א מאך נעטהאָן מיט ביידע הענד, נעקוקט מיט איין אויגעל:

— ניין, ברודערעל, ביי מיר פּרעג ניט, איך וויים נאָרנישט ניט! נאָרנישט ניט! און בין פערנומען היינט! און איך האָב קיין צייט ניט! האָב קיין פּאַראיבעל ניט!...

ניט אין דעם. ערשטענס, ווייסט ער גלייך מיט אונז בײדען. דאָס ווייסט נאָר די זשאַנדאַרמעריע, ווייטער קיינער נישט... און, צוויי־טענס, איז ער אַ גרויסער הונד, דײַן סמאָטריטעל. אײַ, ער איז אַ הונד?

— נאָך אַ מין הונד! אַ הונד שבהונד! — זאָגט איציקעל שאָסטעפּאָל, שטעהט־אויף, גלייבט זיך אויס די ביינער, לאָזט־אַרויס אַ טיפּען זיפֿץ, און אַז ער שטעהט שוין ביי דער טהיר, בע־קומט ער פּון אַנטאָן איוואַנאָוויטש־ען אײַן אויכדעה, למאי הנאַט עה אַזוי פֿיעל נאָכגעגעבען דער טאָכטער? אַנטאָן איוואַנאָוויטש הנאַט איהם וויפֿיעל כּאָל געזאָגט, אַז אַ קינד טאָר מען אַזוי ניט נאָכגעבען, אַזוי פֿיעל באַלעווען!...

— אַצינד זעהסט דו, שאָסטעפּאָליץ, אַז איך בין דיר אַ גוטער פֿרײַנד?...

מיט אַ היץ אין קאָפּ און מיט אַ קעלט אין האַרצען חאַפּט זיך אַרויס פּון דאַנען איציקעל שאָסטעפּאָל און לאָזט זיך צום סמאָט־ריטעל פּון דער טורמע.

די טורמע איז אַ טורמע — אַזוי ווי אַלע טורמעס. אײַן אומע־טיגע, אַ הויכע, אַ שטומע, מיט אַ סך קוימענס און מיט אַ סך פּענס־טערלעך פּון אויבען ביז אַראָפּ, ווי אַ מלאך־המות מיט אויגען. ווי־פֿיעל מאָל איציקעל שאָסטעפּאָל איז דאָ געווען, האָט ער קיינמאָל נישט קיין טראָכט געטהאָן וועגען די נשמות, וואָס רייניגען זיך אינ׳ם דאָזיגען גיהנם... און אַז ער האָט יאָ ווען אַ טראָכט געטהאָן, איז דאָס געווען אַ מחשבה אויף אַ רגע. ווען האָט ער צייט דע־רויף?... קיינמאָל האָט ער זיך ניט פֿאַרגעשטעלט, אַז פֿאַר איהם וועלען אַ מאָל האָבען אַ אינטערעס אָט די קלייניע פּענסטערלעך, אָט די אײַזערנע גראָטעס, אָט די שטומע וועגד, וואָס שוויגען, ווי־לען ניט זאָגען, וואָס דאַרטען, אינוועניג, טהוט זיך... שוין־זשע געפּינט זיך דאַרטען איצטער זיין טאָכטער גלייך מיט אַלע די, פֿאַר וועלכע ער שטעלט־צו „פֿראָוויאַנט“? עס קאָן ניט זיין! עס איז אַ חלום! אַ בייזער חלום!...

קאָן מען נישט העלפען דערצו גאָרנישט... נישט בעקאַנט מיט די „דאָזינג" לייט...

אָט אזא מין ווערעמען „ברוך־הבא" האָט נעהאַט איציקעל שאָסטעפּאָל ביי זיינע נעהויבענע מחותנים, וואָס זייערע זיהנדלעך שרכנ'ען זיך צו זיין טאָכטער.

* * *

דער איינציגער, וועלכער האָט באמת מיטגעפיהלט דעם אָרעמען פּאָטער אין זיין גרויסען אומגליק און אין וועלכען איציקעל שאָסטעפּאָל האָט נעפונען אַיין אמת'ען איבערגעבענסטען פּריינד, איז נעווען, ווי דער לעזער קאָן זיך שטויסען, סאַשא סאָפּראַנאָוויטש.

דעם אָפּטייקער'ס זוהנדעל האָט נישט נעווארט, ביז שאָסטעפּאָל וועט קומען צו איהם און וועט איהם בעטען, ער זאָל עפּים טהון. סאַשא, וויבאַלד ער האָט נאָר דערהערט, אז ביינאכט האָט מען צוגענומען טאַמאַרא'ן, איז ער גלייך אַרויפגעלאָפען אַרויף צו שאָסטעפּאָל'ען און האָט נעטראָפען די אומגליקליכע כיטער, שיווקע שאָכטעפּאָל, אין אזא לאָגע, וואָס כיא האָט געכוזט רופען באַלד א דאָקטאָר, מינטערען און ברענגען רפואות פון דער אָפּטייק, און שפּעטער, אז דער פּאָטער איז נעקומען פון זיין גליקליכער רייזע איבער זיינע כריסטליכע און אידישע גוטע פּריינד און איז אַריינגעפאַלען אין שטוב אַריין מיט אזא פּנים, וואָס כיא האָט פערשפּאַרט וועלטער, — האָט סאַשא זיך אַליין אַרויסגערופען, אז טאָכטער דאַרף מען ערגיץ געהן געוואָהר ווערען—נעהט ער; טאָכטער דאַרף כיען אָנווענדען פּראָטעקציעס, אויכנוצען זכות־אבות, האָט ער א וועג דורך זיין פּאָטער. דער אָפּטייקער האָט זעהר פיעל בעקאַנטע כריסטען, אָפּיציערען, וואָס ער שפּיעלט מיט זיי אין קאַרטען...

— שאַט! — האָט א זאָג געטהאָן סאַשא און האָט זיך נעגעבען א פּאָטש אין שטערן. — איך האָב! איך האָב! ביי מיין פּאָטער איז דאָ א בעקאַנטע פּערזאָן, אַיין אַלטע „באַרישני", נאדיעזשדא אַלעקסאַנדראָוונא הייסט זי, זי קומט צו אונז אַלע טאָג אין דער

און איציקעל שאָסטעפּאָל מוז נעבאָך געהן צוריק און מיט אַ וויסט האַרץ חאָפּען נאָך אַ מאָל אַ קוק אויף די שטומע וועגד פון דער הויכער טוידטער טורמע.

„וואוהין פאָהרט מען?“ — טראָכט זיך איציקעל שאָסטעפּאָל און הייסט זיך פיהרען אויף דער רייכסטער גאַס און שטעלט זיך אַפּ און קלינגט־אָן פריהער צו יענע מחותנים, וואָס זייערע קינדער שרכנ'ען זיך צו זיין טאָכטער. זיי וואָהנען ווי די „מאָנאַרכען“ אין די שענסטע פּאָלאָצען, און דוקא אַקעגען גובערנאַטאָר... אידען זענען אויף זיי להרוג ולאבד, למאי זיי רייסען־אויף גויים די אויגען, און די גויים שמועסט מען ניט! זיי פרעגען: „ווער איז ביי וועמען אין גלות — די אידען ביי אונז, צי מיר ביי די אידען?“...

געטראָפען אַ לאָקיי ביי דער טהיר מיט אַ שווארצען פּראָק און מיט אַ ווייסען שניפּס, און דוקא אַ גוי, און דוקא אַ רשע, וואָס לאָזט נישט צו קיין אידען אריבער דער שוועל: „אין קאַנטאָר אַריין!“ — איין ענטפער פאר אַלעמען, — איז ער געפאַלען אויף איין עֶצה: ער האָט אַרויסגעשמוגעלט דעם „גוויישען פּריץ“ וואָס ביי דער טהיר אַ „חצי פוגעל“ און האָט איהם געזאָגט, ער זאָל זאָגען דעם „אידישען פּריץ“, אז איהם וויל זעהען איסאַק שאָסטעפּאָל... אזוי טאָקי מיט די וועטער: איסאַק שאָסטעפּאָל!... עס האָט געהאָלפען! ברייט זענען אויפגעפענט געוואָרען פאר איהם די טהירען, אין אַ שענעם זאָל האָט מען איהם אַריינגערופען, אויף אַ ווייכען שטוהל האָט מען איהם בעזעצט, און מיט זעהר אַ פריינדליך שמייכעלע האָט מען איהם אויפגענומען, געוואָלט מכבד זיין מיט טיי, — האָט ער זיך אָפּגעזאָגט. נאָר אז ס'איז געקומען צו דער זאַך, צו־ליעב וועלכער ער איז אהער געקומען, איז דאָס פריינדליכע שמייכעלע פערשוואונדען געוואָרען, און עס האָט זיך בעוויזען אויף זייערע פּנימ'ער אַ שטיקעל בהלה.

— וואָס? אייער טאָכטער אין טורמע?... וואָס זאָל דאָס בעדייטען?... שרעקליך! שרעקליך! אַ קלאַפּ, פּשוט ווי מיט אַ קויל אין הארצען!... וואָס פאר איין עצה זאָל מען אייך געבען? לייִדער

צענט... אך, ווי ווינציג דאָס שטימט מיט דעם קליינינקען גן־עדן!... און סאַשאַ טרעט־צו צו זיין זאָך, וואָס צוליעב דעם איז ער נע־קומען.

די גאַנצע צייט, וואָס דער יונגער סאַפראַנאָוויטש האָט גע־רעדט, איז די אַלטע „באַרישני" געשטאַנען, די הענד פערלעגט אהינטער, געקוקט דורך די ברילען אַרויף אויפ'ן היכעל און געהערט מיט קאָפּ. און אַז סאַשאַ האָט געענדיגט, האָט זי צוועקגעשטעלט די ברילען אויף איהם און געזאָגט מיט איהר גראָבלעכער מאַנסביל־שער שטימע:

— ווילט איהר, הייסט דאָס, איך זאָל דורך מיין ברודער אייך איבערגעבען אַלץ, וואָס בעלאַנגט צו דער נעפאַנגענער, ווי אַזוי הייסט זי? טאַמאַרא? א פּאָעטישער נאָמען... זעהר א פּאָעטישער נאָמען!... אָבער, איך מוז אייך זאָגען, מיין ליעבער יונגער מאַן, אַז די אויפגאָבע איז ניט פאַר מיר. איהר ווילט וויסען, פאַר וואָס? איך ווייל נישט האַנדלען מיט א זשאַנדאַרמסקי.

— אייער ברודער דער ראָטמיסטער... — ווייל איהר סאַשאַ אָפענטפערען.

— מיין ברודער איז דער זעלבער, וואָס זיי, דער זעלבער זשאַנ־דאַרם. איך ווייל איהם נישט קענען! איך ווייל זיין פּנים נישט אָנקוקען!

אויף אַזא קלאַפּ האָט זיך סאַשאַ ניט געריכט. סאַשאַ איז אָבער ניט פון די מענשען, וואָס פערליערן זיך ביי'ם ערשטען אָפּשטויס. ער האָט אָנגעוועגדט אַלע קרעפטען. ער האָט אָנגעשיקט אויך זיין פאָטער אויף דער „אַלטער מויד", און ער האָט גע'פּוילט, אַז זי זאָל זיך איבערבעטען צוליעב דעם מיט איהר ברודער דעם זשאַנדאַרמסקי ראָטמיסטער. און עס איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין עטליכע טעג, האָט נאַדיעזשדא אַלעקסאַנדראָוונא געבראַכט צו טראָגען אין דער אָפּטייק אריין א גאַנצען פּאַק מיט נייעם, פער־דרעהטע, פערפלאָנטעטע, פערקריפּעלטע, דער רוח אַליין קאָן דאָ ברעכען דעם קאָפּ: עפּיס א מיידעל, וואָס האָט זיך אויפגעהאַנגען

אפטייק. האָט די נאַדיעושדא אלעקסאַנדראָוונא א ברודער א זשאנ־דאַרמסקי ראָטמיסטער, וואָס ער כוז וויסען אלין. אויב איהר וועט מיר ערלויבען, טהו איך שוין א גוטע צו דער נאַדיעושדא אלעקסאנ־דראָוונא... איך בין ביי איהר א גאַנצער חשוב...

— אויב איך וועל אייך ערלויבען? — זאָגט איציקל שאָסטע־פאל און קאָן מעהר נישט רעדען, און וועט ער זאל זיך ניט שעמען פאר'ן אפטייקער'ס זוהנדעל, וואָלט ער איהם געפאלען אויפ'ן האלז קושען, וואָרום ער פיהלט, אז ער, כאַשאַ, איז איהם א פרייגד, איין אמת'ער, איין איבערגעגעבענער פרייגד, דער איינציגער צווישען אלע נוטע פרייגד!...

סאשא איז שוועק צו דער „אלטער באַרישני" און האָט זי גע־טראָפען ביי זיך אין גאַרטען איבערזעצען קוויטען. דערזעהען דעם יונגען סאפראַנאָוויטש, האָט זי זיך אויפגעהויבען פון איהר אר־בייט און איז איהם געגאַנגען אקעגען מיט א שענעם „גוטמאָרגען". איהם אויסגערעדט, פאר וואָס ער קומט ניט אפט אהער, אין דעם קליינגנקען גן־עדן, וואָס זי אלײן מיט איהרע אייגענע הענד האָט בעשאפען. דא האָט איהם נאַדיעושדא אלעקסאַנדראָוונא מיט איהר הענטל בעוויזען באמת א קליינעם גן־עדן פון פערשיערענע בלומען, וואָס שמעקען, יונגע בוימלעך, וואָס בליהען, סאַמעטען גראָז, וואָס בעט זיך, מע זאל דאָס א גלעט טהון, און גלעל שמאלע סטעזשקעלעך, מיט זאַמד אויסגעשיט, וואָס ציהען זיך, ווי גלעל סטיינגעם אויף גרין זיידענציג, מיט בלומען בעפוצט פון דער מיל־דער האַנד פון דער דאָזיגער פעע, אדער פרינצעסין פון גן־עדן, נא־דיעושדא אלעקסאַנדראָוונא. עס איז נאָר געווען איין עבירה און א פערדראָס, וואָס די פעע, אדער די פרינצעסין פון דעם גן־עדן, מיט די ברילען אויף דער נאָז, האָט מיט איהר גראַבליכער מאַנסביל־שער שטימע גענומען אויסרעכענען, וואָס דאָס קאָסט, וואָס דאָס גאַנצע הויז קאָסט, און וואָס דאָס הויז ברענגט־איין, און וואָס דער גאַרטען ברענגט־איין, — „ס'איז נישט כדאי, עס טראָגט ניט אפילו קיין פינף פראָצענט"... א פעע מיט ברילען... א פרינצעסין מיט פרא־

בריף... סאשא וואלט זיך נערעבענט גליקליך, וועז טאמארא שרייבט צו איהם, צו סאשא'ן, אזא בריף... ער האט נעבאך אלץ נעמוזט ארויפשלינגען, נאר עם האט זיך נישט געהאנדעלט דא אום זיינע אייגענע געפיהלען צו טאמארא'ן; דא איז געווען נויטיג ארויסצורייסען זי פון די אייזערנע נעגעל, ארויסשלעפען זי פונ'ם אפגרונד, אין וועלכען זי איז ארײן און וועלכען זי האט וואס ווייטער אלץ מעהר געזונקען. עם האט זיך ביי זיי געווויקעלט איין ענין אינ'ם אנדערען: דער נאמען מארטשענקא איז געווען געבונדען מיט ראמאנענקא. ראמאנענקא־מארטשענקא איז געווען איינגעפלאנטעט אין דער געשיכטע פון מאשא באשעוויטש, וואס האט אזוי טראגיש גמאכט א סוף צו איהר לעבען אין טורמע...

איין אפטער נאסט איז געווארען איציקל שאכטעפאל ביי זיין שכן דעם אפטייקער אין הויז... ער האט זיך בעפריינדעט ניט נאר מיט'ן אפטייקער'ס זוהנדל, נאר אויך מיטן אפטייקער אליין, און מיט סאשא'ס הבר, קעסלער. עם איז געווען צו זעהען אלע פארנאכט ביי'ם אפטייקער אין שטוב א קליינע אסיפה פון היימישע מענשען: סאלאמאן סאפראנאוויטש, איציקל שאכטעפאל, סאשא סאפראנאוויטש און זיין חבר שמעון קעסלער, און מע האט געערדט נאר פון איין פערזאן — פון טאמארא'ן, און נאר פון איין זאך — פון איהר בעפרייאונג.

— דו ווייסט, וואס איך וועל דיר זאגען? — אזוי מאכט איציקל שאכטעפאל צו זיין פרוי שיווקע. — אט דער סאפראנאוויטש (שוין אוים „אפטייקער") איז א גאנץ וואוהל מענטשעל. מיר איז געפאלען, ווי אזוי ער פיהרט זיך מיט זיין זוהן (שוין אוים „זוהנדעל", נאר „זוהן"!), ווי אזוי ער גיט איהם אף כבוד און ווי אזוי ער האט איהם ליעב — און ס'איז טאקי דא וועמען!...

אויך דער אפטייקער האט געביטען די מיינונג אויף זיין שכן שאכטעפאל. ער זאגט צו זיין זוהן:

— א רחמנות נעבאך אויף אונזער שאכטעפאל! (שוין אוים „אידאש"!) ער איז נאר נישט אזא ווילדער מענש, כלעבען!

אין טורמע... און א בעקאנטשאפט מיט א מענשען, וואם האט אוועקגעשיקט אייגעם אויף יענער וועלט...

— דער שווארצער יאהר זאל זיי וויסען דאָרטען! זאלען זיי אייך אלע ברעכען די קעפּ! און מיך זאלט איהר לאזען צורוה און נישט בעטען מעהר, איך זאל מיר שמוציען די הענד! און פאלגט מיך, יונגער מאן, טהוט א שפּיי אויף דעם גאנצען עסק און קומט בעסער צו מיר אין גאָרטען היינט, וועל איך אייך מכבד זיין מיט „שפּאנקעס", מיין אייגענע פלאנצונג, איהר האט נאָך אזעלכע שפּאנקעס ניט געגעסען! וועט איך האָב אזעלכע בויכער א סך, וואלט איך געקאָנט פערגרעסערען די הכנסה פון'ם גאָרטען אין צוויין, אויב ניט אין דרייען...

זעלבסטפערשטענדליך, אז כאשא סאפראנאוויטש האט איבער־גענעבען טאמארא'ס פאטער די דאזיגע ידיעה אין זעהר א אייד־לער פארם, אדער ווי זיין פאטער דער אפטייקער האט זיך אויס־נעדריקט אויף זיין אפטייק־לשון: „א ביטערע פיל אייגענוויקעלט אין גאלד". ער האט געמאכט די גאנצע געשיכטע צו קליין געלד, און אז איציקעל שאסטעפאל האט מיט שרעק און מיט האפנונג אויסגעהערט די דאזיגע בעפוצטע געשיכטע, האט איהם דאס פנים נעשיינט, די אויגען געלויכטען, ווי ביי א קליין קינד, וואס מע האט נאר־וואס בעשטראפט און איבערגעבעטען מיט א שפּיעלכעל: „ער ווייסט שוין, ער פארשטעהט שוין — אלץ איבער אט דעם דאמאנענקא, ימח שמו וזכרו"...

פון יענעם טאג אן האט כאשא נישט געוהט. ער האט דורכ־נעשלאגען, ווי ער אליין האט זיך אויסגעדריקט, אייזערנע מויערען, און זיך בעקאנט מיט אזעלכע מענשען, וואס ער וואלט זיינע יאה־רען אויסגעלעבט און וואלט זיי נישט נעקענט. ער איז נעוואהר נעוואָרען סודות... עס איז איהם נעראטען, נעווייניגטליך, פאר נעלד (שאסטעפאל האט ניט געוושאלעווען קיין נעלד), צו לייענען א קאפּיע פון טאמארא'ס א בריף צו איינעם א חברה־מאן מיט'ן נאמען מארטשענקא. א בריף א הייסער, א פלאם־פייעריגער

בערגעפיהרט געוואָרען פון איין געפענגעניש אינ׳ם אַנדערען, און ס׳איז א סברה, אז מע זאָל איהם משפּט׳ען מיט פעלד־גערויכט, אַדער, ווי יודעל רופט דאָס אָן, „בחסד וברחמים — מיט יושר און מיט סאָוועסט, א שטריקעל אויפ׳ן האַלז און פּאָזשאַלויטע אוון קאָזנאו" ?...

— א מצוה, זאָל זיך א הונט ניט גלוסטען קיין המנטאַש, אז ער הערט ניט די מגילה !

אזוי לאָזט אוים יודעל קטנתי מיט זייַן בלומענשפּראַך און בעקומט א פּאָרציע פון נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב, זיסעל :

— א חרפּה און א בושה אין אייער וויטען האַלז אַריין ! ווי שעמט זיך דאָס ניט א איד היינטיגע צייטען רעדען אזעלכע ווערטער און מאַכען חוזק פון אייַן אייגענעם זוהן, וואָס האָט אייגענטשטעלט זיין לעבען פאַר אייך און פאַר מיר און פאַר אונז אַלעמען ? אייער גליק, וואָס מיינע קינדער זענען איצט נישטאָ אין דער היים ; מיין חיים וואָלט אייך געגעבען א פּעטשאַטעק, אז ס׳וואָלט אייך פינסטער געוואָרען אין ביידע אויגען !

— וואָס טיבע יוצר המאורות ! — זאָגט יודעל קטנתי, און נחמיה דער שוסטער זעצט דאָס איבער אויף אידיש :

— אָט האָסט דו דיר א חתונה !

— וואָס דען ? זעצט זיך אוועק אזא איד אפּלאָכען פון זיין אייגען קינד, וואָס איז זיך מפקיר פאַר דער וועלט...

— פאַר דער וועלט ? — זאָגט יודעל. — די „וועלט" האָט, הייסט עס, אַריינגעשיקט א בריוועל צו מיין זוהן : „ידידי רב וועלוועל ! הנה כפי כאשר אזוי ווי איך, „וועלט", בין פאַרבייַ, איך דאַרף האָבען פּרייהייט, לכן בקשתי, זאָלסט זיך מטריח זיין צו מיר למען השם מיט נחמיה דעם שוסטערס צוויי בנים און מיט חוה דער אידינע׳ס קריש, און מיט נאָך אזעלכע אנשי־חיל פון אונזער פּאָלק עמך... שא ! ברוך הבא, א איד רב ליפּא !...

דאָס איז געווען ליפּא באַשעוויטש.

קאפיטעל ז.

א ל ס ד י נ נ ר ו ה ט.

מיט דיעזענטריט איז זיך די בעווענונג געגאנגען איהר וועג איבער אלע שטעדט און שטעדטלעך אין איין גרויסען וויעדער־קול, אין וועלבען עס האט אפגעקלונגען דאס אייניציגע וואָרט פ ר י י ־ ה י ט... אלע רעדער פון דער גרויסער לאנד־מאשין האבען זיך ווי דורך א בעפעל פון א גרויסען מעכאניק, אדער דורך א כשוף פון א צויבער־שטעקען, אפגעשטעלט, און אלץ איז ווי פערשטאָר־בען געוואָרען, און א מאדנע רוה און א מערקווירדיגע שטילקייט איז אריינגעטראטען אין גאנצען לאנד, א מין נאטירליכער פייער־טאג, א גרויסער יום־טוב, נישט אזא יום־טוב, וואס ס'איז איבער־געגעבען געוואָרען צו די מענשען בירושה, נאָר אזא מין יום־טוב, וואס מענשען אלייז האבען איהם בעשאפען, וואס מענשען אליין האבען, נאך א סך יאהרען שווער ארבייטען און נאך א סך יאהרען זיך ארומרייסען אייגער מיט־ן אנדערען, מיט א מאל איהם, דעם יום־טובֿ, ארויסגערופען אין לעבען, האבען זיך פעראיניגט אוכטער איין אידעע און זיך צענויפגעקלויבען אלע אין איין אָרט און גע־זאגט צו זיך אליין: היינט זאל זיין שבת וינפש — געוהט און אויסגערוהט!...

— א גוט יום־טוב אייך! — האט געזאגט יודעל קטנתי, אריינ־געפאלען צו נחמיה דעם שוסטער מיט אזא יום־טוב'דיג אויסזעהען, ווי סיידען שמחת־תורה קאן א איד זיין אזוי בגילופין. אפשר איז דאס געווען דערפאר, וויל יודעל קטנתי איז שוין געווען אין א פאָר ערטלעך ביי בעקאנטע בעלי־מלאכות און געטרונקען לחיים לכבוד דעם גרויסען יום־טוב, וואס „מיר בעלי־מלאכות" האבען גע־מאכט? און אפשר איז דאס געווען דערפאר, וויל זיין „זוגתי" (אזוי האט ער זי גערופען: „מיין זוגתי") האט איהם ארויסגע־טריבען, ער זאל געהן קריגען ערגיץ אויף שבת? און אפשר איז די פרייליכקייט איהם געקומען דערפון, וואס זיין „קדיש" איז אי־

העלפען. אבער ער הערט ניט, דער גאט, ער איז א גאט פון נקמה. ער קאן אייך ניט פארגעסען אייערע זינד און אייער שולד, וואס איהר טהוט פאלשען, נאבען איינער דעם אנדערען, שווינדלען און לינגערען און פארגיסען אומזיסטיג בלוט...

— אט וועט איהר באלד הערען, ווי ער וועט אויסלאזען מיט א מאדנעם געזאנג! — אזוי באמערקט יודעל קטנתי, און ער האט געטראפען: ליפא באשעוויטש פאלט־ארויף פונ׳ם פריהעריגען נוסח אינ׳ם נוסח פון קינות און לאמט־אויס זיין דרשה אזוי:

— זאמלט אייך צענויף אלע, איידער עס קומט דער בלוטיגער מבול אויף דער וועלט, טהוט תשובה, זייט מתפלל און זאגט: אנא ד׳ הושיעה נא — עגעדען, מאגעדען, מאגדאדען! עעעעגעדען, מאגעדען, מאגדאאאדען!!!!...

— רב ליפא! אפשר וועט איהר עפים עסען? — פרעגט איהם נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב.

— עסען? — פרעגט ליפא און פאלט ארויף צוריק אין זיין פריהעריגען נביאות׳דיגען טאן ארויף. — אייער אייגען פליש וועט איהר עסען, איינס דאס אנדערע לעבעדיגערהייט, א מוטער וועט אויפפרעסען איהר אייגען קינד, און קינדער וועלען מאבען א סעודה פון זייערע עלטערען, א ברודער וועט פארקויפען זיין אייגענע שוועסטער, א חתן — זיין כלה. עס וועט אויסגעמעקט ווערען דאס ווארט „רחמנות" פון דער וועלט, ביז גאט׳ס צארן וועט ניט אויסגענאסען ווערען אין א גרויס דערטרינקעניש, א מבול פון בלוט און פון טרערען. דאס זענען די טרערען פון אלמנות און יתומים, פון אלטע פאטער און מוטער, פון שוועסטער און ברידער, וואס האבען זיך געלאזט פייניגען פון די אומריינע רשעים און האבען נישט געווואלט רופען צו גאט און לויבען זיין נאמען און זינגען צו איהם אויף א קול: עגעדען, מאגעדען, מאגדאדען! עעעעגעדען, מאגעדען, מאגדאאאדען!!...

וועו יודעל קטנתי זאָל נישט געבען צו וויסען, אז דאָס איז לײַכּא באַשעוויטש, וואָלט מען איהם זיכער נישט דערקענט. אַזוי שטאַרק האָט זיך דער אַרעמער „האָלץ־איד" איבערגעבימען. זיין בעזעמדיגע באָרד איז געוואָרען וויים ווי שניי און צעשפּרייט אין דער בריים איבער'ן גאַנצען פּנים. און דאָס פּנים אַליין איז געוואָרען מאַדנע גלעזגלאַנצעגדיג און געקנייטשט, ווי אַ צעקנייטשטע מגילה אויף דער לינקער זייט. דער שטערן האָט זיך אַרויפגערוקט אַרויף מיט צוויי גאַנץ טיעפעווינקלען. דאָס היטעל טראָגט ער איבער די אויגען, דאָס הארץ ביי איהם איז צעהאַסטעט, די קאַפּאָטע איז צעפּליקט, איין אַרבעל אויסגעריסען, און אַ גרויסען שטעקען אין האַנד טראָגט ער, און די אויגען ביי איהם ברענען ווי קויהלען, קוקען אין איין פּינטעל אַריין, און רעדען רעדט ער מיט אַ ניגון, אַהן איין אָפּשטעל, שטעהט ניט אויף איין אָרט, געהט פון איין שטוב אין דער אַנדערער און וועקט דעם עולם, גרייט איהם צו צום גרויסען אומגליק, צום אויסגוס, צום שטורם, וואָס קומט אויף דער וועלט.

— הערט־צו, פעלקער! — אזוי האָט לײַכּא אָנגעהויבען מיט אַ ניגון פון פּסוק, אז ער איז אַריינגעקומען צו נחמיה דעם שוסטער.— פּאַרגעסט, איהר מענטשען פון דער וועלט, וואָס מיין מויל טהוט צו אייך רעדען אַציגד. וואַכט־אויף פון אייער שלאָף, הויבט־אויף אייערע אויגען אַרויף און אַראָפּ, אַרום און אַרום, און זעהט, ווי עס חמאַרעט זיך דער הימעל. שוואַרצע וואָלקענס טראָגען זיך אין דער לופטען, דער ווינט טהוט זיי טרייבען מיט אַ גרויס אייליגניש, און זיי פּאַרדעקען דעם גאַנצען הימעל. אָט באַלד ברעכט־אויס אַ שטורם, אָט באַלד קנאַלט־אויס אַ דונער און עס טהוט אַ זעץ אַ רעגען, אַ שלאַגס־רעגען, אָבער נישט קיין רעגען פון וואַסער, נאָר אַ רעגען פון בלוט. עס פּליסען טייכען, טייכען פון בלוט לויפען באַרגאַראָפּ, פילען־אָן די הייזער, טרייבען־אַרויס די מענטשען אויף דער גאַס, לויפען־אַרום ווי משוגעים, שרייען און פילדערען, קוקען־אַרויף, געהען ביז'ן האַלז אין בלוט און רופען צו גאָט, ער זאָל זיי

די גאסען ווערען אלע מינוט פולער, מענשען — מעהרער. קיין טראמווייי, קיין דראזשקעס זעהט מען ניט פאהרען. אלץ בע־ווענט זיך, אלסדינג געהט ביידע זייטען טראטוארען און די גאנצע גאס אין מיטען זענען געפאקט מיט מענשען. און די פנים'ער פון די מענשען לייכטען. און אנגעטהאן איז מען יום־טוב'דיג. און רויטע בענדלעך האט מען זיך צוגעשפילעט אויפ'ן הארצען. און רויטע פאהנען האט מען אויפגעהאנגען אויף די טויערען פון די הייזער, רויטע טישטיכער האט מען אויסגעהאנגען אויף די באל־קאנעס, רויטע קווייטען אויף די פענסטער. אט האט זיך אפגע־שטעלט א מיידל מיט א רויט זיידען טיכעל אויפ'ן קאפ. אין איין מאמענט רייסט זי אראפ פון קאפ דאס רויטע טיכעל, צעריייסט דאס אויף א סך קלייניע שטיקלעך, צעטיילט זיי צווישען די סטו־דענטען, וואס רינגלען זי ארום פון אלע זייטען און רייסען די רויטע שטיקלעך ביי איהר פון די הענד. אלע זענען יום־טוב'דיג, פרייליך, אבער ערנסט. ס'איז פארגעקומען עפיס א נרויסע, א מורא'דיג־גרויסע זאך...

* * *

איציקעל שאסטעפאל איז נאך געשלאפען, אז מע האט אנגע־קלאפט צו איהם אין דער טהיר אריין.

— ווער איז? — האט זיך געלאזט הערען איציקעל'ס קול.

— ס'איז איך, סאפראנאוויטש.

— סאשא? וואס איז פארטען?

— מזל־טוב, קאנסטיטוציע!

— וואס?

— א קאנסטיטוציע האט מען אונז געשענקט... שטעהט אויף, עס קעהרט זיך די וועלט!

— שיווקע, דו הערסט?

— וועה איז מיר! וואס האט זיך געטראפען?

— קאנסטיטוציע!...

— איך בעט אייך, זאלט איהר געזונט זיין, וואס איז דאס

— וואו איך האָב ערגיץ אַ שונא און וואו איהר האָט אַ שונא און אויף אַלע גויישע שונאים געוואָגט געוואָרן אַזאַ סוף, רבונו של עולם!

אַזוי זאָגט זיסעלע די שוסטערין און ווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוך. לייפּא באַשעוויטש הערט נישט אויף צו זאָגען נביאות אַלץ מיט דעם זעלבען נוסח:

— זעהט איהר דען ניט, ווי עס פאַלען שטיינער פון'ם הימעל? פייעריגע שטיינער, פּאָך און שוועבעל, און פּערערען, פּערערען, פּערערען אָהן אַ שעור? הערט איהר דען ניט קיין געשריי פון געשענדעטע וויבער, פון צעריסענע קינדער, און פון אַלטע לייט מיט צוויעקעס אין מוח? זעהט איהר דען ניט קיין אויפגעשניטענע בייכער, אָנגעפילט מיט לעבעריגע קעץ?...

— זאָל שוין זיין גענוג, רב לייפּא, געהט אַייך געזונטערהייד!— זאָגט צו איהם זיסעלע און בעגלייט איהם ארוים פון דער טהיר. און עס הערט זיך נאָך פון יענער זייט לייפּא'ס געזאַנג אַלץ מיט'ן אייגענעם טרויעריגען נוסח פון קינות: „עגערען, מאַגעדען, מאַגדאַרן!"...

קאַפּיטעל ח.

מזל טוב! גוט יום טוב!

. . . . . .

. . . . . .

וואָס האָט זיך אַזעלכעס געטראָפען? פון וואַנען האָבען זיך געזומען אַזוי פיעל מענשען אויף דער גאַס? וואָס לויפען דאָס ארום פון גאַנץ פריה אָן סטודענטען מיט לאַנגע פּאַפּיערען אין די הענד און טיילען יעדען אייניציגען, וועמען זיי בענעגענען, פראַנק און פריי? וואָס נעמט מען זיך ארום אין מיטען גאַס? וואָס קושט מען זיך? וואָס גראַטולירט מען זיך? וואָס גיט מען אָפּ מזל־טוב? און וואו איז ערגיץ פּאָליציע? פּאַר וואָס זעהט מען ניט קיין סאָלדאַטען, קאָזאַקען, זשאַנדאַרמען?...

קיין וועלטער האָט מען מעהר נישט בעדאַרפט. דער פּאָטער האָט פערשטאַנען, וואָס דער זוהן מיינט. ער קען איהם. דער אפּ־טייקער איז אויסער זיך פֿון סאשאַ׳ס ענטפער. ער האָט אויפגע־שטעלט אויף איהם די בלויע ברילען און וויל איהם עפּיס זאָגען, קומט אָן די „אלטע מויד" מיט׳ן הונד העקטאָר און פּאַלט־אַרויף דעם אפּטייקער אויפ׳ן האַלז און קושט זיך מיט איהם און נראַ־טולירט איהם מיט דער קאָנסטיטוציע און זאָגט, אז איצטער זע־נען אַלע מענשען גליך... און וויל זיך צעקושען אויך מיט׳ן אפּטיי־קער׳ס זוהן. קומט אָן פון דער אַנדערער זייט קעסלער און שלעפּט איהם אַוועק, און נאַדיעזשדא אלעקסאַנדראָוונא בלייבט מיט׳ן אפּטייקער אין צווייען, און זי קוקט אַרויף דורך איהרע ברילען, און עס לאָזט זיך הערען איהר מאַנסביליש שטימע:

— זעהט נאָר וואָס דאָרטען טהוט זיך!

דאָס, וואָס זיי האָבען דערזעהען, לאָזט זיך ניט בעשרייבען אַזוי גרינג. דאָס איז געווען א מבול פון מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעגאָסען אינאיינעם מיט די גאַסען, און צוזאַמען מיט די גאַסען האָבען זיי געוואַכסען און בעווגט זיך. ניט מענשען זענען געגאַנגען, נאָר גאַסען, גאַנצע גאַסען, און קעפּ, געדיכט ווי זאַנגען אין פעלד, האָבען זיך געוויעגט קוים־קוים, ווי עס וויעגען זיך די זאַנגען פון א קליין לייכט ווינטל, און פאָהנען האָבען גע־פלאַטערט איבער די קעפּ, און די באַלקאָנען פון די הייזער מיט די דעכער און מיט די פענסטער זענען געווען בעהאַנגען מיט רויטען און בעזעצט מיט מענשען, און אַלסדינג איז געווען צענויפגעגאָסען אינאיינעם: מענער און פרויען און קינדער, און כריסטען און אי־דען. און שטיל איז געווען און רוהיג און יום־טוב׳דיג, ווי יום־טוב אין א מקום קדוש. און קיין זכר פון פּאָליציע איז נישט געווען. און האָטש ס׳איז געווען איין אָקטאָבער־טאָג, האָט די זונן גע־מאַכט שלום מיט דער ערד צוליעב דעם גרויסען יום־טוב אויף דעם דאָזיגען טאָג און האָט געלויכטען, געשיינט און געוואַרעמט, ווי אינ׳ם שענסטען זומער־טאָג. און פון די זייטינע גאַסען זענען

אזעלכעם? — זאָגט שיווקע צו סאשא'ן, און איציקע'ל ווערד אין כעס, מאכט מיט די הענד און גיט איהר צו פערשטעהן אויף די פינגער:

— וואָס פאַרשטעהסט דו ניט? קאָנסטיטוציע היסט א קאָנסטיטוציע!

און איציקע'ל דרעהט־אויס דעם קאָפּ צו סאשא'ן, ווי אייגער רעדט: „געהט טענה'ט מיט א אידינע!" סאשא סאַפראַנאַוויטש אַבער האָט געדולד און גיט צו פערשטעהן דער מאַדאַם שאָסטע־פּא'ל, וואָס היסט דאָס קאָנסטיטוציע. און ער גיט צו, אז ווי באַלד מע האָט אונז נענעבען א קאָנסטיטוציע, קאָנען מיר האָפּען אויף אמנעסטיע.

— איהר פאַרשטעהט? אין א פּאָר שעה אַרום וועלען מיר האָבען די זכיה צו זעהען טאַמאַרא'ן פרויי אָט־דא־א אין שטוב!

סאשא זאָגט דאָס מיט אזא איבערצייגונג, אז די פּאָטער־און־מוטער קוקען זיך איבער איינס מיט דאָס אַנדערע, קאָנען זיך ניט איינהאַלטען און צעווייגען זיך. ער געוענענט זיך אָפּ אויף גיך און לויפט־ארויס און בענגענט זיך אויף די טרעפּ מיט'ן פּאָטער.

— סאשא? פון וואַנען איז?

— פון די שאָסטעפּאַלס.

— האָסט זיי אָנגעזאָגט די בשורה?

— נו, נעווים.

— וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

— וואָס האָסט דו מיר נעזאָגט?

— קאָנסטיטוציע!...

— וואַרט אויס, פּאַפּא, ביזט נאָך ניט פּארטיג.

— וואָס רעדסט דו, סאשא, נאָט איז מיט דיר! אָט איז די צייטונג, נא לייען!

— איך האָב שוין נעלייענט, נעלייענט...

— נו?

— נו — נו!...

אויף דעם איבערגעקערטען פאס, הויבט־אויף די האַנד און לאָזט־ארוים מיט זיין באַסאָוער שטימע דאָס נעוויסע טרויער־ליעד:

„ווי זשערטוואָיו פאַלי —

.איהר זענט א קרבן געפאַלען"...

און דער גאַנצער מבול פון מענשען האַפּט־אונטער, ווי איין מענש, דאָס דאָזיגע טרויער־ליעד, און עס לאָזען זיך אראָפּ די רויטע פאָהנען, און אַלע קעפּ זענען אָנגעבויגען, און אַלע זינגען, און פיעלע־פיעלע וויינען, וואָרום פיעלע־פיעלע האָבען אייגענע און בעקאַנטע, וואָס זענען געפאַלען... און א הייליגע שטילקייט ווערד פערשפּרייט איבער דעם מבול פון אָפּגעדעקטע קעפּ פון די אַלע מענשען, וואָס האָבען זיך דאָ צענויפגעזאַמלט אינ׳ם נאָמען פון דער פרייהייט...

און אַז דער רעדנער שטעלט זיך אויף די פיס, שטעהט אויף מיט איהם דער גאַנצער מבול פון מענשען, און זיין באַסאָוע שטימע דונערט ווייטער:

— בירגער! מיר האָבען אָפּגעגעבען אונזער חוב צו די גע־פאַלענע קעמפער. איצט דאַרפען מיר זיך דערמאָנען אָן די קעמפער, וועלכע זענען נאָך ניט געפאַלען. זיי לעבען נאָך און מוטשען זיך אין די ענגע פינסטערע טורמעס. אָן זיי דערמאָנט אייך. זיי ווייסען נאָך ניט פון אונזער גרויסען יום־טוב, וואָס זיי האָבען אונז בעשאַפען. צו זיי, צו זיי לאָמיר געהן! צו די מאַרטי־רער פאַר אונזער פרייהייט לאָמיר קומען! אַלע, ווי איין מענש, לאָמיר זיך לאָזען צו די טורמעס. קיין אייניציגער זאָל ניט בלייבען דאָ. אַמנעסטיע לאָמיר פאָדערען פאַר אונזערע שוועסטער און ברי־דער! בעפרייען זאָל מען זיי באַלד, די רגע, די טהירען עפענען און ארויסלאָזען די אומשולדיגע. און זאָל מען אונז בעגעגענען מיט פייער, וועלען מיר אַלע פאַלען. צו די טורמעס, בירגער, צו די טורמעס!

— הוררררא!!! — קאַטשעט זיך א הילך פונ׳ם מבול מיט

אויסגעוואכסען נייע ימים פון מענשען מיט פאַהנען און האָבען זיך צענויפגעגאָסען אינ׳ם גרויסען מבול פון קעפ, און אַלע אינ־איינעם האָבען שטורמדיג בעגריסט דעם גרויסען יום־טוב, דעם ערשטען פרייהייטס־טאָג אינ׳ם גרויסען לאַנד. און עס האָבען זיך געהערט פערשיידענע לידער און געזאַנגען. און עס האָבען זיך אַרויסגעריסען אַלע מאָל פערשיידענע ווערטער און אויסגעשרייען. נאָר אָבטער פון אַלע ווערטער האָט מען געקאָנט הערען דאָס וואָרט: „קאָנסטיטוציע!" „קאָנסטיטוציע!"

טויזענדער קולות האָבען זיך אַרויסגעריסען פון טויזענדער העלזער און האָבען אָנגעפילט די לופט מיט דעם איינציגען לידעבען טייערען וואָרט: „קאָנסטיטוציע!"

עס האָט זיך אויסגעוויזען, אז ניט נאָר די מענשען — די הייזער, די דעכער, די גאַסען, די בוימער, די שטאָדט, די שטיינער האָבען געשרינען „קאָנסטיטוציע!" עס האָט זיך געדאַכט, אז אויך די ערד ציטערט און שרייט: „קאָנ־סטי־טו־ציע!"

איינער פון דעם גאַנצען מבול מיט מענשען איז אַרויפגעשפרונגען אויף איין איבערגעקערטען פאַס און האָט אויסגעדונערט מיט א גראָבער באַסאָווער שטימע, אין וועלכער ס׳איז געווען צו דערקענען דעם בעוואַכסענעם פּאַרשוין מישא בערעזניאַק־נייריטש.

— בירגער! דאָס ערשטע מאָל ווערד איהר אָנגערופען מיט דעם דאָזיגען פרייען נאָמען „בירגער"! ערלויבט מיר, איין אומ־בעקאַנטען, צו גראַטולירען אייך מיט דעם גרויסען יום־טוב, מיט דעם גרויסען טריומף. בירגער! מיר פייערען אונזער טריומף, מיר פרייען זיך מיט אונזער יום־טוב! פערגעסט אָבער נישט אונזערע קעמפער, די, וועלכע האָבען פערגאָסען זייער בלוט, די, וועלכע האָבען געשענקט זייער לעבען, די, וועלכע האָבען אַוועקגעטראָגען זייערע קעפ אויפ׳ן עשאַפאָט פאַר אונז און פאַר אונזער פרייהייט. אויף די קניע זאָלט איהר פאַלען, אַלע ביז איינעם!

און דער גאַנצער מבול פון מענשען שטעלט זיך צוועק, ווי איין מענש, אויף די קניע, און דער רעדנער טהוט דאָס אייגענע

די דאָזיגע אַלע „יונגלעך", דאַכט זיך, „גאַרנישטען", און דאָך האָבען טאקי ז י י אויסגעפיהרט!... און בעקאַנטע אידען בענעמענט ער, וואָס געבען איהם אָפּ מזל־טוב, קושען זיך מיט איהם: „מיר זענען היינט גלייך־מיט אַלעמען!"... ניט שוין זשע טאקי גלייך מיט אַלעמען?... און ניט נאָר אידען — כריסטען בעקאַנטע גריסען איהם, קושען זיך מיט איהם, געבען איהם אָפּ מזל־טוב. עפּים נאָר משיח'ס צייטען!... פּלוצים דערפיהלט ער א האַנד אויף זיין פּלייצע. ער דרעהט אוים דעם קאָפּ:

— סאשא?...

און איציקעל נעמט סאשא'ן אונטער דער האַנד און ער קוקט איהם אין די אויגען אַריין, ווי אייגער רעדט: „איז דאָס ניט קיין חלום?"... און סאשא סאפראַנאָוויטש האָט ווי געטראָפען זיין מחשבה, און זאָגט צו איהם מיט א שמייכעל:

— יאָ. מיר געהען זיי בעפרייען. נאָך א האַלבע שעה און מאָמאַראָ וועט דאָ זיין מיט אונז... מיט אונז!...

— אם ירצה השם! — זאָגט איהם איציקעל מיט א ירא־שמים־פּנים, האָט מורא זיך אַליין נעבען א גוט אויג און קוועטשט סאשא'ן די האַנד. — איז די משמעות, הייסט עס, אז איצטיגם מאָל האָבען מיר אויסגעפיהרט?

דאָס וואָרט „מיר" זאָגט איציקעל שאָסטעפּאָל שוין מיט גדלות, מיינענדיג דערמיט נישט אַזוי זיך, ווי די מאַכטער... און ער דערזעהט אינ'ם מבול פון קעפּ א בעקאַנט מיידעל מיט א בחור אונטער דער האַנד געהען בייד זעהר יום־טוב'דיג. ער וואָלט געמעגט שווערען, אז דאָס איז זיין שטוב־מיידעל חאסקע. יאָ, עס איז חאסקע מיט איהר חתן דעם טרובאַטש... „א יום־טוב — טראַכט ער זיך — אַלע זענען גלייך". אַביסעל טהוט איהם הנאה, וואָס אַלע זענען גלייך, און אַביסעל אהרט דאָס איהם: ווי געשיקט זיך עס, אז זיין שטוב־מיידעל חאסקע זאָל זיין גלייך מיט זיין מאַכטער טאַמאַראָ?... און צוריק טהוט ער א טראַכט: „א שענע רייגע כפּרה, זאָלען זיי זיין גלייך. אבי ער זאָל שוין דערלעבען זעהען

מענשען פון איין עק שטאָדט ביז'ן אַנדערען, און נאָנצע חוואַליעס קעפּ טראָגען זיך אהין, צו די טורמעס!

די ערד, וואָס טראָגט אויף זיך די דאָזיגע אַלטע שטאָדט, האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט אזא הילך, פון וועלכע מויערען קאָנען צעשפּאַלטען ווערען. דער הימעל, וואָס דעקט־אי־בער די דאָזיגע ערד, האָט נאָך קיינמאָל נישט געזעהען אזא בעוועגונג פון מוראָש־קעס־מענשען. און די זונ־ן האָט פערגעסען, אז עס איז איין אָקטאָבער־טאָג, און האָט א צופריעדענע אַראָפּגעקוקט מיט איהר פייעריג פּנים אויף די צעהיצטע גליקליכע מענשען, און די נאָנצע נאָטור האָט געגומען אַנטייל אינ'ם דאָזיגען גרויסען ליבטיגען היילינגען פרייהייטס־יום־טוב.

קאַפּיטעל ט.

פערשטעהרט דעם יום־טוב.

חדושים ונפלאות! ווי אזוי האָבען זיך מענשען אינ'ם דאָזיגען ים, אינ'ם דאָזיגען מבול, געקאָנט געפינען איינס דאָס אַנדערע? אויף אזא בריה'שאפט זענען געווען פעהיג נאָר אזעלכע מזיקים, ווי סאשא סאפראָנאָוויטש און זיין חבר קעסלער. די צוויי חברים האָבען מיט'ן כח פון זייערע עלענבויגענס זיך דורכגעשלאָגען א וועג און האָבען, געהענדיג צו די טורמעס, זיך אַנגעשלאָגען אויף איציקעל שאָסטעפאָל, וואָס סע האָט איהם אַרויסגעטראָגען פון שטוב אייי־נעם אַליין מיט זיין שירם — ער ווייסט אַליין ניט מיט וואָסער א כח.

ווי מע דערזעהט איין אייגען קינד, אזוי האָט זיך שאָסטעפאָל דערפרייהט, אז ער האָט דערזעהען דעם אַפּטייקער'ס זוהן. שוין זשע איז דאָס אַלץ אויף דער וואָהר? שוין זשע איז דאָס אַלץ אמת? קאָנסטיטוציע? אַלע זענען גליך? און אפילו אידען אויך?... מע וועט בעפרייען די פּאָליטישע? און אָט באָלד וועט ער זעהען זיין בעפרייעטע טאָכטער? זיין ליבע, אייניציגע, טייע־רע טאָכטער? ער קוקט זיך ארום אויף אַלע זייטען, בעטראַכט

אמנעסטיע, האָט מען די בעפרייעטע געגומען פיהרען מיט מוזיק, מיט געזאַנג און מיט געשרייען „הורא" איבער די גרעסטע גאַסען פון שטאָדט. אַלע מאָל האָט מען אַוועקגעשטעלט אויף א אימפּראָוויזירטער ביהנע אייגעם פון די בעפרייעטע, ער זאָל זיך בעווייזען, ער זאָל עפּיס זאָגען, האָטש עטליכע ווערטער — און א הוררא האָט פערהילכט זיינע רעד. נאָר אָט איז געוואָרען מיט א מאָל א דערשטיקעניש. מיט האָט זיך פּשוט געשטעלט אייגער דעם אַנדערען אויף די קעפּ. און אויף דער אימפּראָוויזירטער ביהנע האָט זיך בעוויזען זעהר א שען מיידעל מיט שוואַרצע געקרייזעלטע האָר, מיט א אידישער נאָז און מיט שענע שוואַרצע גרויסע אויגען. איציקעל שאָכטעפאָל, וואָס האָט זיך געהאַלטען די נאַנצע צייט אָן זיין יונגען פריינד סאַשאַ סאָפראַנאָוויטש, האָט זיך געבעגן א וואַרף, אויסגעצויגען ביידע הענד ארויף:

— מיין טאָכטער! מיין קלוגע, טייערע טאַ...

מעהר האָט דער גליקליכער פאָטער נישט געקאָנט ארויסזאָגען. ער איז איבערגעהאַקט געוואָרען אין מיטען וואָרט. עס האָט זיך געטראָפען א מאָדנע זאַך, א זאַך, וואָס קיין מענש האָט נישט געקאָנט פּאָראויסזעהען, א זאַך, וואָס קיינער האָט עס זיך ניט גענקאָנט פאָרשטעלען ניט אויף וואָהר, ניט אין חלום, א זאַך, וואָס האָט פערשטעהרט דעם גליקליכסטען יום־טוב, פערשטעהרט, פערפינסטערט אויף לאַנג, אויף לאַנג, אויב ניט אויף שטענדיג... עס האָט זיך פלוצים גאָר אומגעריכט דערהערט א קנאַק פון א סך ביקסען, מע ווייסט ניט פון וואַנען, פון וועלכער זייט, און דער מבול פון קעפּ האָט זיך אַנגעהויבען בייסלעכווייז, ביסלעכווייז, צו וויעגען, און אלץ האָט בעקומען א מאָדנע אויסזעהען.

ווי פון א זיסען שלאָף, ווי פון א גוטען חלום האָט מען זיך אויפגעהאַפּט, און א קאַלטער שרעק האָט ארומגענומען אלעמען, און צוויישען דעם פערגליווערטען עולם איז מיט א מאָל אויסגעברראָכען א פּאניק, א בהלה, א לויפערי און א שפּרינגערי איבער קעפּ, א ערדטרעטענישׂ... ניט פערשטאַנען נאָך, וואָס דאָ איז גע־

די טאכטער געזונדערהייט!"... און נאך א בעקאנט פנים דערזעהט ער אינ'ם מבול פון קעפ; האם אויז נעטשיפארענקא, דעם פריס־טאוו'ס שרייבערעל. „וואם טהוט דא דער גויעז?" און ער קאן זיך ניט איינהאלטען און טהוט א וואונק צו איהם און א מאך מיט'ן שירם, און דעם קאפ האלט ער הויך, מיט גדלות:

— וואו איז אנטאן איוואנאוויטש? פאר וואם זעהט מען איהם ניט אויף אונזער יום־טוב?

נעטשיפארענקא לאזט ארא די אויגען, טהוט א טרייסעל מיט'ן קאפ, ענטפערט נישט שאסטעפאל'ען. מע וויסט ניט, צי איז ער צופריעדען, אדער ניט?...

— עס איז דעם פריסטאוו'ס רעכטע האנד. — זאגט שאכטע־פאל צו סאשא'ן מיט גדלות. נאר סאשא האט זיך פערקוקט אין איין אנדער זייט. דארט געהט זיין פאטער, סאלאמאן סאפראנאוויטש, נעארעמט מיט זייער שכנה, נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא, זעהען אוים גליקליך, ווי א פאר־פאלק נאר־וואם נאך דער חתונה. אויף איטלעכענם פנים איז אננעצייכענט גליק, יום־טוב, יום־טוב, יום־טוב!

א נעוואלטיגער „הורא", א נייער שטראם פון מענשען. איין אומבעשרייבליכער ענטוזיאזם חאפט־ארום די גאנצע מאסע. דאם האט געעפענט די טויערען פון טורמע דער גובערנאטאר אליין, און האט נאך גהאלטען דערבי א רעדע און האט בעפרייעט אלע פאל־ליטישע, וועלכע דער עולם האט בענעגענט מיט דער גרעסטער התפעלות. און עם איז נישטא קיין ברעג צו דער שמחה פון די מאסען, און עם קויקעלט זיך דער הילך פון איין עק ביז'ן אנדערען:

— לעבען זאל די פרייהייט! לעבען זאלען די בעפרייעטע!

זעלבסטפערשטענדליך, אז יעדער איינצינער ווייל זעהען די בע־פרייעטע מיט זיינע איגענע אויגען. אייניגע האבען עם געוואלט נאר פון נייגיעריגקייט, אייניגע האבען געהאט א אינטערעס: איין איינענער, א קרוב, א גוטער בעקאנטער. און בכדי דער יום־טוב זאל זיין נאך פולער און די גאנצע שטאדט זאל וויסען פון דער

איבעריגע וועלטער. סאי ווי סאי איז שוין אונמענליך געווען געהן צוריק. געהן האָט מען געקאָנט נאָר וויייטער, אי דאָס ניט געהן, נאָר לויפן, וואָרום א געדיכטע חוואליע פון מענשען האָט זיך, ווי א שטראָם, געטראָגען און געטראָגען...

און פון הינטען האָט זיך געהערט א שיסעריי... און פערד האָבען געטראָטען איבער לעבעדיגע מענשען...

ערשט אז זיי זענען שוין געווען אויף דער וואָסילטשיקאָווער גאָס, ביי'ם הויז נומער 13, ביי דער אפטיק פון סאָלאָמאָן סאפראָנאָוויטש, האָט טאמארא בעמערקט, אז איהר בענלייטער סאשא האָלט זיך מיט דער לינקער האַנד ביי דער רעכטער פלייצע, און אז דאָס פנים איז איהם בלאָס, ווי ביי א טוידטען.

— וואָס איז אייך? — האָט זי איהם געפרענט, נעשעמט זיך קוקען איהם גלייך אין די אויגען.

— נאָר נישט, נאָר נישט, נישט געפעהרליך.

אזוי האָט איהר געענטפערט סאשא מיט א פריינדליך שמייכעלע, אנווייזענדיג איהר אויף דער פלייצע, און האָט אראָפגעלאָזט זיך פאָוואָלינקע אויף דער ערד. טאמארא האָט זיך אנגעבוינען איבער איהם, אויפגעהויבען איהם מיט ביידע הענד, ווי מע הויבט אויף א קינד, און מיט אלע כחות איז זי צוגעגאנגען צו דער טהיר און האָט גענומען קלינגען אזוי לאנג, ביז עס זענען ארויסגעלאָפען חוה די אידינע, חאסיע דאָס מיידעל און דער סטאראָש דער גוי, און מע האָט דעם אונטערגעשאָסענעם סאשא ארויפגעטראָגען צו איציקעל שאָסטעפאל אין הויז אריין (דעם אפטייקער'ס וואָהנונג איז נעווען צוגעשלאָסען), און ערשט דאָרט, אז מע האָט איהם אוועקגעלעגט אויף א קאנאפע, צעשפילעט דעם ארבעל, האָט מען דערזעהען, אז ער גאָהט־אָפּ מיט בלוט, און סאשא האָט אנגעהויבען חלש'ען.

— דעם דאקטאָר! וואסער! אייז! דעם אפטייקער! — און אלע האָבען זיך א וואָרף געטהאָן אויף אלע זייטען, ווער נאָך ווער, ווער נאָך אייז, ווער נאָכ'ן דאקטאָר. שיווקע, וואָס האָט

שעהן, האָט יעדער איינציגער אינסטינקטיוו געגעבען א טראכט פון זיך, ווי אזוי ראטעוועט מען זיך ארויס פון דאנען א לעבעדיגער? — און מע האָט נענומען ראטעוועז איטלעכער זיין אייגענעם נפש... סאשא סאפראנאוויטש'עם ערשטער געדאנק איז נעווען — „טאמארא"... ווא איז טאמארא? ווי אזוי דערשלאָגט מען זיך צו איהר און מע שלעפט זי ארויס פון דער סאמע הושטשע? אנשטאָט דעם, ער זאָל לויפען אויף־צו־פריהער, ווי אלע וואָס ארום איהם, האָט ער זיך געגעבען א וואַרף צוריק, אהין, צום אויבען־אן. דאָרט, ווא טאמארא איז נאָר־וואָס געשטאנען. ער האָט נענומען ארבייטען מיט'ן כח פון זיינע טרוקענע עלענבויגענעם, שפאנען אין בער קעפ, פערגעסען יעדע סכנה, און האָט זיך סוף־כל־סוף טאקי דערשלאָגען צו דער סאמע הושטשע, צו דער סאמע טריבונע. דערזעהען די צעטומעלטע פערלוירענע טאמארא צוויישען א סך צעטומעלטע און פערלוירענע, געגעבען זי א נעם מיט גוואלד אונטער דער האנד, א שלעפ־ארויס פון דער מאסע און האָט זיך געלאָזט מיט־דעם זעלבען כח פון זיינע דארע עלענבויגענעם און מיט דעם זעלבען שפאנען איבער קעפ, איבער גע'הרג'עטע און איבער לעבעדיגע מענשען, און עס איז איהם גערָאטען ארויסצורייסען זיך פון דער ענגשאפט אויף א פריי שטיקעל פלאץ.

אין דער ערשטער מינוט האָט זיך טאמארא נישט געקאָנט אפגעבען קיין רעכענונג, וואָס זי טהוט און וואוהין זי געהט און מיט וועמען זי גענהט. שפעטער, אז זי האָט זיך ארויסגעמאכט פון דער ענגשאפט אויף דעם פרייען פלאץ און זי האָט זיך ארומגעקוקט צוריק און האָט דערזעהען בלוט, בלוט פון אונטערגעשאסענע, צע'הרג'עטע, צעטראטענע מענשען, — האָט זי זיך געגעבען א ריים אויס פון סאשא'ס הענד און האָט זיך געוואלט לאָזען לויפען צוריק. סאשא סאפראנאוויטש אבער האָט זיך בעשלאָסען, טאמארא'ן פון די הענד נישט ארויסצולאָזען, האָט ער זי א חאפ געטהאָן צוריק מיט זיינע דארע, נאָר שטארקע הענד:

— צוריק וועט איהר נישט געהן!

אפטרעטען... זיצענדיג אט דא, האט טאמארא פערטראכט זיך, דאם ערשטע מאל פון זינט זי קען זיך מיט סאשא'ן, איבער אלץ, וואם צווישען זיי איז פארגעקומען ביז איצטיגען מאמענט. דאם ערשטע מאל, קאן מען זאגען, חאט זיך טאמארא אפגעגעבען אזוי נאהענט מיט דעם מענשען, און איהר גאנצע פערגאנגענהייט איז איהר דורכגעלאפען אין די געראנקען, און זי האט זיך דערמאנט, ווי דער דאזיגער סאפראנאוויטש איז איהר נאך קינדווייז נאכגעגאנגען, ווי א שאטען... און נאכדעם, אז ער איז אונטערגעוואכסען, געווארען א „בחור'על", איז ער איהר געווען כסדר פאר די אויגען, שטענדיג א רויטער, תמיד א שעמעוודיגער... און נאכדעם, ווי ער איז געפאהרען מיט איהר קיין פעטערבורג, מורא געהאט צוגעהן צו איהר נאהענט... נאכדעם אין פעטערבורג זייערע בעגעגענישען און געשפרעכען: „מע האט מיך געמאכט פאר איין אויפזעהרין אויף וויינגערטנער, מיין אייגענעם גארטען האב איך פערלאזט"...

און טאמארא פערטראכט זיך אויף דעם פשט פונ'ם פסוק און אויף דעם אלעם, וואם זי איז דורכגעגאנגען און דורכגעמאכט אין דער לעצטער צייט: וואם איז זי, אייגענטליך, געווען פאר דער בעווענונג? נישט מעהר אלס א פאסיווע, א זייטיגע פערזאן... וואם האט זי אליין אויפגעטהאן? נאר נישט מיט נאר נישט! מיט וואם האט זי אין דער דאזיגער קאנפליקטוציע א גרעסערען חלק, למשל, פון איהר מוטער? א גאנצע רייהע פון אקטיוועע פארשוינען געהען דורך פארביי איהר: ראמאנענקא, מאשא, בעראזניאק און נאך און נאך — וואם איז זי פאר זיי געווען, אז נישט קיין גוטע בעקאנטע און נישט מעהר? פאר וואם האבען אלע אנדערע נעהאט מעהר אדער וועניגער ארבייט, און זי ניט? צוויי מאל איז זי אפגעזעסען אין טורמע, און ביידע מאל אלס א זייטיגע, א צונעטשעפטע, און קיינמאל ניט אלס איין אקטיוועע מיטארבייטערין, ווי אנדערע. און וואר האט זיך נאך אזוי פיעל געריסען צו אקטיוואר ארבייט, ווי זי? אט איז סאפראנאוויטש ניט קיין

שוין געוואוסט, אז טאמארא איז פרייַ (נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב האָט פערדיענט די מצוה; זי איז נעקומען צו לויפען אהיים איהר אָנזאָגען די בשורה פריהער פאר אלעמען), האָט זיך געלאָזט לויפען מיט א גוואלד אין דער גאס ארויס און בעגעגענט זיך מיט׳ן מאן, וועלכער איז געלאָפען אהיים האלב א טוידטער. דערזעהענ׳ן שיווקע׳ן לויפען, איז איציקל׳ן שאכטעפאל׳ן שיער ניט געשטאָרבען פאר שרעק. ער האָט מיט׳ן שירם געווייזען נאָך כּין דער ווייטען צו שיווקען, אז זי זאל געהן צוריק, וואָרום אין גאס טהוט זיך חושך, מע שיסט.

— מע שיסט! — שרייט צו איהר דער מאן.

— מע שיסט?

— מע שיסט! מע שיסט! נעה צוריק!

— דא אויך, — ענטפערט איהם שיווקע, — מע האָט שוין געשאָסען! דערשאָסען!

— וואו? וועמען? — שרייט איציקל׳ן און פאלט שיער חלשות.

— דעם אפטייקער׳ס זוהן האָט מען געשאָסען...

* * *

דעם פערוואונדעטען סאפראנאוויטש׳ען האָט מען ארויסגענומען די קויל׳ן און איבערגעבונדען די וואונד. דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אז עס איז ניטא קיין געפאָהר, דער קראנקער וועט אין דריי־פיער טעג ארום קאנען אויפשטעהן. ער האָט נאָר אָנגעזאָגט, מע זאל אכטונג געבען אויף דער טעמפעראטור, און וויטער גאָרנישט. דער קראנקער האָט גערעדט, געשפאסט און געפיהלט זיך זעהר גוט. און וויי אזוי האָט ער זיך געקאָנט פיהלען ניט גוט, אז טאַ־מארא איז געזעסען נעבען איהם נלייך מיט אלע; זי האָט זיך אליין ארויסגערופען אויף צו זיצען נעבען קראנקען. איציקל׳ן שאָס־טעפאל׳ן האָט געוואלט, אז זי זאל געהן רוהען נאָך א טאָג פון גרויסע שרעק, און אגב האָט די מאמע זי שוין אזא צייט ניט געזעהן... האָט אבער טאמארא געזאָגט, אז זי וועט פון דעם קראנקען נישט

— טע שלאָגט, — זאָגט חיים, און בעני חזר'ט איבער:
— טע שלאָגט... ס'איז א פּאָגראָם...

אלע זענען ווי פּעטריפֿיצירט געוואָרען. סאשא האָט זיך אויפֿגעזעצט, אָנגעשפּאָרט אויפֿן עלענבויגען און בעגעגענט זיך מיט טאמאראָס אויגען. אינ'ם דאָזיגען קוק האָט זיך אויסגעדריקט אלסדינג, וואָס ס'איז ביז אהער צווישען זיי נאָך ניט געוואָגט געוואָרען. נחמיה דער שוסטער האָט נעפונען פּאַר נויטיג צו בעריכטיגען די בעלי־בתים.

— שרעקט אייך ניט, עס איז מיט חסד: אַרעמע לייט שלאָגט מען... אויף דער אידישער גאס איז א פּאָרמענע פּאָגראָם. נאָר וואָס איז געווען ביי מיר מיינער א באָקאנטער שניידער, יודעל קטנתי...

— נעהט אייך געזונטערהייד מיט אייער שניידער קטנתי! — צעלאָזט זיך איציקעל שאָסטעפּאל מיט כעס אויפֿן שוסטער, גלייך ווי דער שוסטער איז דאָ דער גאַנצער חייב, און טאמאראָ שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס, דאָס פּנים פּלאָמט איהר, די אויגען ברענען:

— ס'אלינען! עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!...

— פּאַר וואָס קאָן עס ניט זיין? עס קאָן זעהר זיין! — זאָגט סאשא אין אויפֿרעגונג. — דאָס איז דער אמת'ער עפּילאָג, וואָס מע האָט בעדאַרפט ארויסזעהען...

— איהר זאָלט נאָר לינען רוהיג! — שלאָגט איהם טאמאראָ איבער טיט א ווייכען טאָן, וועלכען ער האָט נאָך פּון איהר קיינמאָל ניט נעהערט. — אייך האָט דער דאָקטאָר אָנגעזאָגט, איהר זאָלט ליגען רוהיג... איך גיב אויף קום באַלד צוריק... רוהיג זאָלט איהר לינען!

סאשא פּאָלגט זי, ווי א קינד, לעגט זיך אוועק צוריק, ליגט כלומרשט רוהיג און קוקט, ווי טאמאראָ טהוט זיך אָן, קלויבט זיך נעהן. ניט שוין זשע וועט זי אוועקנעהן, און ער וועט דאָ בלייבען אליין, אָהן איהר?... ער פיהלט, ווי עס טראָגט איהם פון דער קאַ־

רעוואלוציאנער, — פאר וואס האט ער שטענדיג אזוי פיעל צו טהון אלס נאציאנאליסט פאר זיין אייגען פאלק? איז דען ז י י ן פאלק ניט א י ה ר פאלק? איז זי דען ניט שולדיג, ווי סאשא זאגט, צו איהר פאלק מעהר אלס צו אלע אנדערע, פאר וועמען עס דארט איהר דער קאפ און עס טהוט איהר וועה דאס הארץ און זי איז גרייט אפילו זיך מוסר נפש צו זיין?...

— וואס מאכט ער? — פרעגט שאסטעפאל, צוגעהענדיג אויף די שפיץ פינגער צום בעטעל, וואו סאשא ליגט און די טאכטער טיט סאשא'ס חבר קעסלער זיצען ביי די זייטען.

— ער שלאפט, — זאגט טאמארא שטיל.

— ששש... ער שלאפט! — זאגט איציקעל שאסטעפאל צו שיווקען, וואס געהט איהם נאך פון הינטען.

אין דער מינוט רייסט זיך אריין חוה די אידינע מיט א בשורה גלייך צום בעל־הבית, צו איציקעל שאסטעפאל:

— בעל־הבית! אויף דער אידישער נאס, זאגט מען, איז פרייליך!

— ששש... וואס הייסט ס'איז פרייליך? — פרעגט איציקעל.

— א פאגראם, זאגט מען.

אלע חאפען זיך אויף פון די ערטער.

— א וואס?

— א פאגראם וועלסט איהר ניט? א אידישער פאגראם, דאס אייגענע, וואס אין קעשינעוו...

דאס דאזיגע עכט־רוסישע ווארט „פאגראם", וואס קאן ניט איבערגעזעצט ווערען אויף קיין שפראך אין דער וועלט, רופט ארויס ביי אידען א געפיהל, וואס קיין אומה ולשון קאן עס ניט פערשטעהן, אויסער א אידען. ווי ווילד דאס זאל ניט קלינגען, האט דאס אין דער מינוט, אין דעם דאזיגען טאג, נעקלונגען נאך מעהר ווילד, ווי אלע מאל. היינט א פאגראם? ווי איז דאס מענליך?!...

אין די וועלטער קומען־אן נחמיה דער שוסטער מיט זיינע בוידע זיהן מיט שטארק איבערגעשראקענע פנים'ער.

— וואָרום היינט איז אזא טאָג... — ענטפערט איהר דער פּאָליציאַנט מיט אזא טאָן, גלייך ווי עס וואָלט זיך נערעדט פון בעגיסען די גאַסען וכדומה אזעלכע געוועהנליכע זאכען.

טאַמאַרא געהט ווייטער און שלאָגט זיך אָן אויף אזא סצענע: איין אָרעמע אידישע פרוי, נאָך א יונג ווייבעל, מיט צוויי קינדער, איינם ביי דער האַנד, דאָס אַנדערע אויף די הענד, לויפט מיט א קאָשיק, און איהר לויפען־נאָך צוויי גוי'עס. איינע האָט שוין דעם קאָשיק צוגענומען, און די אַנדערע רייסט ביי איהר די שאָל פון'ם קאָפּ. טאַמאַרא לויפט־צו און שטעלט זיי אָפּ.

— וואָס טהוט איהר דאָס? נאָט איז מיט אייך!

— היינט מעג מען! — ענטפערען איהר די גוי'עס מיט א געלעכטער און לאָזען־אָפּ דאָס ווייבעל. און טאַמאַרא ווערט נע־וואָהר פון איהר, אז דאָס לויפט זיי פון דער אידישער גאַס, ווו מע שלאָגט אידען... ווואוהין זיי לויפט — ווייסט זי נאָך אַליין ניט, נאָר זי האָט נערעכענט, אז דאָ, צווישען די נגידים, און איבער־הויפט — צווישען כריסטען, וועט מען מן הסתם ניט שלאָגען, טאַמער ווען עמיצער אויף איהר רחמנות האָבען און אויף איהרע צוויי יתומה'לעך? זי וואָלט ווועלען זיך בעהאַלטען ערגיץ ביי א גוטען כריסט, ביי א כריסט איז מען זיכערער...

טאַמאַרא'ן פאַלט איין א נעראַנק צו פערבאָרגען דאָס דאָזיגע ווייבעל ביי א כריסט. ביי ווען? עס איז ניט ווייט פון דער גימנאַזיע — ביי דער פרוי ראָמאַנענקא! און זי זאָגט צום ווייבעל, אז זי ווועט זי אָפּפיהרען צו א בעקאַנטען כריסט. „צו א כריסט? לאַנג לעבען זאָלט איהר!"... דאָס ווייבעל ווייל זי ארומהאָפּען קו־שען. און זי חאָפּט זי פּאר א האַנד און זי לויפט מיט איהר, און לויפענדיג דערצעהלט איהר דאָס ווייבעל טויזענדער שרעקליכע זאכען, וואָס האָבען זיך אָפּגעטהאָן ביי זיי אויף דער אידישער גאַס: מע שלאָגט, טע הרג'עט, מע הרג'עט אויף טוידט. טאַמאַרא פערשטעלט זיך די אויהערען, און נישט ווילענדיג דערמאָנט זי זיך אין ביאַליק'ס בלוטיגע פּאָעמע, וואָס סאָשא האָט איהר אמאָל נע־

נאפע. אט־אט, דאכט זיך, שפרינגט ער אראפ, טהוט זיך א וואָרף איהר פאר די פיס: „ניין, דו וועסט ניט גיהן אליין, טאמארא, מיט מיר וועסט דו גיהן! מיט מיר! מיט מיר!“...

* * *

טאמארא איז אוועק, און סאשא איז נעבליבען ליגען אין א העלישׁ פייער.

די טעמפעראטור האָט זיך ביי איהם אויפגעהויבען.

קאפיטעל י.

וואָס טאמארא האָט געזעהען און געהערט.

עס איז נאָך געווען פריה, אז טאמארא האָט זיך געלאָזט איבער דער שטאָדט אראפ־צו, דאָרט, וואו די ארעמע לייט וואָהנען, אויף דער אידישער גאס. זי האָט בעגעגנט ארעמע ווייבער מיט קינדער, מיט פעקלעך און שמאטעס א סך, פאָהרען אויף פוהרלעך, איין פוהרעל נאכ'ן אנדערען, מיט איבערגעשראָקענע פערשעהמטע פנימ'ער, גלייך ווי זיי וואָלטען עפיס אפגעטהאָן א מיאוכע מעשה, בעגאנגען א פערברעכען... וואוהין פאָהרט מען? זיי וויסען אליין ניט וואוהין זיי פאָהרען. אין שטאָדט איז, זאגט מען, א פאָנראָם, דאָרף מען פאָהרען ערגיץ זיך בעהאלטען; דער — צו א בעקאנטען כריסט, דער — אין א האָטעל, און דער — צום באהן... לאנג האָבען אָבער די דאָזיגע ניט געקאנט פאָהרען, וואָרום מע האָט זיי נישט גלאָזט; מע האָט זיי גענומען אפשטעלען, פערקערעוועט די פערד־לעך און אפשיקען צוריק, צוריק. טאמארא איז צוגעגאנגען צו א פאָליציאנט און גע פרעגט, ווי אזוי דערלאָזט ער אזא זאך? האָט זי בעקומען פון איהם א תשובה, אז די בארישני זאָל זיך בעסער אפטראָגען פון דאנען בעציטענס, וואָרום זי קאָן תאפען דעם אייגענעם פסק, וואָס עפיס איהען? — פרעגט איהם טאמארא.

— וואָס עפיס איהען? — פרעגט איהם טאמארא.

זעהט, ווי מענשען פאַלען און מע טרעט אויף זיי מיט די פערד... און טאַמאַרא לויפט־צו, און זי דערזעהט, אז אָט האָט זיך פלוצים די פּראָצעסיע אָפּגעשטעלט נעבען דער גימנאַזיע... אויפ'ן באַלקאָן שטעהט דער אַלטער ראַמאַנענקאָ אָהן אַ היטעל און בויגט זיך און נויגט זיך, און עס לאָזט זיך הערען אַ מוראַ'דיגער „הוררא!"

— נידער מיט דער קאָנסטיטוציע! אַ טוידט צו די אידען!!!

— הוררא! אַ טוידט צו די אידען!!!...

. . . . . .

קאַפּיטעל יא.

דער שטורם פערשפּרייט זיך.

דעם אָפּטייקער סאַלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש איז דאָס אָפּגעראַטען, ווי אַ מוצלח. איהם האָט דאָס נאָכ'ן ערשטען שאָס אָפּגעריסען פון זיין פרייַנדין נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ און אַוועקגעטראָגען מיט'ן שטראָם אין איין אַנדער זייט שטאָדט, אין די ווייטע גאַסען און געסלעך, וואו ער איז שוין לאַנג נישט געווען. ער האָט דערהערט פון דאָרטען, פון אונטען ערגיץ, טראָגען זיך מאַדנע קולות; עס האָט אויסגעדאַכט, ווי מענשען שרייַען, רופען צו הילף, און ס'איז איהם געוואָרען קאַלעמוטנע אויפ'ן האַרצען, און ער האָט געוואָלט שוין אומקעהרען זיך צוריק. נאָר דער גוטער יאָהר האָט איהם נעטראָגען, און ער האָט זיך איינגעשטעלט און איז געגאַנגען אַביסעל אַראָפּ־בארג, צו דער אידישער גאַס צו, און האָט אַנגעהויבען צו בעגעגענען מאַדנע מינים נפשות, וואָס ער האָט שוין לאַנג אַזעלכע נישט געזעהען: בארוויסע, אָפּגעריסענע, מיט געשוואָלענע פּנימ'ער, מיט רויטע נעזער, מיט אונטערגעבלוי־טע אויגען. יעדער פון זיי האָט עפּעס געטראָגען פולע הענד און האָט זיך געאַיילט מיט אַזא אימפעט, ווי מען אַיילט זיך אויף יום־טוב, אַדער מע דאַרף אָפּטראָגען דאָס און גיכער געהן נעמען נאָך אַ מאָל, וואָרום מע קאָן פערשפּעטיגען... צווישען דעם, וואָס

לייענט, און וואָס האָט דעמאָלט נעמאַכט אויף איהר אַיין אייני־דרוק פון אַ שענער, הויכער פּאָעזיע, נישט מעהר. איצטער קלינגען זיי איהר אין די אויהערען, ווי טראָמפּייטען, ווי הונדערט קעסעל־פויקען:

אַ פויסט וואו איז?
וואו איז אַ גרויסער דוננער,
וואָס זאָל זיך אָפּרעכענען פּאר אַלע דורות?...

עם ציהט זי צוריק אין שטאָדט אַריין, חאָפּען וואָס ס׳וועט איהר אַריינפאַלען אין די הענד אַריין, זיך נוקם זיין, זיך אָפּרע־כענען פּאר׳ן אומזיסטיגען בלוט. זי דערמאָנט זיך, אַז זי האָט געגומען אָפּפיהרען דאָס דאָזיגע ווייבעל מיט די קינדער צו אַ כריסט. אָט איז שוין די גימנאַזיע. אָט דאָ זיצט איהרער אַ בע־קאַנטער כריסט...

— אָט דאָ וועט אַייך זיין גוט! — זאָגט טאַמאַרא צום ווייבעל און זי קלינגט אָן ביי דער טיר אַין מאָל און צוויי מאָל און דרייַ מאָל — מע ענטפערט ניט. קלינגט זי אָן אַין טויער, בעווייזט זיך דער דוואָרניק. דערזעהען „אידען", וועדר ער מלא המה: „דאָ איז ניט קיין אידישע סינאַגאָגע, טראָגט זיך אָפּ בעצייטענס, כל זמן מע האָט אַייך ניט נעבראָכען די ביינער!"...

— איהר קאָנט אַייך געהן, — זאָגט דאָס ווייבעל צו טאַמא־רא׳ן. — איך בלייב זיצען דאָ, עס מעג זיך זיין וואָס עס וויל זיך, פּאָרט צוויישען כריסטען, טאָמער וועט זיך עמיצער דערבאַרעמען. איך בין אַיין אָרעמע אלמנה מיט צוויי ברעקלעך קינדער יתומים. וואָס וועט מען ביי מיר נעמען?...

טאַמאַרא לאָזט זיך געהן און דערזעהט פון דער ווייטען אַ פּראָצעסיע מיט נאַציאָנאַלע פאָהנען. וואָס זאָל דאָס בעדייטען? און זי דערזעהט פון דער ווייטען שוין זעהר אַ שען ביל׳ה, ווי אַזוי מע האָקט טירען, מע ברעכט פענסטער און מע וואַרפט און מע שמיצט און מע שלייידערט, און קלייַנע שקצימ׳לעך און גוי׳עס און שיקסעס הויבען דאָס אויף, און מע שלאָגט עפּים עמיצען. און זי

— צלמ'ען זיך קאַן א איד אויך! — האָט זיך אָנגערופען איינער א חכם. — זאָל ער אונז ווייזען, אז ער טראָגט א צלם.

דאָ איז איהם געוואָרען שלעכט: טאָמער, א קשיא אויף א מעשה, וואָס חברה קאָנען טהון מיט איהם? איז ער געפאָלען אויף איין עצה (ניט אומזיסט האָבען אידען א שם פון א היטרע פאָלק!) און האָט זיך כלומרשט מודה געווען פאר זיי, אז ער אליין קומט ארויס פון אידען, דאָס הייסט, ער איז אמאָל געווען א איד, נאָר איצט איז ער א כריסט. אי, וואו איז זיין צלם? —

— איך בין א פראָטעסטאַנט! — האָט זיך בעצייטענס פערענטפערט דער אפטייקער און געבעטען זיך ביי די חברה־לייט, זיי זאָלען אויף איהם רחמנות האָבען, ער האָט א קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך, מיט איין אלטער מאָמע, מיט א בלינדען טאַטען (צולעב פקוח־נפש און מחמת ער האָט שוין אָנגעהויבען זאָגען ליגען, האָט ער שוין געהאַקט ווייטער).

און די חברה־לייט האָבען רחמנות געהאַט אויפ'ן ג'שמד'טען פראָטעסטאַנט, וואָס האָט א קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך מיט איין אלטער מאָמע מיט א בלינדען טאַטען, און האָבען נאָר צוגענומען ביי איהם די מלבושים מיט די שטיוועל, איהם איבערגעלאָזט דאָס העמד מיט די זאקען און געשענקט איהם א פאָר פעטש דערפאָר, וואָס ער איז א פראָטעסטאַנט, ניט קיין פראָוואָסלאַוונער.

— האָסט דו זיך ג'שמד'ט, האָסט דו שוין בעראָרפט אָנגענעמען דעם ריכטיגען גלויבען פון א פראָוואָסלאַוונעם, ניט אזא גלויבען, ווי ביי די פראָטעסטאַנטען! דאָס אנדערע מאָל, אז דו וועסט זיך שמד'ען, זאָלסט דו זיך שוין שמד'ען ווי עס געהער צו זיין...

. . . . . .

דער עלטער־נעראָטעוועטער אפטייקער סאפראנאָוויטש האָט ביי זיך אין האַרצען געבענשט גומל, וואָס ער איז ניצל געוואָרען פונ'ם טוידט, וואָס ער האָט זיך מיט איהם געזעהען נאָר־וואָס

די נפשות האָבען געטראָגען, זענען געווען נייע שטיוועל, אַלטע קאַלאָשען, נייע קאַלדרעס, אַלטע זעק, זילבערנע וואָזעס, פּאָפּיערענע פּודלען, אייזערנע טעפּ, פּעקלעך מיט טיי, פּאָרצעלייענע זייגערס מיט היטלעך צוקער, וכדומה אַזעלכע זאכען, וואָס פּאָרען זיך עפּיס ניט... נאָך נישט געווואוסט אַקוראַט וואָס דאָס איז, נאָר דער־פּיהלט, אז דאָ איז ניט פּרייליך, האָט ער חשק געהאַט שוין א נעם טהון זיך צוריק. נאָר א מאָדנער כח האָט איהם ווי געצויגען אַלע מאָל וואָס ווייטער און ווייטער, ביז ער האָט בעגעגנט פון א צווייטער גאָס א האַליאַסטרע יונגע שקצים מיט דובינקעס. האָבען זיי איהם אָפּגעשטעלט און א פּרעג געטהאָן, וויפיעל געלט האָט ער ביי זיך? נאָטירליך, האָט זיך דער אָפּטייקער אַרויסגעשטעלט אַקעגען זיי מיט גרויסקייט: וואָס פּאַר א העזה האָבען זיי אַוועק־שטעלען א רוהיגען מענשען אין מיטען גאָס, און נאָך אין אַזא צייט, וואָס מע האָט אוני געשענקט קאָנסטיטוציע?...

— אהא? קאָנסטיטוציע? — האָבען די יונגע שקצים געענט־פּערט דעם אָפּטייקער און מכבד געווען מיט א ברוך־הבא איבער'ן קאָפּ אַזוי געשמאַק, אז ער איז באַלד פּריטשמעלעט געוואָרען, פּער־לאָרען דעם קאָפּעלַיש מיט די בלויע בריליען און איז אַנידערגע־פּאַלען אויף דער ערד. און חברה האָבען קודם אַראָפּגענומען ביי איהם דעם גאָלדענעם זייגער מיט דער קייט, אויסגעטרייסלעט אַלע קעשענעס, און ערשט נאָכדעם איז ביי זיי אַרויס א סכסוך, צי איז דאָס א איד אָדער א כריסט? זאָל ער זיין א כריסט? — למאי איז ער א געלער? איז ער א איד? — למאי איז ער געגאַלט? און עס איז געבליבען בהסכם כולם, אז מע זאָל פּרעגען ביי'ם אָפּטייקער אַליין. זעלבסטפּערשטענדליך, אז דער אָפּטייקער האָט באַלד גע־זאָגט, אז ער איז א כריסט, איין אמת'ער כריסט.

— ווי באַלד ער איז א כריסט, זאָל ער אונז בעווייזען; זאָל ער זיך אָקערשט איבער'צלמ'ען דריי מאָל!

אזוי האָבען געפאָדערט חברה, און דער אָפּטייקער, טוידט ווי אַלע טוידטע, האָט זיך נעבאָך געמוזט דריי מאָל איבער'צלמ'ען.

וואוהין צו לויפען, האָבען דערזעהען, ווי די שוואַרצע חברה האָבען עפּים מיט אַ מאָל ווי אָפּגעטראָטען פון זייער טהיר, און זיי האָבען געדאַנקט גאָט, וואָס זיי זענען עפּים על־פּי־נס ניצל געוואָרען פון אַזא סכנה, נאָר אַליין נישט געוואוסט וועמען זיי האָבען צו פּער־דאַנקען מיט'ן דאָזיגען נס...

אויך סאשא'ס חבר, קעסלער, איז געשטאַנען ביי'ם פענסטער און האָט אַלע מינוט אָפּגענעבען דעם קראַנקען סאשא'ן אַ ראָפּאָרט, וואָס אין דרויסען טהוט זיך. סאשא האָט געגעבען טאַמאַראַ'ן דאָס וואָרט, אַז ער וועט זיך ניט ריהרען פון אָרט, — מעג זיך קעהרען די וועלט, וועט ער זיין וואָרט האַלטען. סיידען די שוואַרצע חברה וועלען אַריינקומען אין שטוב אַריין! קעסלער האָט אָפּילו פערבאַ־ריקאַדירט די טהיר מיט קאַסטענס און מיט בענקלעך. זיין אָנגע־לאָדענעם רעוואָלווער האָט ער אויך. ער וועט שיסען יעדען אייני־ציגען, ווער עס וועט זיך וועיזען אויף דער טהיר, און וועט צו זיין פראַנקען חבר נישט צולאָזען קיינעם, סיידען מע וועט איהם, קעס־לער'ען, הרג'ענען...

— די באַנדע האָט אָפּגעקערעוועט פון אונזער שטוב און איז אוועק ווייטער, — אזוי ראָפּאָרטירט קעסלער פאר זיין חבר, דעם אונטערגעשאָסענעם סאשא, און איציקל שאָסטאָפּאָל טהוט זיך אַ וואַרף צום פענסטער און דערזעהט דעם פּריסטאוו, אַנטאָן אי־וואַנאָוויטש חאַלאָדקאָוו, דורכפאָהרען פּאַרבי רייטענדיג אויף אַ פּערד, שאָקלט זיך אהין און אהער מיט דער גאַנצער גראַציע פון אַיין אָפיציער, מאַכט עפּים מיט דער האַנד, נאָר ער הייסט ניט צעטרייבען די באַסיאָקעס. איציקל שאָסטאָפּאָל ווילל עפענען דאָס פענסטער און אויסשרייען צו אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען, ער זאָל זיך אַננעמען זיין קריוודע, ער זאָל צעטרייבען אָט די שכורים. לאָזט איהם ניט שיווקע. זי האַלט איהם צו ביי דער האַנד.

— איצי! עפען ניט דאָס פענסטער! מיר זענען פאַרבי, איצי!

פנים אל פנים. ער האָט ניט געוואוסט, אז דאָרט, אין דער היים, איז פון זיין גאַנצען גוטס, פון זיין אַפּטייק, נישט געבליבען קיין שריט ופּליט. א גליק נאָך, וואָס זיין פריינדין נאַדיעזשדא אַלעק־סאַנדראָוונא האָט איהם חאָטש אָפּגעראַטעוועט זיין שטוב און זיין זוהן סאַשאַ'ן. וועו זי קומט מיט אין האַלבע שעה פריהער, וואָלט זי אפשר די אַפּטייק אויך אָפּגעראַטעוועט. די גוטע נאַדיעזשדא אַלעקסאַנדראָוונא, ווי באַלד ס'איז געוואָרען די גרויסע בהלה, געקומען אהיים און געוואָהר געוואָרען, אז אין שטאָדט איז ניט רוהיג, — אַווי איז זי אַוועק גלייך צו איהר פריינד סאַפראַנאַ־וויטש־ען, זעהען וואָס טהוט זיך דאָרטען, און אָנגעקומען אקוראט צו דער רעכטער צרביט. דערזעהען דעם הורבן פון דער אַפּטייק, איז זי פערציטערט געוואָרען. געטראָפען הינטען ביי דער טהיר א באַנדע חברה־לייט שוין גרייט אויף צו געהן צרויף אין שטוב ארײן זיך נעמען דאָרט אויך צו דער צרביט, האָט זיך נאַדיעזשדא אַלעקסאַנדראָוונא צעשריגען אויף א קול, אז זיי זאָלען זיך די רגע אָפּטראָגען פון דאָנען, וואָרום אָט רופט זי צרוים א ראָטע קאָ־זאקען! זי איז א ראָטמיסטער'ס א שוועסטער, זי וועט ניט דער־לאָזען, מע זאָל זיך צוריהרען צו דעם דאָזיגען הויז. דאָס הויז איז איהרס! „עטאָ אוושאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!"...

— מיר דאַרפען ניט דיין הויז, מיר דאַרפען נאָר די אידען, וואָס זיצען דאָ! — האָבען איהר געענטפערט די שוואַרצע חברה.

— דאָ איז נישטאָ קיין אידען! וואָן, וואָן פון דאָנען!!! „עטאָ אוושאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!"...

און נאַדיעזשדא אַלעקסאַנדראָוונא האָט אויסגעזעהען שרעקליך אין איהר ניט־געמאַכטען כעס. די שוואַרצע חברה האָבען זיך מיישב געווען: אידען זענען דאָ גענוג אין שטאָדט, דער טאָג שטעהט ניט, — און זענען אָפּגעטראָטען צום צווייטען הויז.

* * *

איציקל שאַסטעפאַל און זיין ווייב שיווקע, וואָס זענען גע־שטאָנען ביי'ם פענסטער אין מורא'דיגע פחדים, נישט געוואוסט

אויף דער גיך אוועקגעטראָגען אהיים, און האָבען געטראָפען אין דערהיים נאָר די כּוטער. דער ברודער, חיים, איז געווען מיט זיינע חברים אויף אַיין אַנדער פונקט, און דער טאַטע נחמיה איז געגאַנגען מיט זיין פרייַנד יודעל קטנתי געוואָהר ווערען, וואָס טהוט זיך.

זעלבסטפערשטענדליך, אַז יודעל קטנתי איז געווען אויפגעלעגט ווי תמיד, ובפרט ער האָט דעם פריהמאָרגען לכבוד דעם גרויסען יום־טוב געמאַכט א פייַנע כוסה, האָט ער געשאָטען מיט פסוקים און געלאַכט פון דער קאָנסטיטוציע, זיך געהאַלטען פשוט ביי די זייטען, זיך גערייצט מיט'ן שוסטער, זיך בעריהמט, אַז ער האָט געוואוסט פריהער, ער זאָל אַזוי האָבען אַלדאָס גוטס אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אַז דאָס אַלץ דאַרף זיך אָט אַזוי ענדיגען, חאַ־חאַ־חאַ!...

לאַנג לאָבען האָט כּוען אָבער דעם דאָזיגען פרייַליבען שנייַדערל נישט געלאָזט. דערהערט, אַז אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס הויבט שוין אויך אָן וועלען פרייַליך, האָבען זיי זיך אינצווייַען מיט נחמיה דעם שוסטער געלאָזט ארויף אהיים, און ווי זיי זענען געקומען, האָבען זיי געטראָפען די גאַס שוין רעכט בעלאַגערט מיט מענשען... מע איז נאָר־וואָס צוגעטראָטען צו סאָפראַנאָוויטש'עס אַפּטייק.

— יודעל, מיר זענען אין דער אַרבייט! — זאָגט נחמיה דער שוסטער.

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — ענטפערט איהם יודעל דער שנייַדער.

ביי די וועלטער קומט אָן ליפּא באַשעוויטש אָהן אַ היטעל, די האָר צעלאָזט, דאָס האַרץ צעהראַסטעט. אין האַנד א שטעקען, און ער האַלט אין מיטען פֿרעדינגען מיט'ן נוסח פון ישעיהו:

— און עס וועט קומען א בראָן' אויף אייערע לייבער, און איהר וועט זוכען הילף און וועט שרייַען, און קיינער וועט אייך ניט ענטפערען, וואָרום גרויס איז דער צאָרן פון גאָט, וואָס טהוט

איציקע׳ש שאָסטעפּאָל פּערהאַקטן דאָס פּענסטער. נאָר עס טראָגען זיך דורכ׳ן פּערהאַקטן פּענסטער משונה־מאָדנע קולות, טויזענדער קולות, אַ מאָדנער הילך, אַ מיש־מאַש פון געשרייען, פון געווײַן, פון מענשען, וואָס בעטען זיך, כּע זאָל זיי ראַטעווען, און פון מענשען, וואָס שרייען „ביי זשידאָוו", און אַ קאָמאַנדע הערט זיך, און אַ שיסערײַ פון ביקסען הערט זיך, און אַ קלונג פון צעבראָכענע שויבען הערט זיך, און אַ מורא׳דיגער „הוררא" פּערהילכט די אַלע קולות — ס׳איז עקשׂועלט, אַ פּנים?...

* * *

נאָר נחמיה דעם שוסטער׳ס קינדער, יודעל׳ן קטנתי׳ס קדיש, חוה דער אידינע׳ס „אומגליק", בערעזניאַק־נײַדיטש און די איבעריגע חברים זייערע האָבען ניט געוואָרט ביז כּע וועט קומען צו זיי גוט־יום־טוב ביטען... ווי באַלד זיי האָבען נאָר דערהערט, אַז אויף דער אידישער גאַס איז „פּרייליך", אַזוי האָבען זיי אויסגעפּויקט צווישען אַלע חברים, כּע זאָל זיין גרייט. זיי האָבען זיך איינגעטיילט אין פּערשיעדענע פונקטען, אַרויסגעגעבען אַלעמען דאָס געוועהר, און אַ סך האָבען זיך געלאָזט אַראָפּ צו דער אידישער גאַס, און אומעדום, וואו נאָר עס האָט זיך אָנגעהויבען ערגיץ וואו אַ חתונה, זענען זיי אונטערגעקומען און האָבען מיט זייערע רעוואַלווערען צעטריבען די חברה־לייט, אַזוי ווי וואָראָנעס. אַזוי איז דאָס געגאַנגען אויף איין גאַס, אויף דער אַנדערער גאַס; נאָר אַז ס׳איז געקומען צו דער דריטער גאַס, האָט פון זיי מיט אַ מאָל דאָס גליק אָפּגעטראָטען. זיי האָבען בעגעגנט צו אַ שטאַרקען וויעדערשטאַנד, און זיי האָבען אָנגעהויבען פּאַלען אייניצוויזן, אַזוי ווי שטרוי...

צווישען די ערשטע קרבנות איז געווען נחמיה דעם שוסטער׳ס יונגערער זוהן, בעני, וועלכער איז אַרונטערגעפּאַלען פון צווייי קויפלען, וואָס האָבען איהם דורכגעלעכערט די לונגען און דאָס האַרץ.

ווי אַזוי אונטערגעשאָסענעם הירש אויף דער אָחאָטע, האָבען איהם צוויי חברים אונטערגעהאַפּט אויף די הענד און האָבען איהם

סטערע חושכ׳דיגע נאכט פון די שטילע פינסטערע געהיימע פער־זאמלונגען אין שטילע פינסטערע געהיימע קעלערס, וואו שטילע פינסטערע געהיימע מענשלעך האבען אויסגעטיילט די ארבייט, זיי זאלען זיין גרייט צו „מארגענדיגען טאג"... און נאך און נאך א סך זאכען זענען אפגעטהאן געווארען אין דער דאזיגער שטילער, פינ־סטערער, חושכ׳דיגער נאכט. און זי שווייגט, די נאכט. זי ווארט אויפ׳ן ליכטיגען פרישען פריהמארגען. ער וועט קומען, דער גע־וינשטער ליכטיגער פריהמארגען. ער וועט קומען און מע וועט עס אלסדינג דערצעהלען — אין פריידען.

קאפיטעל יב.

אייבינע וואנדערער.

עס איז געווען א נאסער, א קאלטער פריהמארגען, איינער פון יענע קאלטע נאסע אסיענדיגע טעג, וואס מע זאגט, אז עס איז „איין עבירה א הונד ארויסצולאזען אויף דער גאס". דער וואקזאל, אויף וועלכען עס האבען זיך אמאל געטראפען שאסטאפאל מיט סאפראנאוויטש דעם אפטיקער, בשעת זייערע קינדער זענען אנ־געקומען פון פעטערבורג אהיים אויף פסח, איז געווען פול געפאקט מיט מענשען, און איבערהויפט — די דריטע קלאס. עס איז ניט געווען א נאדעל דורכצווארפען. מהרסטענס פאסאזשירען זענען געווען אחינו בני ישראל. מע קאן זאגען, כמעט לויטער אידען. געזעסען און געשטאנען קעפ אויף קעפ וויבער מיט קינדער מיט טשעמאדאנעס, טארבעס, זעק און פעקלעך, און קישענס, קישענס, קישענס!... די פנימ׳ער ביי אלע אנגעשראקענע, קוקען זיך ארום אויף אלע זייטען, ציטערען פאר א געשריי, פאר א פייף... נאך די שמועסען פון די פאסאזשירען דארף מען רעכענען, אז דאס זענען עמיגראנטען, ווארום עס לאזען זיך הערען די ווערטער: „ליבוי"... „האמבורג"... „שיפסקארטען"... „אמעריקא"... דאס ווארט „אמע־ריקא" — אפטער פון אלץ. דאס ווארט „אמעריקא" האט פאר זיי א בעזונדערע צויבערהונגס־קראפט, א מין כשוף. דאס איז א וואונש,

ריכטען די וועלט מיט זיין גרויסען שטורם־ווינט, וואָס ער ברענגט אויף דער ערד, דערפאַר וואָס איהר האָט ניט נעוואָלט צוהערען זיין געבאָט... עגערען, מאַגערען, מאַגדאַדען! עעגעעדען, מאַגערען, מאַגדאַאַאַדען! עעעענגערען, מאַגערען, טאַגדאַאַאַדען!...

. . . . . .

טרויעריג, זעהר טרויעריג האָט זיך אויסגעלאָזט דער טאָג, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען אַזוי גליקליך, אַזוי פרייליך, און שטיל האָט זיך אַראָפגעלאָזט אויף דער ערד די טונקעלע נאַכט און האָט פער־שפרייט איהרע שוואַרצע פלינעל אויף דער מרה־שהורה'דיגער וועלט. נאָך דעם צו־פריילִיכען און גליקליכען טאָג האָט די נאַכט אויסגעזוהן ווי איין אלמנה, אָננעטהאָן אין שוואַרצען. שטיל איז געווען ארום און ארום. קיין דורכנעהער, קיין דורכפאָהרער. אלע טהאָטערען זענען נעשלאָסען. אלע רעסטאָראַנען זענען געשפּאַרט. אויסגעלאָשען זענען די ליכט אין די גאַס־לאָמפּען. עס איז חושך און שטיל. וועלכ־ניט־וועלכ לאָזט זיך הערען א ווייטער הילך, איין אָפּקלאַנג פון א הייזערינען „הוררא", א קול פון א געשלאָגענעם, א גוואָלד פון א סך מענשען, א נעזאַנג פון א שכור, וואָס רייסט זיך דורך און וועדר פערשטאַרבען, און וויעדער וועדר שטיל... שטיל קוקט־אַראָפּ אויך דער מרה־שהורה'דיגער הימל מיט זיינע מיריאַ־דען פינקעלדיגע וועלטען אויף דער קליינער חושכ'דיגער ערד, וואָס מיינט און וויל איינערדען אויך יענעם, אז צוליעב איהר האָט דאָס נאָט בעשאַפען אָט די גרויסע רייכע מילִיאַרדען־שטערענדיגע וועלט. שטיל, פינסטער, חושך! זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינ־סטערע חושכ'דינע נאַכט, וואָס ס'איז פאַרנעקומען דאָרט, אין די חושכ־דיגע, אָרעמע, שמוציגע אידישע גאַסען און געסלעך, אין די חושכ'דיגע, אָרעמע, שמוציגע אידישע הייזער און הייזלעך, ביי די דערנידערינטע, אָרעמע, הונגעריגע, אומגליקליכע, נאַקעטע און באָרפיסע. פערוואָרפענע, פערגעסענע און דערשלאָגע — — — ניין, זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינסטערע חושכ'דיגע נאַכט, וואָס עס איז פאַרגעקומען דאָרט! אויך שווייגט די שטילע פינ־

סיידען אמאל, איבער הונדערט און צוואנציג יאהר, וועלען זיי איהר צושיקען פון דאָרטען א שיפקאָרטע... דערווייל זאל ער נאָך לעבען. גענוג, אז גאָט האָט איהם געשטראָפט, מע האָט איהם בשעת פּאָג־ראָם אויסגעשטאָכען ביידע אויגען, דערפאַר, וואָס ער האָט ניט געוואָלט זאָגען וואו איז די קינדער׳ס געלד, צווויי און צוואַנציג קערבלעך... און דער אַלטער זיידע גלעט די אייניקלעך איבער די קעפּלעך, וויינט מיט זיינע בלינדע אויגען און זאָגט צו זיי:

— איך וועל אייך שוין מעהר, קינדערלעך, אַפּנים, ניט זעהען קיינמאָל! קיינמאָל אייך ניט זעהען מעהר!...

צווישען די עמיגראַנטען קאָן מען דערקענען נחמיה דעם שום־טער, זיין ווייב זיכעל און זייער עלטערען זוהן חיים. דער יונגע־רער, בעני, ליגט אויפן הייליגען אָרט נאָך אָהן א מצבה. זיי האָבען אויסגעפערקויפט וואָס זיי האָבען געהאַט און פאָהרען אין אַזא לאַנד, פון וואַנען זיי וועלען שוין מסתמא קיינמאָל צוריק נישט קומען.

— האָסט א טעות, אַלטער, מיר וועלען נאָך קומען צוריק אַלע, און איך אַודאי...

אַזוי זאָגט חיים צום פאָטער און ער וויל איהם איינרעדען, אז ער, חיים, פאָהרט ניט אָהין אויף שטענדיג; און ניט צוליעב זיך פאָהרט ער, נאָר צוליעב זיי. און זאָל זיך נאָר א ביסעל איבער־קאָכען אָט דאָ, וועלען אַלע פאָהרען צוריק אָהער, „צו אונז", אַזוי ווי מע פאָהרט אַצינד אָהין, קיין אַמעריקא...

— אם ירצה השם! — מישט זיך אַריין א איד א ווילד־פרעמ־דער פון דער זייט, וואָס שניידט דינע ריפּטלעך ברויט מיט א קליין שאַרף מעסערעל און בעשמירט דאָס מיט א געלבעל פון אַיין איי און בעט־אוים אַביסעל זאָלץ ביי א פרעמדער אידינע מיט א פער־ווינט פּנים צו זיך אין הויפען אַריין.

— אָהין געפאָהרען, אָהער געפאָהרען — ישראליק פאָהרט!

אַזוי רופט זיך אָפּ דער איד, וואָס האָט ביז אָהער געדאַוועט און איצט לעגט ער צענויף דעם טלית ותפלין, און די באַקען פלאַ־

א אידעאל, וואָס א סך, א סך פון זיי האָבען לאַנג וועגען דעם
גע'חלומ'ט. אַמעריקאַ שטעלט זיך זיי פאָר וויִ א מין יענע וועלט, א
מין גן־עדן. הלואי, רבונו של עולם, מיע זאָל זיי האָטש אַרײַנלאָזען,
ניט אָפשיקען חלילה צוריק...

דאָס געשרײ איז גרוים, דער טומעל מיט'ן לויפען מיט'ן שטו־
פען זיך איז נאָך גרעסער. צווישען די פּאַרשוינען זעהט מען אוי־
ניגע מיט איבערגעבונדענע קעפּ, מיט אונטערגעבלויטע אויגען —
סימנים פוג'ם נאָך ניט פערהיילטען אומגליק, נאָך ניט אָפּגעקיהל־
טען פּאָגראָם...

— מע וועט אײַך דען אַרײַנלאָזען אין אַמעריקאַ מיט אזא
פּאַספּאָרט? — רייצט זיך א יונגעל אַיין עזות־פּנים, די הענד אין די
קעשענעס, קעגען א אידיע מיט אַיין אײַנגעקוועטשטען שטערן
און מיט געלוכט אין פּנים.

— א מכה דער מאַמע דיינער! — ענטפערט איהם די אי־
דינע. — אַבי איך האָב נעזונטע אויגען, האָב איך דיך אין דער
ערד!

א יונג ווייבעל און זויגט א קינד און שלעפּט א אידען פּאָר
דער פּאָלע. זי ווײַ וויסען, צי מע לאָזט אַריין קיין אַמעריקאַ מיט
זויגענדיגע קינדער? דער איד דאָוועט, קאָן איהר נישט ענט־
פערען, טהוט ער איהר א מאָך מיט דער האַנד, ווי אייַנער רעדט:
„דו ביזט נעבאַך א גרויסע בהמה!" און קוקט זיך אַרום בשעת
מעשה, צי זעהט ניט דער זשאַנדאַרם, ווי ער דאָוועט.

בעזונדער אין א ווינקעלע זיצט א געזונדעל: א פּאָטער, א
מוטער, זעכס קינדער; פּיער יונגלעך, — יונגלעך איז אין אַמע־
ריקאַ, זאָגט מען, א גליק, זיי געהען אַרבייטען — צוויי מיידלעך, —
מיידלעך, זאָגט מען, איז אויך א גליק אין אַמעריקאַ, זיי נעהען
אַרבייטען, און א באָבע מיט א זיידען זענען אויך דאָ. די באָבע
וואָלט אפשר אויך געפאָהרען מיט די קינדער קיין אַמעריקאַ, קאָן
זי ניט איבער'ן זיידען, ווייל ער איז א בלינדער. א בלינדען לאָזט
מען קיין אַמעריקאַ ניט אַריין. מוז זי דאָ בלייבען מיט'ן אלטען.

נען, האבען פערשטאנען, אז דער יוננערמאן בעדארף זיין א ציוניסט, וואהרום ער רעדט צו שען און היצט זיך צו שטארק. און ווייבער, וואס האבען ניט פערשטאנען נאהרניט, האבען אויך צוגע־שאקעלט מיט די קעפ, אונטערנעהאלטען מיט א זיפץ און נרייט געווען אלע מינוט לאזען א טרער — עלעהיי, לאז זיך אייך דאכטען, א מניד רעדט...

צווישען עולם, וואס האט ארומגערינגעלט דעם יונגען מאן דעם אינטעליגענט, איז געווען אויך סאשא סאפראנאוויטש, וואס איז ארויסגעקומען ארויסבעגלייטען זיין פאטער דעם אפטייקער — ער פאהרט קיין ארץ־ישראל דארט ווערען איין אפטייקער. טאמער וועט מען בעדארפען האלטען עקזאמען, וועט ער האלטען. אזא אומגעריכטע מעטאמארפאזא האט נעקאנט ארויסרופען ביי איהם נאר דער שטורם מיט אלע רעזולטאטען פונ׳ם שטורם, וועלכע ער האט איבערגעלעבט. פערשטעהט זיך, אז סאלאמאן סאפראנא־וויטש האט געהאט איין אנדער מארשרוט — קיין אמעריקא. נאר אויף עמינרירען קיין ארץ־ישראל האט איהם ארויפגעפיהרט זיין זוהן סאשא. און אנדערש האט דאס ניט נעקאנט זיין — פארט איין איין־און־אייניציגער זוהן. סאשא בלייבט דערווייל דא ביז ער וועט ענדיגען; אז ער וועט ענדיגען, וועט ער סאי ווי סאי אריבער־פאהרען קיין ארץ־ישראל. ארץ־ישראל און אמעריקא — צו א נרויסער תהום! שענער פון אלע איז נעווען דאס, וואס דעם אפ־טייקער׳ס כריסטליכע פרייגדין, נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא, האט צוגערעדט איהר פרייגד דעם אפטייקער, ער זאל בעסער אריבערפאהרען קיין ארץ־ישראל. „פאלעסטינא — האט זי נע־זאגט, און טאקי נוט מכבד נעווען איהם — פאלעסטינא — דאס איז דאך אייער באטקאוושטשינא, אייער פאטערלאנד, ווי קאנט איהר עס פערביטען אויף א פרעמד לאנד, אויף אמעריקא?... עטא אוושאסנא! עטא וואזמוטיטעלנא!"...

א סך האט אויך מיטגענאלפען זיין שכן איציקעל שאסטפאל, וואס איז פון איצט אן נישט נאר א שכן — א סברה, אז ער איז

מען איהם. — אונזער פאָלק ישראל. פארשטעהט איהר מיך, איז מקיים דעם פסוק, וואָס גאָט האָט אמאל געזאָגט צו אברהם אבינו: ל ך - ל ך — זאָלסט ארויסגעהן פון דיין לאנד און פון דיין נעבורטס־ארט און פון דיין פאָטער'ס הויז...

— א גליק האָט אונז געטראָפען! — רופט זיך אָפּ נאָך א זיי־טינגער פארשוין מיט א גילקע אויף איין אויג, און איהם ענטפערט אָפּ א דרייטער, אויך א ווילד־פרעמדער, נאָר א יונגערמאן, ווייזט אוים, א שטיק אינטעליגענט, אָהן פאות און שטאַרק אונטערגע־האקט דאָס בערדעל:

— געווים א גליק, וואָרום וואָנדערען, גלות פרעווען — דאָס איז אונזער געבאָט, אונזער מיסיאָן. האָט איהר פארשטאַנען, צי ווער־וואָס? אין דעם טאָג, וואָס אידען וועלען אויפהערען אָפּ־ריכטען גלות, וועלען זיי חלילה אויפהערען צו זיין אידען...

דערזעהען, אז די צוהערער קוקען אויף איהם פער'חרוש'ט, פערענטפערט ער זיך:

— איהר מיינט, ס'איז מיינם? דאָס זאָגט איינער א גרויסער, נאָר א גרויסער מענטש (און ער דרעהט־אוים מיט'ן גראָבען פינגער און זאָגט מיט א ניגון): „מה־דאָך, זאָגט ער, אציגנד, וועלן מיר זענען צו שאַנד און צו שפּאָט, פאָדערט מען, זאָגט ער, פון אונז, מיר זאָלען זיין עהרליכער און אָרענטליכער און בעסער און פיינער פאר אלעמען, הייגט לא כל שכן וואָס פאר פּרעטענזיעס וועלען שוין האָבען, זאָגט ער, צו אונז די פעלקער אין דער צייט, וועלן מיר וועלען זיין, זאָגט ער, לייטען גלייך אויף אונזער אייגענער ערד?"... ניין, ברידער! אונזער מיסיאָן איז וואַנדערען, שטענדיג זיין צוויישען פרעמדע פעלקער, זיין א מוסר, א ביישפיעל פאר אלעמען... האָט איהר עס פארשטאַנען, צי ווער־וואָס?

דאָס רעדעל אָרום דעם יונגען מאן, וואָס פרעדיגט, ווערד אלע מינוט בריטער און גרעסער. אידען האָבען ליעב האָרכען א גוט וואָרט, עס מעג זיין וואו איהר ווילט און וועלן איהר ווילט, אפילו „א מינוט פאר'ן פאיעזד". מאנסביליען, די וואָס האָבען פערשטא־

— די אייביגע וואנדערער! — האָט איהם, ווי אַ וויעדער־קול, מעלאַנכאָליש נאָכגעזאָגט נאדיעזשדא אַלעקסאַנדראָוונא מיט אַ טראָגישער אינטאָנאַציע און איז אָבער באַלד אָנגעפאַלען אויף איהרע גוטע פרייַנד: וואָס שטעהט מען? ס'איז שוין צייט זיך געזעגענען! און אויסגעלאָזט האָט זי מיט איהר שטענדיגען אויס־רוף: „עטאָ אוושאסנא! עטאָ וואָזמוטיטעלנא!"...

און דאָס גאַנצע געזינדעל לאָזט זיך געהן אויפ'ן פּערראָן, און דאָרט געזעגענט מען זיך מיט'ן אַפּטייקער סאַפראַנאָוויטש, און מע קושט זיך און מע ווינשט איהם אַלדאָס גוטס פון'ם גאַנצען האַרצען.

סוף פון'ם צווייטען טהייל.

שוין נאָר א מחותן. עס איז נאָך נישט אָפּיציעל, פערשטעהט זיך, עס איז נאָך דערווייל א סוד, נאָר אזא סוד, וואָס אלע ווייסען עס און אלע רעדען, שושקען זיך, — היינט־מאָרגען קאָן עס ווערען א פאקט. די קינדער בעראַרפען דערווייל ערשט ענדיגען זייער קורס. זיי פאָהרען ביידע וויעדער א מאל קיין פעטערבורג, און זענען די לעצטע צייט אזוי בעפריינדעט, אז ס׳איז שוין נאָר ביי קיינעם קיין שום ספק ניט, אז דאָס זענען חתן־כלה. א שטיקל מניעה איז נאָר אין איין זאַך: דער חתן איז א ציוניסט, און א פערברענטער ציוניסט, און די כלה איז צום ציוניזם דערווייל קאלט, זעהר קאלט. נאָר „מה שלא יעשה השכל יעשה הזמן" — זאָגט איציקעל שאָסטעפאל מיט א פסוק צו זיין האלב־אָפּיציעלען מחותן דעם אפטייקער, וואָס חאָטש ער פערשטעהט ניט קיין לשון־קודש, פון דעסטוועגען טהוט ער א גלאָנץ מיט די בריללען, מע זאל מיינען, אז ער האָט פערשטאַנען.

— אלעקסאַנדער סאלאָמאָנאָוויטש, וואו זענט איהר פערפאלען געוואָרען? עטא אוושאסנא! עטא וואזמוטיטעלנא!

נאדיעושדא אלעקסאַנדראָוונא האָט דאָס אזוי אויסגערופען, א פלעסק געגעבען מיט די הענד, דערזעהען סאשא סאפראָנאָוויטש'ען אין דריטער קלאַס צווישען עולם, וואָס ארום דעם יונגען אינטעליגענט. נאָך איהר זענען באלד אָנגעקומען אויך דער אפטייקער, וואָס האָט זיך שטאַרק אויסגעבליכט, און טאַמאַרא און איציקעל שאָסטעפאל, וואָס האָט זיך שטאַרק פערעלטערט אין דער לעצטער צייט: די אויגען זענען געוואָרען ווי אונטערגעשוואלען, מיט קישעלעך. זיין טאָכטער טאַמאַרא האָט זיך אויך פערענדערט — זי איז שענער געוואָרען, נאָך שענער ווי פריהער.

— וואָס טהוט זיך דא? — האָט טאַמאַרא א פרעג געגעבען.

— אונזערע וואַנדערער — האָט איהר סאשא אָפּגעענטפערט, בעוויזען מיט די אויגען אויף דעם עולם עמיגראַנטען — אונזערע אייביגע וואַנדערער.

קאפיטלעך

ערשטער טיל.

קאפיטעל א. פסח, פסח און פסח 7
קאפיטעל ב. קינדער און עלטערען, עלטערען און קינדער 26
קאפיטעל ג. מאשא באשעוויטש 42
קאפיטעל ד. יאשקא וואראנא 47
קאפיטעל ה. די קליינע קאמונע 50
קאפיטעל ו. געשאכטען דעם פוינעל? און ניט נעטראפען 55
קאפיטעל ז. מאשא זוכט א טעריטאריע 61
קאפיטעל ח. מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאכטעפאל 71
קאפיטעל ט. ער האט זיי געפאקט ! 78
קאפיטעל י. דער זונטאג 83
קאפיטעל יא. טאמארא בעפרייטט 87
קאפיטעל יב. פון צער און צארן 91

צווייטער טיל.

קאפיטעל א. טאטעם און קינדער 103
קאפיטעל ב. פסח צום סדר 117
קאפיטעל ג. דעם שוסטער'ס אורח 127
קאפיטעל ד. איציקעל שאכטעפאל נעהט ארום אהן א קאפ 148
קאפיטעל ה. א שטילע טראנערייע מיט א רעש'דינעז סוף 159
קאפיטעל ו. א ביטער שטיקעל צייט 168
קאפיטעל ז. אלסדינג רוהט 184
קאפיטעל ח. מזל טוב ! גוט יום־טוב ! 188
קאפיטעל ט. פערשטעהרט דעם יום־טוב 194
קאפיטעל י. וואס טאמארא האט נעזעהען און נעהערט 204
קאפיטעל יא. דער שטורם פערשפרייט זיך 207
קאפיטעל יב. אייבינע וואנדערער 215